

**DE LEER DER WAARHEID,
DIE NAAR DE GODZALIGHEID IS**

Voorgesteld, bevestigd en toegepast in
85 oefeningen over de

HEIDELBERGSE CATECHISMUS

ZONDAG 28 - 33

door

Mr. JUSTUS VERMEER

in leven doctor in de beide rechten en ouderling der Gereformeerde Gemeente
behorend bij de Nederlands Hervormde Kerk
te Utrecht

met een voorrede van Gerhardus van Schuylenborgh
bedienaar van het heilig Evangelie in de gemeente van Jezus Christus
te Thienhoven

Eerste uitgave:
Boekverkoper NiKolaas van Vucht,
1749-1750 te Utrecht

**STICHTING DE GIHONBRON
MIDDELBURG
2002**

ZONDAG 28 (Vraag 75-77)

HET SACRAMENT VAN HET HEILIG AVONDMAAL

Vraag 75: Hoe wordt gij in het Heilig Avondmaal vermaand en verzekerd, dat gij aan de enige offerande van Christus, aan het kruis volbracht, en aan al Zijn goed gemeenschap hebt?

Antwoord: Alzo, dat Christus mij en alle gelovigen tot Zijn gedachtenis van dit gebroken brood te eten en van deze drinkbeker te drinken bevolen heeft, en daartoe ook beloofd heeft, eerstelijk, dat Zijn lichaam zo zekerlijk voor mij aan het kruis geofferd en gebroken, en Zijn bloed voor Mij vergoten is, als ik met mijn ogen zie dat het brood des Heeren mij gebroken en de drinkbeker mij medegedeeld wordt; en ten andere, dat Hij Zelf mijn ziel met Zijn gekruisigd lichaam en vergoten bloed zo zekerlijk tot het eeuwige leven spijsst en laaft, als ik het brood en de drinkbeker des Heeren (als zekere waartekenen des lichaams en bloeds van Christus) uit des dienaars hand ontvang en met de mond geniet.

Vraag 76: Wat is dat te zeggen, het gekruisigde lichaam van Christus eten en Zijn vergoten bloed drinken?

Antwoord: Het is niet alleen met een gelovig hart het ganse lijden en sterven van Christus aannemen, en daardoor vergeving der zonden en het eeuwige leven verkrijgen, maar ook daarbenevens door de Heilige Geest, Die tezamen in Christus en in ons woont, alzo met Zijn heilig lichaam hoe langer hoe meer verenigd worden, dat wij; al is het dat Christus in de hemel is en wij op de aarde zijn, nochtans vlees van Zijn vlees, en been van Zijn benen zijn, en dat wij van één Geest (als de leden eens lichaams van één ziel) eeuwiglijk leven en geregeerd worden.

Vraag 77: Waar heeft Christus beloofd, dat Hij de gelovigen zo zekerlijk alzo met Zijn lichaam en bloed wil spijsen en laven, als zij van dit gebroken brood eten en van deze drinkbeker drinken?

Antwoord: In de inzetting des Avondmaals, welke aldus luidt: De Heere Jezus in de nacht, in welke Hij verraden werd, nam het brood, en als Hij gedankt had, brak Hij het en zeide: Neemt, eet, dat is Mijn lichaam, dat voor u gebroken wordt; doet dat tot Mijn gedachtenis. Desgelijks nam Hij ook de drinkbeker, na het eten des Avondmaals, en zeide: Deze drinkbeker is het Nieuwe Testament in Mijn bloed; doet dat, zo dikwijls als gij die zult drinken, tot Mijn gedachtenis. Want zo dikwijls als gij dit brood zult eten en deze drinkbeker zult drinken, zo verkondigt de dood des Heeren, totdat Hij komt (1 Kor. 11:23-26).

Deze toezegging wordt ook herhaald door de apostel Paulus, waar hij spreekt (1 Kor. 10:16-17): De drinkbeker der dankzegging, die wij dankzeggende zegenen, is die niet een gemeenschap des bloeds van Christus? Het brood, dat wij breken, is dat niet een gemeenschap des lichaams van Christus? Want één brood is het, zo zijn wij velen één lichaam, dewijl wij allen eens broods deelachtig zijn.

De onderwijzer verklaart en verdedigt elk sacrament van het Nieuwe Testament in het bijzonder. Aan de hand daarvan hebben wij in den brede gehandeld over het eerste sacrament, namelijk de leer van de Heilige Doop (zondag 26 en 27).

Wij gaan er nu met de onderwijzer toe over om het tweede sacrament van het Nieuwe Testament, namelijk de leer van *het Heilig Avondmaal*, in den brede te behandelen (zondag 28 tot en met 30).

De onderwijzer doet dit aldus, dat hij:

- eerst in den brede de leer van het Heilig Avondmaal verklaart (zondag 28),
- en dan verdedigt hij deze leer tegen de ketterijen (zondag 29 en 30).

De verklaring, welke de onderwijzer geeft van de leer van het Heilig Avondmaal, is dus onze tegenwoordige stof. Letten wij daarin dan op twee hoofddelen:

- I. Wat wij hebben te verstaan door het Avondmaal des Heeren.
- II. Welke de natuur van dit sacrament is.

Sprekende van het eerste, bezien wij:

- A. De betekenis van het woord: het Heilig Avondmaal des Heeren;
- B. De afkomst en beschrijving ervan.

A. Wat betreft de betekenis van het woord, merken wij op dat het woord avondmaal in eigenlijke en in oneigenlijke zin in Gods Woord voorkomt.

1. In *oneigenlijke* zin betekent het:

- De genieting van Jezus in de ziel. Dus de openbaring van Hem in het hart, hier bij aanvang in genade (Openb. 3:20): "Zie, Ik sta aan de deur en Ik klop; indien iemand Mijn stem zal horen, en de deur opendoen, Ik zal tot hem inkomen en Ik zal met hem avondmaal houden, en hij met Mij."
- En ook wel de grote heerlijkheid, die voor Gods volk aanstaande is, zoals deze aan de staat der genade is verbonden (Lukas 14:24): "Ik zeg ulieden, dat niemand van die mannen, die genood waren, Mijn avondmaal smaken zal." Zo wordt de heerlijkheid er door aangeduid (Openb. 19:7, 9), waar het genoemd wordt de bruiloft des Lams. En een stem uit de troon zeide tot Johannes: "Schrijf: zalig die geroepen zijn tot het avondmaal van de bruiloft des Lams."
- En het wordt ook oneigenlijk gebruikt voor het grote oordeel, dat zo wordt genoemd omdat Christus dan in het bijzonder al de vijanden van Zijn kerk bijeen zal vergaderen om ten volle wraak te oefenen. Dus lezen wij (Openb. 19:17): "En ik zag een engel, staande inde zon; en hij riep met een grote stem, zeggende tot al de vogelen, die in het midden des hemels vlogen: Komt herwaarts en vergadert u tot het avondmaal des groten Gods."

2. Maar doorgaans en in *eigenlijke* zin betekent het woord Avondmaal in Gods Woord het tweede sacramenten van het Nieuwe Testament, dat uitwendig waar tegen en zegel van Gods zalige gemeenschap, hier in genade en hiernamaals in heerlijkheid. En dit komt dan in Gods Woord ook onder verschillende benamingen voor, namelijk:

1. Het Avondmaal des Heeren (1 Kor. 11:20).
2. De tafel des Heeren (1 Kor. 10:21).
3. De breking des broods (Hand. 2:42 en 20:7).
4. De drinkbeker der dankzegging, en het brood, dat wij breken (1 Kor. 11:16).
5. Het bloed (1 Joh. 5:6, 8).
6. De drenking (1 Kor. 12:13).
7. De geestelijke spijs en drank (1 Kor. 10:4).
8. Sommigen rekenen hiertoe ook de liefdemaaltijden, waarvan wij lezen in Judas:11. Doch dit ziet meer op het verder bijeen blijven na het bondszegel.

Letten wij er nu nog op waarom het Avondmaal in deze laatste betekenis terecht *des Heeren Heilig Avondmaal* wordt genoemd.

a. Het wordt een *Avondmaal* of *Nachtmaal* genoemd:

- omdat het in de avond of in het begin van de nacht, ook op de avond van Jezus' leven en in Zijn laatste nacht door Hem is ingesteld.
- Ook om de voortreffelijkheid van dit maal uit te drukken, aangezien het woord avondmaal in de grondtekst ziet op een zeer rijkelijk gastmaal.
- Eveneens om de noodzakelijkheid van de onderhouding van de geestelijke en lichamelijke gemeenschapsoefening van Gods volk met de Heere Jezus en met elkander aan te wijzen.

b. En dit wordt het Avondmaal *des Heeren* genoemd:

- omdat de Heere Jezus het heeft ingesteld, zoals Hij alleen de wijze van Zijn dienst heeft te bepalen. Dit komt Hem alleen toe, gelijk het tweede gebod ons leert.
- Ook omdat de Heere Jezus als Gastheer Zijn volk daar aan die maaltijd ontvangt.
- En omdat het de spijze van de Heere Jezus is, welke daar wordt genoten; het is Zijn vlees en Zijn bloed.
- En ook nog omdat het doel van Christus in deze instelling is, de gedachtenis van Hem en van Zijn bitter en heilzaam lijden en dood.

c. En tenslotte wordt het een *Heilig Avondmaal* genoemd:

- Omdat de Heilige Geest Zelf de tekenen tot een heilig gebruik heeft afgezonderd.
- Ook vanwege het heilig doel en oogmerk van God in de instelling er van, namelijk zowel tot verzegeling van heilige dingen, als tot meerdere vordering van Zijn volk in de heiligmaking.
- En ook omdat de rechte gebruikers er van alleen zijn de aanvankelijk geheiligden in het bloed en door de Geest van Christus.

B. Wat betreft de afkomst en de beschrijving van dit Heilig Avondmaal, bezien wij dan eerst de afkomst ervan.

- Van oude tijden af is het al bekend geweest, dat er bij het maken van verbonden verbondsmaaltijden gehouden werden. Dit blijkt ook uit verscheidene voorbeelden, als bij het verbond tussen Izak en Abimelech (Gen. 26:30) en tussen David en Abner (2 Sam. 3:20) enz.

- En ook in het bijzonder het eten bij de dankofferanden, Lev. 7:15 en Deut. 27:7, enz.

- De Schrift leert ons ook, dat duidelijk dezelfde verrichtingen ten aanzien van het brood en de drinkbeker plaats hadden bij de huisvaders onder Israël ten tijde van het eten van het Paaslam. Want ten aanzien van het brood, placht de huisvader dit in zijn hand te nemen en het te zegenen met deze woorden: *Gezegend of geloofd zijt Gij, Heere onze God, Koning der wereld, Die het brood uit de aarde voortbrengt*. Hij placht het ook te breken, aangezien het een ronde platte koek was.

Ook was hij gewoon het dan rond te delen met de woorden: *Dit is het brood der verdrukking, hetwelk onze vaders in Egypte gegeten hebben*.

En ten aanzien van de drinkbeker, het was bij de Joden gebruikelijk vier drinkbekers te hebben en daartoe elkander te nodigen. De laatste drinkbeker werd genoemd *de drinkbeker der dankzegging*. Deze werd met de volgende woorden gezegend: *Gezegend zijt Gij, Heere onze God, en Koning der wereld, Die de vrucht des wijnstoks schept*. En dan moesten allen, die daar tegenwoordig waren, zonder onderscheid, mannen en vrouwen, daaruit een dronk doen.

- Wij zien dan uit dit alles dat de instelling van brood en wijn, alsook de verrichtingen daaromtrent, geen vreemde zaak is geweest, maar alleen een heiliging van een zaak, welke reeds plaats had, om dus te zijn een sacrament van het Nieuwe Testament.
- Ook zien wij dat hierin - juist zoals bij de Doop - in het bijzonder de wijsheid van de Heere Jezus weer doorstraalt, in het instellen van zulke bekende en lichte tekenen en verrichtingen tot een sacrament van het Nieuwe Testament. Want dit zou niet zo zeer aan de tegenspraak der Joden onderworpen zijn, en als gevolg daarvan behoeften zij van het christendom niet afkerig te zijn, aangezien reeds van oude tijden de toonbroden uitgestald lagen, waarin de Christus heerlijk werd afgebeeld voor allen, die maar geestelijke honger hadden.
- Ook werd vanouds de wijn uitgestort. De betekende genade was de gelovige Joden ook dierbaar onder zulke spreekwijzen van brood en wijn, enz., gelijk wij zien in Jes. 55:1-2, en ook wel zeer nadrukkelijk in Jes. 25:6: "En de Heere der heirscharen zal op deze berg alle volken een vette maaltijd maken, een maaltijd van reine wijn, van vet vol mergs, van reine wijnen, die gezuiverd zijn." En Spr. 9:4-5: "Wie is slecht? Hij kere zich herwaarts; tot de verstandeloze zegt Zij: Kom, eet van Mijn brood en drink van de wijn, die Ik gemengd heb."

Door zulk een eenvoudig sacrament in te stellen, kon de Heere Jezus ook des te gemakkelijker het Pascha afschaffen, en in het Avondmaal een schilderij geven van het vervulde Evangelie en van de lichtere en gemakkelijker huishouding en bediening van het verbond der genade, welke nu aanving. Want het Pascha of Paaslam, Christus, geslacht zijnde, moest het Paasfeest ophouden en zou er voortaan een eenvoudiger bediening plaats hebben, zonder de pracht en al die afbeeldingen, aangezien de erfgenaam geen kind meer was. .

Bezien wij ook nog de omschrijving van dit Heilig Avondmaal, alsook de reden, waarom de onderwijzer van dit sacrament spreekt na eerst van de Heilige Doop gesproken te hebben.

Wat betreft de omschrijving. Het Heilig Avondmaal kan als volgt omschreven worden: *Het is het tweede bondszegel van het Nieuwe Testament, waarin door het geven en ontvangen van gebroken brood en vergoten wijn, naar de instelling van Christus, de borgtochtelijke dood van Christus wordt vertoond. De geestelijke voeding, groei en wasdom van een gelovige in de genade, alleen door de waarachtige en geestelijke vereniging met het gebroken lichaam en het vergoten bloed van Christus aan het kruis, wordt er door betekend en verzegeld. Ook wordt een gelovige daarin ten hoogste verbonden en verplicht tot het bewijzen van ware dankbaarheid aan God door geheel en al voor de Heere te zijn, en tot de allernauwste liefdesvereniging en oefening daarvan met alle gelovigen in Christus.*

Bij de stukken zal blijken dat dit alles op de Bijbel is gegrond.

De reden waarom de onderwijzer van het Avondmaal in de tweede plaats spreekt, is omdat het Heilig Avondmaal is ingesteld en ook gebruikt moet worden ná de Heilige Doop, zoals ook het Pascha na de besnijdenis, in de plaats waarvan het Avondmaal is ingesteld.

En dit ook omdat het Heilig Avondmaal de voeding, versterking en opwassing in het geestelijke leven betekent en verzegelt. En dit kan toch eerst plaatshebben als iemand geestelijk geboren is en dus geestelijk leven heeft. En van deze wedergeboorte is de

Heilige Doop het sacrament. In het natuurlijke leven moet een mens toch ook eerst geboren zijn, zal hij kunnen eten en drinken tot versterking en opwassing, enz.

Staan wij vervolgens stil bij het tweede hoofddeel, welke de natuur van dit sacrament is.

Daarin bezien wij:

- A. Wat tot het sacrament van het Heilig Avondmaal behoort, en
- B. Hoe een christen al de dagen zijns levens tot zijn versterking moet verkeren en werkzaam zijn omtrent dit sacrament, onder alle omstandigheden en tot allerlei doeleinden.

A. Wat tot het sacrament van het Heilig Avondmaal behoort, wordt door de onderwijzer aangewezen in deze 28e zondagsafdeling.

Dan zien wij eerst welke de sacramentele vereisten zijn, welke dit sacrament van het Avondmaal heeft. Dit wijst de onderwijzer ons bij de stukken aan in de vragen 75 en 76. Daarin wordt ons geleerd dat het twee uitwendige tekenen heeft, alsook de verrichtingen daarbij en het gebruik er van.

De onderwijzer zegt in het eerste deel van vraag 75, ***dat Christus van dit gebroken brood te eten en van deze drinkbeker te drinken bevolen heeft, omdat zij, uit de hand des dienaars ontvangen en met de mond genoten, zekere waartekenen zijn van het lichaam en bloed van Christus.***

Wat het bevel of de instelling van Christus aangaat, daarvan zullen wij spreken aan de hand van de 77^e vraag. Hier merken wij alleen maar op, dat deze tekenen van brood en wijn, alsook de verrichtingen daaromtrent, geen waartekenen van het lichaam en het bloed van Christus in dit sacrament zouden kunnen worden genoemd, alleen omdat zij in zichzelf iets bijzonder geschikt hebben om dit te kunnen betekenen. Maar uitsluitend omdat deze tekenen en de eenvoudige handelingen daarmede tot tekenen en zegelen van heerlijke en onzienlijke dingen door Christus zijn bevolen en ingezet.

Wij zullen deze uiterlijke tekenen of elementen nagaan.

(1) Het eerste teken is het brood, genoemd in Matth. 26:26 en 1 Kor. 11:23. Wij zien daarbij dat de Heere Jezus geen bepaling heeft gemaakt wat voor soort brood het zijn moet, of hoe het bereid moet worden. Jezus heeft dat brood genomen, dat bij het Pascha voorhanden was. En hieruit volgt dus dat het precies hetzelfde blijft uit welk koren dit brood bereid is, en ook of het met of zonder zuurdeeg bereid is. Alleen moet alles zonder bijgelovigheid gedaan of gelaten worden, en het moet dus slechts eenvoudig voedzaam en versterkend brood zijn, dat gebroken kan worden.

Wij zien hieruit dat het zeer bijgelovig is, als men in de Griekse kerk beslist *gedesemd* brood gebruikt, om daarmede de afschaffing van de wet der ongehevelde broden te kunnen aanduiden. Alsook van degenen in de westerse kerken, die met het pausdom strijden voor ongedesemd brood, dewijl Christus dit gebruikte toen Hij het instelde, en om daarmede te kunnen aanduiden de onthouding van alle zuurdesem van kwaadheid en boosheid. Ook om aan te kunnen duiden het geestelijk feesthouden in de ongezuurde broden der oprechtheid en der waarheid (1 Kor. 5:8).

Ook de handeling van de roomsen en de meeste Luthersen is zeer in strijd met de instelling, als zij *kleine ronde hosties* of *ouwels* maken. Deze verdienen de naam van brood nauwelijks en zij worden meer gebruikt om ergens op te leggen of iets mee in te nemen, dan dat zij tot voeding kunnen strekken. En omdat zij klein zijn, kunnen zij ook niet worden gebroken en rondgedeeld. Afgezien nog daarvan dat het maken van ouwels op een bijgelovige wijze is afgeleid van de zilveren penningen, waarvoor

Jezus is verraden, en van de penning van de dagloner in de gelijkenis uit het Evangelie. Ziet toch hoe zij met hun dwaze mensenvonden aan het gebod Gods toe- of afdoen, en dit tot hun eigen oordeel (Openb. 22:18).

(2) Het tweede teken is de wijn, vermeld in Matth. 26:29.

En daarbij zien wij weer, dat de Heere Jezus ook ingesteld heeft welke soort wijn of van welke kleur het moet zijn. Of dat zij, al te krachtig zijnde, met water moet worden vermengd, of onvermengd. Alle bijgelovigheid moet hier wegvallen. De Heere Zelf sprak van de vrucht des wijnstoks (Matth. 26:29) en nam de voorhanden zijnde wijn bij het Paasfeest, welke waarschijnlijk rode wijn geweest is, welke in Kanaän de uitnemendste was, zoals blijkt uit Gen. 49:21, vergeleken met Deut. 32:14, Spr. 23:31 en Jes. 27:2.

Het blijkt hier uit, dat het twee bijzondere tekenen zijn, om elk in het bijzonder te worden gebruikt. En deze tekenen maken tezamen, zonder ze te scheiden, niet twee, maar slechts *één sacrament* uit. Daarom handelen de papisten in deze tegen de instelling van Christus als zij de drinkbeker aan de gewone leken onthouden. Want Jezus heeft zowel het drinken als het eten bevolen.

Eten en drinken is nodig tot voeding en verkwikking, en beide behoren tot een gastmaal, waaraan niets wezenlijks mag ontbreken. Ja, ook zijn beide nodig om het bitter lijden van Jezus te kunnen afbeelden, alsook zijn bloedige dood, en de volheden van zaligheid, welke daardoor zijn verworven.

Nu zullen wij nagaan welke handelingen de Heere Jezus aangaande deze tekenen heeft bevolen.

1. Eerst willen wij daarbij nagaan *door wie* dit brood en wijn mag worden bediend en genoten.

- Deze tekenen moeten bediend worden door wettig gezonden dienaren des Woords. Dit blijkt daaruit, dat herders en leraars in de plaats van de apostelen zijn gekomen tot het werk der bediening, waarvan de bediening der sacramenten geen klein deel is (Ef. 4:11-12). En al is het waar dat ouderlingen en ook diakenen hun werk daaromtrent van ouds ook hebben gehad, en in de samenvoeging van de liefdemaaltijden met het Avondmaal mede bezig zijn geweest, het voornaamste werk daarbij is toch aan de leraren opgedragen, zoals ook het dopen aan hen bevolen is (Matth. 28:19).
- Dit blijkt ook daaruit, dat deze tekenen in de Naam en op het bevel van Christus moeten worden bediend. Nu, dit kan of mag niemand doen, dan alleen hij, die lastheeft. Daarom worden de leraars ook dienaars van Christus (1 Kor. 4:1) en uitdelers van de verborgenheden Gods genoemd.
- Ook nog omdat het bedienaars en ambtsdragers moeten zijn, waaraan panden en zegelen zullen worden toevertrouwd. Zoals dat ook in koninkrijken geschiedt. Ja, hoe zouden zij deze ongeschonden kunnen bewaren wanneer deze in ieders handen waren? Daarom zijn hun ook de sleutelen in handen gegeven, om de macht van Christus op aarde te bedienen.

2. En wat nu betreft degenen, *aan wie* deze tekenen moeten worden bediend of door wie zij moeten worden genoten.

- Dan merken wij op dat deze niet aan doden moeten worden bediend. Die zijn reeds naar hun eeuwig huis (Pred. 12:5). En ook niet aan stervenden, want die missen het vermogen om er mede werkzaam te zijn.

- Ook niet aan ongedoopten, want iemand moet geboren zijn, zal hij naar voedsel begerig zijn.
- Evenmin aan gedoopte kinderen, want die zijn niet bekwaam om zichzelf te beproeven, en zij hebben niet het vermogen om op een sacramentele wijze werkzaam te zijn en het lichaam van Christus te onderscheiden door de gewone invloed van de Heilige Geest.
- Evenmin aan degenen, die onwetend of niet rechtzinnig zijn in de leer.
- En tenslotte ook niet aan mensen die ergernis geven, hetzij door een goddeloze levenswandel, of door hun vijandschap tegen het werk der genade, tegen de zaak van God, tegen het volk van God en tegen Zijn waarheid.

3. Dus hieruit volgt dan, dat deze tekenen alleen bediend moeten worden *aan ware gelovigen*. Die alleen toch zijn door de Geest wedergeboren en zijn nieuwe schepselen; die alleen hebben leven ontvangen. Want doden kunnen niet eten. En dan aan zulke gelovigen, die tot jaren gekomen en gedoopt zijn, en die op die tijd er ook toe gerechtigd zijn vanwege een uitwendig onergerlijk leven en een inwendige oprechtheid tegen de zonden, dat wil zeggen, dat zij oprecht begeren te strijden tegen al de onoprechtheden van een boos, goddeloos en bij zichzelf veroordeeld hart.

Doch hier moet men dan wel onderscheiden, dat niemand het recht heeft om het bondszegel te gebruiken, tenzij hij een waar gelovige is (2 Kor. 13:5): "Onderzoekt uzelf, of gij in het geloof zijt; beproeft uzelf." Er zal bevindelijke kennis moeten zijn van het werk der vernedering over de zonden, en van het werk des geloofs. Bewustheid ervan, dat die en die dingen in de mens omgaan of omgegaan zijn. Dit is wel ten eerste onderscheiden van de verzekering. Iemands zwakheid, duisterheid en vrees voor onoprechtheid maakt hem hier niet onwaardig.

Maar aan de zijde van de bedienaar geldt het in het gehele Woord, dat hij het bondszegel geven mag aan een belijder van het christendom, die onergerlijk is in zijn wandel, de zaak of het werk Gods in de ziel niet tegensprekt en die niet vijandig is tegen de vromen. Er staat in 1 Kor. 11:28 niet dat de leraars de mensen moeten beproeven, maar: "De mens beproeve zichzelf en ete also." Zulk een al te nauw onderzoek zou menigmaal zeer nadelig zijn voor duistere en onbegaafde ware gelovigen. Dit blijkt ook uit Matth. 13:29, waar Jezus gelast dat zij het onkruid moeten laten staan, opdat er toch geen tarwe uitgetrokken zou worden. Een vergelijking van de Evangelien schijnt er op te wijzen dat Jezus het Avondmaal ook aan Judas gegeven heeft.¹

4. Dus gezien hebbende *wie* dit sacrament moeten bedienen en *aan wie* het bediend moet worden, nu willen wij de verrichtingen ten aanzien van deze tekenen zelf bezien, namelijk *wat het werk van de dienaar is omtrent het brood*.

a. In navolging van de Heere Jezus moet de dienaar een gedeelte van het gewone brood in de hand nemen. Dan moet hij het zegenen, dat wil zeggen, door zegening- of dankzegging het afzonderen van het natuurlijke gebruik en het dus heiligen tot het sacrament van het lichaam en bloed van Christus. Dan moet hij het breken, om een teken te kunnen zijn. Dit lezen wij in 1 Kor. 10:16: "Het brood, dat wij breken." Daarom wordt het Avondmaal in Hand. 2:42 en 20:7 een breking des broods genoemd. Daarna moet de dienaar het aan de communicanten geven en ook aan

¹ Voornamelijk theologen wijzen erop dat Judas wel de Paasmaaltijd heeft gegeten, maar niet het brood en wijn waarmee Jezus het Heilig Avondmaal instelde.

zichzelf. In Matth. 26:26 staat, dat Jezus het aan Zijn discipelen gaf en het ook Zelf genoot.

Wat betreft de woorden, welke de dienaar van de Heere heeft ontvangen om daarbij te gebruiken, hij kan deze niet alle in de eerste persoon bezigen, maar zal de *derde persoon* moeten gebruiken.

De gebiedende woorden daarbij zijn: Neemt, eet. Ook zei de Heere Jezus daarbij: "Doet dat tot Mijn gedachtenis." Dit bedoelt hetzelfde als Ex. 12:24: "Onderhoudt dan deze zaak tot een inzetting voor u en voor uw kinderen tot in eeuwigheid." In die tekst wordt bedoeld de gedachtenis aan de wonderbare verlossing uit Egypte. Hier dus de gedachtenis van de verbreking van het lichaam van Christus aan het kruis tot de verlossing van Zijn volk. Daarom komen er de verklarende woorden bij: "Want dit is Mijn lichaam, dat voor u gegeven wordt", zoals wij lezen in Lukas 22:19. Of in 1 Kor. 11:24: "Dat voor u gebroken wordt."

Dat dit *een sacramentele spreekwijze* is, en alleen ziet op een teken, een waarteken of een teken ter gedachtenis van het verbroken lichaam des Heeren aan het kruis, blijkt uit de vele voorbeelden, waarin in het Hebreeuws voor het woord "betekent" het woord "is, zijn" gebruikt wordt.

Het blijkt ook uit de handelwijze der Joden, die het gebraden Paaslam, dat bij het Paasmaal werd opgedist, het lichaam van het Pascha noemden. En daardoor verstond niemand iets anders, en kon ook niemand iets anders verstaan dan dat dit lam een waar- of gedachtenisteken van Christus was.

En voegt hierbij ook nog dat dit op een krachtige wijze de aard en de natuur van de zeer nauwe sacramentele vereniging uitdrukt.

b. Nu wat betreft de verrichtingen omtrent *de wijn*, welke het werk van de dienaar zijn, in navolging van de Heere Jezus.

Het werk van de dienaar is de drinkbeker in de hand te nemen en deze te zegenen, dus ook deze tot het sacrament af te zonderen. Het was geen vreemde zaak, dat de Heere de drinkbeker in het bijzonder zegende, ofschoon Hij tevoren het brood reeds gezegend had. Want dit was bij de Joden de gewoonte. De Hebreëen noemden daarom hun laatste drinkbeker de drinkbeker der zegening des tafels, of de drinkbeker der dankzegging, waarmede het gastmaal besloten werd. Wij lezen (1 Kor. 11:25) dat ook Christus de drinkbeker genomen heeft na het eten des Avondmaals, waarom Paulus deze noemt (1 Kor. 10:16): "De drinkbeker der dankzegging, die wij dankzeggende zegenen." Dan moet de dienaar deze drinkbeker aan al de communicanten geven om er uit te drinken. Het is zeer waarschijnlijk, dat Christus eerst uit de beker gedronken heeft en deze daarna rondgedeeld heeft (Matth. 26:27-29). Maar hier schijnt nu een zwaarigheid te zijn. Men leest niet van het vergieten van de wijn in de beker. De beker stond ingeschonken en Jezus nam die. Maar van het brood staat er dat Jezus het brak.

Men moet hier dan weten dat het gebruikelijk was in die tijd dat de vader van het huisgezin de beker door een dienaar liet inschenken. Daarom is het ook waarschijnlijk dat in deze toegeruste eetzaal op bevel des Heeren een apostel of een dienaar van deze maaltijd de beker heeft ingeschonken. En hiermede is dus ook in overeenstemming dat er nu behalve een leraar ook bedienaars van de tafels zijn.

Bij zijn verrichtingen omtrent de wijn heeft de dienaar ook woorden van de Heere ontvangen, welke hij niet alle in de eerste persoon kan gebruiken.

Dit zijn dan eerst gebiedende woorden: "Drinkt allen daaruit" (Matth. 26:27). Dus zonder onderscheid van man of vrouw, leraar of leerling, enz. Ook zei de Heere Jezus daarbij: "Doet dat, zo dikwijls als gij die zult drinken, tot Mijn gedachtenis" (1 Kor. 11:25). En hierbij komen dan deze verklarende woorden: "Want dit is Mijn bloed, het

bloed des Nieuwen Testaments, hetwelk voor velen vergoten wordt tot vergeving der zonden" (Matth. 26:28).

Dit is wederom een sacramentele spreekwijze en duidt ook, zoals bij het brood, een waarteken of gedachtenisteken aan. En dan is het geen bloed, dat tevoren afbeeldend heenwijst, zoals van het Paaslam. Maar Jezus zegt van de wijn, dat het een waarteken en gedachtenisteken is van Zijn bloed, dat ware vergeving schenkt, en dat niet alleen aan enige Israëlieten, maar aan zeer veel volkeren uit de gehele wereld: "Hetwelk voor velen vergoten wordt tot vergeving der zonden." Wederom doet deze spreekwijze ons met kracht zien de zeer nauwe sacramentele vereniging van het uitwendige teken met de onzienlijke, betekende genade.

5. Nu zullen wij zien *welke de handeling van de gelovige ten aanzien van deze tekenen is.*

- De eerste daad van de disgenoten is dat zij het brood en de drinkbeker nemen. Doch beide afzonderlijk, naar het voorbeeld van Christus, opdat de onderscheiden spijze en drank, welke aan een voornaam gastmaal vereist worden, des te beter kunnen afschaduwen al die geestelijke volheden tot versterking en verkwikking, welke de gelovigen door het geloof uit Christus Zelf genieten. Hiermede is het doen der roomsen wel zeer in strijd, die het zich in de mond laten steken, omdat hun handen onreiner zijn dan die van de priester.
- De tweede daad van de disgenoten is het brood te eten. Dit is toch het eerste doel van het nemen, dat men er zich lichamelijk mede verenigt. En hiermede is weer de bijgelovige handelwijze der papisten in strijd, die het sacrament eerst omdragen.
- En dan is de derde daad van de disgenoten dat zij de wijn uit de drinkbeker drinken. Jezus had gezegd (Matth. 26:27): "Drinkt allen daaruit." En Lukas 22 :17: "Neemt deze en deelt hem onder ulieden." En wij lezen in Markus 14:23: "En zij dronken allen uit dezelve." Hiermede is weer in strijd het doen van het pausdom, dat de drinkbeker aan de disgenoten onthoudt.

6. Bezien wij dan nu tenslotte nog enige omstandigheden, hoe dikwijls, waar en wanneer dit sacrament moet bedienden genoten worden.

Allereerst hoe dikwijls het geschieden moet. Het blijkt ons wel uit de aard van dit sacrament, dat het niet maar eens, zoals de Doop, en dat het ook *niet eenmaal per jaar*, zoals de papisten het misoffer gebruiken, noch ook dat het maar zelden bediend en genoten moet worden. Want het is een sacrament ter voeding en opwassing, en wij weten dat een nieuw geboren kind gedurig voedsel nodig heeft om op te wassen. Hieruit kwam het voort, dat in de oude kerk, toen er veel vuur en ijver was, zoals ook Augustinus ons verhaalt, alle dagen Avondmaal werd gehouden. Want het was het leven van Gods volk om de banden van vereniging met Christus dagelijks al vaster te maken. Om dus dagelijks te ondervinden de kracht van Zijn dood, tot doding van de zonde en om tegen de zonde te strijden. Toen de ijver naderhand verminderde, werd het bediend en genoten op elke dag des Heeren. De ijver verslaptte zodanig, dat op de synoden werd besloten, dat degenen, die tenslotte niet om de drie zondagen communiceerden, van de gemeente zouden worden afgescheiden. Uiteindelijk is het verval zo groot geworden, dat het Avondmaal nauwelijks meer gehouden werd dan alleen op de vastgestelde feestdagen, in het bijzonder dan wel op het Paasfeest. Maar hoe dikwijls het moet bediend en genoten worden, is niet zo eenvoudig te bepalen of tot een regel te maken. In de beste tijd van de kerk in Schotland stond dit aan de opzieners der gemeente, wanneer zij oordeelden dit nodig te zijn. Ook zijn er nog wel kerken, waar elke week het Avondmaal wordt bediend. Dit komt overeen met de kerk

uit de tijd der apostelen (Hand. 2:42), waarvan wij lezen dat zij volhardende waren in de leer der apostelen, in de breking des broods en in de gebeden. Paulus bepaalt ook niet hoe dikwijls, als hij zegt (1 Kor. 11:25-26): "Zo dikwijls als gij" enz.

Uit dit alles volgt dat wij acht hebben te geven op het grote verval der kerk en op de grote verdorvenheid der zeden, waardoor een mens open ligt voor het ene of het andere uiterste.

En daaruit moeten wij besluiten dat het betamelijk is om het niet te weinig te doen bedienen, opdat het niet in versloffing gerake; maar dat het ook niet te menigvuldig moet worden bediend, opdat het niet te gewoon geacht of zelfs veracht worde.

7. Wat betreft waar of op welke plaats dit Avondmaal mag worden bediend, merken wij op dat dit van geen belang is. Naardat de staat der kerk is, vrij of onder de vervolging, mag het overal worden bediend waar godsdienst oefeningen worden gehouden en waar de gemeente maar samenkomt (1 Kor. 11:1 l). Naar zulke omstandigheden mag het ook in de huizen geschieden, zoals wij zien in Matth. 26:18 en Hand. 2:46. Maar in een vrije kerkstaat is het gevoegelijkst dat het geschiedt in de gewone vergaderplaats der gelovigen, aangezien het een algemeen brood is. Hiermede schijnt wel enigszins in strijd dat sommige christenen onder elkaar het Avondmaal genieten, want Jezus Zelf heeft aan een algemene tafel aangezeten.

8. En wat betreft wanneer en op welke tijd het 't beste bediend en genoten kan worden, zien wij dat dit ook niet is bepaald. Het past het beste op de dag des Heeren, volgens Hand. 20:7. En wel op die tijd van de dag als de behoefte aan voedsel er gewoonlijk is. Men behoeft het dus niet na te volgen om het sacrament in de avond of in de nacht te bedienen. Want Jezus had geen tijd meer over en wilde het zo min aan die tijd des nachts als aan Jeruzalem vinden. Daarom zijn de eerste christenkerken al vroeg van dit voorbeeld van Christus afgeweken.

Ook is het niet betamelijk, maar wel bijgelovig, dat het pausdom en de Luthersen het Avondmaal op de ziekbedden aan zieltogende mensen geven. Want dan gaat men er van uit dat men een al te groot gewicht aan het lichamelijk gebruik er van hecht. Want zal men er onder de werking des Geestes een sacramenteel gebruik van maken, dan is daartoe toch nodig een gezonde ziel in een gezond lichaam.

Daarna toont de onderwijzer aan, dat bij de instelling van deze uitwendige tekenen een belofte wordt gevonden, welke het doel inhoudt, waartoe deze tekenen zijn ingesteld. Namelijk tot vereniging van de uiterlijke tekenen met de betekende onzienlijke genaden, en dus tot verzegeling op een sacramentele wijze. Wij zullen hier dan eens nagaan de inhoud van deze belofte, of welke de in het Avondmaal betekende onzienlijke genade is. Dit wordt ons aangewezen in het antwoord op de 76e vraag van de onderwijzer: *Wat is dat te zeggen: het gekruiste lichaam van Christus te eten en Zijn vergoten bloed te drinken?*

De opstellers van de Catechismus hebben deze vraag er terecht bijgevoegd, om het volk voor vleselijke gedachten te bewaren, en ook dewijl de papisten ons beschuldigen dat wij de geest en de kracht uit het Avondmaal wegnemen. Ook gebruikt de onderwijzer deze bijbelse woorden om ze ons te beter te doen verstaan. Want wij weten allen wel wat eten en drinken is, maar het is ook waar dat weinigen bij bevinding weten wat het is het lichaam van Christus te eten en Zijn bloed te drinken.

Doch eer wij het antwoord van de onderwijzer nader bezien, moeten wij vooraf enige dingen weten.

- Namelijk wat het hoge en algemene doel van God van eeuwigheid is geweest in alle instellingen, en dus ook in deze. Dit doel was om de uitverkoren, zo diep van God afgevallen mens, die zich door de zondeval aan Gods genadige heerschappij had onttrokken, weder te vergaderen tot het Koninkrijk van Christus en tot zijns Vaders gunstrijke heerschappij.
- En ook dat de Heere God tot het bereiken van dit hoge doel een buitengewone, diepe en onnaspeurlijke weg heeft uitgevonden en daargesteld.
 - Dat namelijk de eeuwige en natuurlijke Zoon van God, Die in de schoot des Vaders was, als de verordeneerde Christus, de beloofde Messias, door een wonderlijke geboorte uit Maria in de wereld is gekomen. Die in Zijn dagen hier op aarde Zichzelf voor Zijn volk onder de wet heeft begeven, onder welker vloek zij lagen. Hij heeft door een lijdelijke en dadelijke gehoorzaamheid, tot de allerdiepste vernedering, ja zelfs tot het ondergaan van de vervloekte dood des kruises, de vrijspraak Zijns volks van al hun schulden en straffen veroorzaakt, alsmede de genadige aanneming tot kinderen, waaraan de hemel is verbonden, ja het recht op de hemel zelf.
 - Verder heeft de heerlijke Christus Zijn Geest, Welke van Hem als de Zoon uitgaat, verworven om dit zalig heil aan Zijn volk toe te passen. Door deze Geest roept Hij de zondaar tot deze bovengenoemde zalige staat, hem wederbarende en in Hem gelovig makende. Ja, door deze Geest gebiedt Christus met macht de onderwerping van zulk één onder Zijn heerschappij en die des Vaders, en door deze Geest komt Hij Zelf in de ziel wonen (Ef. 3:17): "Opdat Christus door het geloof in uw harten wone."

En zulks om daar te heersen over gedachten, de innerlijkste bewegingen, wil en begeerten, en om die ziel Hem te doen gehoorzaam zijn. En dit niet door zijn wil te dwingen, maar hem gewillig makende, zoals het vrijwillige volk op de dag van Gods heikracht (Psalm 110:3). Want tot dit Koninkrijk behoort de vrijwilligheid. Deze is beloofd (Jer. 31:33): "Ik zal Mijn wet in hun binnenste geven en zal die in hun hart schrijven." En Jer. 32:40: "Ik zal Mijn vreze in hun hart geven, dat zij niet van Mij afwijken." En Ez. 36:27: "En Ik zal Mijn Geest geven in het binnenste van u; en Ik zal maken dat gij in Mijn inzettingen zult wandelen."

Christus is dus, dood geweest en weder levend geworden zijnde, door Zijn opstanding uit die dood Zelf geworden (1 Kor. 15:45) tot een Tweede Adam, een levendmakende Geest, om door die wet des Geestes des levens, Die in Hem is, Zijn volk te kunnen vrijmaken van de wet der zonde en des doods (Rom. 8:2).

Ziet vrienden, zo is Jezus wezenlijk de dadelijke, verenigende oorzaak van een ellendige slaaf des duivels met Zijn Vader en met de Heilige Geest (Joh. 17:21): "Opdat zij allen één zijn." En 1 Kor. 3:16: "En weet gij niet dat gij Gods tempel zijt, en de Geest Gods in ulieden woont?" Hij wordt dus hun leven in hen, om voor Hem te leven (Gal. 2:20 en 2 Kor. 5:15): "Opdat degenen, die leven, niet meer zichzelf zouden leven, maar Die, Die voor hen gestorven en opgewekt is." Zo wordt Hij hun Man (Ef. 5:23), opdat zij voor Hem alleen en geheel zijn. Aldus spreekt Salomo (Spr. 5:17): "Laat zij de uwe alleen zijn, en van geen vreemden met u." Hij wordt hun Hoofd, van Wie zij alleen afhangen en door Wie zij alleen bestuurd worden (Ef. 1:22-23 en 4:15). En hun Koning, Wiens onderdanen zij zijn en van Wiens regering zij afhangen (Lukas 1:32-33). Hij wordt hun Wijnstok, waarin zij goede vruchten dragen, indien zij in Hem blijven (Joh. 15:4-5), en zullen zij niet meer vrucht dragen voor zichzelf, zoals van de uitgeleide

wijnstok van Israël wordt getuigd (Hos. 10:1). Ja, also wordt Hij de waarachtige spijs hunner zielen, waardoor zij leven en gevoed worden (Joh. 6:35). Dit tevoren gezien hebbende, gaan wij dan nu over tot de zaak zelf, *wat dit eten van het lichaam van Christus en het drinken van Zijn bloed in het Avondmaal wil zeggen*, naar het antwoord van de onderwijzer op vraag 76.

De onderwijzer noemt twee hoofdzaken, waarin dit bestaat. Hij zegt: ***Het is niet alleen met een gelovig hart het ganse lijden en sterven van Christus aannemen, en daardoor vergeving der zonden en het eeuwige leven verkrijgen. Dit deel van de betekende genade houdt dus in de rechtvaardigmaking des zondaars door het geloof in Christus, welke gaat over de persoon van de gelovigen, alsook de daaruit voortvloeiende vergeving, welke gaat over de zondige daden.***

Door *het lichaam en het bloed* van Christus moeten wij verstaan het ganse lijden en de dood van Christus. In dit opzicht is (Joh. 6:55) Christus' vlees waarlijk spijs, en Zijn bloed waarlijk drank.

Door *het eten van Christus' lichaam en het drinken van Zijn bloed* moet niet anders worden verstaan dan de toeëigening van het lijden en de dood van Christus aan de ziel tot al die heerlijke doeleinden, waartoe Hij is geworden. Of wel een zich eigen maken door het geloof, hetwelk de onderwijzer een aannemen noemt. Namelijk om het te houden en er gebruik van te maken, zodat de kracht van het lijden en de dood van Christus overgaat in de ziel tot doding van de zonden en te doen leven voor Christus. Dat dit geloven is, blijkt uit Joh. 6:35, waar Jezus zegt: "Ik ben het Brood des levens; die tot Mij komt, zal geenszins hongeren, en die in Mij gelooft, zal nimmermeer dorsten." Jezus had in vers 47 gezegd: "Voorwaar, voorwaar zeg Ik u: Die in Mij gelooft, heeft het eeuwige leven." En in vers 54 verwisselt Hij deze spreekwijze, zeggende: "Die Mijn vlees eet en Mijn bloed drinkt, die heeft het eeuwige leven." Dat de vrucht hiervan is het verkrijgen van vergeving der zonden en de aanneming tot kinderen, waaraan het eeuwige leven verbonden is, blijkt ons uit Joh. 5:47 en 54. Dit is een uitvloeisel uit het verbond der genade (Jer. 31:33-34 en 33:8). En, dus is er voor dezulken (Rom. 8:1) geen verdoemenis.

En dan vervolgt de onderwijzer: ***maar ook daarbenevens door de Heilige Geest, Die tezamen in Christus en in ons woont, also met Zijn heilig lichaam hoe langer hoe meer verenigd worden, dat wij; al is het dat Christus in de hemel is, en wij op de aarde zijn, nochtans vlees van Zijn vlees, en been van Zijn benen zijn, en dat wij van één Geest (als de leden eens lichaams van één ziel) eeuwiglijk leven en geregeerd worden.*** Dit deel van de betekende onzienlijke genade houdt dus de heiligmaking in, welke het eigenlijke doel van de verkiezing, roeping en rechtvaardigmaking is en met dezelve onafscheidelijk gepaard gaande. De Heere heeft daarin lust en ook Zijn volk heeft lust daarin.

Deze heiliging in Christus geschiedt in trappen, gelijk de onderwijzer zegt: *Door vereniging, hoe langer hoe meer, met het heilig lichaam van Christus.* En hier moeten wij dan ook Zijn ziel onder verstaan, in welke Hij geleden heeft en welke Hij zowel als Zijn lichaam tot een schuldoffer heeft gesteld om zaad te zien (Jes. 53:10-11).

Men moet dit hier goed begrijpen, namelijk dat een christen niet alleen de weldaden van Christus deelachtig wordt, maar dat hij het lichaam van Christus zelf eet en Zijn bloed drinkt (Joh. 6:56): "Die Mijn vlees eet en Mijn bloed drinkt, die blijft in Mij en Ik in hem." Nadrukkelijk is hier de taal van onze Geloofsbelijdenis in artikel 35: *"Daarentussen, zo feilen wij niet als wij zeggen, dat hetgeen door ons gegeten en gedronken wordt, het eigen en natuurlijk lichaam en het eigen bloed van Christus is;*

maar de wijze, waarop wij dit nuttigen, is niet de mond, maar de geest door het geloof." Daarom bidden wij vóór het houden van het Avondmaal: *"Dat wij met Zijn waarachtig lichaam en bloed, ja met Hem, waarachtig God en mens, dat enige hemelse Brood, gespijsd en gelaafd worden."* Dit alles houdt het sacramentele eten in.

De *nauwheid* van deze vereniging omschrijft de onderwijzer verder, ***zodat de gelovigen worden aangemerkt te zijn vlees van Zijn vlees, en been van Zijn benen.*** Alzo lezen wij in Ef. 5:30: "Want wij zijn leden van Zijn lichaam, van Zijn vlees en van Zijn benen." En 1 Kor. 6:15: "Weet gij niet, dat uw lichamen leden van Christus zijn?"

Dit wil hier niet zeggen, dat wij allen met Christus één menselijke natuur hebben. Zo zijn wij niet van Christus, maar zo is Christus van ons. Hij heeft ons vlees en bloed aangenomen (Hebr. 2:14). Dan zouden alle mensen met Christus verenigd zijn.

Maar deze woorden moeten worden toegepast op de woorden van Adam, het hoofd van het verbond der werken, welke hij sprak ten opzichte van zijn vrouw Eva (Gen. 2:23-24): "Toen zeide Adam: Deze is ditmaal been van mijn benen, en vlees van mijn vlees. Men zal ze manninne heten, omdat zij uit de man genomen is. Daarom zal de man zijn vaderen moeder verlaten en zijn vrouw aankleven; en zij zullen tot één vlees zijn." Ziet hier welk een gepast Hoofd van het verbond der genade Christus is, als een tweede Adam geworden zijnde tot een levendmakende Geest (1 Kor. 15:45). Hij heeft onze natuur aangenomen en daarin geleden en voldaan, om ook daarin Borg voor Zijn volk te kunnen worden en om hen, die in zichzelf onheiligen zijn, te dekken met zijn heilige vlees en benen. Zo zijn zij in Hem en Hij is in hen, zonder ooit te worden gescheiden. Met grote nadruk noemt Paulus hierom *het ganse lichaam der gelovigen*, met Christus verenigd, (1 Kor. 12:12).

Deze band van vereniging geschiedt, zoals de onderwijzer zegt, ***door de Heilige Geest, Die tezamen in Christus en in de gelovigen woont.*** Dit zien wij in 1 Joh. 3:24: "Hieraan kennen wij, dat Hij in ons blijft, namelijk uit de Geest, Die Hij ons gegeven heeft." En 1 Joh. 4:13: "Hieraan kennen wij, dat wij in Hem blijven, en Hij in ons, omdat Hij ons van Zijn Geest gegeven heeft."

Van deze inwoning nu van deze ene en dezelfde Geest in Christus en de gelovigen spreekt de onderwijzer bij gelijkenis, *zoals de leden van één lichaam door één ziel leven en geregeerd worden.* Deze vereniging nu veroorzaakt die zalige ontbinding, losmaking en uitrukking uit de staat van nature, uit de macht der duisternis, en die zalige en kráchtige overbrenging in het Koninkrijk van de Zoon van Gods liefde (Kol. 1:13). Die zalige dienstbaarheid aan het Hoofd Christus, evenals de leden van één lichaam door één ziel leven en geregeerd worden, maar hier dan op een oneindig heerlijker wijze. Want door diezelfde ene Geest, Welke in Christus en in de gelovigen woont, worden hun als leden van Christus' lichaam gedurig levenssappen uit dat Hoofd toegediend. Zij worden door die Geest beheerst en geregeerd, en dat maakt eigenlijk de zaligheid van het schepsel uit. Ziet dit met nadruk in Joh. 6:57: "Gelijkerwijs Mij de levende Vader gezonden heeft, en Ik leef door de Vader, alzo die Mij eet, die zal leven door Mij." Ook Rom. 8:9: "Doch gijlieden zijt niet in het vlees, maar in de Geest, zo anders de Geest Gods in u woont. Maar zo iemand de Geest van Christus niet heeft, die komt Hem niet toe." En vers 11: "En indien de Geest, Desgenen, Die Jezus uit de doden opgewekt heeft, in u woont, zo zal Hij, Die Christus uit de doden opgewekt heeft, ook uw sterfelijke lichamen levend maken, door Zijn Geest, Die in u woont."

En ziet dan tenslotte ook hoe het uit deze inwoning des Geestes voortvloeit, dat het veraf zijn van het lichaam van Christus de gelovige niet kan schaden of hinderen, want het is een allernauwste vereniging, zoals de onderwijzer zegt: "***dat al is het dat Christus in de hemel is en wij op de aarde zijn, nochtans***" enz. Want zoals door het van elkander verwijderd zijn van man en vrouw voor een tijd de band des huwelijks niet verbroken wordt, alsoo ook hier niet. Hoewel de vergelijking hier maar flauw is en er geen gelijkenissen zijn om deze diepe geestelijke verborgenheid op te helderen. Ziet daarom hier uit, hoe Jezus Zijn discipelen terecht leerde dat Zijn lichamelijke tegenwoordigheid hun niet nut was. Hij zeide (Joh. 6:63): "Het vlees is niet nut." Ja, Hij zegt (Joh. 16:7): "Het is u nut dat Ik wegga; want indien Ik niet wegga, zo zal de Trooster tot u niet komen; want indien Ik heenga, zo zal Ik Hem tot u zenden."

Uit dit alles ziet u dat de betekende onzienlijke genade van het sacrament des Avondmaals niet alleen is het waarachtig geloven in Christus tot rechtvaardigmaking en tot heiligmaking. Maar dat het daarbenevens ook inhoudt zó met Christus verenigd te worden, dat de gelovige het leven van Christus in de ziel deelachtig wordt en hij door die Geest, Die in Christus en in de gelovigen woont en daar enerlei dingen werkt, hoe langer hoe meer aan Christus gelijkvormig wordt. Dit alles omvat de inhoud van de belofte, welke Christus bij de instelling van de tekenen voegt.

Daarom zullen wij dan nu deze belofte zelf eens nagaan, zoals de Heere Jezus die bij de instelling van de tekenen ter verzegeling voegt. Dit toont de onderwijzer aan in het tweede gedeelte van vraag 75, als hij er op wijst, dat Christus bij de instelling van deze tekenen heeft beloofd: ***Eerstelijk, dat Zijn lichaam zo zekerlijk voor mij aan het kruis geofferd en gebroken, en Zijn bloed voor mij vergoten is, als ik met ogen zie, dat het brood des Heeren mij gebroken en de drinkbeker mij medegedeeld wordt. Enten andere, dat Hij Zelf mijnziel met Zijn gekruisigd lichaam en vergoten bloed zo zekerlijk tot het eeuwige leven spijst en laaft, als ik het brood en de drinkbeker des Heeren (als zekere waartekenen van het lichaam en het bloed van Christus) uit des dienaars hand ontvang en met de mond geniet.***

Deze belofte houdt in een zeer nauwe sacramentele vereniging van de uiterlijke tekenen, of een samenvoeging door de werking des Geestes met de bovengenoemde betekende onzienlijke genade, en wel op deze wijze als de onderwijzer in zijn antwoord zegt.

1. Wij zullen dan eerst eens nagaan wat de elementen betekenen. Het brood in het Avondmaal betekent het waarachtige lichaam van Christus, of Zijn gehele mensheid, waarin Hij, verenigd met de Persoon des Zoons van God, aan Zijn Vader gehoorzaam is geweest in de plaats van de uitverkoren zondaar (Joh. 6:51): "Ik ben dat levende Brood, Dat uit de hemel nedergedaald is; zo iemand van dit Brood eet, die zal in der eeuwigheid leven. En het Brood, dat Ik geven zal, is Mijn vlees, hetwelk Ik geven zal voor het leven der wereld.

De redenen, waarom Christus' lichaam bij brood vergeleken wordt, zijn de volgende.

- Zoals het brood uit de aarde voortkomt, is ook Christus naar Zijn menselijke natuure Vrucht der aarde (Jes. 4:2). Christus is als de Overste Leidsman der zaligheid door veel lijden volmaakt (Hebr. 2:10) en gebraden aan het vuur van de toorn van een tegen de zonden verbolgen God, en in de vlammen van Zijn liefde tot Zijn volk. En wij weten dat koren, om brood te worden, moet worden gedorst, gemalen, gekneed en bij het vuur gaar gebakken.

- Brood stilt de honger, en zo stilt Jezus de begeerten van de ziel Zijns volks (Joh. 6:35): "Die tot Mij komt, zal geenszins hongeren." En Lukas 1:35: "Hongerigen heeft Hij met goederen vervuld." Zoals brood zeer voedzaam en versterkend is (Psalm 104:15), is ook Christus de levenskracht Zijns volks (Psalm 27:1 en Jes. 40:29, 31).
- Brood is een smakelijke spijs, ja de hoofdspijs, welke alle spijzen smakelijk maakt, en welke niemand, die gezond is, ooit moede wordt. Alzo ook Christus (Hoogl. 2 :3): "Zijn vrucht is mijn gehemelte zoet." Ja, Hij is volstrekt noodzakelijk (Joh. 6:53): "Voorwaar, voorwaar zeg Ik ulieden: Tenzij dat gij het vlees des Zoons des mensen eet en Zijn bloed drinkt, zo hebt gij geen leven in uzelf." Dit is (Lukas 10:42) het ene ding, dat nodig is, namelijk de vereniging met Christus.
- En tenslotte, brood is een algemene spijs voor al wat leeft, voor oud en jong, voor bedelaars en voor koningen. Het is nooit ongezond voor wie het maar kan gebruiken en die niet ziek is. Alzo is Christus de ware Spijs der ziel voor zwakken en sterkgelovigen, voor kinderen, voor mannen, voor vaders, niemand uitgezonderd (Kol. 3:11): "Christus is alles en in allen."

2. De wijn in het Avondmaal betekent het bloed van Christus, hetwelk Hij uitgestort heeft voor Zijn volk, ofwel Zijn lijdende gehoorzaamheid. Deze zou wel gerekend kunnen worden bij de gehele gehoorzaamheid, welke het brood afbeeldt, maar Christus heeft deze wijn afzonderlijk willen instellen, daar toch het lijden van Jezus het voornaamste stuk van Zijn gehoorzaamheid was. Onder dit zinnebeeld nodigt Jezus tot Zichzelf (Spr. 9:5): "Komt, eet van Mijn brood, en drinkt van de wijn, die Ik gemengd heb."

De redenen, waarom het bloed van Christus bij wijn wordt vergeleken, zijn de volgende.

- Wijn komt voort uit de wijnstok, waarbij Christus Zichzelf vergelijkt (Joh. 15:1).
- Wijn wordt uit de druiven uitgedrukt, die inde pers worden getreden. Zo is ook Christus zwaarlijk gedrukt door de toorn van God tegen de zonden Zijns volks. Christus is gedrukt door het zwaard, dat ontwaakte, ja door de macht der hel, zodat Zijn zweet in de hof werd als grote druppelen bloeds. Daarom riep Hij uit (Matth. 26:39): "Mijn Vader, indien het mogelijk is, laat deze drinkbeker van Mij voorbijgaan! Doch niet gelijk Ik wil, maar gelijk Gij wilt." En Lukas 12:50: "Hoe word Ik geperst totdat het volbracht zij."
- Wijn stilt de dorst. Zo stilt ook de door het bloed van Christus verworven genade de zielsdorst van Zijn volk, en zulks tot dronken worden toe (Psalm 36:9): "Zij worden dronken van de vettigheid Uws huizes; en Gij drenkt hen uit de beek Uwer wellusten." En Hoogl. 5:1: "Ik heb Mijn wijn gedronken. Eet, vrienden, drinkt, en wordt dronken, o liefsten!"
- De wijn maakt iemand sprekende. Alzo ook Christus (Zach. 9:17): "Hoe groot zal zijn goed wezen! en hoe groot zal zijn schoonheid wezen! Het koren zal de jongelingen, en de most zal de jonkvrouwen sprekende maken." Hij doet de tong der stommen juichen.
- Wijn veroorzaakt vreugde in het hart. Alzo ook de genaden van Christus. Die veroorzaken (Psalm 4:8) meer vreugde in het hart dan ter tijd als het koren en de most van anderen vermenigvuldigd zijn. Die maken de ziel welsprekend tot eeuwige roem van God en Christus. Daarom vergelijkt de Heere (Jes. 25:6) de genieting van Zijn genade bij een vette maaltijd, een maaltijd van reine wijn, van vet vol mergs, van reine wijnen, die gezuiverd zijn.

- En tenslotte, wijn dient tot genezing voor zieken en is ook tot versterking, ja, zij maakt zelfs sterk in de strijd. Alzo ook de door het bloed van Christus verworven genaden. Die zetten kracht bij en maken geestelijk, en ook wel eens lichamelijk, gezond en krachtig om voor God en Zijn zaak uit te komen en moedig te zijn in de strijd (Hoogl. 2:4-5): "Hij voert mij in het wijnhuis, en de liefde is Zijn banier over mij. Ondersteunt gijlieden mij met de flessen, versterkt mij met de appels, want ik ben krank van liefde."

Nu zullen wij eens nagaan wat *de verrichtingen omtrent die elementen van brood en wijn betekenen*.

En wel eerst aan de zijde van de bedienaar.

- Als de dienaar het brood en de drinkbeker in zijn hand neemt, betekent dit dat Christus alzo van Zijn Vader is afgezonderd en aangesteld tot het Middelaarsambt (1 Kor. 1:30): "Hij is ons geworden wijsheid van God, en rechtvaardigheid, en heiligmaking, en verlossing." En Hebr. 5:4-5: "En niemand neemt zichzelf die eer aan, maar ar die van God geroepen wordt, gelijkerwijs als Aäron. Alzo heeft ook Christus Zichzelf niet verheerlijkt om Hogepriester te worden, maar Die tot Hem gesproken heeft: Gij zijt Mijn Zoon, heden heb Ik u tegenereerd."
- De zegening of de dankzegging over het brood en de wijn betekent, dat Christus het gezegende en zegenende Zaad van Abraham is, waarin alle geslachten des aardbodems, welke Hem toebehoren, gezegend zouden worden met alle geestelijke en hemelse zegeningen. Tevens betekent het ook de dankbare erkenning des harten over die wonderbare uitgevonden weg van verzoening (Ef. 1:3): "Geloofd zij de God en Vader van onze Heere Jezus Christus, Die ons gezegend heeft met alle geestelijke zegeningen in de hemel in Christus." Dit danken en zegenen is ook de weg om ingeleid te worden in het grote werk der verlossing.
- Het breken van het brood en het vergieten van de wijn door de dienaar betekent in het algemeen, dat het lichaam van Christus aan het kruis verbroken en Zijn bloed vergoten is, namelijk door de allerverschrikkelijkste dood. Maar dit alles zou nog maar een beeld zijn van Zijn uitwendig lijden. Want zal dit waarlijk de gestalte van een offerande hebben, dan moet het vergeleken worden bij het in stukken breken van het offervlees, en bij het vergieten van het offerbloed. Dan duidt het voornamelijk aan, dat de ziel van de Heere Jezus door de benauwende pijlen van de schrikkelijke toorn van God zó is doorboord, en door de allerheftigste verzoeking, ja door de ganse macht der hel zó is verbrijzeld, en door de helse engten en allerbenauwdste zuchten en gebeden als was voor het vuur zó is versmolten, dat Hij aan het einde Zijn ziel heeft uitgestort in de dood. En daardoor heeft Hij een ruimere mate van de uitgieting des Heiligen Geestes veroorzaakt.
- En dat de dienaar deze heilige panden geeft, wijst niet alleen op de genadige, volle aanbidding van Christus met al Zijn zalige volheden, maar ook op de dadelijke toereiking, als het ware de uitverkoren biddende dat zij het tot hun eeuwige zaligheid aannemen. Deze aanbidding is heel wat meer particulier nog dan in de prediking van het Evangelie. Want hier biedt Jezus Zichzelf aan die en die in het bijzonder aan.

De verrichtingen van de communicanten omtrent deze elementen van brood en wijn zijn de volgende.

- Het aannemen van het brood en de wijn door de communicanten duidt aan hen dadelijk en gretig aannemen van de gehele Christus Zelf, en dat zij het zonder die

toeëigenende genade niet kunnen stellen (Joh. 1:12): "Zo velen Hem aangenomen hebben, die heeft Hij macht gegeven kinderen Gods te worden, namelijk die in Zijn Naam geloven."

- Het eten en drinken van de communicanten duidt evenals het nemen op de geloofsvereniging met Christus. Maar deze is hier in een hogere trap, namelijk een genieten van de sterkte en zoetigheid tot al nauwer vereniging met Hem. Ja, zoals het gegeten brood één wordt met het menselijk lichaam wordt ook hier gesproken van een éénworden met hetzelfde lichaam (EL 6:3 en 1 Kor. 6:17). Van een aanhangen aan Christus, zodat men één geest met Hem wordt. Ja, ook een zien en smaken dat de Heere goed is (Psalm 34:9 en 1 Petrus 2:3). Daarop wijst ook Joh. 6:43: "Tenzij dat gij het vlees van de Zoon des mensen eet" enz.
- Dat de communicanten allen eens brood en één wijn deelachtig zijn, duidt de nauwe en vriendelijke eenheid in Christus aan, waarmede zij als huisgenoten van één huisvader en als disgenoten van één maaltijd aan elkander verbonden zijn (1 Kor. 10:17): "Want één brood is het, zo zijn wij velen één lichaam, dewijl wij allen eens broods deelachtig zijn." Dit bedoelt het artikel van de gemeenschap der heiligen.

Zien wij nu nog hoe deze belofte, welke zulk een nauwe sacramentele vereniging of samenvoeging van de tekenen met de betekende zaak inhoudt, kan dienen tot verzegeling, en ook welke verplichtingen deze op de gelovige legt.

Eerst zullen wij dan zien hoe en wat het verzegelt.

Sprekende hoe het verzegelt, zien wij dat het sacrament al de beloften, welke anders in het algemeen in het Evangelie liggen, en ook wel deze en gene particulier ontvangen belofte, aan elke gelovige communicant in het bijzonder toeëigent. Daarbij vertonen deze uitwendige tekenen, met en benevens het Woord, aan de uiterlijke zinnen de gehele Christus, op Wie de gelovige zijn eeuwige staat grondt, en al de dingen, waarvan hij innerlijke bevindingen heeft in zijn gemoed. Zoals daar zijn al die onderhandelingen der ziel met Hem, zowel van Zijn als van haar zijde. En dit tegen de blindheid en het ongeloof in. Er zijn veel misvattingen en blindheid omtrent de dingen, die des Geestes Gods zijn, en in het bijzonder omtrent de weg tot evangelische rechtvaardigheid en heiligheid, en ook veel kleven aan eigen werken is er in de gelovigen overgebleven.

En hier komen nu deze tekenen grotelijks te hulp. Zij wijzen de eenvoudige Goddelijke zin van het Evangelie aan, en van de gepastheid en welgeordeneerdheid van het verbond der genade, en van de eenvoudige, doch evenwel bovennatuurlijke handeling der ziel omtrent die aangeboden genaden. Aldus doen zij langs de uiterlijke zinnen door de werking van de Heilige Geest dit alles duidelijk verstaan in het verenigen van de zienlijke tekenen met de betekende onzienlijke genade.

Alzo is dit sacrament van het Avondmaal een zegel, wanneer wordt aangemerkt dat de getrouwe God, Die niet liegen kan, Zijn Woord en beloften geeft, ja nog verder, dat God deze Zijn beloften door eedzwering heeft bevestigd (Hebr. 6:17-18). Ja boven dit alles, dat God Zich als het ware schikt naar de gang van het werk en zo laag neer wil bukken naar de diepte van het ongeloof van Zijn volk, dat Hij tastbare en zichtbare tekenen geeft tot verzegeling en ten onderpand van Zijn getrouwheid in Zijn verbond. En ook van het aandeel van de gelovige aan dat grote goed. De ongelovige mens wil toch zien, tasten en voelen, en anders zegt hij in zijn hart dat hij het niet zal geloven. Welnu, zegt God, zie daar nu wat! Zie, tast en voel nu, en wees niet meer ongelovig, maar gelovig.

Dus verzegelt dan dit sacrament, evenals een zichtbare trouwpenning bij wie deze ontvangt een onzichtbare verzegeling en bevestiging veroorzaakt. En evenals een zichtbaar eigendomsbewijs, dat een onzichtbare bevestiging en verzegeling veroorzaakt in het gemoed van een eigenaar, die tot de koop overging. Hetzelfde is hier het geval. *De Heere geve er ons allen licht in en leide ons door Zijn Geest.*

Zien wij dan nu wat dit sacrament verzegelt.

1. Het verzegelt van Gods zijde Zijn eeuwigen onveranderlijk verbond der genade, Zijn ganse Woord en al de beloften, welke daarin zijn vervat ten goede voor Zijn volk. Ja, zelfs de woorden, welke de Heere in het bijzonder tot Zijn volk ooit sprak ten opzichte van hen zelf of deze of gene zaak of persoon (Jes. 54:10): "Want bergen zullen wijken, en heuvelen wankelen, maar Mijn goedertierenheid zal van u niet wijken, en het verbond Mijns vredes zal niet wankelen, zegt de Heere, uw Ontfermer."
2. Het verzegelt het zijn van de gelovigen in Christus, hun geestelijk kindschap door hun toestemming van het verbond der genade of de aanneming van Christus op Zijn persoonlijke aanbidding (Joh. 1:12): "Zo velen Hem aangenomen hebben, die heeft Hij macht gegeven kinderen Gods te worden" enz. En het verzegelt ook hun waarachtige en zeer nauwe geestelijke vereniging in Christus met al Zijn kinderen (1 Kor. 12:13): "Wij zijn allen tot één Geest gedrenkt."
3. Het verzegelt de getrouwheid van God, dat Hij de gelovige zijn verbintenis zal doen houden (Jer. 32 :40), zodat zij van achter de Heere niet zullen of kunnen afwijken. Dat Hij hem op een wonderlijke wijze bij het geestelijke leven zal bewaren onder het vreselijke vuur van wereld, zonden en bestrijdingen van de boze. Dat Hij hem zal voeden, versterken en doen opwassen. Ja dat de Heere hem op Zijn tijd uit diepe ongestalten zal doen opkomen, zodat hij, al lijkt het nog zo onwaarschijnlijk, weder nederwaarts wortelen zal schieten en opwaarts vruchten dragen (Jes. 37:31).
4. Ja, het verzegelt de volle heerlijkheid, die de gelovigen bereid is en hun niet kan ontgaan. De volle, verzadigende eeuwige genieting van volle vreugde aan Gods rechterhand (Psalm 16:11). Dat zij, als zij zullen opwaken, Gods aangezicht in gerechtigheid zullen aanschouwen en met Zijn beeld verzadigd zullen worden (Psalm 17:15).

Nu zullen wij nog in het kort bezien *welke banden van verplichting dit alles op het gemoed van de gelovige brengt.*

1. En wel ten eerste ten opzichte van de Heere Jezus. O vrienden, wat moet dit wel in het bijzonder de meest innerlijke bewegingen van de geest en al de liefdeuitgangen in het hart opwekken en gaande maken. Ja, het moest geen rust geven vóór men zichzelf aan Hem was kwijt geworden. Indien er iets is, vrienden, dat het hart achter Christus kan trekken en van alle banden losmaken, dan is het Zijn afdalende liefde. En waar blinkt deze liefde meer in uit dan in die laatste nacht, toen Hij zo veel met Zichzelf, met het doordragen van de toorn van God en met de ganse macht der duisternis te doen had? Onder dat alles dacht Hij aan Zijn volk, dat zo na op Zijn hart lag, en stelde Hij nog tot hun versterking, ondersteuning en opwassing dit sacrament in. Wat dunkt u, kinderen van God, mag de gekruiste Christus u dan wel niet zijn als een bundelke mirre, dat tussen uw borsten vernacht (Hoogl. 1:13)? O, wat moest er als bij de bruid toch een roepen zijn om de zuiverende en vruchtbaarmakende Geest (Hoogt. 4:16): "Ontwaak, noordenwind, en kom, Gij zuidenwind, doorwaai mijn hof, dat zijn specerijen uitvloeien. O, dat

mijn Liefste tot Zijn hof kwame, en ate zijn edele vruchten!" En zulks opdat de ziel Hem weder mocht kunnen nodigen om in te komen en de vruchten van haar hof te eten, en zij Hem specerijenwijn te drinken kon geven en van het sap van haar granaatappelen (Hoogt. 8:2).

2. Maar het brengt in de tweede plaats ook banden van verplichting ten opzichte van de Godzalige broederen, welken tezamen tot één Geest zijn gedrenkt (1 Kor. 12:13). Zij zijn toch in hun Hoofd Christus zo nauw met elkander verenigd als één lichaam (vers 10). Nu zijn er wel vele leden, maar er is maar één lichaam. Dus moet deze nauwe gemeenschapsoefening in het sacrament van het Heilig Avondmaal vlammen van liefde tot de medegelovigen ontsteken, ja begeerten verwekken tot een nauwere oefening van de gemeenschap der heiligen. Om meer elkanders noden te gevoelen en te dragen, zodat de één de ander is dan een haageik tot een stut (Jes. 6:13). O, hoe liefelijk, hoe goed is het voor elke ziel, die dit geniet, en ook voor anderen, die het zien, dat broeders ook samenwonen (Psalm 133:1). Dan zullen de natuurlijke mensen van de vromen zeggen: "Ziet, hoe lief zij elkander hebben." Daar zouden zij dan aan worden gekend, en hoe schrikkelijk zouden zij dan somtijds voor de goddelozen worden, als zij verenigd zouden staan als slagorden met banieren (Hoogt. 6:4). Ja, de Heere zou het voor hen opnemen wanneer de goddelozen hen aanraken. Het Hoofd in de hemel zou tonen dat Hij het voelt dat op Zijn voet, dat op Zijn volk op aarde getreden wordt. In Hand. 9:4 riep Jezus: "Saul, Saul, wat vervolgt gij Mij?"

Maar letten wij dan nu nog op de grond en het fundament, *waarop dit alles rust en waarop wij terecht mogen besluiten dat dit Avondmaal een sacrament is in de kerk tot aan het einde van de wereld*. Dit toont de onderwijzer ons aan in vraag en antwoord 77.

De onderwijzer doet ons daarin zien dat dit sacrament is gegrond op de instelling, welke hij aanwijst uit de woorden van Paulus (1 Kor. 11:23-26): ***"De Heere Jezus in de nacht, in welke Hij verraden werd, nam het brood, en als Hij gedankt had, brak Hij het en zeide: Neemt, eet, doet dat, enz. Desgelijks nam Hij ook de drinkbeker, na het eten des Avondmaals, en zeide: Doet dat, enz..."***

Paulus toont daar duidelijk aan, dat hij dit niet deed op eigen autoriteit, maar dat dit alles zijn grond had in de instelling door Christus, welke wij beschreven vinden in Matth. 26:26-28, Markus 14:22-24 en Lukas 22:19-20. En dan moeten wij hier opmerken, dat Jezus dit sacrament heeft ingesteld in Zijn laatste nacht, toen Hij verraden werd, hetwelk de zaak nog buitengewoon vergroot.

Want hierin zien wij *de oneindige liefde van Christus voor Zijn volk*. En wel in die tijd, toen Hij zo veel met Zichzelf en voor Zijn volk te doen had.

- In de laatste nacht, en wel weinige uren vóór Zijn dood, opdat er geen Paasfeest meer tussen zou komen. Want Jezus, het tegenbeeldige Paaslam, stond binnen weinige uren geslacht te worden. Dus opdat het sacrament voortaan zou kunnen betekenen dat Jezus geslacht was en dat het Oude Testament ophield. Daarom heeft Hij het genoemd het Nieuwe Testament in Zijn bloed.
- Ja, Jezus deed het in de laatste nacht, in de laatste ure Zijns levens. En zulks opdat dit sacrament altijd, tot aan de voleinding der eeuwen, in elks hart diepe ernst, aandacht, gehoorzaamheid en liefde tot Christus zou verwekken. Want toch in een ure des doods worden de allergewichtigste en allernoodzakelijkste zaken besproken, en deze worden dan ook overgenomen, bewaard en nagekomen. Zo is het hier ook.

Paulus zegt van hetgeen hij schrijft (1 Kor. 11:33) *dat hij het van de Heere Jezus heeft ontvangen*. Hij geeft het dus niet op eigen autoriteit door, maar op die van Jezus.

Paulus had het van de Heere Jezus ontvangen in zijn zending tot het apostelschap. De Heere Jezus had hem geroepen en bekeerd op de weg naar Damaskus (Hand. 9 en 26). En de Heere had tot hem gezegd, dat hij niet alleen een uitverkoren vat was, maar dat hij de Naam van de Heere Jezus zou uitdragen onder de heidenen. Daarom zegt Paulus in Rom. 1:5, dat hij genade en het apostelschap had ontvangen. Twee van elkaar onderscheiden zaken. Daarom noemt hij zichzelf en zijn mede-apostelen en leraars (1 Kor. 4:1): "Dienaars van Christus en uitdelers der menigerlei verborgenheden Gods."

Dit sacrament heeft dus *zijn grond in een belofte van Christus*, welke met de instelling gepaard ging, opdat het een sacrament van het Nieuwe Testament zal zijn en in de kerk zal blijven tot aan het einde van de wereld. Dit bewijst de onderwijzer mede uit de woorden van Paulus in 1 Kor. 11:23-26 en is dus gegrond op de instelling van Christus.

Wij zullen dan hier het woord van de belofte nagaan, welke het sacrament heiligen moet.

Ten opzichte van het brood is deze belofte vervat in de woorden: "Dit is Mijn lichaam, dat voor u gebroken wordt."

En ten opzichte van de drinkbeker: "Deze drinkbeker is het Nieuwe Testament in Mijn bloed, hetwelk voor u vergoten of gegeven wordt."

En dan gaan wij hier ook nog na het doel van de instelling en belofte, hetwelk de volkomenheid van de grond voor dit sacrament uitmaakt.

Want een instelling met een algemene belofte maakt nog geen sacrament. Dan zou het huwelijk ook een sacrament kunnen zijn. Maar moet hier gevraagd worden: Is het huwelijk ingesteld om een sacrament in de kerk te zijn? Maar die instelling juist ontbreekt en deze vinden wij wel bij het Avondmaal, hetwelk blijkt uit de woorden van de onderwijzer, welke deze aanhaalt uit de woorden van Paulus in 1 Kor. 11:23-26.

De onderwijzer zegt dan dat het doel ten opzichte van het brood is: ***"Doet dat tot Mijn gedachtenis."***

En ten opzichte van de drinkbeker: ***"Doet dat, zo dikwijls als gij die zult drinken, tot vergeving der zonden en tot Mijn gedachtenis."***

Ja, er wordt zelfs gesproken van de duurzaamheid, zodat het een sacrament in de kerk zal blijven tot aan de oordeelsdag toe, zonder enige verandering: "Want zo dikwijls als gij dit brood zult eten en deze drinkbeker zult drinken, zo verkondigt de dood des Heeren totdat Hij komt."

En dan wijst de onderwijzer op de nauwe gemeenschapsoefening van Gods volk met Christus en met elkaar, welke één van de voornaamste doeleinden van dit sacrament is. Want dit ligt in de woorden opgesloten, welke hij van Paulus aanhaalt (1 Kor. 10:16-17): ***"De drinkbeker der dankzegging, die wij dankzeggende zegenen, is die niet een gemeenschap des bloeds van Christus? Het brood, dat wij breken, is dat niet een gemeenschap des lichaams van Christus? Want één brood is het, zo zijn wij velen één lichaam, dewijl wij allen ééns broods deelachtig zijn."***

B. Nu komen wij tot het tweede stuk, hoe een christen al de dagen zijns levens tot zijn versterking moet verkeren en werkzaam zijn omtrent dit sacrament, en dit onder alle omstandigheden en tot allerlei doeleinden.

Slaan wij ook de werkzaamheden gade van een gelovige *vóór, onder en na de bediening van dit sacrament.*

1. Vóór de bediening van het sacrament moet een gelovige werkzaam zijn in zich te beproeven en voor te bereiden, om alzo te eten, enz., naar het woord van Paulus (1 Kor. 11:28-29): "Maar de mens beproeve zichzelf, en ete alzo" enz.

(1) Om zich te beproeven is het noodzakelijk dat de gelovigen zullen staan naar licht, opdat zij zichzelf kunnen onderscheiden ten opzichte van hun staat, doch wel met onderwerping aan de vrije bedeling des Heeren.

(2) Zij hebben ook nodig dat zij zichzelf onderzoeken ten opzichte van hun gestalte, of zij in het geloof zijn (2 Kor. 13:5), wat betreft het blijven in Christus (Joh. 15:4), en het wandelen in Hem, gelijk zij Hem hebben aangenomen (Kol. 2:6). Dit is zeer nodig om met zichzelf bekend gemaakt te worden, om te weten hoe het staat tussen de Heere en de ziel; welke scheiding er mogelijk is en welke verberging van Gods aangezicht er gevonden wordt. Ook hoe het hart daar onder is gesteld, of zij dit wel kunnen dragen of niet.

(3) Ook is de gelovigen van node dat zij de gesteldheid huns harten ten opzichte van hun zonden nagaan. Of er banden van ongerechte dingen zijn en daaruit voortvloeiende ongestalten, en waar het hart al aan vast zit. Want dan wordt de ziel werkzaam met de wortel van dit alles en het zou een weg tot genezing kunnen zijn, wanneer de onoprechtheid werd ontdekt. O, dan zou de druk der ongerechtigheden de gelovige in het Avondmaal tot Christus kunnen doen komen, en dat zou veel gevolg hebben. Het is een eeuwige waarheid, dat een onoprechtheid des harten in enige zaak, zodat men het daarin niet houdt aan de zijde Gods, duizendmaal meer nadelig is voor de ziel dan het gebonden liggen onder sterke verdorvenheden, waarmede men evenwel tot Christus tracht te komen en het niet kan. Vrienden, het is hier niet de zaak, of iemand gebonden ligt onder een overmacht van zonden, uit welker diepten hij bij tijden zucht, maar of hij oprecht geworden is tegen al de onoprechtheden en verkleefdheden van zijn hart aan de zonden, en dit somtijds ook openbaart.

(4) Bij het beproeven van zichzelf is het ook nodig dat de gelovigen hun uitwendig gedrag naar buiten nagaan. Of men geen openbare ergernis gegeven heeft, hetzij door zijn wandel, hetzij door een val in de zonde. Dan kan het zijn, al heeft men verzoening en vrede gevonden in Gods ogen, dat men evenwel niet met stichting ten Avondmaal zou kunnen gaan. Evenzo wanneer men door eigen schuld onverzoend blijft met zijn broeder. Dan zegt Jezus dat men er af moet blijven (Matth. 5:23-24): "Zo gij dan uw gaven zult op het altaar offeren, en aldaar gedachtig wordt dat uw broeder iets tegen u heeft; laat daar uw gave vóór het altaar en gaat heen, verzoent u eerst met uw broeder, en komt dan en offert uw gave."

2. Tenslotte hebben de gelovige zielen tot hun voorbereiding ook nodig:

(1) Dat zij staan naar licht over en indruk van de grootheid en het bovennatuurlijke van hetgeen in het Avondmaal geschiedt. Want de Heere Jezus Zelf is opeen waarachtige, geestelijke wijze daar tegenwoordig en wordt daar ook waarachtig genoten wordt. De Koning is aan Zijn ronde tafel en Hij is er Zelf de spijze.

- (2) Ook zullen zij moeten staan naar opgewekte begeerten naar gemeenschap met Jezus, dat Hij eens verschijnen mocht over al hun bergen van scheiding heen. Dit bad de bruid (Hoogl. 2:17): "Keer om, mijn Liefste, word Gij gelijk een ree, of een welp der herten op de bergen van Bether." En dat zij dus met al hun ellenden tot Hem komen en bij Hem schuilen, zoals er staat geschreven (Rom. 13:14): "Doet aan de Heere Jezus Christus", dat is het ware bruiloftskleed.
- (3) Zij hebben er naar te staan dat zij enige indruk in hun hart verkrijgen mogen van die hoge weg van verlossing en verzoening, welke van eeuwigheid was bij God. Dat zij bij het communiceren er iets van mochten zien en recht klein en gering daaronder worden.
- (4) En uit dit alles volgt wel dat hun nederigheid en geringheid past (1 Petrus 5:5): "Zijt met ootmoedigheid bekleed; want God wederstaat de hovaardigen, maar de nederigen geeft Hij genade." Hier worden de armen en de hongerigen met goederen verzadigd, en de rijken ledig weggezonden (Lukas 1:51). In Jes. 57:15 staat geschreven: "Want alzo zegt de Hoge en Verhevene, Die in de eeuwigheid woont en Wiens Naam heilig is: Ik woon in de hoogte en in het heilige, en bij die, die van een verbrijzelde en nederige geest is, opdat Ik levend make de geest der nederigen, en opdat Ik levend make het hart der verbrijzelden." Vrienden, rechte nederigen zijn met een kruimpje genade tevreden; dat is hun al zo groot. Het gevoel van hun onwaardigheid doet hen bij de minste weldaad met de hoofdman uitroepen (Lukas 7:6): "Heere, ik ben het niet waardig." En met Jakob (Gen. 32:12): "Ik ben geringer dan al deze weldadigheden en trouw, die Gij aan Uw knecht bewezen hebt", enz. En met David (2 Sam. 7:18): "Wie ben ik, en wat is mijn huis, dat Gij mij tot hiertoe gebracht hebt?" Ja, rechte nederigen prijzen en heiligen God zelfs in hun hart als zij niets krijgen. En dat is zelfs genade, want zij hebben in deze een welgevallen in de straffen hunner ongerechtigheid, en dan is daar de belofte dat de Heere gedenken wil aan Zijn verbond met Jakob (Lev. 27:41-42).

Onder de bediening van het sacrament heeft Gods volk zeer van node:

- (1) het licht en de leiding van Jezus' Geest, en indruk en gevoel van deze eeuwige waarheid (Joh. 15:5): "Zonder Mij kunt gij niets, doen." Om nu alles eens daar te brengen zoals het is, zonder ook maar iets achter te houden.
- (2) Ja te komen op een evangelische wijze met de grootheid en veelheid der zonden en verzoeken, ook wel met de duisterheden omtrent sommige waarheden. Dit alles moet hier drijven, en om dan daar tegenover de gepaste volheid en sterkte van de Heere Jezus aan te grijpen (Jes. 26:5).
- (3) Ook is het onder de bediening voor Gods volk nodig dat zij staan naar nederigheid des harten. Dat zij geen hoge, gevoelige en verrukkende werkzaamheden daar verwachten, maar tevreden willen zijn met een sacramentele verzekering. Wanneer het de Heere niet behaagt op een duidelijke en gevoelige wijze het aandeel aan de Heere Jezus en aan de goederen van Zijn verbond te verzegelen, o, laat God het doen en wacht op Hem. Laat God aan Zijn kant Zijn getrouwheid, Zijn verbond, Zijn Woord en al Zijn beloften verzegelen. Dat Hij Zijn Zoon gezonden heeft en dat Hij gekomen is om het verlorene te zoeken, en om zalig te maken dat verloren is (Matth. 18:11). Al komt de Heere de ziel aan het Avondmaal dan niet zo te verkwikken, of ook van haar aandeel aan Hem zo niet te verzegelen, Hij zal het evenwel doen. Hij zal die waarheid verzegelen, dat Hij het verlorene zoekt. Ja, ook in het bijzonder dat Hij de ziel gevonden heeft, en daarbij dat Hij het werk Zijner handen niet zal laten varen; en dat Hij niet zal

rusten voordat Hij die ziel langs Zijn wegen in de heerlijkheid zal hebben ingevoerd. En vrienden, tot dat zalig doel men aan de tafel nooit zijn ogen sluiten, maar juist goed open doen, om de tekenen en de handelingen dienaangaande goed te zien, want hier heeft een verzegeling plaats door middel van de uiterlijke zintuigen.

- (4) En tenslotte is het hier ook nodig om met Habakuk op zijn wacht te staan en zich op de sterkte te stellen (Hab. 2:1) en met David te horen wat God de Heere spreken zal (Psalm 85:9).

Na de bediening van het sacrament heeft Gods volk ten zeerste bewaring van node, om het niet te verderven en daardoor hun banden niet vaster te maken.

- (1) Die bewaring hebben zij van node als zij aan de tafel des Heeren iets genoten hebben. Wanneer Gods volk daar iets heeft gezien van de volheid der genade en der liefde, die in Christus is. Of als de Koning aan iemand in Zijn heerlijkheid is voorbijgegaan, zodat zulk één werd ontdekt aan en licht kreeg in zijn wettische en verkeerde gestalte tot hier toe, en dat dit leidde tot enige beschaamdheid en vernedering der ziel. Maar dat dit licht weer wegging en de Heere dus geen woning maakte in de ziel. Of als iemand daar aan de tafel een begeerte heeft gebracht of gevonden om de zijde Gods te kiezen en het daar te houden, zoekende meer kracht dan wel troost uit deze ingestelde ordinantie Gods tegen alles wat van binnen en van buiten daar tegen opkomt. Of als iemand daar zijn blindheid en duisterheid ten aanzien van sommige eeuwige waarheden van Gods Woord heeft gebracht, met nederige begeerten naar licht daarover, om de mening en de zin van Christus te verstaan. Want in zulk een geval kan het Avondmaal ook in het bijzonder tot licht en verzegeling dienen, want dan verzegelt het ook Gods Woord en de zin daarvan. Of ook als iemand daar gewaar is geworden dat zijn hart daar door de Heere Jezus is opgeëist zoals het was, en dat hij het zo ook aan Hem in waarheid gaf. En dat hij op de bijzondere aanbieding van Christus, zoals Hij is, met alle kruisen, welke daaraan verbonden zijn, Hem ook dadelijk heeft gekozen en aangenomen, zonder iets in Hem uit te zonderen en Hem ook in de ziel heeft ontvangen.
- (2) Met betrekking tot dit alles dient ter besturingen waarschuwing, dat een ziel dan in het bijzonder van node heeft er oog voor te blijven houden hoe het haar daar onder de breking des broods is gegaan. Dus voor wat de gelovige daar heeft gebracht en gelaten, en ook wat hij daar heeft gekregen en vandaar meegenomen heeft, opdat men door achteloosheid of door luiheid in het bemediteren van hetzelfde dit niet zal verliezen, maar met deze zaken naderhand doorwerkt.
- (3) Men moet dan trachten te zien welk licht men daar middellijk of onmiddellijk ontving over zijn staat voor God, of over zijn gestalten of ongestalten, waarmee men zich tot de Heere in Zijn instelling heeft gewend. Of ook over zijn verkeerdheden, of over de oorzaken, waarom God de ziel rechtvaardig in het duister laat en onder een gevoel van zwakheid in voorkomende omstandigheden, of wel van verberging van Gods aangezicht, zodat de ziel de toegang, het licht en de kracht, welke Gods aangezicht meebrengt, mist. Ik zeg: Dit goede licht, daarna verkregen, en wel op de aanbieding in het Avondmaal, moet zeer worden erkend met dankzegging, zijn onwaardigheid erkennende. Het moet worden gekoesterd en aangekweekt, zoals ook wanneer men soms daarna met meer duidelijkheid de eenvoudige Goddelijke zin van sommige waarheden mag zien, met terneerwerping van alle kracht van het verstand en het redeneren voor het eenvoudige, hartinnemende Goddelijke licht. O, hier zal men toch zeer op letten en het zoeken

aan te kweken. Men zal toch zuchten om bij deze wijze van ontdekking te worden bewaard, en het doen volgen door gedurige gebeden, om hoe langer hoe meer bevestigd te worden en meer te krijgen, opdat de blijdschap der ziel in die weg volkomen mocht worden.

- (4) En tot dit alles zal niet minder nodig zijn dat men deze eeuwige waarheid krachtig gevoelt (Joh. 15:5): "Zonder Mij kunt gij niets doen." En daarbij gevoel en indruk er van heeft dat het bij de mens niet is om zijn weg wel aan te stellen. Ja, het is allernoodzakelijkst dat men daarbij ziet op de verdorvenheid des harten, op zijn bijzondere zonden en op de onoverwinnelijke kracht van de velerlei verzoekers, die het op de val toeleggen nadat men iets goeds gekregen heeft. Zoals de zorgeloosheid van de bruid volgde nadat zij in het wijnhuis was geweest (Hoogl. 2:4). En gelijk in Petrus is te zien nadat hij aan het Avondmaal was geweest. In diezelfde nacht kwam hij tot de val (Matth. 26:69). En dit bleek ook in de slaap van de discipelen (vers 40), zodat Jezus zeide: "Kunt gij dan niet één ure met Mij waken?" Daarom voegde Hij het waken bij het bidden, zeggende: "Waakt en bidt, opdat gij in geen verzoeking valt."

Maar ook zij hebben bewaring van node, dienaar hun gedachten niets aan de tafel des Heeren genoten hebben.

Zulken namelijk, wanneer zij een hart aan de tafel hebben gebracht, dat hard, ongevoelig, duister, verward, onvernederd en atheïstisch is. Of een hart, dat zo zeer gebonden en gekluisterd is onder een overmacht van zondige bewegingen en verdorvenheden. Of ook zulk een liefdeloos hart omtrent de Heere Jezus, en die dit gaarne bewenen en hét aan de voeten van de Heere Jezus brengen. Of zulken, die bloot liggen voor de aanvallen en bestrijdingen van de satan. Onder dezulken zijn er, die in de voorbereiding dikwijls opgewekt waren, dat zij dit aan het Avondmaal eens wilden bezien, en die wilden gaan neerzitten en wachten op de Heere, misschien zal Hij komen. En dit met begeerten naar ware begeerten, naar een hemels werk in het hart, naar waarheid in het binnenste. En voor wie nu uit de bediening van het sacrament niets opmerkelijks is overgebleven.

Met betrekking tot dit alles moge het volgende dienen *ter waarschuwing, bemoediging en besturing*.

- Zulken hebben wel in het bijzonder nodig dat zij zuchten om toe te mogen zien, dat zij door moedeloosheid en wanhoop omtrent de genade niet zorgelozer en daardoor lossier worden. Want dit kan zeer licht het gevolg zijn. En heeft men niets ontvangen, dan is het toch duizendmaal beter om dagelijks, zo ellendig als het is, uit te zien naar de Geest, Die verbeurd is. Opdat men door die Geest bij zichzelf en bij de oorzaken gebracht wordt, en dus tot ware vernedering voor God, en in die weg zal blijven aanhouden. O het is hier goed, dat wij zien dat wij niets waardig zijn, en dat wij van de Heere niets te eisen hebben.
- Zulken moeten ook weten dat de Heere vrij is en hen daarom zo droef gesteld ten Avondmaal kan laten gaan, dewijl zij tot die laagte nog niet zijn gebracht dat zij God met hun hart vrij verklaren. Ook kan het lang daarna nog blijken, onder deze of die omstandigheden of verzoeking, waarin men komt, dat zulk een Avondmaal toch niet ongezegd is geweest, hoe ellendig het ook scheen. Als het de ziel maar waarlijk is en blijft te doen om ware vernedering, om liefde, en om smarten droefheid over de zonde. Dan kan het achteraf nog wel blijken dat er integendeel toch kracht van is uitgegaan. Dan zouden dezulken God daarover nog eer moeten geven, dat de Heere Zijn eigen tijd, wijze en mate heeft.

Letten wij er nu nog op wanneer het voor een christen voornamelijk nodig is dat hij dit sacrament gebruikt.

A. Wij zullen dan eerst eens zien hoe het in deze dikwijls met een christen is gesteld.

- Het is dan dikwijls aldus gesteld, dat als hij het Avondmaal het allermeest nodig heeft, hij er dan meestal door zijn ongelovig harten door de vijand het meest van wordt afgeschrikt. Terwijl als hij evangelisch werkzaam zou zijn, juist dezelfde zaken, waarom hij wil afblijven, hem in het Avondmaal naar de Heere zouden uitdrijven. Men moet immers zowel achterdochtig zijn over zijn hart en over de stemmen vanbinnen om af te blijven, als dat men achterdochtig zijn moet dat men er toch niet ongerechtigd aan zal gaan.
- En dan kan het ook wel met een kind van God gesteld zijn, en niet zelden is zulks het geval als hij naar zijn gedachten weinig aan het Avondmaal geniet, dat hij daardoor er voor terugschrikt. En dit alles komt meest voort uit hoogheid des harten, uit hoge gedachten en verwachtingen, dat men zijn onwaardigheid niet recht kent en niet tevreden is met een sacramentele verzegeling. Of ook dat men geen rechte bevattning heeft wat een sacramentele verzegeling wel is. Dat men dus andere, bijzondere ontmoetingen van de Heere en werkzaamheden er onder verstaat. Zij, die meer gezet zijn daarop, dat zij in allerlei omstandigheden achteraf kracht uit het Avondmaal ondervinden, dan wel op troostlijke ontmoetingen aan het Avondmaal zelf, waarmede niet veel kracht gepaard gaat, kunnen soms lang daarna nog wel een zegen genieten en gewaar worden dat er kracht van uitgaat.

B. Wij zullen dan nu nog eens zien wanneer een christen, of hij het gelooft of niet, dit sacrament op het hoogste nodig heeft, opdat hij in die weg op de Heere en op Zijn licht zal wachten.

1. In algemene zin mag men dan wel zeggen, dat een christen het nooit moet kunnen missen. Want wanneer men brood kan missen, of geen trek er in heeft, of een walg ervan, is een teken van grote ongezondheid.
2. In tijden van geestelijke of lichamelijke voorspoed heeft hij het zeer nodig om bewaard te worden voor het vallen in verzoeking en in de strik (1 Tim. 6:9). Om er voor bewaard te worden, met de bruid en met Petrus in het wijnhuis geweest zijnde, daarna niet zorgeloos te worden. O, als het de ziel wel gaat, dan legt de vijand het op de val toe. Dan is de gelovige het minst veilig en ligt hij wel eens het eerst open voor de kracht der verzoeking.
3. Hij heeft het ook zeer nodig in tijden van geestelijke of lichamelijke tegenspoeden. Onder duisterheden, bestrijdingen van de satan en soms ook zware verzoeking. Of ook onder lichamelijke tegenheden en verdrukkingen in het vlees, in zijn kinderen of nabestaanden, of in zijn goederen. Opdat hij onder dat alles toch niet van God af rake.
4. En dan mogen wij daarbij ook nog wel opmerken, als een algemene regel voor Gods volk, dat niets hen van het Avondmaal mag doen af blijven, dan alleen het geven van zware ergernis naar buiten, of een bijzondere ongesteldheid innerlijk, zodat de wil is verstrikt onder de onoprechtheid ten aanzien van de zonde en de wereld. Zulk één is als een levend dode, en hij behoort dan af te blijven, met het doel dat hij vernederd worden moge, dus hij moet er naar uitzien met zegen van verre te mogen staan.

5. Maar in het bijzonder mag men wel zeggen dat een christen het sacrament ten hoogste nodig heeft als zijn licht in zijn genadestaat minder wordt. Als hij hoe langer hoe meer bekommerd wordt over de oprechtheid van zijn hart en het dus donkerder voor hem wordt. Het sacrament is juist in het bijzonder ingesteld tegen de duisternis, waarin een kind des lichts verkeert.

6. En ook wanneer een christen hoe langer hoe meer licht krijgt in zijn zondige hart, als het van binnen al erger met hem wordt. Als hij met Ezechiël in het hol van de wand wordt ingeleid en nog groter gruwelen hem worden getoond dan hij ooit gezien heeft (Ezech. 8:7). Zo één moet niet denken dat hij meer zondigt omdat hij meer gruwelen in zich ziet dan ooit tevoren. Want het is een zegen als hij bij Gods licht ziet de diepe onkunde van God en Christus, welke in hem is. Hij gevoelt dan grote indrukkeloosheid ten aanzien van de overalteenwoordigheid en de alleswaardigheid van dat geduchte Wezen. O, dan schijnt het hem toe dat hij niet meer is dan een atheïst. En ook als hij grote liefdeloosheid aangaande de Heere Jezus in zijn hart vindt. Dan denkt men wel: *Zou Jezus zó veel geleden en gedaan hebben voor zulk één als ik ben, en van eeuwigheid op mij gezien en mij liefgehad hebben? Zijn bloed voor mij gestort hebben? En zou ik Hem dan niet meer liefhebben?* Het schijnt voor hen dan onmogelijk, dat dit kan samen gaan. Als zulk één ziet die ongevoeligheid over de zondige gesteldheid van zijn hart en over het gemis van de Heere. Het daaronder te kunnen uithouden, schijnt hem een zwart teken te zijn. Ja, dat men er zóver van af is om in tijden van lichamelijke ongelegenheden zijn weg op de Heere te wentelen. Dan denkt hij: *Wel, zou ik zo veel heerlijkheid, krachten vastigheid gezien hebben in Jezus van Nazareth, die buiten Jeruzalem tussen moordenaars is gekruisigd, dat ik mijn ziel en mijn eeuwige staat in waarheid aan Hem in eeuwigheid heb toevertrouwd? En zou ik dan nog zwaar tegen tijdelijke dingen blijven opzien? O, dat kan met geen genade bestaan.*
 Ja, het is een zegen als de mens dit alles bij Gods licht ziet, en ook zijn onverloochendheid. Dat hij de Heere in al Zijn wegen wel paal en perk wil stellen; dat twisten, murmureren, of die onvergenoegdheid en onverenigdheid des harten ten opzichte van Gods wegen. Al die dingen schijnen hem bewijzen te zijn dat hij God mist en het in zijn binnenste nooit waarheid bij hem is geweest. Zulk één denkt dat als hij God lief had en zich in waarheid en onvoorwaardelijk aan Jezus had overgegeven, hij geen eigen wil meer zou hebben enz.
 Och vrienden, wanneer u niets van die gruwelijke gesteldheid zou zien, dan zou u nooit kunnen geloven dat u zulk een ellendige bent en dat u Jezus zó nodig hebt. Maar daartoe houdt de Heere met u juist deze weg, en hieraan is dit alles dus toe te schrijven.

7. De christen heeft het sacrament ook ten hoogste nodig wanneer hij gevoelt dat de kracht der verdorvenheid sterker wordt. Dan is het geen tijd om af te blijven. Dan is het de tijd om met dat hart, waarin de zonde woont, tot Jezus te komen in Zijn ordinantiën, begerende van Hem licht, kracht, bewaring en leiding. Om tot Hem te komen met een hart, waarin wel alles soms verwoest is en in welke aanvankelijk geheiligde plaats een zondige vleugel der verwoesting is, welke daar niet behoort te zijn.

8. Ook heeft hij het sacrament nodig als hij verkeert onder de bestrijding van de boze. Ja onder allerlei soorten van verzoeken, of lasterlijke gedachten, of onder de aanritselingen van satan tot de zonden. Als er sterk wordt gewerkt op de verdorvenheden van zijn natuur, zijn humeur en zijn temperament. O, dan is het tijd dat de grond van zijn oprechtheid aan Gods zijde voor de dag komt, en dat hij op een bedaarde wijze bij de Heere kracht uit Zijn eigen instelling haalt. Indien zulk één af blijft, dan heeft de vijand veel terrein gewonnen.
9. Wanneer hij onder velerlei verzoeken komt en veel in gevaar is dat hij er in zal vallen. Als hij uit oorzaak van zijn beroep of anderszins veel onder wereldse mensen moet verkeren, of als wordt gedrukt onder de goddelozen, hetzij binnen of buiten zijn huis. Ja, als zij het hem soms zo bang maken, dat zelfs een wijze wel eens dol zou worden, en dat hij door onbedachtzaamheid zich daaronder wel eens minder goed gedraagt. Och vrienden, dan is het tijd om tot de instelling te komen, met belijdenis van zijn ellendig hart, dat onder zulke wegen niet wil buigen, ja met eigen wil en zin, en met zijn onmacht, dat men het niet beter maken kan voor God. En anders wordt het doorgaans nog erger.
10. Ook heeft de christen het ten hoogste nodig wanneer hij met zaken beladen is, die hem soms neerdrücken, of als hij op zware posten zal komen te staan, welke hij reeds aan ziet komen en waarin hij bijzonder van node heeft dat de Heere met hem is. Of ook wanneer hij eens beloften heeft gehad, die evenwel nog niet zijn vervuld. Abraham zal menigmaal wat tot zijn ondersteuning nodig hebben gehad toen de belofte zolang werd uitgesteld. En God moest David menigmaal doen hopen op Zijn Woord (Psalm 119:49). Ziet eens welke zaken er al kunnen zijn, ten aanzien waarvan Gods volk beloften kan hebben, en dat het nog niet uitspuit.
 - Een christen kan beloften hebben ten aanzien van het opkomen uit een diepe en donkere weg, uit een toestand, welke verwoest is door zonden, door de wereld, door het zoeken van zichzelf en door eigenliefde. Een donkere weg is niet zelden een zondige weg, en dan kan de redding zo ver weg schijnen.
 - Hij kan ook beloften hebben betreffende de bekering van nabestaanden of anderen. Men heeft daarvoor wel eens iets van de Heere gehad, doch het blijft maar achterwege.
 - Er kunnen beloften zijn in zware tijdelijke ongelegenheden. En dan kan de Heere wel eens goede woorden tot de ziel hebben gesproken, en er iets van hebben doen zien dat er op Zijn tijd redding en hulp zal zijn bij Hem, maar dat er toch nog geen verandering komt. Hier is het Avondmaal nodig omgesterkt te worden in het geloof en om niet te haasten.
 - Een christen kan ook beloften hebben in tijden van zware oordelen over het gehele land of over een plaats. Als het oordeel zich daarhenen wentelt als wateren, welke niet te stuiten zijn (Amos 5:24). En als God van de hemel aldus toont een twist te hebben met de inwoners, en niettegenstaande dit alles Gods volk toch nog iets goeds verwacht, maar het al donkerder wordt. O, dan is het tijd om in zulke instellingen licht te zoeken in Gods weg, en om bevestigde gedachten te krijgen omtrent de goede woorden des Heeren, en tevens ook om het oordeel Gods te mogen navolgen als het zal wederkeren tot gerechtigheid (Psalm 94:15).
 - Een christen kan ook beloften hebben ten aanzien van zware geestelijke oordelen over de kerk in het algemeen, of ook in het bijzonder ter plaatse waar men woont. Als de wijze maagden met de dwaze maagden samen slapen (Matth. 25:5). Als de

goddelozen hoe langer hoe bruter worden, en onbekeerlijker en meer atheïstisch tegen al de oordelen Gods in. Als ter plaatse waar men woont hun boosheid des harten tegen het werk Gods al heviger wordt en zij Gods volk pogen uit te roeien, daartoe ontstoken door de hel. Of ook als de beste vromen worden thuis geroepen. Als God de Godvruchtigste leraren als met arendsvleugelen wegneemt. Zulken, die Hij in Zijn hand in het bijzonder gebruikte tot besturing van de vromen, ook om de mensen te bewaren voor het rusten op valse gronden, en tot bescherming en voortzetting van de zuivere waarheid. Als God deze leraren wegneemt, welke Hij had gesteld als een kaars op een kandelaar in het midden eens volks, omdat Hij ziet dat bij dat licht niet werd gewerkt.

O vrienden, dit zegt Hij, Die de zeven sterren in Zijn rechterhand heeft en Die in het midden van de zeven gouden kandelaren wandelt (Openb. 2:1, 2 en 3:1): "Ik weet uw werken, dat gij de naam hebt dat gij leeft, en gij zijt dood." Als zulke leraars of sterren aan het fundament der kerk verschieten of weg raken, dan blijft dit over, dat men de naam heeft van te leven, maar men evenwel dood is. Dan blijft er maar een raden naar de geestelijke dingen. De vastigheid in de Bijbel, om de zielen getrouw te behandelen, verdwijnt dan uit de kerk. En als iemand dan vast raakt op enige grond, daar blijft hij zitten. God zal hem er in een onmiddellijke weg af moeten brengen. Als zulk één nog eens recht behandeld wordt, dan is dat als bij toeval of bij geluk. Maar de vastigheid in Gods Woord is er dan niet meer. En het naaste van alles is dan wel, dat over dit laatste huis of over deze laatste toestand het gejuich van de blinde hoop groot is.

O vrienden, dan is het niet alleen tijd dat elk mens zich voor God aanklaagt, vernedert en belijdenis doet. Dat men de oorzaken niet daar en daar, maar alleen bij zichzelf zoekt en zelf de schuld op zich neemt. Dat men dus tot verootmoediging komt en God rechtvaardigt en billijkt en heiligt in zijn hart, wanneer het God behagen mocht alle profetieën weg te nemen en een volk geheel te ontbloten (Spr. 19: 18). Maar dan is het ook tijd voor Gods volk om met de goede woorden, welke de Heere wel eens tot hen gesproken heeft in een Avondmaal, of ook in de eenzaamheid, toen zij al dit kwaad al in de verte zagen en vreesden, onder deze instelling weer op te komen. Om met Habakuk op de Heere en op Zijn bevestigend licht te wachten (Hab. 2:1-2): "Ik stond op mijn wacht om te zien wat Hij in mij spreken zou, en wat ik antwoorden zou op mijn bestraffing." Maar God antwoordde en zeide: "Schrijf het gezicht en stel het duidelijk op tafelen, opdat daarin leze die voorbij loopt. Want het gezicht zal nog tot een bestemde tijd zijn" enz.

Och vrienden, mocht het gezicht van die grote breuk in onze kerk, het wijken van Gods Geest, door elk die voorbij loopt ook worden gelezen, verstaan en begrepen, en dit tot behoud voor eigen ziel en voor de kerk. Maar o, welke een allernaarst en allerdoodelijkst bewijs is in het algemeen toch die ongevoeligheid onder dit alles. God slaat, maar evenwel gevoelt men geen pijn.

Mochten dan toch dezulken, - die uitzien naar de Heere, - naar toegang staan om de lasten van onze kerk aan de Heere voor te dragen. En om naar vrijheid bij de Heere te staan om grote zaken van Hem te begeren, hoewel het onwaardig zijnde. Jezus is toch een groot Koning, Hij doet naar Zijn vermogen, en dus geen kleine dingen. Hij is gewoon de onwaarschijnlijkste zaken te doen, en wel dan als het er het meest donker uitziet.

Volk van God, gij die er nu het meeste werk mee hebt gehad, het ga hoe het ga met de kerk en met het land, maar u hebt evenwel de zegen te verwachten voor uw ziel. Gods goede woorden zullen aan uw ziel vervuld en bewaarheid worden,

bijzonder ook het nadrukkelijke en wonderlijke Woord Gods tot Jeremia (Jer. 29:11): "Want Ik weet de gedachten, die Ik over u denk, spreekt de Heere. Gedachten des vredes, en niet des kwaads; dat Ik u geve het einde en de verwachting."

Vrienden, God zal Zijn volk het einde en de verwachting geven, doch op Zijn tijd en wijze. Maar let er wel op hoe dat volk dan gesteld zal zijn, als God dit doen zal. Dit zien wij in het vervolg bij Jeremia (vers 12-14): "Dan zult gij Mij aanroepen, en heengaan en tot Mij bidden; en Ik zal naar u horen. En gij zult Mij zoeken en vinden, wanneer gij naar Mij zult vragen met uw ganse hart. En Ik zal van ulieden gevonden worden."

Toepassing

Ziedaar vrienden, het sacrament van het Avondmaal u verklaard, en tevens u ook ontvouwd welke de bijzondere tijden zijn, wanneer Gods volk dit sacrament ten hoogste nodig heeft, en dan evenwel menigmaal het meest verkeerd handelt.

A. Nu zou het mij niet verwonderen als er onder ons zijn, die met al de zaken, welke Gods volk raken en tot hen gesproken zijn, nu weggaan en zichzelf uit de hoogte daarmede pleisteren, en dus menen dat zij die zijn, die als duistere zielen ten Avondmaal gaan. Maar vrienden, deze arme man of vrouw heeft Jezus niet en mist ware genade. Duizenden gaan daarmede naar de hel, die zich dit in de hand laten stoppen. Wij hebben het reeds dikwijls gezegd, dat een vrome, die in de duisternis verkeert, zich niet kan helpen, zich ook niet kan pleisteren met de duisternis van de vromen. Zij schrikken er voor als zij denken dat zij daarop zouden gaan zitten. O mens, wie zal u uw valse gronden ontnemen? *Och, roep daartoe toch tot de Heere.*

1. Wij zullen nu ook niet spreken van de grote hoop, die zorgeloos en gerust aan het Avondmaal hun verdoemenis verzwaren. Wij hebben dezulken reeds aangesproken, alsmede aangewezen wie de rechte voorwerpen zijn om daar te mogen en te moeten komen, toen wij handelden over Jer. 31:24.² Nu alleen maar een woord tot dezulken, die in de allergevaarlijkste toestand verkeren. Namelijk tot dezulken, die burgerlijk, uitwendig zeer godsdienstig en zeer eerlijk en oprecht in hun wandel zijn. Die bij dat alles de zuivere waarheid met woorden belijden en er voor strijden, en dit evenwel weten dat zij in de grond vijanden zijn van het werk Gods in de ziel. Zij willen er voor zichzelf niet van horen dat zij eerst wederom geboren moeten worden, en zij houden niet van dat wedergeboren volk. Hun hart is verenigd met het slag mensen zoals zij zijn. Nu vrienden, dit slag mensen verloochent de waarheid tot hun eigen verderf, en zij hebben zich verschanst op de gronden van hun eigen oude natuur.

O mensen, indien u hier niet ontdekt en bekeerd wordt, wat zult u toch ongelukkig zijn, ook al schijnt u nu naar buiten in de godsdienst nog zo groot. Uw avondmaal gaan zal tot een zegel voor uw verdoemenis dienen, welke gij daardoor nog te zwaarder maken zult. Laten die kerkse mensen, die evenwel vijanden zijn van het werk Gods, artikel 35 van onze Nederlandse Geloofsbelijdenis eens lezen. Daar staat: *"De goddeloze ontvangt wel het sacrament tot zijn verdoemenis, maar hij ontvangt niet de waarheid van het sacrament. Zoals Judas en Simon de tovenaars beiden wel het sacrament ontvingen, maar niet Christus, Die door hetzelfde wordt betekend, Welke de gelovigen alleen medegedeeld wordt."*

² zie de Verzameling van Oefeningen.

Maar nu zult ge zeggen; *dat past niet op ons!* Och vrienden, als er één geweest is, die de schijn had van vroom te zijn, dan is het Judas geweest; en toch ontving hij Christus niet.

Daarom, o mens, zult gij het dan blijven wagen om met zulk een hart daar te verschijnen? Is dat dan geen geveinsdheid? O mens, God en de engelen zien u daar zitten aan de tafel. Ja Jezus, Wiens ogen vuurvlammen zijn, ziet u daar zitten als die man of vrouw, die God en de wereld wil dienen en Christus en Belial wil samenvoegen. Die de drinkbeker des Heeren wil drinken, en ook de drinkbeker der duivelen. Die de tafel des Heeren deelachtig wil zijn, en tegelijk ook de tafel van de duivel (1 Kor. 10:21). O mens, indien één, dan zit gij als een geveinsde man of vrouw aan die liefdemaaltijd, die het daar metterdaad vertoont dat gij de wereld verlaat en het houdt met Christus en met Zijn arme volk, en ondertussen wordt dat volk door u voor een pest geacht. Zo wordt deze tafel u tot een strik (Psalm 66:22). Dus eet gij u een oordeel (1 Kor. 11:29). Want u wordt nog groter vijand en nog meer in de vijandschap verhard, zoals u voor uw ogen ziet in Judas (Joh. 13:17). Toen hij de bete genomen had, voer de duivel in hem. O, mocht God u het eens doen zien, dat u die man bent zonder bruiloftskleed. Leest toch eens wat daarvan staat geschreven in Matth. 22:11-13. Bij dit te zien zal uw heil moeten beginnen. En blijven uw ogen hiervoor gesloten, och, wat zal het dan eenmaal een naar ontwaken zijn!

B. Maar ten laatste, kinderen van God, moge het volgende nog tot uw ontdekking dienen.

Ziet toch uw blindheid in het stuk van het Avondmaal. En bijzonder ook de hoogmoed van het hart, waardoor u steeds verhinderd wordt tevreden te zijn met des Heeren wijze van verzegelen. U wilt maar veel genieten, en wat zulks nu eigenlijk is in het nederig genieten van het sacrament, dat houdt u er niet voor. Daarom krijgt u rechtvaardig helemaal niets. Ja vrienden, ziet u dit niet aan de uitwerking, welke het Avondmaal bij u heeft? Hoe komt het toch dat u zo mager blijft? Men zou toch zeggen: *Die het vlees van Jezus zo dikwijls eet en Zijn bloed drinkt, hetwelk waarlijk spijs en drank is*, wat zou die moeten groeien in gerechtigheid en moeten toenemen als mestkalveren! En hoe menigeen uwer kan het in die weg nog wel stellen. Hij zit in zijn verkeerdheden en hij mist de Heere, en evenwel drukt het hem niet. Als u eens aan de maaltijd van een voornaam iemand aangezeten had, en zijn aangezicht stond ten aanzien van u niet als gisteren en eergisteren, zou u geen onderzoek doen naar de oorzaak daarvan? En waarom hier dan niet? U zoekt toch genezing onder Jezus' vleugelen, en de Heere wil Zijn volk immers verlossen en terechtbrengen? U ziet het voor uw ogen dat de armste en onwaardigste met de buit heengaat.

Moge het volgende nog tot uw opwekking dienen.

Dat Jezus u toch eens recht gebruik van deze instelling leerde maken, zowel in de duisternis als in het licht. Voor duistere zielen zijn het de vensters en de traliën, waardoor de Koning als van ver iets van Zichzelf geeft te zien. En daarom, zoekt onder het breken, het geven en nemen van de tekenen, nederig te wachten daarop, dat de Heere Jezus tot en in uw ziel komt. O dat gij daar eens een degelijke greep mocht doen.

En ontvangt u nu of dan onder deze instelling een zegen? O, verkondigt dan wat de Heere heeft gedaan. Maakt dagelijks gebruik van de dood van Jezus, door die door het geloof te brengen aan uw ziel en aan uw zonden, en zulks tot sterven aan de zonden en tot levendmaking voor uw ziel. *En verkondigt zo de dood des Heeren totdat Hij komt.*

Ja vrienden, staat toch in die verwachting, wat u eens eeuwig zult doen. Zoekt met uw hart bij de Heere te blijven, wakende en biddende, opdat u in geen verzoeking valt. O, u zult eens worden als een boom, geplant aan waterbeken (Jer. 17:8). En God zal u overal doorheen helpen en u eenmaal Boven brengen, en u daar *doen aanzitten met Abraham, Izak en Jakob, aan het Avondmaal van de bruiloft des Lams in het Koninkrijk der hemelen*. Amen.

Zondag 29 (Vraag 78 en 79)

DE VERDEDIGING VAN DE LEER VAN HET HEILIG AVONDMAAL, VOORNAMELIJK TEGEN DE ROOMSE TRANSSUBSTANTIATIE

Vraag 78: Wordt dan uit brood en wijn het wezenlijk lichaam en bloed van Christus?

Antwoord: *Neen; maar gelijkerwijs het water in de Doop niet in het bloed van Christus veranderd wordt, noch de afwassing der zonden zelf is - waarvan het alleen een Goddelijk waarteken en verzekering is alzo wordt ook het brood in het Avondmaal niet het lichaam van Christus Zelf, hoewel het, naar de aard en de eigenschap der sacramenten, het lichaam van Christus Jezus genaamd wordt.*

Vraag 79: Waarom noemt dan Christus het brood Zijn lichaam, en de drinkbeker Zijn bloed, of het Nieuwe Verbond door Zijn bloed, en Paulus de gemeenschap des Lichaams en bloeds van Christus?

Antwoord: *Christus spreekt alzo niet zonder grote oorzaak; namelijk niet alleen om ons daarmede te leren, dat gelijk als brood en wijn dit tijdelijk leven onderhouden, alzo ook Zijn gekruisigd lichaam en Zijn vergoten bloed is de waarachtige spijs en drank, waardoor onze zielen ten eeuwigen leven gevoed worden; maar veel meer om ons door deze zichtbare tekenen en panden te verzekeren, dat wij zo waarachtiglijk Zijns waren lichaams en bloeds door de werking des Heiligen Geestes deelachtig worden, als wij deze heilige waartekenen met de lichamelijke mond tot Zijn gedachtenis ontvangen, en dat al Zijn lijden en gehoorzaamheid zo zekerlijk ons eigen is, als hadden wij zelf in onze eigen persoon alles geleden en Gode voor onze zonden genoeg gedaan.*

In het bijzonder sprekende van de leer der sacramenten van het Nieuwe Testament, zijn wij nog steeds bezig met de verhandeling van het tweede sacrament, het Heilig Avondmaal. In de voorgaande 28^e zondagsafdeling hebben wij dit leerstuk verklaard.

Nu gaan wij er dan met de onderwijzer toe over om deze leer te verdedigen tegen degenen, die dezelve tegenstaan (zondag 29 en 30).

De onderwijzer doet dit in dier voege, dat hij:

- eerst een gruwelijk wangevoelen, voornamelijk van het pausdom, weerlegt in deze 29^e afdeling.
- Dat hij een afgrijselijk monster uit de baarmoeder van dit wangevoelen voortgebracht, ons in al zijn vervloektheid doet zien in de 30^e afdeling.

Wat het eerste betreft, de wederlegging door de onderwijzer van een gruwelijk wangevoelen, voornamelijk van het pausdom, in deze 29^e zondagsafdeling, wij zullen daarin twee hoofddelen beziën:

- I. De wederlegging door de onderwijzer van dat wanstaltig gevoelen ten aanzien van het lichamelijk eten van Christus in het Avondmaal, namelijk de transsubstantiatie (vraag 78).
- II. De oplossing, welke de onderwijzer geeft ten aanzien van een bedenking of schijnredenering, uit blindheid voortvloeiende, welke wordt afgeleid uit de woorden der instelling, en waarmede de papisten dit hun gruwelijk wangevoelen menen te kunnen staven (vraag 79).

Beziën wij dan:

- A. Eerst wat dit gruwelijk wangevoelen, in het bijzonder van het pausdom, wel is (in de vraag), en
 B. Op welke wijze de onderwijzer dit weerlegt (in het antwoord).

A. Wat het eerste betreft, dan moeten wij er goed op letten waarover het geschil hier niet gaat, en waarover wel.

Het geschil gaat niet daarover of Christus in het Avondmaal waarachtig tegenwoordig is, en of Zijn eigen en natuurlijk lichaam en bloed daar gegeten en gedronken wordt.

- (1) De waarheid, zoals deze in Christus is, is deze: *Christus is daar niet alleen waarachtig tegenwoordig als God, zoals Hij de Alomtegenwoordige is, maar op een bijzondere wijze in deze ordinantie.*
- (2) Christus is daar ook niet alleen werkelijk tegenwoordig met Zijn verdiende Geest, zoals Hij dat wel bij al Zijn kinderen is, maar op een bijzondere wijze, als Hij hun Zijn eigen en natuurlijk lichaam en bloed geestelijk en ceremonieel doet eten en drinken.
- (3) Maar vooral, Christus is daar in het bijzonder tegenwoordig als de Godmens, zoals Hij, verenigd met de Persoon des Zoons van God, aan Zijn Vader gehoorzaam is geweest. En zulks tot de allerdiepste vernedering en de vervloekte kruisdood, alles ten goede en tot sterkte voor Zijn uitverkoren volk. En aldus wordt daar dan op een waarachtige en sacramentele wijze Zijn eigen en natuurlijk lichaam en bloed door Zijn volk gegeten en gedronken.
- (4) Het geschil gaat ook niet daarover, of brood en wijn enige verandering ondergaan. Want dit is ook een eeuwige waarheid, en het kan door enige vergelijkingen wel worden verstaan. Het is als met een stuk was, dat voor een zegel wordt gebruikt. Het blijft wel wat het is, namelijk was, maar het wordt evenwel ook wat het niet was, namelijk een zegel. Of ook als met een trouwpenning. Dat is en blijft wel een penning, maar toch wordt het wat het niet was, namelijk een zegel. Zulk een soort verandering heeft in het sacrament ook plaats.

Maar vraagt gij nu: *hoe en op welke wijze kunt gij het duidelijk maken dat Christus in het Avondmaal tegenwoordig is en zo genoten wordt?* Dan antwoorden wij alleen dit.

De waarheid dezer zaak is genoegzaam bewezen in de voorgaande 28e zondagsafdeling, maar verder de wijze hoe, deze is ons te hoog. Maar wij antwoorden ook, dat een geestelijk mens er als in een spiegel bij gelijkenis wel iets van ziet en vat.

- Het is namelijk als bij een gezant van een koning, die in de naam zijns konings een trouwpenning overgeeft aan de bruid des konings. Zulk een gezant geeft daarmede ook de koning zelf over.
- Ook is het gelijk de zon, welke aan het firmament is, als wij de kracht daarvan evenwel gewaar worden, zelfs in de binnenkamer. Zo is de Zon der gerechtigheid in de hemel, maar ook de kracht daarvan in het bijzonder bij deze instelling in die binnenkameren.

Maar het geschil gaat wel over *de manier*, hoe het vlees en bloed van Christus in het Avondmaal tegenwoordig zijn en genoten worden. Dus zoals de onderwijzer het aan de orde stelt inde vraag: ***Wordt dan uit brood en wijn het wezenlijk lichaam van Christus?***

Eerst noemen wij hier dan het wangevoelen van de Luthersen. Hun gevoelen is, dat er wel geen verandering van brood en wijn in het eigenlijk lichaam en bloed van Christus lichamelijk plaats heeft, maar echter wel dat het lichaam van Christus in het

Avondmaal waarlijk of wezenlijk tegenwoordig is. Alsmede dat het lichaam zelf op deze wijze in, met en onder het brood door de communicanten genoten wordt. Dit laatste noemt men dan de consubstantiatie, omdat men van mening is dat de substantie van het lichaam van Christus gepaard gaat met de substantie van brood en wijn.

Hoewel er veel Lutherse zijn, die dit gevoelen aankleven, willen zij evenwel het woord *consubstantiatie* niet op hun rekening geschreven zien, aangezien dit woord *een vermenging van twee substanties schijnt te kennen te geven*, welke zij zeggen niet te geloven. Maar zij zeggen wel een tegenwoordigheid van twee zelfstandigheden te geloven, waarvan de ene in, met en onder de andere tegenwoordig is.

Dit hun gevoelen komt voort uit hun misvatting aangaande de alomtegenwoordigheid van de menselijke natuur van Christus, welke het gevoelen der ubiquitisten is. Ook tegen dit gevoelen is de Catechismus mede opgesteld, en hieruit volgt ook dat het gevoelen van de consubstantiatie inderdaad veel ouder is dan dat van de *transsubstantiatie*. Het is de moeder, waaruit de transsubstantiatie is geboren.

De opstellers gewagen niet uitdrukkelijk van de *consubstantiatie*. Zij deden zulks niet, of om de Lutherse broeders niet te zeer te verbitteren, óf omdat zij hoopten dat de Lutherse in deze wel zouden genezen, óf ook omdat wanneer zij de transsubstantiatie grondig weerlegden, dan ook de consubstantiatie als vanzelf wel vervallen moest.

Derhalve zullen wij dit gevoelen in het bijzonder ook niet weerleggen, dewijl wij het stuk van de lichamelijke alomtegenwoordigheid van Christus, waaruit dit wangevoelen voortspruit, reeds hebben weerlegd in de verklaring van zondag 18. En eveneens omdat het bij het tegenspreken van de *transsubstantiatie* nog genoeg weerlegd zal worden.

Wij zullen hier dan voornamelijk het wangevoelen van de papisten noemen.

Hun gevoelen is, dat het lichaam van Christus op een lichamelijke wijze gegeten wordt, en dat tot dit doel het wezen van het brood en de wijn veranderd wordt in het wezen van het lichaam van Christus, op en door het spreken van een wettig en oprecht mispriester over dit brood, namelijk door het spreken van deze laatste vijf Latijnse woorden: *hoc enim est corpus ureum*, dat wil zeggen: *want dit is Mijn lichaam*. En wel zó, dat het brood en de wijn niet meer brood en wijn zijn, maar het lichaam en het bloed van Christus. Dit noemen zij een *transsubstantiatie*, omdat zij menen dat het wezen van het brood en de wijn veranderd wordt in het wezen van het lichaam en bloed van Christus op een lichamelijke manier.

Daaruit vloeit ook hun gevoelen voort, dat het Heilig Avondmaal in eigenlijke zin een zoenofferande is, waarin Christus dagelijks door de handen van de mispriesters opgeofferd wordt voor de zonden van levenden en doden. Dit noemen zij *de mis*. Dit wordt door de onderwijzer in zondag 30 weerlegd.

Dan moeten wij er nog opletten waar dit *gruwelijk wangevoelen van de transsubstantiatie* zijn oorsprong heeft.

1. Wij zullen eerst het grondbeginsel en de aanleidingen noemen, waaruit dit gruwelijk wangevoelen is voortgekomen. Het allereerste grondbeginsel is toch geweest de verdorven menselijke natuur. Deze hebben al Adams kinderen gemeen en die zit bij alle onherborenen op de troon. Daardoor begrijpt de natuurlijke mens niet de dingen, die des Geestes Gods zijn, en zij zijn hem een dwaasheid en hij kan ze niet verstaan, omdat zij geestelijk onderscheiden moeten worden (1 Kor. 2:14). De mens verheft zijn natuurlijke rede en wil door zijn filosofie en door zijn natuurlijk redeneren alles begrijpen en doorzien, zelfs de verborgenheden des geloofs en de dingen, die des Geestes Gods zijn. En dan maakt hij van alle

geestelijke zaken en zelfs van de genaden alles wat hij maar kan, omdat hij vleeselijk is en de Geest mist. Maar ja, de woorden staan in de Bijbel, en daaruit volgt dan dat hij er wat van moet maken.

2. Om nu maar bij het pausdom te blijven, neemt dan als voorbeeld eens de eerste Christenkerk. Toen er veel vuur des Geestes was, was het een dagelijks werk voor de christenen om in hun ongelegenheden in de geest naar hun sterkte te vluchten, namelijk de gekruiste Christus. In alle zaken werkten zij afhankelijk van Zijn licht, van Zijn raad. Zij hadden over zich en over al het hunne Zijn gedurige bewaring nodig. Daarom gebruikten zij Jezus dagelijks tot die doeleinden.

* Maar de Geest de kerk verlatende en het dus nacht wordende, en evenwel de woorden des Geestes daar zijnde, zo maken de papisten stoffelijke, houten, stenen, koperen, zilveren en gouden kruisen en vluchten daar nu heen. Zij verven deze op hun goederen, zij maken deze over zichzelf en over hun spijs en goederen. En dus doen zij vleeselijk datgene, dat door en in de geest van een christen geschieden moet.

3. Nog eens, onder, de eerste christenen was dat dagelijks zich volkomen opdragen aan en ten dienste van de Heere Jezus niet vreemd. Dat kiezen van Hem en al Zijn wegen, die Hij als de soevereine Heere en Koning met hen wilde houden. Hun zaligheid bestond in onder Hem te vallen, hun zin en wil in Hem te verliezen. En dewijl Hij hun Heere was, zo bogen zij zich voor Hem neder (Psalm 45:12).

* Maar nu de Geest wijkende en de woorden der waarheid blijvende, doen de papisten deze oefening lichamelijk, en als zij de Naam Jezus maar horen noemen, buigen zij hun lichaam.

4. Dit geldt eveneens het geestelijk belijden van de misdaden aan elkander. Dat is een gezegend werk geweest en heeft veel vrucht gedragen, en het was dienstbaar om rechte droefheid naar God te krijgen; ook om de aankondiging van de vergeving der zonden door middel van de leraren in het gemoed te ontvangen. Ook konden de leraren daardoor meer gepast naar de toestanden prediken en bidden.

* En daarvan is nu de uitwendige biecht overgebleven, en dat meer om de beurs der mensen dan om hun zielen te behouden. De papen jagen nu de zielen der mensen naar de afgrond, door hen te zeggen dat hun zonden vergeven zijn.

5. Zo is het nu ook hier gelegen met het Avondmaal. De Bijbel leert dat Christus waarachtig daar tegenwoordig is, en op een geestelijke en sacramentele wijze Zijn lichaam daar gegeten en Zijn bloed daar gedronken wordt, tot wezenlijke versterking en voeding van het geestelijke leven van de christen. Maar nu moeten die geesteloze papisten hier walt van maken.

* En dan kunnen zij naar hun gedachte niet beter doen dan dat zij de lichamelijke genieting stellen in de plaats Van de geestelijke. En dus zijn zij het eens met de inwoners van Kapernaüm (Joh. 6:52): "Hoe kan ons Deze Zijn vlees te eten geven?"

Maar de dwaalgeesten hebben tot dit wangevoelen ook verscheidene aanleidingen genomen.

1. Allereerst uit Gods Woord zelf, dat soms aan het teken de naam geeft van de betekende genade zelf. En dit vanwege de kracht van verzegeling, welke het teken heeft in de hand des Geestes.
2. Ook uit de spreekwijzen van sommige rechtzinnige oudvaders. Als dezen spraken van de overbrenging van brood en wijn van een gewoon tot een bijzonder gebruik door de zegening en de heiliging, dan hebben zij wel eens van een verandering gesproken. Daaromtrent hebben zij wel eens onschriftuurlijke uitdrukkingen

gedaan, welke manier van spreken de papisten naderhand hebben misbruikt tegen het oogmerk van die oudvaders in.

3. En tenslotte ook uit de algemene veronderstelling, dat er iets wonderlijks en iets heerlijks in de sacramenten plaats moet hebben. En dit wonderlijke verzinnen de papisten nu en zij misbruiken daartoe het woord "verborgenheden", met welke naam de sacramenten vanouds ook werden genoemd. Zij willen toch iets verborgens en onbegrijpelijks in de uitwendige tekenen zoeken.

Eindelijk zullen wij nu nog aantonen *hoe dit gruwelijk wangevoelen van de transsubstantiatie, dat in de eerste zeven eeuwen in de kerk niet bekend geweest is, van tijd tot tijd in- en doorgebroken is.*

a. Om dit gruwelijk wangevoelen voort te brengen zijn verschillenden werkzaam geweest.

1. Dan noemen wij eerst Johannes Damascenus, die een wezenlijke verandering heeft gesteld, hoewel niet in al de delen zoals de roomsen nu stellen. Deze is gestorven in of omtrent het jaar 750.
2. Daarna Theophylactus, in de tiende eeuw. Deze stelde een transformerig van brood en wijn, hoewel het woord transsubstantiatie toen nog niet bekend was.
3. In de twaalfde eeuw was er Petrus Lombardus. Deze heeft zich zeer beijverd voor de leer van de transsubstantiatie en daartoe de scholastieke filosofie, en ook sommige spreekwijzen uit de geschriften van de rechtzinnige oudvaders misbruikt. Maar toen konden zij het niet eens worden of de verandering in het Avondmaal een formele (vormelijke), een substantiële (zelfstandige) of een accidentele (toevallige) verandering was.
4. Tenslotte is de leer van de transsubstantiatie in de dertiende eeuw vastgesteld, namelijk in 1215 in het concilie van Lateranen. Daar is besloten dat iedereen moet geloven dat de verandering in het sacrament een transsubstantiatie is. En in het antichristelijke concilie van Trente, in de zestiende eeuw, in of even vóór het jaar 1550, is op deze leer het anathema gelegd. Toen zijn de dienaren van de antichrist het eens geworden, welke tot hiertoe over dit stuk hadden gedisputeerd, en zij hebben de vloek uitgesproken over al degenen, die dit gruwelijk leerstuk van de transsubstantiatie niet zouden willen geloven en belijden.

b. Men moet wel bedenken, dat onder al deze arbeiders voor de leer der transsubstantiatie in het Avondmaal de duivel, die aartsvijand van de kerk, onder de Goddelijke toelating zijn hand daar duidelijk in heeft gehad.

De duivel heeft van tijd tot tijd wel gezien dat het rechte gebruik van het Avondmaal de doodsteek was voor zijn rijk en voor het rijk der zonde in Gods volk. Daarom heeft hij de tijd waargenomen, namelijk een donkere en duistere nacht, welke over de kerk was, waarin hij krachtig heeft gewerkt om deze dwaling voort te brengen. En wonderlijk, hij veroorzaakte in het hart van velen zeer lage gedachten omtrent het Avondmaal, en al dezulken, die daar zo gering van spraken, waren tegelijk voorstanders van de beeldendienst in de kerk. Terwijl de anderen geen beelden wilden hebben, zeggende: *Wij hebben een beeld van Christus, namelijk in het Avondmaal.* Maar dezen, niet wetende wat het is, een geestelijk schilderij of beeld van Christus, noch wat het is om Christus geestelijk te eten en te drinken, stelden het toen maar zo grof als zij konden, namelijk lichamelijk. De duivel verspreidde dus dit gevoelen der inwoners van Kapernaam.

Totdat de dag der Reformatie aanbrak. Toen begon men weer te zien en kwam vanzelf het geestelijk genieten, eten en drinken van Christus, tot voeding en versterking van het geestelijke leven, weer voor de dag.

Doch toen ontvlamde tenslotte weer die hevige broedertwist, waar de aartsvijand weer zijn hand in had, namelijk tussen Luther en Calvijn enz. Zij behoorden het eens te zijn, zoals in den beginne is gezegd.

B. Bezien wij dan nu op welke wijze de onderwijzer dit gruwelijk wangevoelen in zijn antwoord weerlegt.

Wij moeten daarin letten op wat de onderwijzer ter wederlegging eerst in het algemeen zegt. Hij zegt in zijn antwoord volmondig: **Neen**. Alsof hij zeggen wil: Dat uit brood en wijn het wezenlijk lichaam en bloed van Christus worden zou, dat kan niet zijn.

a. Zie de redenen, waarom de verandering van het ene wezen in het andere wezen in het sacrament van het Avondmaal geen plaats kan hebben.

1. Het gevoelen van de transsubstantiatie strijdt tegen de Bijbel. Want Gods Woord leert ons overal dat het lichaam van Christus in de hemel is en daar blijven zal tot Zijn wederkomst ten jongsten dage. Daartoe verwijzen wij slechts naar:
 - Hand. 3:21. Jezus zegt Zelf, dat Zijn lichamelijke tegenwoordigheid van geen nut was (Joh. 6:63): "Het vlees is niet nut. De woorden, die Ik tot u spreek, zijn geest en leven." Ja, Hij zegt integendeel (Joh. 16:7): "Het is u nut dat Ik wegga. Want indien Ik niet wegga, zo zal de Trooster tot u niet komen; maar indien Ik henen ga, zo zal Ik Hem tot u zenden."
2. Jezus waarschuwt Zelf tegen dergelijke dwalingen (Matth. 24:23-26): "Zo iemand tot ulieden zal zeggen: Ziet, hier is de Christus, of daar; gelooft het niet. Want er zullen valse christussen en valse profeten opstaan, en zullen grote tekenen en wonderheden doen, also dat zij (indien het mogelijk ware) ook de uitverkorenen zouden verleiden. Ziet, Ik heb het u voorzegd. Zo zij dan tot u zullen zeggen: Ziet, hij is in de woestijn; gaat niet uit. Ziet, hij is in de binnenkameren; gelooft het niet." Sommigen menen dat door binnenkameren de ciboriën of sacramentshuisjes moeten worden verstaan; daar gaan wij niet op in.
3. En in vers 27 zegt Jezus: "Want gelijk de bliksem uitgaat van het oosten en schijnt tot het westen, also zal ook de toekomst van de Zoon des mensen wezen." Met dit alles wil Jezus zeggen, dat er geen andere toekomst van de Zoon des mensen te wachten is dan in de Geest, in de voortzetting van het evangelie op een zeer krachtige, heerlijke en schielijke wijze, zoals de bliksem de wereld verlicht. En vooral ook op de jongste dag, wanneer zeer plotseling het teken van de Zoon des mensen in de hemel op de wolken zal verschijnen als een bliksem van het oosten naar het westen. Dan zullen alle ogen Hem zien. Daarom wil Jezus hier zeggen: Die anders spreken, gelooft hen niet!
4. Want dan zou uit dit wangevoelen ook deze ongerijmdheid voortvloeien, welke ook tegen de Bijbel is, dat namelijk de goddelozen met Christus gemeenschap zouden hebben en het eeuwige leven ontvangen. En dit terwijl Paulus het tegendeel zegt (1 Kor. 10:16, vergeleken met 1 Kor. 11:20-28). Want Jezus zegt (Joh. 6:54): "Die Mijn vlees eet en Mijn bloed drinkt, die heeft het eeuwige leven." Niet alleen goddelozen, maar zelfs allerlei ongedierten zouden dit kunnen eten.

b. Dat deze leer niet uit God is, blijkt uit de historie van de instelling van het Heilig Avondmaal.

1. Want indien het brood in het Heilig Avondmaal in het verbroken lichaam van Christus veranderd zou worden, dan moet dit reeds zijn gebeurd in de laatste nacht van de Heere Jezus, toen Hij het instelde. Toen zei Jezus reeds: "Dit is Mijn lichaam, dat voor u verbroken wordt." Hoe kon nu het brood veranderd worden in iets dat in *rerum natura* nog niet was? Want het lichaam van Christus was nog niet verbroken. En Jezus zou ook gezegd moeten hebben: Dit brood worde Mijn lichaam. Want toen Jezus het zegende, was het nog brood. En dan zegt men wel dat het woordje "dit" hier betrekking heeft op het lichaam van Christus, en niet op het brood, maar welke zin ligt er dan in het zeggen van Jezus: Want dit Mijn lichaam is Mijn lichaam? En in geval er toch zulk een verandering in het brood plaats had, dan mag men door de drinkbeker niet de wijn verstaan, die daar in is. Want dat staat er niet.
2. Ook moet het wezen van de drinkbeker dan veranderen in het wezen van het Nieuwe Testament, als Jezus zegt (Lukas 22:20): "Deze drinkbeker is het Nieuwe Testament in Mijn bloed." En wat is dat? Antwoordt men evenwel: *Het lichaam van Christus is weinige uren daarna verbroken, en daarom zou Jezus het kunnen hebben ingesteld als een profetie van een verandering, die na zijn verbreking plaats zou hebben.*
 Dan antwoorden wij daarop, dat na de opstanding van Christus Zijn verbroken lichaam ook niet meer te vinden of in wezen is, noch in de hemel, noch op de aarde, maar wel Zijn verheerlijkt lichaam. Want Hij kon van de dood niet gehouden worden (Hand. 2:24). En Paulus zegt (Rom. 6:10): "Want dat Hij gestorven is, dat is Hij der zonde eenmaal gestorven; en dat Hij leeft, dat leeft Hij Gode."
3. Ook wordt in de instelling, en in de beschrijving daarvan in niets van zulk een verandering gewaagd. Zelfs de papisten erkennen, dat het niet in de Bijbel staat. En alle verborgenheden moeten toch (zullen zij geloofd worden) daarin gegrond zijn. Daarom is er onder de papisten tot in het midden van de zestiende eeuw altijd over gedisputeerd. Integendeel, Gods Woord leert ons dat brood en wijn ook na de zegening brood en wijn blijven, als Jezus getuigt (Matth. 26:29): "Ik zal van nu aan niet meer drinken van de vrucht des wijnstoks." En er staat zo met nadruk (1 Kor. 10:16-17): "De drinkbeker der dankzegging, die wij dankzeggende zegenen, is die niet een gemeenschap des bloeds van Christus? Het brood, dat wij breken, is dat niet een gemeenschap des lichaams van Christus?" Dit nu is de zegening, en dat het daarna brood en wijn blijft, blijkt wel uit het volgende vers: "Want één brood is het, zo zijn wij velen één lichaam, dewijl wij allen eens broods deelachtig zijn." Ziet dit ook duidelijk in 1 Kor. 11:26-28.
4. De Heere heeft het ingesteld tot Zijn gedachtenis en, naar het zeggen van Paulus, om de dood van de Heere Jezus te verkondigen totdat Hij komt. Nu weet toch ieder wel, dat men geen gedachtenis houdt van dingen of personen, die tegenwoordig zijn, maar van die afwezig zijn. En nu moet men de dood des Heeren verkondigen totdat Hij komt. Dan is Hij er nu niet, en dus is dit alles hiermede wel zeer in strijd.
5. En tenslotte staat er in de beschrijving van de instelling, welke Paulus geeft in 1 Kor. 10:16, dat de drinkbeker der dankzegging is de gemeenschap des bloeds van Christus, en dat het gebroken brood is de gemeenschap des lichaams van Christus. Hier spreekt de apostel niet van een lichamelijke gemeenschap, noch van een verandering van het wezen van het brood in het wezen van het lichaam van Christus, maar van een geestelijke, afbeeldende en sacramentele gemeenschap. Dit blijkt ook uit het tegenovergestelde, waarvan de apostel spreekt in vers 20, na-

melijk dat die het afgodenoffer eten, gemeenschap hebben aan de duivelen. En dit wil toch niet zeggen dat het afgodenoffer verandert in een substantie van de duivelen zelf. Ook blijkt het uit het zeggen van Paulus in 1 Kor. 10:3-4, dat zij "allen dezelfde geestelijke spijs gegeten hebben; en allen dezelfde geestelijke drank gedronken hebben. Want zij dronken uit de geestelijke steenrots, die volgde; en de steenrots was Christus." Zo hebben dan de gelovigen nu dezelfde gemeenschap aan Christus als de gelovige vaders in de woestijn, die het manna aten en uit de steenrots dronken. En het is duidelijk dat hun gemeenschap een geestelijke gemeenschap is, zoals ook de gemeenschap van de gelovige vaders geestelijk was, hetwelk uit de hier genoemde plaats blijkt.

Het gevoelen van de transsubstantiatie stoot bijna al de artikelen des geloofs omver.

- (1) Want het neemt de waarheid van de menselijke natuur van Christus weg. Christus heeft dan een lichaam, dat onzichtbaar kan zijn, dat overal tegelijk kan zijn, en dat in een klein stukje brood kan zijn. En hieruit volgt dan dat Hij niet (Hebr. 2:14) vlees en bloed deelachtig is zoals de kinderen der mensen, en Hij dus de broederen niet in alles is gelijk geworden.
- (2) Het neemt ook de waarheid van de hemelvaart weg. Want indien Christus dagelijks op duizenden plaatsen tegelijk met Zijn lichaam tegenwoordig is, hoe kan het dan waar zijn wat wij lezen in Hand. 3:21, dat de hemel Hem moet ontvangen tot de tijd der wederoprichting aller dingen?
- (3) En tenslotte neemt het ook de waarheid van de verdere verheerlijking en uitermate verhoging van Christus weg. Want daar toch het gedode lichaam van Christus nog dagelijks wordt behandeld door zondige mensen, hoe kan het dan waar zijn dat Hij van de dood niet kon gehouden worden (Hand. 2:24)? En hoe kan het dan waar zijn dat Hij der zonden eenmaal gestorven is, en dat Hij nu Gode leeft en uitermate is verhoogd (Rom. 6:10)? Want uit deze aangehaalde teksten volgt dat de vernederde en gedode Christus nergens meer is te vinden. Hoe kan deze transsubstantiatie dan plaats hebben?
- (4) Dit gevoelen van de transsubstantiatie *is ook in strijd met alle natuurlijke, uitwendige zinnen van een mens*. Want God doet wel eens wonderen boven onze rede, waar wij niet bij kunnen. Maar nooit tegen de rede. En wanneer ik nu zulk een gevoel zal geloven, dan moet ik eerst al mijn eigen uitwendige zinnen verzaken en verloochenen, en dus mijzelf geweld aan doen. En dit terwijl Jezus het tegendeel aan Thomas leert en hem toont dat hij zijn zinnen mag vertrouwen (Lukas 24:39): "Ziet Mijn handen en Mijn voeten, want Ik ben het Zelf; tast Mij aan, en ziet, want een geest heeft geen vlees en benen, gelijk gij ziet dat Ik heb." En uit dit alles volgt dat het onzinnig is om brood en wijn te zien, te voelen, te rieken en te proeven, en dan toch te moeten geloven dat het geen brood en wijn is, maar het eigenlijke lichaam van Christus, dat ik lichamelijk geniet.

- (4) Maar een papist zal hier zeggen:

(1) *Ik geloof dit op autoriteit van de kerk, omdat dit gevoelen is vastgesteld op het concilie van Trente.*

Dan antwoord ik hem met deze vraag: Waar heeft hij meer zekerheid en overreding van in zijn gemoed als hij zonder vooroordeel en naar waarheid oordeelt? Van de onfeilbaarheid van de kerk en van het concilie van Trente, of van hetgeen hij en alle mensen voor hun ogen zien, voelen, rieken en smaken? Wil hij in deze spreken naar hetgeen zijn eigen gemoed hem zegt, dan zal hij moeten erkennen dat hij van het laatste meer zekerheid heeft.

(2) En is er dan nog een papist, die zegt: *Ik geloof het omdat Christus gezegd heeft: Dit is Mijn lichaam.*

Dan antwoord ik hem wederom met deze vraag: Wat oordeelt hij billijker en redelijker te zijn? Te geloven dat al zijn zinnen, ja al de zinnen van alle communicanten tegelijk zich bedriegen, of te geloven dat het wordeke "is" hier een oneigenlijke betekenis moet hebben? Van zulk een oneigenlijke betekenis is toch in alle sacramenten in de Bijbel sprake, en het wordeke "is" behoeft dus geen andere en meer bijzondere betekenis te hebben dan het heeft in al de andere sacramenten.

En indien het eens zijn zou, dat al zijn zinnen hem bedrogen, hoe zal hij dan van één ding op de wereld verzekerd kunnen zijn? Ja, hoe kan hij er dan vast staat op maken dat deze woorden "Dit is Mijn lichaam" in de Bijbel staan? Hij weet dit maar door twee zinnen, het gezicht en het gehoor, en dat gelooft hij. Waarom gelooft hij nu niet zo veel te meer hetgeen vier zinnen hem verzekeren? Ziet toch op welk een zandgrond dit gebouw steunt.

(5) *Wij zien dus dat dit gevoelen in niet geringe mate in strijd is met de gezonde rede.*

Ja in strijd met verscheidene vaste regels. Want een bepaald lichaam kan niet meer dan op één plaats, welke het beslaat, tegelijk tegenwoordig zijn. Twee lichamen kunnen op één en dezelfde tijd niet op dezelfde plaats aanwezig zijn. Welnu, brood en het lichaam van Christus zijn twee wezens, twee lichamen. Dus is het onmogelijk, wat de papisten zeggen, dat op dezelfde tijd en plaats het lichaam van Christus is, dat gezien, gevoeld en geproefd wordt brood te zijn.

Een lichaam kan niet minder plaats beslaan dan de omvang, die het heeft. Dus is het onmogelijk dat het lichaam van Christus, zo groot als het aan het kruis gehangen heeft, kan begrepen worden in een klein stukje brood of in een ouweltje.

Ja, er kunnen geen eigenschappen of hoedanigheden zijn, zonder een voorwerp waarin zij zijn. Ook kan er geen voorwerp of substantie zijn, zonder dat het eigenschappen of hoedanigheden heeft. Maar bij de transsubstantiatie is in alles het tegendeel het geval. De eigenschappen en hoedanigheden van brood en wijn zouden er zijn, zoals de vorm, de kleur, de reuk en de smaak, en ook de substantie, en toch zouden de voorwerpen geen brood en wijn zijn. En aan de andere zijde weer: In het voorwerp zou niet één eigenschap of hoedanigheid van het lichaam van Christus zijn, en evenwel zou het toch het waarachtig lichaam van Christus zijn. Hoe kan dat mogelijk zijn? Het wangevoelen van de transsubstantiatie vernietigt en verijdt het gehele sacrament van het Heilig Avondmaal. Want als het teken van brood en wijn is weggenomen, dan is het geen sacrament meer.

Bezien wij nu nog het zeer krachtig argument, waarmee de onderwijzer dit wangevoelen zo volmondig tegenspreekt.

Letten wij dan eerst op de kracht van dit argument van de onderwijzer, hetwelk hij ontleent aan de gelijkheid van het sacrament van de Doop met het sacrament van het Avondmaal. De onderwijzer zegt, ***dat het water in de Doop niet in het bloed van Christus veranderd wordt, noch ook de afwassing der zonde zelf is, maar dat het alleen een Goddelijk waartekenen en verzekering daarvan is.*** Deze waarheid stemt een papist toe in het stuk van de Doop, en zij is ook door ons bewezen bij de behandeling van zondag 26 (vraag 69), en van zondag 27 (vraag 72 en 73).

Hieruit besluit de onderwijzer nu, en dit met grond, *dat alzo het brood in het Avondmaal niet wordt het lichaam van Christus zelf, hoewel het, naar de aard en de eigenschap der sacramenten, het lichaam van Christus Jezus wordt genoemd.*

De kracht van het betoog van de onderwijzer ligt hier in *de gelijkheid* van het sacrament van het Heilig Avondmaal met dat van de Heilige Doop, ja met alle sacramenten. Bezieet ge de gelijkheid van het sacrament van het Heilig Avondmaal met het sacrament van de Heilige Doop, dan blijkt dat deze gelijkheid in het volgende bestaat.

- Het zijn beide sacramenten van het Nieuwe Testament en van dezelfde natuur.
- Het water in de Doop betekent zowel het bloed van Christus, als het brood en de wijn in het Avondmaal het vlees en bloed van Christus betekenen.
- Het ene teken zowel als het andere wordt gezegend en geheiligd of geconsacreerd.
- Het bloed van Christus is in de Doop op dezelfde wijze tegenwoordig, als het vlees en het bloed in het Avondmaal tegenwoordig zijn.
- Een gelovige wordt in de Doop zo gewassen met het bloed van Christus, als hij in het Avondmaal met Zijn vlees en bloed gespijsd en gelaafd wordt.
- En tenslotte, een gelovige wordt in de Doop waarachtig van zijn zonden gewassen, zonder dat het water wezenlijk in het bloed van Christus verandert. Zo ook eet en drinkt hij waarachtig het vlees en bloed van Christus in het Heilig Avondmaal, zonder dat het brood en de wijn in het wezenlijke lichaam en bloed van Christus veranderd worden.

Zie uit deze gelijkheid de kracht van het argument van de onderwijzer. En uit deze gelijkheid volgt ook, dat een papist de transsubstantiatie niet kan of mag stellen in het Avondmaal, of hij moet deze ook stellen en geloven in de Heilige Doop.

Maar bezien wij nu ook nog *de overeenstemming* in al de sacramenten, die er ooit zijn geweest. Het is toch naar de aard en de eigenschap van alle sacramenten, dat het teken niet de betekende genade is, noch ooit wordt. En dat het evenwel de naam van de betekende genade draagt vanwege de zeer nauwe sacramentele vereniging. Een rechte communicant ontvangt dus het teken niet zonder de betekende zaak. Zie toch de waarheid hiervan in al de sacramenten.

- In de besnijdenis. God zegt (Gen. 17:10): "Dit is Mijn verbond, dat gijlieden houden zult tussen Mij en tussen u, en tussen uw zaad na u: dat al wat mannelijk is, u besneden worde." Hier noemt God de besnijdenis het verbond, en in vers 11 zegt de Heere: "Dat zal u tot een teken zijn van het verbond tussen Mij en tussen u."
- In het Paaslam. God zegt (Ex. 12:11): "Gij zult het met haast eten; het is des Heeren Pascha" (dat is voorbijgang). Het was dus een zeker teken dat de slaande engel zou voorbijgaan.
- In de Doop (Hand. 22:16): "Laat u dopen en uw zonden afwassen." En Titus 3:5: "Hij heeft ons zalig gemaakt, niet uit de werken der rechtvaardigheid, die wij gedaan hadden, maar naar Zijn barmhartigheid, door het bad der wedergeboorte en vernieuwing des Heiligen Geestes." Dat wil zeggen, dat de Doop het teken of het sacrament van de wedergeboorte en van de afwassing der zonden is.
- En dus ook in het Avondmaal, want het is een sacrament van het verbond der genade en van dezelfde natuur.

Waarop beroepen zich evenwel de papisten?

(1) Zij beroepen zich allereerst op Gods almacht, die boven en tegen de natuur kan werken.

- Maar hierop antwoorden wij, dat men geen wonderwerken mag verzinnen, en zulks temeer niet omdat God daar in Zijn Woord nergens grond toe geeft en zelfs nergens getuigt dat Hij dit doen wil. Afgezien van dit alles hebben in geen van de sacramenten, die er ooit geweest zijn, wonderen plaats gehad, dus ook in het Avondmaal niet.
- God doet wel dingen boven, maar nooit tegen de rede. God maakt nooit dat dingen, die er zijn, er tegelijkertijd niet zijn, of ook dingen die er niet zijn, er tevens wel zijn. Zo ook hier: als het Christus' lichaam wordt, is het geen brood meer; en als het brood blijft, wordt het het lichaam van Christus niet.
- En tenslotte antwoorden wij nog: nooit zijn er wonderen geweest, of zij werden ook als zodanig gezien en erkend. En daarbij gebeurden die dingen niet dagelijks. Maar hier wordt er niets van gezien. Brood en wijn blijven na de zegening onveranderd brood en wijn. Hoe toch kan iemand een ingestelde orde verzinnen van dagelijkse wonderen op duizend plaatsen tegelijk? Dan verliest elk werk het karakter van het wonder en wordt het een gewoon werk.

(2) En dan beroepen de papisten zich ook nog op het gebeuren in Joh. 2:1-11, waar wij lezen dat Christus te Kana in Galiléa op een bruiloft water in wijn veranderde. En waarom dan ook niet in het Avondmaal?

- Maar ons antwoord hierop luidt: Christus veranderde het wezen van het daar aanwezige water in het wezen van wijn, dat er vóór de verandering niet was. Hieruit volgt dat dit wel zeer verschillend is van de transsubstantiatie in het Avondmaal, aangezien het lichaam van Christus er reeds lang is voor de verandering van het brood.
- En daarbij komt dat na de verandering in het wezen van wijn het water geen water meer was. Het had toen al de eigenschappen en hoedanigheden van wijn. Maar in die gewaande transsubstantiatie blijft brood, brood en wijn, wijn, ook na de zegening en de gewaande verandering.

Bezien wij nu het tweede hoofddeel, de oplossing, welke de onderwijzer geeft ten aanzien van een bedenking of schijnredenering, uit blindheid voortvloeiende, welke wordt afgeleid uit de woorden der instelling, en waarmede de papisten dit hun gruwelijk wangevoelen menen te kunnen staven (vraag 79). Letten wij daarbij:

- A. Op de bedenking of schijnredenering, welke de papisten voor hun wangevoelen aanvoeren, en
- B. Op de wijze, waarop de onderwijzer deze schijnredenering oplost in het antwoord.

A. Eerst dan de schijnredenering van de papisten, zoals de onderwijzer deze in zijn vraag voorstelt, ***dat Christus het brood Zijn lichaam, en de drinkbeker Zijn bloed of het Nieuwe Verbond noemt, gelijk ook Paulus spreekt van het gebroken brood en de drinkbeker als de gemeenschap des lichaams en bloeds van Christus.***

Dat deze wijze van spreken Bijbels is, blijkt uit Matth. 26:26, Markus 14:22, Lukas 22:19 en 1 Kor. 11:24. In deze plaatsen noemt Christus het brood in het Avondmaal Zijn lichaam. En ook uit Matth. 26:27-28, Markus 14:23-24, Lukas 22:20 en 1 Kor. 11:25. In deze plaatsen noemt Christus de drinkbeker Zijn bloed of het Nieuwe Verbond.

En tenslotte ook uit 1 Kor. 10:16. In deze plaats noemt Paulus het gebroken brood en de drinkbeker de gemeenschap des lichaams en bloeds van Christus.

Wij nemen nog in acht hoe de papisten deze teksten opvatten.

Wegens gebrek aan geest en leven en bevinding van de waarachtige geestelijke gemeenschap en vereniging met Christus, verstaan deze arme geesteloze mensen deze woorden van Christus en van Paulus alleen maar vleselijk. Daarom maken zij uit al deze tekstplaatsen de schijnredenering op, om hun transsubstantiatie te bewijzen, dus de wezensverandering van brood en wijn.

B. Maar zien wij nu hoe de onderwijzer deze schijnredenering oplost. Dit vinden wij in het antwoord. Dan zegt de onderwijzer eerst in het algemeen, ***dat Christus alzo niet zonder grote oorzaak spreekt.***

De oorzaken, waarom de Heere het brood Zijn lichaam, en de drinkbeker het Nieuwe Testament noemt, en waarom Paulus het de gemeenschap des lichaams en bloeds van Christus noemt, zijn de volgende.

1. Allereerst om de allernauwste sacramentele vereniging tussen het brood en de wijn en tussen het verbroken lichaam en het gestorte bloed, of de gehoorzaamheid van Christus ten goede voor Zijn volk, te kennen te geven. Daarom draagt het teken de naam van de betekende genade.
2. En hieruit volgt ook dat een gelovige communicant de beide zaken, dus het teken én de betekende genade, waarlijk tegelijk ontvangt. Hij geniet het ene niet zonder het andere. Het ene is de zaak, die zijn ziel behoudt, en het andere is het zegel van God, waarmede op een sacramentele wijze de betekende genade van de gemeenschap aan de gekruiste Christus tot zijn bevestiging aan hem overgebracht en overgedragen wordt. En ook hierom weder draagt het teken terecht de naam van de betekende genade.
3. Ook spreken de Heere en Paulus aldus, omdat het Heilig Avondmaal in de hand des Heiligen Geestes kan worden aangemerkt als het werkende middel, waardoor een gelovige de aankondiging van de vergeving zijner zonden en de zalige vrede met God in zijn gemoed deelachtig wordt. En dit naar de soevereine vrijheid Gods, door de werking des Heiligen Geestes, om der wille van de gekruiste Christus en de kracht van Zijn verdiensten.
4. De Heilige Geest gebruikt dus dit sacrament wel eens als middel om de verdiensten van Christus toe te passen. En verder mogen wij de sacramenten niet trekken. Wij moeten dit vasthouden, dat het Avondmaal de gemeenschap met Christus niet geeft waar deze niet is. Alleen waar deze gemeenschap is, versterkt en verzegelt het sacrament. Ziet dan uit dit alles welke grote oorzaken er zijn, waarom de Heere Jezus de tekenen zo noemt.

Tenslotte laat de onderwijzer zich wat breder uit over het doel, waarom de Heere Jezus aan het brood en aan de drinkbeker de naam van de betekende genade geeft. Volgens zijn antwoord is dit doel tweeledig.

Eerst zegt de onderwijzer dat de Heere Jezus ten doel heeft: ***Niet alleen om ons daarmede te leren, dat gelijk als brood en wijn dit tijdelijke leven onderhouden, alzo ook Zijn gekruisigd lichaam en Zijn vergoten bloed is de waarachtige spijs en drank, waardoor onze zielen ten eeuwigen leven gevoed worden.***

Hier leert het Avondmaal met deze tekenen aan een gelovige de aanneming van de gekruiste Christus op Zijn aanbieding, en de onderhouding en versterking in het geestelijke leven. En zulks door de overeenkomst der tekenen met de betekende onzienlijke genade, op grond van het woord der instelling en belofte van Christus.

Dit geeft het sacrament aan de uiterlijke zinnen van een gelovige te verstaan, als een daartoe ingesteld teken, waarvan de natuurlijke werking een grote gelijkheid heeft met de wijze van werking van de gekruiste Christus door Zijn Geest op een geestelijke wijze, zoals wij dit in de verklaring van de vorige zondagsafdeling in den brede hebben aangewezen.

En dan zegt de onderwijzer ten laatste nog dat het doel van de Heere Jezus veel meer is om de gemeenschap aan de gekruiste Christus te verzegelen, en ook wijst hij op de zekerheid en vastheid daarvan. De onderwijzer zegt dan: ***Maar veel meer, om ons door deze zekere zichtbare tekenen en panden te verzekeren, dat wij zo waarachtiglijk Zijns waren lichaams en bloeds deelachtig worden, als wij deze heilige waartekenen met de lichamelijke mond tot Zijn gedachtenis ontvangen.***

- (1) Uit kracht en op grond van het woord der belofte, bij de instelling toegezegd, verzegelt het Avondmaal hier de gemeenschap aan de gekruiste Christus, de gemeenschap aan Zijn lijden en dood, de onderhouding en de versterking bij en in het geestelijke leven, en de getrouwheid van de Heere Jezus. Hoe en op welke wijze dit geschiedt, hebben wij in de verhandeling over de vorige zondagsafdeling in den brede aangewezen.
- (2) Maar hoe in dit stuk van het Avondmaal er wederom *een grote overeenstemming is met de verzegeling van natuurlijke banden*, zien wij in de volgende vergelijkingen.
 - Het is als wanneer een koning door zijn gezant aan zijn bruid een trouwpenning overhandigt. Deze gezant geeft daarmede de koning zelf over en dus verzegelt het.
 - Evenzo wanneer een eigenaar van een huis of land in de koop toestemde, en aan hem daarvoor een gezegelde brief of overdracht gegeven wordt. Zulk één ontvangt met die verzegeling het huis of land als het ware andermaal, en wel tot zijn verzegeling.
 - Dit is ook in het Avondmaal het geval. De gelovigen krijgen Christus en de gemeenschap aan Zijn lijden en dood met de tekenen, en wel tot hun verzegeling. Dus zoals de onderwijzer zegt: *Zij worden verzegeld door deze zichtbare tekenen en panden, dat zij zo waarachtiglijk Zijns waren lichaams en bloeds door de werking des Heiligen Geestes deelachtig zijn, als zij deze heilige waartekenen met de lichamelijke mond tot Zijn gedachtenis ontvangen.*

Eindelijk en ten laatste zegt de onderwijzer nog dat het het doel van Jezus is om uitdrukking te geven aan de kracht, vastheid en zekerheid van deze verzegelde gemeenschap aan Christus en aan Zijn lijden en borgtochtelijke dood. Zulks zegt de onderwijzer met deze woorden: ***En dat al Zijn lijden en gehoorzaamheid zo zekerlijk ons eigen is, als hadden wij zelf in onze eigen persoon alles geleden en Gode voor onze zonden genoeg gedaan.*** Heeft de onschuldige Christus als Borg en Hoofd van dat lichaam, waarvan de gelovigen de leden zijn, alles geleden en Gode dus voor en in hun plaats genoeg gedaan, dan kan het niet anders zijn, of hun vrij spraak en vrede met God moeten daaruit voortvloeien. Dit nu verzegelt het Avondmaal.

Zie vrienden, welke grote oorzaken Christus heeft om aan de uitwendige tekenen in het Avondmaal de naam en het vermogen van de betekende en verzegelde genade te geven.

Toepassing

A. Uit hetgeen wij verhandeld hebben, kunnen wij leren welk een wijde kloof ertussen ons en het pausdom is gevestigd. En tevens ook welke grote oorzaken onze voorvaderen hebben gehad om uit het antichristelijke Babel uit te gaan. Daarbij ook nog welk gevaar er te wachten is als God met Zijn Geest van ons wijkt, en als dan de natuurlijke rede of filosofie op de troon gezet wordt, waar dit wangevoelen vandaan is gekomen. O, als God met Zijn Geest wijkt, dan vallen wij vanzelf weer tot het pausdom terug.

Daarom vrienden, moeten wij het maar veel erkennen, dat de Heere ons uit dit antichristelijke Babel heeft verlost, en dat God het licht op de kandelaar heeft gezet en ons daaronder doen geboren worden. God heeft ons zulke ouders gegeven, die onder de waarheid verkeerden, en daarom zijn wij er ook onder. Daarom kunnen wij wel met de Samaritanen getuigen, dat wij niet meer geloven vanwege het zeggen van ouders of leraren, maar omdat wij Christus zelf hebben gehoord en gezien. Welk een stof tot dankbaarheid!

B. Maar dan hebben wij ook wel toe te zien, dat wij terwijl wij nog licht en dag hebben, daarvan een recht gebruik zoeken te maken. Dat wij zoeken geestelijk te worden eer God het duister maakt en elk zijn voet zou stoten aan schemerende bergen. Wij kunnen hieruit leren hoe het met alle mensen van nature gesteld is, aangezien deze gruwelijke dwaling voortvloeit uit de verdorven en vleselijke natuur. Elke onbekeerde mens kan hieruit voor zichzelf weten dat hij het inde grond met het pausdom eens is. Al stelt hij dan geen transsubstantiatie, hij heeft evenwel de wortel in zich, waaruit deze leer voortvloeit. Dat de grond voor dit gevoelen heerst in de onbekeerde, blijkt wel uit het volgende:

1. Het rusten op het ten Avondmaal gaan. En wat is dat anders dan veel toe te schrijven aan het sacrament, zoals de roomsen doen? Wat gevoelt menigeen, naar hij meent althans, dat hij een pak van zijn consciëntiebeschuldigingen kwijt is, ja hij is weer geheel schoon als hij aan het Avondmaal geweest is.
2. Het blijkt ook uit het gewicht, dat men op het Avondmaal legt, alsof het de genade zou toebrengen. En wederom, wat is dit anders dan hetgeen de roomsen doen? Die zeggen: Daar eten wij lichamelijk het eigenlijke lichaam van Christus. En mensen, is het niet duidelijk, dat bij u dezelfde grondslag gevonden wordt?
3. Het blijkt ook uit de nalatigheid van velen om ter kerk te gaan en zich te voegen onder het Woord, hetwelk God verordend heeft om de genade te werken. Eveneens uit de grote vrees om niet ten Avondmaal te gaan. Ja, menigeen denkt dat hij zondigen zou als hij van het Avondmaal weg zou blijven, al gaat hij dan niet ter kerk. En daarom vliegt hij daarheen, zoals de roomsen naar hun mis. Om ter kerk te gaan, heeft men te veel te doen. Dan zegt men: God zal van ons zo veel niet eisen. Maar om ten Avondmaal te gaan breekt men overal uit. Alles kan men dan laten staan en men is mede de eerste om zich daar te vertonen. Is het niet waar, vrienden?
4. Het blijkt ook uit het niet onderscheiden van het lichaam des Heeren, als gij daar zit. Wat is dit anders dan rooms? Die onderscheiden het lichaam van Jezus ook niet. O, en daar zitten dan menigmaal zorgeloos openbare goddelozen, die zelden of nooit onder de genademiddelen komen. En er zitten ook wel kerkse mensen mede zorgeloos, er op rustende dat zij niet zijn als die goddelozen. Ja, daar zitten zeer zorgeloos zeer verstandige, uitwendig godsdienstige mensen, die zulks zijn zowel in hun huis als daar buiten, in hun handel zeer eerlijke en oprechte lieden. En niemand van die allen weet wat het is, Christus te eten en Zijn bloed te drinken,

en dus het lichaam des Heeren te onderscheiden. En die man of vrouw eet daar een stuk brood en drinkt er een dronk wijn, sommigen bidden van het begin tot het eind, zij hebben een boekje, dat zij elk kwartaal uitlezen, en dan is het gedaan. Trouwens, wat zou de zogenaamde gereformeerde daar eten en drinken? Haalt hij er iets anders? Paulus zegt ons (1 Kor. 11:29) dat het zijn oordeel is. En onze Nederlandse Geloofsbelijdenis zegt in art. 35 dat hij er een zegel tot zijn verdoemenis haalt.

5. En tenslotte blijkt het ook in allerlei ongelegenheden, als men eens benauwd wordt onder de woelingen der consciëntie, of als men eens wordt aangesproken door één, die liefde en medelijden heeft met zijn arme ziel, of ook als men op het sterfbed ligt en het einde nadert, en men zal verschijnen voor de Rechter der ganse aarde. Dan blijkt het daarin, dat men er op rust dat men geen Jood, geen heiden, geen sociniaan, geen onrechtzinnige in de leer, geen onoprechte in zijn handel met zijn evenmens, geen openbare goddeloze en geen ongodsdienstige is geweest. Dan rust men er op dat men een eerlijke man of vrouw was, één die gegeten en gedronken heeft aan de tafel des Heeren, ja die dit nooit heeft verzuimd. En wat is dat nu anders dan paaps? Als de ziel aanstonds van het lichaam zal scheiden, dan steken die papen het sacrament in zijn mond, en daar gaat zo'n man dan gerust mee naar de eeuwigheid en gevoelt zich direkt geheel anders. Ja, de goddeloze farizeeër zoals er zo veel geveinsden aan de tafel des Heeren zitten, die vijanden zijn van het kruis van Christus en Van Zijn volk, dankte God ook dat hij niet was als die arme, zondige tollenaar. O mens, waart gij toch zo gelukkig en zaagt gij uzelf zoals de tollenaar zichzelf zag.

En daarom, o onbekeerde mens, u waagt veel. Uw staat is zeer riskant en gevaarlijk. Gij mocht er wel een zwaar hoofd en een zieke nacht over krijgen. Judas heeft ook het Avondmaal gebruikt, en in Matth. 7:22 staat, dat velen te dien dage zullen zeggen: "Hebben wij niet in Uw Naam geprofeteerd (gepredikt)." En ook: "Hebben wij niet in Uw Naam gegeten en gedronken en 'Avondmaal gehouden, en vele krachten en wonderen gedaan?" En Jezus zal zeggen: "Ik heb u nooit gekend", dat wil zeggen, als de Mijnen. O mens, hetgeen gij te wachten hebt, is een zwaar oordeel, een hitte des vuurs, hetwelk de tegenstanders zal verslinden. Hebr. 10:29: "Hoeveel te zwaarder straf, meent gij, zal hij waardig geacht worden, die de Zoon van God vertreden heeft, en het bloed des testaments onrein geacht heeft, waardoor hij geheiligd was, en de Geest der genade smaadheid heeft aangedaan?"

C. Gods volk moet uit dit alles leren geestelijk te verrichten wat de papisten vleselijk doen. O, wat behoorde de dienst van God in geest en waarheid in u, als staande geheel tegenover al dat vleselijke, een glans van zich te verspreiden. En wat behoorden de lichamelijke oefeningen van het pausdom door Gods volk op een geestelijke wijze en in waarheid te geschieden. Wat behoort het hun eigen te zijn, dat in de geest dagelijks vluchten tot het kruis van Christus, dat dagelijks onder Hem als Koning vallen en dat buigen voor Hem in de geest. Eveneens dat waarachtig geestelijk en sacramenteel eten en drinken van Christus in het Avondmaal tot voeding en versterking van het geestelijke leven. O, wat zou dat Gods volk sterk en sierlijk maken.

- (1) De weg om hiertoe te komen, is veel te staan naar licht en ontdekking, om de geesteloosheid van de kerk in het algemeen, en die van onszelf in het bijzonder te zien. Of wij er indruk en gevoel van krijgen mochten en dus aan het belijden van onze zonden en aan het treuren raakten. Of wij bij Gods rechtvaardigheid en bij

onze onwaardigheid komen mochten en langs die weg de sterkte van Christus mochten leren aangrijpen.

- (2) De weg om daartoe te komen, is ook in vreze te wandelen, om de Geest niet te bedroeven, waardoor Hij al verder wijken zou en waardoor onze val zou komen en verhaast worden. Maar om integendeel de kloppingen te volgen, te koesteren en aan te kweken, ons daartoe veel aan die Geest en aan Zijn leiding over te geven en Hem tot ons onderwijs in te roepen. Dat is toch een eeuwige waarheid, dat Jezus heeft beloofd Zijn Geest te zullen zenden als Hij weggegaan was.
- (3) *En ook om er naar te staan veel medelijden te oefenen met onbekeerden en paapsgezinden.* Om niet hard van hart te zijn als men hen het brood der kinderen ziet roven. En ook niet tegen het pausdom. Die arme mensen zijner ongelukkig genoeg aan toe. God heeft hen vast overgegeven aan een kracht der dwaling, om de leugen te geloven (2 Thess. 2:11). En menigeen onder de zogenaamde gereformeerden heeft die leugen ook in zijn rechterhand en gaat daarmee ten Avondmaal. Hij is als die hoer (Ezech. 16:32), die in plaats van haar man de vreemde aanneemt. Mocht er uit zulken hier of daar nog één tot de gemeenschap van Jezus worden gebracht.
- (4) *Ook is de weg om daartoe te komen tenslotte ook veel te zuchten om de verbreking van de antichrist. Dat zijn zinken mocht worden verhaast. En dat in die weg van zijn laatste val die belofte vervuld mocht worden, **dat de Heere één en Zijn Naam één worden zouden over de ganse aarde.** Amen.*

ZONDAG 30 (Vraag 80-82)

HET ONDERSCHIED TUSSEN HET AVONDMAAL DES HEEREN EN HET PAAPSE MISOFFER, ALSMEDE TUSSEN WAARDIGE EN ONWAARDIGE COMMUNICANTEN

Vraag 80: Wat onderscheid is er tussen het Avondmaal des Heeren en de paapse mis?

Antwoord: *Het Avondmaal des Heeren betuigt ons, dat wij volkomen vergeving van al onze zonden hebben door de enige offerande van Jezus Christus, die Hij Zelf eenmaal aan het kruis volbracht heeft, en dat wij door de Heilige Geest Christus worden ingelijfd, Die nu naar Zijn menselijke natuur niet op aarde, maar in de hemel is, ter rechterhand Gods Zijns Vaders, en daar van ons wil aangebeden zijn. Maar de mis leert, dat de levenden en de doden niet door het lijden van Christus vergeving der zonden hebben, tenzij dat Christus nog dagelijks voor hen van de mispriesters geofferd worde, en dat Christus lichamelijk onder de gestalte van brood en wijn zij; en daarom ook daarin moet aangebeden worden; en alzo is de mis in de grond anders niet dan een verloochening der enige offerande en des lijdens van Jezus Christus, en een vervloekte afgoderij.*

Vraag 81: Voor wie is het Avondmaal des Heeren ingesteld?

Antwoord: *Voor degenen, die zichzelf vanwege hunzonden mishagen, en nochtans vertrouwen dat dezelve hen om Christus' wil vergeven zijn, en dat ook de overblijvende zwakheid met Zijn lijden en sterven bedekus; begerende ook hoe langer hoe meer hun geloof te sterken en hun leven te beteren. Maar de hypocrieten en die zich niet met waren harte tot God bekeren, die eten en drinken zichzelf een oordeel.*

Vraag 82: Zal men ook diegenen tot dit Avondmaal laten komen, die zich met hun bekentenis en leven als ongelovige en goddeloze mensen aanstellen?

Antwoord: *Neen; want alzo wordt het verbond Gods ontheilgd en Zijn toorn over de ganse gemeente verwekt. Daarom is de christelijke kerk schuldig, naar de ordening van Christus en Zijn apostelen, zulken, totdat zij betering hans levens bewijzen, door de sleutelen des hemelrijks uit te sluiten.*

Nog zijn wij bezig met de verdediging van de leer van het Heilig Avondmaal. Reeds weerlegden wij in de voorgaande zondagsafdeling het gruwelijk wangevoelen van de transsubstantiatie, zoals zich dat voornamelijk bij het pausdom openbaart.

Gaan wij er dan nu toe over om met de onderwijzer een gruwelijk monster, dat uit de baarmoeder van deze transsubstantiatie voortkomt, namelijk het paapse misoffer, in al zijn vervloektheid aan de dag te brengen. En om bij de gelegenheid van het spreken over zulk een hooggaande schending van het heilig sacrament tegelijk ook in het bijzonder aan te wijzen welke personen tot het gebruik van dit sacrament gerechtigd zijn, en hoe men met de niet gerechtigden moet handelen, in deze 30^e zondagsafdeling. Twee hoofddelen dan zullen wij daarin behandelen.

- I. *Wij zullen het onderscheid tussen het Avondmaal des Heeren en het paapse misoffer aanwijzen, om op deze wijze dit misoffer in al zijn vervloektheid in het daglicht te stellen (vraag 80).*

- II. *Dan zullen wij, bij gelegenheid van deze hooggaande schending van het heilig sacrament, met de onderwijzer ook het onderscheid aanwijzen tussen waardige en onwaardige disgenoten bij het Avondmaal (vraag 80 en 81).*

Wat het eerste betreft, willen wij:

- A. iets over het woord 'mis' zeggen, en wat men door de paapse mis moet verstaan, en
B. iets over de natuur en vervloektheid van deze paapse mis.

A. Bezien wij eerst vanwaar het woord "mis" afkomstig is. Het is niet afkomstig van het hebreeuwse woord *mischap*, hetwelk door schatting of opbrengst wordt vertaald. Dit woord vinden wij in Deut. 16:10: "Daarna zult gij de Heere uw God het feest der weken houden; het zal een vrijwillige *schatting* uwer hand zijn, dat gij geven zult, naardat u de Heere, uw God, zal gezegend hebben." Veel Roomsgezinden beweren wel dat het woord hiervan afgeleid is, al zou het om geen andere reden zijn dan omdat in de voornoemde tekst van *schatting* en opbrengst van geld gesproken wordt, daar toch het geld en de geldzucht bij de mispapen de ziel van hun ganse godsdienst en dus ook van hun mis is.

Maar wij zeggen dat deze afleiding niet deugt, daar er in het Avondmaal niets plaats heeft, dat behoort tot een schatting of opbrengst. Een gelovige brengt daar niets toe, maar ontvangt alles van de Heere.

Het woord 'mis' is afkomstig van het latijnse woord *missa*, hetwelk een *wegzending* of *laten gaan* betekent.

Dat is een gebruik geweest in de oude christelijke kerk. Als het Avondmaal zou bediend worden, kwam er een diaken, die gebood dat allen, die geen communicanten waren, de kerk uit zouden gaan. Dat gold dus de catechumenen, welken eerst in de eerste beginselen van de christelijke religie onderwezen werden, maar nog niet gedoopt waren, alsook allen, die door de ban van de gemeente waren afgesneden. Daartoe gebruikte deze diaken dan de woorden: *Ite, missa est*. Dat is: *Gaat heen, de predikatie is uit*, of: de vergadering wordt gescheiden of weggezonden. Hierop volgde dan de bediening van het Avondmaal, hetwelk vanaf die tijd de benaming van *mis* verkreeg. Dit gebruik had reeds voor het jaar 300 plaats, doch had niets te maken met deze paapse bijgelovigheden, waarvan wij bij de verklaring van de voorgaande zondagsafdeling gezien hebben, dat deze nog lang zo oud niet zijn.

De ware betekenis van dit woord 'mis' doet ons dus zien dat het er ver vandaan is dat door de mis een offerande moet worden verstaan, waartoe een engel uit de hemel zou zijn neergezonden, om daar bij de zegening van een mispaap te veroorzaken dat het wezen van het brood en de wijn veranderd werd in het wezen van het lichaam en bloed van Christus, opdat de mispaap deze wederom offeren zou.

Letten wij er dan nu nog op wat wij door de paapse mis moeten verstaan. De paapse mis kan als volgt omschreven worden.

Het is in eigenlijke zin een gewaand zoenoffer, waarin het eigen lichaam en bloed van Christus, voorkomende in de vorm van brood en wijn, door een mispaap aan God de Vader wordt opgeofferd voor de zonden van levenden en doden. En dat om verzoening of ook wel weldaden te verkrijgen, of ook om onheilen af te weren. En dit brood en wijn, als het ware lichaam van Christus, is, blijft en moet ook zijn het ware voorwerp van aanbidding.

Ook moeten wij weten dat deze 80^e vraag met het antwoord reeds gevonden is in de allereerste druk van de Heidelberger Catechismus. De Godvruchtige keurvorst van de Paltz, Frederik III, is in Gods hand gebruikt om er voor te zorgen dat deze vraag met het antwoord aanstonds in de Catechismus is ingevoegd, met het doel om de

protestanten, door het aantonen van het afgrijselijke van dit gevoelen, te meer afkerig te maken van het pausdom. Alsook opdat dit als een merkteken zou dienen ter onderscheiding van de gereformeerden van de papisten. Zoals wij ook aan de zorgen van deze prins, als middel in Gods hand, onze dierbare Catechismus te danken hebben.

B. Sprekende van de natuur van de paapse mis en van haar vloekwaardigheid, willen wij letten op de wijze, waarop de onderwijzer dit afgrijselijke en monsterachtige gevoelen in al zijn vervloektheid in het licht stelt. De onderwijzer doet dit bij wijze van onderscheiding. Dus door de paapse mis tegenover het Avondmaal des Heeren te stellen. Hij schrijft het als het ware op twee tafelen, opdat een ieder, die hier voorbij loopt, met één oogopslag het grote onderscheid zal kunnen zien en lezen, zoals wij lezen in Hab. 2:2. Dit is te zien in de vraag en in een gedeelte van het antwoord.

De onderwijzer toont dan aan het grote onderscheid in de namen, die elk in het bijzonder draagt, zoals wij zien in de vraag: ***Wat onderscheid is er tussen het Avondmaal des Heeren en de paapse mis?***

De zeer onderscheiden namen van beiden blijkt hieruit duidelijk.

(1) Het brood en de wijn, door een herder of leraar gezegend zijnde in een bekende taal en aan de gelovigen, welke aan de tafel zitten, gegeven en door hen aangenomen, gegeten en gedronken, wordt in de Bijbel het Avondmaal of Nachtmal genoemd (1 Kor. 11:20), of ook wel de breking des broods (Hand. 2:42 en 20:7).

Maar het ouweltje van de papisten, gezegend zijnde in een onbekende taal door een zogenaamd werkelijke priester, en daarna geofferd wordende op een wezenlijk altaar en in de mond der communicanten gestoken, terwijl de drinkbeker hun onthouden wordt, wordt in het goddeloze concilie van Trente de mis of het misoffer genoemd. Waarbij wij er direkt op wijzen, dat de Schriften van het Nieuwe Testament zulk een priester niet erkennen.

(2) En tenslotte blijkt ook uit de vraag van de onderwijzer dat er een zeer groot onderscheid is tussen de oorsprong van beide. Dit Avondmaal wordt genoemd *het Avondmaal des Heeren*, daar toch de Heere Jezus het Zelf heeft ingesteld als de soevereine Heere over Zijn kerk, aan Wie volgens het tweede gebod alleen toekomt de wijze van de godsdienstvoor te schrijven. En sinds die instelling is het aldus reeds sinds de eerste christelijke kerk bediend en genoten.

* Maar de mis wordt *paaps* genoemd, dewijl deze zijn oorsprong heeft van het goddeloze *concilie van Trente*, dat het *anathema*³ er aan heeft verbonden. En ook door onderscheiden pausen, welke net zo min als de concilies enige macht hebben om enigerlei wijze van godsdienst voor te schrijven, dan alleen naar de instelling van Christus. Deze mis, zoals deze nu wordt geleerd en bediend, heeft niet van het begin af in de kerk plaats gehad. Deze is eerst na vele eeuwen in de kerk ingeslopen en ingedrongen door een zich aanmatigend wereldlijk gezag van onderscheidene goddeloze pausen.

(3) En dan toont de onderwijzer het grote onderscheid in de zaak zelf tussen het Avondmaal des Heeren en de paapse mis, zoals blijkt in een gedeelte van het antwoord. Hij vat hier twee voorname grondstukken op, welke hij in het Avondmaal en in de mis onderscheidt, en welke hij zo tegenover elkaar stelt.

³ Een vervloeking

Het eerste stuk heeft betrekking op de zoenofferanden, welke naar het zeggen van de papisten in eigenlijke zin in hun mis zouden plaats hebben.

De onderwijzer wijst dan de waarheid aan, zoals deze in Christus is: ***Het Avondmaal des Heeren betuigt ons, dat wij volkomen vergeving van al onze zonden hebben door de enige offerande van Jezus Christus, die Hij Zelf eenmaal aan het kruis volbracht heeft.***

U ziet hieruit dus, dat het Avondmaal een *zegel* is, naar het woord der instelling en der belofte van Christus tot zulk een doel. Het geeft dus aan een gelovige te kennen de volkomen vergeving van zijn zonden door de enige offerande van Christus, eenmaal aan het kruis volbracht, en verzekert hem daarvan ook. Deze waarheid is in de voorgaande 29^e zondagsafdeling genoegzaam gebleken en zal nog verder blijken.

En hieruit volgt duidelijk, dat het Avondmaal *geen offerande* is, en nog veel minder een zoenofferande. Het wijst alleen op Christus en op Zijn enig en eenmalig zoenoffer. Het trekt de harten der gelovigen bij de bediening naar boven, om Zijn bittere kruisdood daarbij te gedenken. Ook dit is in het voorgaande reeds bewezen en zal nog verder blijken.

Dan noemt de onderwijzer de valse leringen van het pausdom, welke hier tegenover staan: ***Maar de mis leert, dat de levenden en de doden niet door het lijden van Christus vergeving der zonden hebben, tenzij dat Christus nog dagelijks voor hen van de mispriesters geofferd wordt.*** Ziet welke gruwelen in de leer van de mis liggen opgesloten.

1. De mis leert dat de heerlijke en verheerlijkte Christus nog dagelijks door de handen van de mispriesters tot verzoening moet worden opgeofferd.

En dit terwijl Hij boven het bereik van dood en hel, en dus ook boven het bereik van de mishandelingen van het pausdom is. Nadat Hij op Zijn weg uit de beek gedronken heeft, is Hij zo uitermate verhoogd. Wij zullen van dit stuk straks nog verder spreken.

2. De mis leert ook, dat dit niet alleen geschiedt voor de zonden der levenden, maar ook voor doden.

Maar het is tegen Gods Woord, dat ons ten aanzien van de levenden leert, dat dezen geen vergeving van zonden verkrijgen dan door het bloed van Christus, gelovig aangenomen en door de Heilige Geest toegepast (1 Joh. 1 :7): "Het bloed van Jezus Christus, Zijn Zoon, reinigt ons van alle zonden." En door de voorbeding van Christus (1 Joh. 2:1-2): "En indien iemand gezondigd heeft, wij hebben een Voorspraak bij de Vader, Jezus Christus, de Rechtvaardige. En Hij is een Verzoening voor onze zonden; en niet alleen voor de onze, maar ook voor de zonden der gehele wereld."

En ten aanzien van de doden leert Gods Woord ons, dat die naar hun eeuwig huis zijn. Dat de roepens-, zoekens- en vindenstijd, ja de dag der zaligheid voor hen ten einde is. Dat waar de boom gevallen is, hetzij naar het zuiden, hetzij naar het noorden, hij daar eeuwig blijft liggen (Pred. 11:3). Een Godzalige gaat, zodra hij zijn lichamelijke ogen sluit, naar de hemel en is dan in het eeuwig licht, zoals wij dit zien in de moordenaar (Lukas 23:43). En ook in Openb. 14:17: "Zalig zijn de doden, die in de Heere sterven, van nu aan. Ja, zegt de Geest, opdat zij rusten." En hieruit volgt dat zij geen zonden meer hebben. Maar integendeel gaat een goddeloze naar de hel, zodra hij de adem uitblaast. Dit zien wij in de rijke man (Lukas 16:26), en geen miljoenen missen zullen hem daar uit verlossen.

3. En daarbij leert de mis nog zo grof en scherp, dat bij nalatigheid van deze dagelijks zoenofferande niemand ooit vergeving van zonden verkrijgt.

Maar dit is wéderom regelrecht tegen de Bijbel, welke ons uitdrukkelijk leert, dat tot vergeving der zonden geen offerande wordt vereist dan alleen het enige zoenoffer van Christus, eenmaal geschied. Dit blijkt krachtig uit de gehele brief aan de Hebreëen, waaruit wij daartoe alleen deze plaats noemen (Hebr. 9:28): "Alzo ook Christus, eenmaal geofferd zijnde om veler zonden weg te nemen, zal ten anderen male zonder zonde gezien worden van degenen, die Hem verwachten tot zaligheid. Met uitdrukkelijke woorden wordt in Hebr. 10:18 gezegd: "Waar nu vergeving derzelve is, daar is geen offerande meer voor de zonde."

Uit dit alles vloeit voort, dat wij nu zullen moeten aantonen, *dat er geen werkelijk offer voor de zonden der mensen in de paapse mis kan plaats hebben, en nog veel minder een zoenoffer*. En hieruit volgt dus dat de mis dit valselijk leert.

1. Gods Woord leert ons uitdrukkelijk, dat er in het Nieuwe Testament, en dus ook in dit sacrament van het Nieuwe Testament, geen wezenlijke offerande of zoenofferande kan plaats hebben. Dit blijkt ons uit de woorden van Paulus, de gehele brief aan de Hebreëen door, waarin hij krachtig aanwijst dat de zwakheid van de offeranden oudtijds ook daarin uitkwam, dat zij gedurig moesten worden herhaald. Maar ook, dat de volkomenheid en het gewicht van de offerande van Christus daaruit blijkt, dat deze niet kan, niet mag en niet moet herhaald worden. Daartoe noemen wij slechts Hebr. 9:11-12: "Maar Christus, de Hogepriester der toekomende goederen, gekomen zijnde, is door de meerdere en volmaakte tabernakel, niet met handen gemaakt, dat is, niet van dit maaksel, noch door het bloed der bokken en kalveren, maar door Zijn eigen bloed, eenmaal ingegaan in het heiligdom, een eeuwige verlossing teweeggebracht hebbende."

En wel met bijzondere nadruk zegt hij in vers 24-26: "Want Christus is niet ingegaan in het heiligdom, dat met handen gemaakt is, hetwelk is een tegenbeeld van het ware, maar in de hemel zelf, om nu te verschijnen voor het aangezicht van God voor ons. Noch ook opdat Hij Zichzelf dikwijls zou opofferen, gelijk de hogepriester alle jaar in het heiligdom ingaat met vreemd bloed; (anders had Hij dikwerf moeten lijden van de grondlegging der wereld af) maar nu is Hij eenmaal in de voleinding der eeuwen geopenbaard om de zonde teniet te doen door Zijnszelfs offerande." Daarom lezen wij ook (Joh. 19:30): "Toen Jezus dan de edik genomen had, zeide Hij: Het is volbracht! En het hoofd buigende, gaf de geest."

Ook lezen wij (Hebr. 10:1), dat alle offeranden schaduwen van Christus waren, en hieruit volgt dat zij moeten ophouden nu Christus, het beeld zelf der zaken, is gekomen.

En met nadruk in vers 8-9: "Als Hij (Christus) tevoren gezegd had: Slachtoffer en offerande en brandoffers, en offer voor de zonde hebt Gij niet gewild, noch hebben U behaagd (dewelke naar de wet geofferd worden); toen sprak Hij: Zie, Ik kom om Uw wil te doen, o God." En let dan eens op wat er volgt: "Hij neemt het eerste weg, om het tweede te stellen."

Dan zegt Paulus in vers 10: "In welke wil wij geheiligd zijn, door de offerande des lichaams van Jezus Christus, eenmaal geschied." En in vers 14: "Want met één offerande heeft Hij in eeuwigheid volmaakt degenen, die geheiligd worden."

Ja, dit is ook te zien in de hogepriester, als die oudtijds in het heilige der heiligen was en daar zijn werk deed. Op die tijd stonden alle offeranden stil. En zulks wijst ons op Christus. Dat als Christus ten hemel zou zijn ingegaan, alsdan geen offeranden meer zouden plaats hebben.

Als dus in de dag van het Nieuwe Testament van offeranden wordt gesproken, moet men daardoor *geestelijke offeranden* verstaan. Dit blijkt ons uit 1 Petrus 2:5 "Zo wordt

gij ook zelf, als levende stenen, gebouwd tot een geestelijk huis, tot een heilig priesterdom, om geestelijke offeranden op te offeren, die Gode aangenaam zijn door Jezus Christus."

Uit dit alles besluiten wij dus zeer terecht, dat het tegen Gods Woord strijdt als het pausdom beweert dat in de paapse mis een wezenlijke offerande plaats heeft.

2. En dit nog afgezien daarvan, dat een werkelijke offerande in dit sacrament niet kan plaats hebben, want dit gaat tegen de natuur van het sacrament in.

De gelovige ontvangt van de Heere een sacrament tot zijn verzekering, maar een offerande is iets, dat door mensen aan God wordt toegebracht en opgedragen. En daarbij komt nog, dat Christus Zichzelf aan het kruis heeft opgeofferd, en niet aan de tafel. Maar aan de tafel heeft Hij de tekenen van Zijn offerande aan Zijn volk gegeven, en Hij heeft gewild dat zij dit ook zouden doen tot Zijn gedachtenis, dewijl Hij naar het lichaam afwezig zou zijn.

3. Het blijkt ook, dat de paapse mis geen werkelijk offer is, daar er niets in is dat enige gelijkheid met een offer heeft.

Waar is de uitwendig zichtbare zaak of persoon, die vernietigd en verteerd wordt, en dus aan de Heere wordt opgedragen? Waar is een terdoodbrenging en de bloedstorting, welke toch in een zoenoffer moet plaats hebben? Want Paulus zegt (Hebr. 9:22), dat er zonder bloedstorting geen vergeving geschiedt. En is het brood veranderd in het wezen van het lichaam van Christus, waar is dan de zichtbare zaak in de offerande?

Ja ook, waar zijn de priesters, die het recht hebben om te offeren? En waar is het altaar, dat de gaven heiligt?

(1) Ten aanzien van de *priesters*: Naar welke orde zult gij die nu rekenen? Naar de ordening van Melchizédek? Dat is Christus alleen, en Hij heeft geen medegenoten (Hebr. 7), omdat Hij het werk der verzoening alleen volbracht heeft, en wel ten volle, zodat Hij geen navolgers kan hebben. En Hij behoeft er ook geen, omdat Hij altijd leeft om voor Zijn volk te bidden (Hebr. 7:25). Of zult gij ze rekenen naar de ordening van Aäron? Maar deze is tenietgedaan en afgeschaft. Derhalve blijft er niets anders over dan de ordening van Baäl, omdat de afgodendienaars altijd leven. En als gij hen met de Baälpriesters vergelijkt, dan lijken die gewaande paapse priesters daar wel bijzonder op. Ziet maar wat daarvan staat geschreven in 1 Kon. 18:26-29. Als dus in het Nieuwe Testament van priesters wordt gesproken, moet het in al die plaatsen geestelijk worden verstaan, zoals Jes. 61:6 ons leert: "Doch gijlieden zult priesters des Heeren heten." Dit vergeleken met 1 Petrus 2:9 en Openb. 1:6.

(2) En wat betreft het *altaar*, dat de gaven heiligen moet, zulk een werkelijk altaar is er niet meer. Ook al brengen de papisten daartoe bij hetgeen wij lezen in Hebr. 13:10: "Wij hebben een altaar, van hetwelk geen macht hebben te eten die de tabernakel dienen."

Hier op antwoorden wij, dat wij hier lezen van één altaar, en niet van vele, zoals het pausdom maakt, daarin het afgodische Efraïm navolgende (Hos. 8:11). En dit altaar is Christus. En hieruit volgt dat dit altaar geestelijk is, waarvan wij lezen in Openb. 6:9 en 8:3-4: "En er kwam een andere engel, en stond aan het altaar, hebbende een gouden wierookvat; en hem werd veel reukwerks gegeven, opdat hij het met de gebeden aller heiligen zou leggen op het gouden altaar, dat vóór de troon is. En de rook des reukwerks, met de gebeden der heiligen, ging op van de hand des engels voor God."

Nu komen wij nog tot het tweede stuk, *waarmede de onderwijzer het Avondmaal des Heeren van de paapse mis onderscheidt, en wel met betrekking tot de aanbidding van het lichaam van Christus in de ouwel, hetgeen de papisten voorstaan.*

De waarheid, zoals deze in Christus is, zullen wij wederom eerst bezien aan de hand van hetgeen de onderwijzer zegt, ***dat het Avondmaal des Heeren de gelovigen betuigt, dat zij door de Heilige Geest Christus werden ingelijfd, Die nu naar Zijn menselijke natuur niet op de aarde, maar in de hemel is, ter rechterhand Gods Zijns Vaders, en daar van Zijn volk wil aangebeden zijn.***

- (1) U ziet hieruit dus, dat het verschil tussen het pausdom en ons niet daarover gaat, of men de Persoon van Christus met godsdienstige eer moet aanbidden. Zulks komt Hem als de Godmens toe (Filipp. 2:10-11): "Opdat in de Naam van Jezus zich zou buigen alle knie dergenen, die in de hemel en die op de aarde en die onder de aarde zijn. En alle tong zou belijden, dat Jezus Christus de Heere is, tot heerlijkheid Gods des Vaders."
- (2) En ook niet daarover of men Christus niet zou mogen aanbidden, indien Christus Zichzelf ergens zou openbaren en men daarvan verzekerd zou zijn. Het zou dan zeker mogen geschieden, gelijk Thomas deed toen de Heere hem verscheen (Joh. 20:27), dat men dan zou mogen uitroepen: "Mijn Heere en mijn God."
- (3) Ook niet daarover of men in en onder het Avondmaal Christus op een geestelijke wijze moet aanbidden, want dit is nodig en betamelijk.
- (4) En tenslotte ook niet daarover, of men aan het Avondmaal neerzittend, niet in alle opzichten eerbiedig moet zijn en dit ook vertonen. Want dit behoort mede tot het waardiglijk eten en drinken.

Maar de staat van het geschil is deze. *Mag men aan het brood en de hostie een wezenlijke godsdienstige eer en aanbidding opdragen, en zulks uit oorzaak dat men gelooft dat het lichaam van Christus daar tegenwoordig is?* En mag men dat ook doen als de ouwel na de bediening omhoog wordt geheven, of in een processie of op andere wijze wordt omgedragen en vertoond?

Wij zullen wederom aanwijzen welke de waarheid naar Gods Woord is.

1. De gelovigen worden in het Avondmaal door de Geest Christus ingelijfd en op het allernauwst met Hem daar verenigd, zodat zij Zijn eigenlijk en natuurlijk lichaam eten en drinken, niet op een lichamelijke, maar op een geestelijke en sacramentele wijze, zoals wij zagen in zondag 28, en hetwelk ook blijkt uit Joh. 6:54-55: "Die Mijn vlees eet en Mijn bloed drinkt, die heeft het eeuwige leven. Want Mijn vlees is waarlijk spijs, en Mijn bloed is waarlijk drank." Daarom noemt Jezus Zichzelf het ware brood, dat uit de hemel is nedergedaald (Joh. 6:32, 33,35, 41, 50, 51 enz.). En hieruit volg dat dit de waarheid is, dat Christus naar het lichaam in de hemel zijnde, in vereniging tot de Persoon des Zoons van God, aldaar van Zijn volk moet worden aangebeden.
2. Aan het Avondmaal geldt het woord: Het is hier niet, maar *sursum corda*, de harten naar boven. Dit blijkt uit de woorden, welke Jezus sprak tot de Samaritaanse vrouw (Joh. 6:21-24, en 20:17, 51-53). Ook blijkt het duidelijk in Stefanus (Hand. 7:55-60). Daarom lezen wij (Kol. 3:1): "Indien gij dan met Christus zijt opgewekt, zo zoekt de dingen, die boven zijn, waar Christus is zittende ter rechterhand Gods." Om zo gezegend te worden (Ef. 1:3): "met alle geestelijke zegeningen in de hemel in Christus."

Tegenover deze waarheid staat de valse leer van het pausdom, welke de onderwijzer aldus omschrijft: ***Maar de mis leert, dat Christus lichamelijk onder de gestalte des broods en wijns is, en daarom ook daarin moet aanbeden worden.***

Ziet dan welk een gruwelen er in de leer van de mis liggen opgesloten.

1. De mis leert dat het wezen van het brood in het Avondmaal veranderd wordt in het wezen van het lichaam van Christus. Dat Christus daar dus lichamelijk tegenwoordig is. Dit hebben wij in de voorgaande zondagsafdeling weerlegd.
2. En in deze weg voortgaande, leert de mis dat het lichaam van Christus, geheel tegen de aard van het Avondmaal in, aldaar moet worden aanbeden. Daarom staat boven de ouwels dikwijls geschreven: *Hic Deum adora*. Dat is: *Bid hier God aan*. Dat deze leer vals is, blijkt ons wel hier uit, dat het in strijd is met Gods Woord, wanneer men een vreemde god aanbidt. Want wij lezen in Psalm 81 :10: "Gij zult u voor geen vreemde god nederbuigen." En Jezus zegt in Matth. 4:10: "De Heere uw God zult gij aanbidden, en Hem alleen dienen." Deze hostie is een vreemde god, want Christus is in de hemel, zoals wij reeds aantoonde.
3. Ja, al zou de wezenlijke verandering waar zijn, dan mocht evenwel het lichaam van Christus nog niet aanbeden worden, omdat dit niet het voorwerp van aanbidding is, en ook niet zijn mag (Gal. 4:8). En of men daartoe nu al bijbrengt dat de mensheid van Christus met de Persoon van de Zoon van God verenigd is, Die het Voorwerp van aanbidding is, en dat hieruit zou volgen dat het wel geoorloofd is, dan dient daarop ons antwoord te zijn: Niettegenstaande deze vereniging kan de menselijke natuur als zodanig geen deelgenoot van de Goddelijke eer worden. En zulks ook al daarom niet, dewijl deze menselijke natuur eindig is en niet overal tegenwoordig kan zijn waar de Goddelijke natuur is.
4. Ja, dat deze leer van de mis vals is, blijkt ook nog hieruit, dat van al de papisten niemand verzekerd en in zijn hart overreed kan zijn dat het waarlijk het lichaam van Christus is. Want in alles wordt men het tegenovergestelde gewaar, en daarom kan hij nooit verzekerd zijn, dat hij door deze aanbidding geen afgoderij bedrijft.
5. En daarbij komt nog dat niemand van die en die hostie in het bijzonder verzekerd kan zijn dat de transsubstantiatie heeft plaats gehad. Want men is er niet verzekerd van dat de priester wettig is. Zo hij eens niet behoorlijk en met een juiste bedoeling door degene, die hem doopte, gedoopt is, wat dan? Ja, hoe kan iemand van de bedoeling van de priester verzekerd zijn? Als hij zo twaalf ouwels heeft geconsacreerd, en bij één daarvan de juiste bedoeling niet aanwezig was, en ik krijg deze, wat dan? Ziet toch op welke losse schroeven het alles in het pausdom staat.

De onderwijzer brengt dit gruwelijke gevoelen in al zijn vervloektheid aan de dag, en trekt uit al de aangewezen verschillen en tegenstellingen deze conclusie: ***en alzo is de mis in de grond niet anders dan een verloochening der enige offerande en des lijdens van Jezus Christus, en een vervloekte afgoderij*** (het laatste gedeelte van antwoord 80).

Dat deze paapse mis in de grond niet anders dan een verloochening van de enige offerande en het lijden van Jezus Christus is, blijkt ons uit hetgeen Daniël schrijft (9:24), vergeleken met Hebr. 9:12, waaruit blijkt dat de Messias, de Christus, alleen Zelf door Zijn bloed een eeuwige gerechtigheid en verlossing aanbrengt. Want (Hebr. 10 14) Hij heeft met één offerande in eeuwigheid volmaakt degenen, die geheiligd worden. En Hij is eenmaal in het heiligdom ingegaan, zoals wij zagen in de reeds genoemde plaats (Hebr. 9:12). Ja, heeft Christus niet gezegd (Joh. 19:30): "Het is

volbracht"? En is het bloed, dat Hij gestort heeft, niet het eigen bloed van de Zoon van God? (Hand. 20:28 en 1 Joh. 1:7). Welk een verloochening ligt er dan toch wel in dat dagelijks offeren!

Het blijkt ook duidelijk dat dit een verloochening van Christus is, daar Paulus zegt (Gal. 2:21): "Ik doe de genade Gods niet teniet; want indien de rechtvaardigheid door de wet is, zo is dan Christus tevergeefs gestorven." En Gal. 5:4: "Christus is u ijdel geworden, die door de wet gerechtvaardigd wilt worden; gij zijt van de genade vervallen."

De onderwijzer zegt dan, *dat uit dit alles volgt dat de paapse mis in de grond niet anders is dan een vervloekte afgoderij.*

Want de aanbidding van het lichaam van Christus in de paapse ouwel is afgoderij. De papisten aanbidden brood, en zulks is tegen hetgeen wij lezen in Matth. 4:10: "De Heere uw God zult gij aanbidden en Hem alleen dienen." Christus Zelf heeft betuigd dat Hij alleen als God moet worden aanbeden (Jes. 45:22-23): "Wendt u naar Mij toe, wordt behouden, alle gij einden der aarde, want Ik ben God, en niemand meer. Ik heb gezworen bij Mijzelf, er is een woord der gerechtigheid uit Mijn mond uitgegaan, en het zal niet wederkeren: dat Mij alle knie zal gebogen worden, alle tong Mij zal zweren."

En het pausdom bidt Hem als mens in de ouwel aan, hetwelk afgoderij is. Want Christus (Filipp. 2:10-11) is in de hemel uitermate verhoogd, en dus is Hij daar het Voorwerp van aanbidding. "Opdat in de Naam van Jezus zich zou buigen alle knie dergenen, die in de hemel, en die op de aarde, en die onder de aarde zijn. Dit vergeleken met Lukas 24:31: "En Hij werd opgenomen in de hemel. En zij aanbaden Hem." Niemand is dus in zijn gemoed van de ware wezensverandering van het brood in het lichaam van Christus verzekerd, noch van de vereniging van al die miljoenen door de papen geschapen lichamen met de Persoon van de Zoon van God. En dus aanbidt men ten hoogste met de Samaritanen hetgeen men niet weet. Maar daaruit volgt dat het afgoderij is en tegen de wet (Ex. 20:3): "Gij zult geen andere goden voor Mijn aangezicht hebben."

Men bidt daar niet anders dan een broodgod aan. De onderwijzer geeft aan deze gruwel de rechte naam, als hij zegt *dat de mis also in de grond niet anders is dan een vervloekte afgoderij.*

- (1) Deze taal is niet te hard en ook niet buiten Gods Woord. Want men kan toch geen afgoderij noemen, of de vloek is er over uitgesproken. Ja, dit geldt zelfs voor alle vertrouwen op iets, dat geen God is. Wij lezen (Jer. 17:5): "Vervloekt is de man, die op een mens vertrouwt, die vlees tot zijn arm stelt en wiens hart van de Heere afwijkt." Daarom lezen wij ook dat nooit zwaarder oordelen en vloeken over Israël zijn uitgesproken en gekomen, dan vanwege de zonden van afgoderij. Ziet hiertoe maar de zonde van Jerobeam in het oprichten van de kalveren te Dan en te Bethel, waarmede hij Israël deed zondigen. Welk een vloek vanwege die zonden zelfs over al de nageslachten is gekomen. Om die zonden dronken al de koningen Israëls, die daarna volgden, uit de beker van de toorn Gods, zoals wij dit lezen in de boeken der Koningen en der Kronieken.
- (2) Deze taal is niet te hard, dewijl Paulus het uitdrukkelijk zegt, dat die een afgod eten, dat zij de duivelen offeren, en dus gemeenschap hebben met deze vervloekte geesten (1 Kor. 10:19-20). Is dit dan niet inderdaad en ten rechte een vervloekte afgoderij te noemen?

- (3) En hierbij komt nog, dat deze afgoderij vervloekter is dan enige andere, welke er ooit geweest is. Want onder de grofste heidense afgodendienaars, zoals ook de Egyptenaren, zijn er geweest die ossen, katten, apen en dergelijke beesten meer hebben aanbeden, ja zelfs uien, knoflook en andere landgewassen. Maar nadat zij deze aanbeden hadden, hebben zij ze nimmer opgegeten. Dat doen de papisten, die het afgodenoffer, ja hun afgod opeten. En dus is de afgoderij der papisten een nooit gehoorde, een vervloekte afgoderij. Ja, het is tenslotte ook nog een meer vervloekte afgoderij dan alle andere, dewijl dit een afgoderij is, welke onder en tegen het Evangelie wordt gepleegd. De papisten zal dus een zwaarder oordeel treffen, omdat zij de Bijbel hebben. Want dat het aan het gewone volk verboden wordt deze te lezen, en dat zij dit verbod gehoorzamen, zal hun oordeel in de doorluchte dag des gericht's zwaarder maken dan dat van Tyrus en Sidon, van Sodom en Gomorra. Meent gij dat de aarde zulk een dwaas mens zal dragen, die opeet hetgeen hij voor zijn God houdt? O, wat staat dan toch deze arme paapsgezinden te wachten!

Wij willen dan nu nog in het kort zien *wat de papisten hiertegen nog durven inbrengen, en hoe schandelijk zij in deze Gods Woord misbruiken.*

Hun tegenreden en uitvluchten zijn de volgende.

1. Allereerst zeggen zij dat de Bijbel in deze aan hun zijde is. Want Gods Woord zegt dat er in de kerk te allen tijde offeranden zullen plaats hebben (Mal. 1:11): "Maar van de opgang der zon tot haar ondergang zal Mijn Naam groot zijn onder de heidenen; en aan alle plaats zal Mijn Naam reukwerk toegebracht worden, en een rein spijsoffer."

* Maar hierop antwoorden wij, dat al de profeten, die profeteerden van offeranden in de dag des Nieuwen Testaments, daardoor geestelijke en dankofferanden hebben verstaan. Dit blijkt ons uit 1 Petrus 2:5: "Zo wordt gij ook zelf, als levende stenen, gebouwd tot een geestelijk huis, tot een heilig priesterdom, om geestelijke offeranden op te offeren, die Gode aangenaam zijn door Jezus Christus." En Hebr. 13:15: "Laat ons dan door Hem altijd Gode opofferen een offerande des lofs, dat is de vrucht der lippen, die Zijn Naam belijden." Ook getuigde Daniël, dat de Messias het spijsoffer zou doen ophouden (Dan. 9). De tweede tegenwerping van de papisten is, dat Jezus Zelf zegt (Lukas 22:13): "Doet dat." Dit vergeleken met Hand. 13:2, alwaar wij lezen, dat zij de Heere dienden en vastten.

Maar dan vraag ik wederom: zijn dan alle daden offeren? Jezus gaf hen te eten en te drinken, en zeide daarbij: Doet dat tot Mijn gedachtenis. En wil "de Heere dienen", dan zeggen de mis te dienen? Dat is toch waarlijk wel een wonderlijke en misselijke uitlegging. Hoewel de papisten zo atheïstisch met Gods Woord durven omgaan, dat zij Hand. 13:2 in de Franse overzetting van de Bijbel hebben verdraaid. Daar hebben zij vertaald: "*Als zij de mis dienden en vastten*", in plaats van "als zij de Heere", enz.

(2) Verder werpen de papisten tegen dat onderscheidene oude kerkvaders aan het Avondmaal de naam van *een offerande* hebben gegeven.

* Maar de papisten leiden hier meer uit af dan deze ouden ooit hebben bedoeld. Want ten tijde van deze oudvaders was er nog geen sprake van de transsubstantiatie, en evenmin van het misoffer. De consubstantiatie van de Luthersen is nog veel ouder dan de transsubstantiatie. En ook al ware het nu dat de oudvaders hierin volkomen waren mis geweest, zou men daarom hen hierin moeten volgen? Buiten dit, geen hunner sprak ooit van een zoenoffer, maar altijd van een *dankoffer*. En dan bedoelden zij nimmer een werkelijk, maar een geestelijk offer. Ook spraken zij mogelijk zo omdat

het *een gedachtenis aan het enige zoenoffer* is, of ook omdat na de bediening van het Avondmaal in den regel door de rijken *giften* aan de armen werden gegeven.

(3) Nog werpen de papisten tegen, dat zij erkennen, dat door de mis de vergeving der zonden, welke de offerande van Jezus aan het kruis heeft teweeggebracht, wordt toegepast.

* Hierop antwoorden wij, dat alle herhaling, en welbijzonder een tweede zoenoffer, veeleer de kracht van de voorgaande offers vernietigt en verloochent. En ook, dat de toepassing van het zoenoffer van Christus alleen door de Geest geschiedt, Welke het geloof in Christus werkt in het hart, waardoor Christus in het hart woont (Ef. 3:17). Ook vindt men de kracht van de offerande van Jezus toegepast in de Heilige Doop, zowel als in het Avondmaal. Waarom noemt men dan ook de Heilige Doop geen *zoenofferande*?

(4) Voorts werpen de papisten tegen, dat er een algemeen bevel is, dat Christus moet worden aanbeden. En dus overal waar Hij is. Dus ook in het Avondmaal.

* Hierop zeggen wij alleen, dat Christus dan zou moeten worden aanbeden in alles wat men voor ogen ziet. Want Hij is als God overalteenwoordig. Maar de eigenschap van Zijn waarachtige mensheid is, dat deze op dezelfde tijd slechts op één plaats is, en nu is zij in de hemel. Daarom moet onze aanbidding niet geregeld zijn naar onze mening en verbeelding, maar naar de wet en het getuigenis.

(5) Tenslotte werpen de Roomsgezinden dan nog tegen: Maar neemt nu eens dat wij door onze zinnen in de transsubstantiatie al bedrogen werden. Dan doen wij evenwel nog geen afgoderij, dewijl wij de verandering geloven, en dus dat het sacrament God is.

* Hierop antwoorden wij: Zo doen de heidenen ook. Die bidden de zon, maan, sterren, het vuur enz. aan, omdat zij geloven dat dit goden zijn. Maar verschoont zulks hen van afgoderij? Dan zou zelfs de allergrofste afgoderij verschoond kunnen worden. De roomse schrijvers geven zelf toe, in geval er in het Avondmaal niet meer dan brood zou zijn, dat de aanbidding daarvan dan afgoderij zou zijn.

Uit dit alles behoren wij de gruwel van deze leer van het pausdom in te zien. Ook hebben wij er naar te staan dat de Heere ons er een indruk van geeft, opdat wij het *merk* en *teken* van de *antichrist* daarin opmerken. Deze schijnt beschreven te worden in Dan. 11:38-39: "En hij zal de god Maüzzim in zijn standplaats eren; namelijk de god, welke zijn vaders niet gekend hebben, zal hij eren met goud, en met zilver, en met kostelijk gesteente, en met gewenste dingen. En hij zal de vastigheden der sterkten maken met de vreemde god; degenen, die hij kennen zal, zal hij de eer vermenigvuldigen, en hij zal ze doen heersen over velen, en hij zal het land uitdelen om prijs", enz. Daarom behoren wij deze gruwel te verafschuwen en geen gemeenschap te oefenen met deze afgodendienaars, opdat wij geen deel hebben aan hun zonden.

Tot onze waarschuwing willen wij dit met Gods Woord besluiten (Jes. 41:24): "Ziet, gijlieden zijt minder dan een niet, en ulieder werk is erger dan een adder; hij is een gruwel, die ulieden verkiest."

II.

Wij zullen dan nu, bij gelegenheid van deze hooggaande schending van het heilig sacrament, met de onderwijzer ook het onderscheid aanwijzen tussen waardige en onwaardige disgenoten bij het Avondmaal (vraag 81 en 82).

Letten wij er daarbij op:

- A. Welke personen op hun eigen beproeving wel, en welke niet tot het Avondmaal zijn gerechtigd (vraag 81), en
- B. Welke personen na beproeving door de opzieners niet mogen worden toegelaten, maar van het sacrament moeten worden geweerd (vraag 82).
- A. Eerst zullen wij dan zien wie op hun eigen beproeving gerechtigd zijn om tot het Avondmaal te komen.

Daarbij zullen wij er eerst op wijzen welke de staat is, die bij een rechte avondmaalganger vereist wordt. Dit wordt door de onderwijzer onderstellenderwijze gevraagd: ***Voor wie is het Avondmaal des Heeren ingesteld?***

a. In het algemeen moeten wij hier weten:

1. Dat een mens daartoe een christen moet zijn, dat wil zeggen een ware gelovige, die geestelijk leven, en diensgevolge ook behoefte aan voedsel en wasdom in de genade heeft. Dus die met Jezus en al Zijn volk ten nauwste verenigd is. Want doden kunnen niet eten, en dus kunnen ook geestelijk doden deze geestelijke spijs en drank niet eten of drinken, welke, zoals het avondmaalsformulier zegt, Christus alleen voor zijn gelovigen verordeneerd heeft. Elke gerechtigde moet dus een wedergeboren mens zijn, die door het geloof in Christus gerechtvaardigd is en door de Geest aanvankelijk geheiligd. Die dus bekeerd is van de duisternis tot het licht, en van de macht des satans tot God (Hand. 26:18). Dit alles zijn vruchten uit die eeuwige fontein, het verbond der genade. Want indien iemand de vruchten van het verbond mist, en ook de Geest van Christus, Christus komt hem niet toe. Zulk één is buiten het verbond, dus komt het bondszegel hem niet toe. Ziet vrienden, waarom dit in een Avondmaalganger wordt vereist.

2. Het is een sacrament van dezelfde natuur als de Doop. En voor de Doop van een volwassene wordt vereist dat hij het waar zalmakend geloof heeft (Markus 16:16): "Die geloofd zal hebben en gedoopt zal zijn, zal zalig worden." En Hand. 8:36-37: "En de kamerling zeide: Ziedaar water, wat verhindert mij gedoopt te worden? En Filippus zeide: Indien gij van ganser harte gelooft, zo is het geoorloofd." Afgezien nog daarvan, dat het de aard van zegelen is, dat zij niet van kracht zijn als zij aan lege brieven hangen, ook dienen zij niemand tot verzegeling dan alleen de eigenaar.

4. Ook is het het brood der kinderen. Daarom moeten zij, die het nemen, ook kinderen zijn. Dus gelovigen, die macht en recht hebben om Gods kinderen te zijn (Joh. 1:12), die uit God geboren zijn (Joh. 1:13 en 1 Joh. 4 en 5). Want onbekeerden zijn vreemden, die geen recht op deze geestelijke spijs hebben (Ex. 29:33 en Lev. 22:10 en 13). Ja, de Bijbel noemt hen honden (Matth. 7:6): "Geeft het heilige de honden niet, en werpt uw parels niet voor de zwijnen."

5. Het Avondmaal is een vriendenmaaltijd, en wel van de allerliefste en op het allernauwst verenigde vrienden. Want het is een onderpand van de hemelse bruiloft des Lams, dus moet de avondmaalganger op het allernauwst verenigd zijn met Jezus

en met Zijn verachte hoop op aarde. Ja, met die verachte fakkels, met dat volk, dat niet wordt geteld, met dat arme en ellendige overblijfsel in den lande. Dat volk moeten zij in en met het hart liefhebben, welke geestelijke liefde, in Christus geoefend, alle natuurlijke liefdebanden te boven gaat. Want zij zijn toch één lichaam. Daarom wordt de gemeente Christus genoemd (Rom. 12:5) en: "Eén brood is het, zo zijn wij velen één lichaam" (1 Kor. 10:17). Maar hiertegenover is een onbekeerd mens, hoe zedig, kerks en eerlijk hij ook moge zijn, een vijand van dat volk. En als hij dat bij zichzelf eens onderzoekt, aan weet hij het wel dat het innerlijk zo omtrent dat volk bij hem is gesteld. Hij geeft het wel een andere naam, maar altijd mankeert er wat aan dat volk. Soms heeft hij hier of daar een geveinsde ontdekt, die zich bij dat volk voegde, en daar houdt hij nu de gehele hoop voor. Ziet eens wat hij dus vertoont in zijn hart te zijn! Hij zou immers zo niet oordelen over een gezelschap van eerlijke mannen of vrouwen, omdat er één oneerlijke onder was. Ziet eens welk een bitterheid uit het paradijs er in zijn hart tegen Gods volk is. Daarom, de rechte avondmaalganger moet eerst genade hebben.

6. En zulks ook, omdat hij zich aan het Avondmaal aan God als met ede verbindt om te strijden tegen het rijk der zonde en der wereld, daartoe God tot getuige over zijn ziel aanroepende en zeggende: Daartoe helpe mij de almachtige God en Vader van onze Heere Jezus Christus, door Zijn Heilige Geest. Amen. Daarom, vrienden, zulk één moet van de wereld, van zijn oude grond, waar hij op zit, en van zijn oude gezelschap afgebracht en tot Sion omgewend zijn. Anders heeft hij te wachten dat hij als een breker van verbond en eed zal worden behandeld. Ziet eens wat Jakobus zegt (Jak. 4:4): "Weet gij niet dat de vriendschap der wereld een vijandschap Gods is? Zo wie dan een vriend der wereld wil zijn, die wordt een vijand van God gesteld." En Paulus zegt (2 Kor. 6:15-16): "Wat samenstemming heeft Christus met Belial? Of wat deel heeft de gelovige met de ongelovige? Of wat samenvoeging heeft de tempel Gods met de afgoden?" Zie ook 1 Kor. 10:11.

b. Ook moeten wij in het bijzonder weten, *dat wel de waarheid van de zaak, maar niet de verzekering daarvan in de rechte avondmaalganger vereist wordt.*

De dingen, welke wij daar juist naar Gods Woord hebben gezegd, behoren tot de waarheid der zaak in de mens, die zalig zal worden en recht heeft op het Avondmaal. En daaruit volgt dus dat hij er bewustheid van hebben moet dat deze dingen tussen God en zijn ziel omgaan. *En dit is zeer onderscheiden van de verzekering* en gaat zeer veel gepaard met grote bekommering over de oprechtheid van zijn hart en werk. Maar wel zeg ik: Hij moet er bewustheid van hebben, of met andere woorden, *van het bevindelijke werk niet onkundig zijn.* Want een mens is een redelijk schepsel, dat met bewustheid werkzaam is. Daarin is hij onderscheiden van een beest, dat onbewust werkt. Immers is hij zich bewust wat hij doet, wat hij liefheeft, wat hij haat. Dit zegt Paulus ons (1 Kor. 2:11): "De geest des mensen, die in hem is, weet hetgeen des mensen is."

En daarom, vrienden, een mens, die getrouw en naar waarheid met zichzelf wil handelen, weet of hij die gestelde zaken kent of niet.

- Hij weet of hij het niet buiten genade stellen kan; of zijn binnenkamer het kan getuigen dat het hem er om te doen is recht te worden ontdekt, en om in een rechte weg als een goddeloze tot Jezus te worden gebracht. Dan wel of hij altijd onverschillig is, ja zelfs bevreesd dat hij zou worden als dat verachte volk.

- Hij weet of dit hem het zwaarste weegt in zijn kinderen of nabestaanden, dat zij onbekeerd zijn en dat er zulk een groot gevaar boven hun hoofd hangt, dan wel of hij daarvan geen indruk heeft en zichzelf het beste maar belooft.
- Hij weet of hij de vromen hartelijk liefheeft, dan wel of hij hen in zijn hart haat.
- Hij weet dus waar zijn hart naar uitgaat. Hij weet of hij in zijn hart meer heeft voor de dienst van Christus dan voor de dienst van de wereld en de zonden, en of zijn zonden hem ooit drukken of niet.
- Hij weet of de onoprechtheden, die hij in zijn hart ontdekt ten aanzien van zonden, wereld, boze lusten en begeerlijkheden, hem tot een last zijn, dan wel of hij daarmee tevreden is. Ja vrienden, hij weet of Jezus hem het allerdierbaarst zou zijn zo Hij eens kwamen zijn banden brak, dan wel of hij met vol genoegen zijn banden en gevangenis voor vrijheid houdt.

Maar zie eens hoe onderscheiden dit alles van de verzekering is. Want een in het duister verkerende gelovige heeft de zaken en heeft er ook bewustheid van, maar hij is onverzekerd. Daarom blijft hij in de grond over zijn oprechtheid bekommerd en is hij uitzienende naar de Heere.

Daarom merken wij hier nog op, dat het Avondmaal in het bijzonder voor dezulken is ingesteld. Dus duistere, bekommerde, bestreden zielen zijn daartoe zowel gerechtigd als verzekerden. Zij hebben de waarheid der zaak in het binnenste en hebben het sacrament ten zeerste van node om verzekerd te worden, en dit naar de soevereine vrijheid van God.

Ook willen wij nog letten op de wijze, welke de onderwijzer voorschrijft, waarop men achter zijn staat komt, of waardoor men met zichzelf bekend wordt. ***Namelijk in de weg van zelfbeproeving, naar het voorschrift van de apostel (1 Kor. 11:28): "Maar de mens beproeve zichzelf, en ete also van het brood en drinke van de drinkbeker."*** Ziet dan de noodzakelijkheid van deze zelfbeproeving.

1. Deze blijkt hieruit, dat de heerlijke majesteit, heiligheid en alwetendheid van God deze ten hoogste vordert, voor Wiens aangezicht de mens in het Avondmaal op een bijzondere wijze verschijnt. God toch wil geheiligd zijn in degenen, die tot Hem naderen (Lev. 10:3). En anders heiligt de Heere Zichzelf door de oefening van gerechtigheid en wraak. Dan zegt God (Mal. 1:7-8): "Gij brengt op Mijn altaar verontreinigd brood, en zegt: Waarmede verontreinigen wij u? Daarmede, dat gij zegt: De tafel des Heeren is verachtelijk. Want als gij wat blinds aanbrengt om te offeren, het is bij u niet kwaad; en als gij wat kreupels of wat kranks aanbrengt, het is niet kwaad. Brengt dat toch uw vorst; zal hij een welgevallen aan u hebben? Of zal hij uw aangezicht opnemen? zegt de Heere der heirscharen."
2. Deze noodzakelijkheid der zelfbeproeving wordt ook gevorderd door het groot gewicht der zaak. Men geeft zich daar toch uit voor één, die met God in een verbond staat en die alle andere verbonden en contracten heeft verbroken en vernietigd. Voor één, die Jezus en Zijn volk op aarde hartelijk liefheeft en die het daarmee houdt. Ja, voor één, die daar betuigt voor God en de engelen en al de vromen, ja voor alle mensen, dat hij God wil dienen, en dat zulks de keuze der ziel is, met afzien en verzaking van alles. Wel vrienden, als dit dan een leugen is, wat dan? Wat haalt zulk één over zich? Wat zondigt deze tegen zijn ziel? Er staat geschreven in 1 Kor. 11:27, dat hij zich schuldig maakt aan het lichaam en bloed van de Heere Jezus. O, het is de allergrootste geveinsdheid welke bestaat.
3. Ja, wat haalt zulk één hier al in de tijd een verschrikkelijk oordeel over zijn ziel (1 Kor. 11:29): "Maar die onwaardiglijk eet en drinkt, die eet en drinkt zichzelf een

oordeel, niet onderscheidende het lichaam des Heeren." Hij haalt de vloek van het derde gebod over zijn ziel (Ex. 20:7): "Gij zult de Naam des Heeren uws Gods niet ijdellijk gebruiken. Want de Heere zal niet onschuldig houden die Zijn Naam ijdellijk gebruikt." Ja, hij haalt het oordeel over zich, dat wordt uitgesproken over de vriend zonder bruiloftskleed (Matth. 22:11-13).

4. En ook haalt hij soms schielijke straffen over zich. Zulken worden wel eens schielijk verbroken na dikwijls bestraft te zijn geweest. Ziet dit in de vergadering van Korach, in de inwoners van Beth-Semes, in Nadab en Abihu, en in het bijzonder ook in Uza. Toen deze maar onbedacht zijn hand aan de ark sloeg, hoe werd hij als in een ogenblik verbroken. Daarom is deze zelfbeproeving wel terdege nodig.

Zien wij dan nu nog *wat er te beproeven is* en waarnaar elk zich te onderzoeken heeft. De onderwijzer geeft daartoe in zijn antwoord de middelen aan de hand, **drie kenmerken aanwijzende**.

Het eerste kenmerk, dat de onderwijzer noemt, heeft betrekking op de gesteldheid der ziel ten aanzien van de zonden en ellende van de mens. Hij zegt, **dat dit Avondmaal is ingesteld voor degenen, die zichzelf vanwege hun zonden mishagen**.

1. Daardoor moeten wij zulken verstaan, die een gezicht van hun zonden hebben, die dus geestelijk licht hebben. Anders mag men wat vatten en besluiten, maar men ziet de aard der zonden niet. Dit te zien bij Gods heiligheid, doet ons met Jesaja uitroepen (Jes. 6:5): "Wee mij, ik verga, dewijl ik een man van onreine lippen ben." Het is zulk een groot onderscheid of wij dromen van een geschilderde leeuw, of dat wij een levende op ons zien afkomen.
2. Het zijn zulken, die uit liefde tot God daarover smart en droefheid hebben. Het smart hen zo dat zij God hebben vertoornd, en dit tegen zoveel goedheid in. Daardoor komt het dat zij leven in het belijden van hun zonden en het met David gedurig uitroepen (Psalm 51:6): Het is tegen U, U alleen, dat ik gezondigd en kwaad gedaan heb." Zij worden (Jer. 31:9) met smeking en geweent geleid. En in die weg worden het armen, verbrijzelden, nederigen van geest (Jes. 66:2), waarop de Heere ziet. Jes. 57:15: "Want alzo zegt de Hoge en de Verhevene, Die in de eeuwigheid woont, en Wiens Naam heilig is" enz. Hier worden het treurigen (Matth. 5:3-4) en vermoelden onder de pakken van zonden en banden (Matth. 11:28). En hieruit volgt dat het ook zulken zijn, die de zonden haten. Zij hebben daarvan een hartelijke afkeer, omdat God deze haat. Zij krijgen in de zonde iets te zien van hetgeen God in de zonde ziet. Dit wordt (2 Kor. 7:10) een droefheid over de zonde genoemd, welke naar God is. Daaruit ontstaat dat walgen van zichzelf vanwege zijn zondigheid, welke een belofte van het verbond is (Ez. 36:25). Eerst zegt God: "Ik zal rein water op u sprengen, en gij zult rein worden. Van al uw onreinigheden en van al uw drekgoden zal Ik u reinigen." En daarna volgt in vers 31: "Dan zult gij gedenken aan uw boze wegen, en uw handelingen die niet goed waren; en gij zult een walging van uzelf hebben, over uw ongerechtigheden en over uw gruwelen."

Het tweede kenmerk heeft betrekking op de weg der verzoening door het geloof in Christus. De onderwijzer zegt, dat het Avondmaal is ingesteld voor die nochtans vertrouwen, **dat de zonden hun om Christus' wil vergeven zijn, en dat ook de overblijvende zwakheid met Zijn lijden en sterven bedekt is**.

Hierdoor verstaat de onderwijzer niet alleen verzeerden of sterkgelovigen. Het tegendeel blijkt wel uit de natuur van het Avondmaal, daar het tegen al de zwakheden

van het geloof is ingesteld. Dit tegendeel blijkt ook uit de eigen woorden van de onderwijzer, daar hij toch spreekt *van de overblijvende zwakheid*.

Ook geeft de onderwijzer hiermede niet te kennen, alsof het wezen van het geloof zou bestaan daarin, dat men verzekerd is dat al zijn zonden om Christus' wil vergeven zijn. Want hij spreekt van *een vertrouwen*, en dat kan groot of sterk, maar ook klein of zwak zijn. Niemand toch kan zonder vertrouwen zalig worden. En benevens dit alles is de Bijbel er vol van dat deze verzekering behoort tot het welwezen van een christen. Maar de onderwijzer verstaat door deze wijze van spreken in zijn antwoord hetzelfde wat in het Avondmaalsformulier wordt gezegd, namelijk: *"Ten andere, onderzoek een iegelijk zijn hart, of hij ook deze gewisse belofte Gods gelooft, dat hem al zijn zonden, alleen om het lijden en sterven van Jezus Christus, vergeven zijn, en de volkomen gerechtigheid van Christus hem als zijn eigene toegerekend en geschonken is; ja zo volkomen, alsof hij zelf in eigen persoon voor al zijn zonden betaald en alle gerechtigheid volbracht had."*

Dit moeten wij goed verstaan. Gij leest niet in het formulier: *Of gij gewisselijk gelooft dat al uw zonden vergeven zijn*. Maar: *Of gij de gewisse belofte van God gelooft*. En deze belofte behelst al die hoge, heerlijke en vaste zaken, welke hier genoemd worden.

En hieruit volgt dus dat er onderscheid moet worden gemaakt *tussen de beloften Gods*, welke alle grote dingen inhouden, en *tussen het geloof*, waarmede die zekere en gewisse beloften worden aangenomen en toegeëigend. En er staat niet dat dit een *verzekerd geloof* moet zijn. Deze grote en gewisse beloften van God houden in de volle rechtvaardiging en vergeving van al de zonden van een gelovige, alleen om der wille van het lijden en sterven van Jezus Christus. Ja, zij houden niet minder in dan de volle toerekening van Christus' volkomen gerechtigheid en gehoorzaamheid. Zij houden dit zo volkomen in, alsof de gelovigen zelf in eigen persoon voor al hun zonden betaald en alle gerechtigheid vervuld hadden. Dit nu is de grote zaak, die elk van node heeft. Niemand kan deze gewisse belofte van God missen, of hij gaat verloren. En naar deze grote zaak strekken toch zelfs *de kleinstgelovigen* zich uit.

Het komt dus aan op het geloof, waarmede de gewisse beloften Gods, welke zulke grote zaken inhouden, worden aangenomen. Want dit kan geschieden met een sterk geloof, maar ook met een zwak geloof; met veel verzekerdheid, maar ook met veel twijfelmoedigheid; met een groot geloof, maar ook met een klein geloof. Het komt er maar op aan dat het een waar geloof is, gewrocht door de Geest van Christus. Dus dat iemand het met al zijn zonden, zo ellendig als hij is, niet kan stellen buiten Jezus. Dat hij naar Hem uitgaat, zo goddeloos als hij is, ziende en betuigende dat hij zekerlijk zou moeten verloren gaan indien Jezus er niet was. Dat hij zijn leven dus buiten zichzelf in Christus zoekt en deze noodzakelijkheid in Christus beslist ziet, en dat Jezus zo tegen al zijn zonden aan zijn ziel dierbaar geworden is (1 Petrus 2:7): "U dan, die gelooft, is Hij dierbaar." En wel als Priester, als die geopende Fontein (Zach. 13:1).

En tenslotte heeft het derde kenmerk betrekking op het gevolg en de uitwerking of de vrucht van het geloof. De onderwijzer zegt dan, ***dat het Avondmaal is ingesteld voor die ook begeren hoe langer hoe meer hun geloof te sterken en hun leven te beteren***. Dit is de proeve of het bewijs van de echtheid van het werk der overtuiging en van het geloof, en zulks is ook een wezenlijk gevolg. Want wie dit mist - en dan gaat het over de waarheid, niet over de maat of trap der zaak - die heeft de tevoren genoemde kentekenen ook niet in waarheid.

- Want waar genade is, daar is leven. En dientengevolge ook behoefte aan groei, wasdom en versterking. Zo wordt het (Psalm 92:14) aan die in het huis des Heeren zijn geplant, gegeven te groeien. En volgens 1 Petrus 2:2 is het de aard van de nieuwgeboren kinderkens, dat zij zeer begerig zijn naar de redelijke en onvervalste melk, om daardoor op te wassen. Aldus dient ook dit sacrament voor dezulken tot versterking, of tegen de zwakheden van hun geloof.
- Waar genade in het hart is, daar is een nieuwe natuur, een vanzelsheid ten goede. Daar zijn opwellingen en lusten om van zonden ontslagen te worden en God te dienen, zoals de onderwijzer zegt: om zijn leven te beteren. Dus om in nieuwigheid des geestes en des levens te wandelen (Rom. 6:4). "Opdat wij, verlost zijnde uit de hand onzer vijanden, Hem dienen zouden in heiligheid en gerechtigheid, al de dagen onzes levens" (Lukas 1:74 -75).

Sprekende van *het onderscheid tussen waardige en onwaardige disgenoten*, letten wij er nu nog op wie degenen zijn, die op hun eigen beproeving niet tot het Avondmaal gerechtigd zijn. De onderwijzer zegt dat het Avondmaal niet is ingesteld voor hypocrieten, en ook niet voor die zich niet met een waar hart bekeren. En dat als dezen evenwel indringen, zij zichzelf een oordeel eten en drinken. ***Maar de hypocrieten en die zich niet met waren harte tot God bekeren, die eten en drinken zichzelf een oordeel.***

Bezien wij dan nu wie de personen zijn, die, al hebben zij een *kerkelijk* recht, evenwel geen *Goddelijk* recht hebben. De onderwijzer noemt hen *hypocrieten*.

- Hierdoor moeten wij geveinsden verstaan, die als *geslepen huichelaars* zijn en het zelf wel weten dat zij geveinsden zijn. En die zich evenwel bij Gods oprechte volk voegen, om aanzien, achting en tijdelijke voorrechten onder en van hen te genieten. Die in hun hart en daden goddelozen zijn, doch met verberging van die gruwel voor anderen. Bij Gods volk doen zij een masker voor, leren mee te praten en ook al de harten door schoonspreken achter zich te trekken. Dezulken hebben, indien zij zo blijven, een zwaar oordeel te wachten, zoals blijkt uit Matth. 24:51, waar het deel der goddelozen in al zijn zwaarte wordt beschreven. Zij zullen namelijk bij de geveinsden zijn, waar wening is en knersing der tanden.
- Men zou door hypocrieten ook wel *alle openbare goddelozen* kunnen verstaan, maar het kan hier toch gevoegelijk onderscheiden worden, daar zulken na de beproeving door de opzieners van het Avondmaal moeten worden geweerd (vraag 82).
- De onderwijzer noemt ook nog *dezulken, die zich niet met waren harte tot God bekeren*. Hierdoor moeten wij *alle onoprechten van hart* voor de Heere verstaan. Allen, die ware genade missen, zijn voor God geveinsden. Daarom moeten wij hieronder ook die rekenen, die menen dat zij in hun hart oprecht zijn, die menen dat zij op een weg wandelen, welke hun recht schijnt, maar die op het laatst evenwel bedrogen uitkomen. Daarom moeten zij zich op hun eigen beproeving van het Avondmaal onthouden, als die de Geest van Christus, de Geest der overtuiging van zonden, de Geest des geloofs en der heiligmaking, missen. Want er staat geschreven (Rom. 8: 9): "Maar zo iemand de Geest van Christus niet heeft, die komt Hem niet toe."
- Ook alle uitwendig eerlijke, godsdienstige en burgerlijke mensen, die uitwendig de zuivere waarheid belijden en op dat alles rusten. Zulken maken een Christus van hun plichten. Och vrienden, de Heere Jezus zegt (Matth. 5:20): "Tenzij uw gerechtigheid overvloediger zal zijn dan der schriftgeleerden en der Farizeeën, dat gij in het Koninkrijk der hemelen geenszins zult ingaan."

- En tenslotte ook alle gedeelden van hart, die een hart en een hart hebben, of wel dubbelhartig zijn (Jak. 1:9). Die het dienen van God en de wereld willen samenvoegen uit vrees voor hel en verdoemenis. Het dan eens aan Gods zijde houden, en dan weer met hun hart in de wereld zijn, ja die vrienden van de wereld zijn. Jak. 4:4: "Zo wie dan een vriend der wereld wil zijn, die wordt een vijand Gods gesteld." Nadrukkelijk zegt de profeet (1 Kon. 18:21): "Hoelang hinkt gij op twee gedachten? Zo de Heere God is, volgt Hem na; en zo het Baäl is, volgt hem na." En Jezus zegt tot die van Laodicéa (Openb. 3:15-16): "Och dat gij koud waart, of heet. Zo dan, omdat gij lauw zijt, en noch koud, noch heet, Ik zal u uit Mijn mond spuwen."

De onderwijzer getuigt van dezulken, als zij toch indringen, niet oprecht voor God zijnde, ***dat zij zichzelf een oordeel eten en drinken***. Dit is naar het woord van Paulus (1 Kor. 11:29): "Want die onwaardiglijk eet en drinkt, die eet en drinkt zichzelf een oordeel, niet onderscheidende het lichaam des Heeren." Dit wil zeggen, dat zulk één op dat ogenblik een oordeel van de ongunst van God over zich haalt. En dit komt openbaar in de verblinding en verharding, die hij meer en meer over zich te verwachten heeft. Hij haalt over zich dat God hem loslaat, zodat hij hoe langer hoe afkeriger van en vijandiger tegen Gods zaak en ware volk wordt. Hij haalt de vloek van het derde gebod over zich, ja het eeuwig oordeel: hij verzwaart zijn verdoemenis. Ja, zulk één bouwt de hel als hij tot de tafel des Heeren nadert. O, welk een nare toestand, want hij bouwt ook de hel als hij er af blijft. Al wat hij doet of laat, strekt hem tot zonde.

Maar dit is evenwel waar, dat hij niet zo grote zonde doet als hij uit enige overreding van zijn onwaardigheid eraf blijft. Hieruit volgt dat het voor zulk een arme ziel het allerbeste is om weloverwogen zichzelf te onderzoeken, de natuurstaat te verlaten en zich tot God te bekeren, dus van koning en volk te veranderen.

B. Nog steeds sprekende van de onwaardige avondmaalgangers, letten wij er nu nog op welke personen na beproeving door de opzieners niet mogen worden toegelaten, maar van het sacrament geweerd moeten worden (vraag 82).

Deze personen worden aangewezen in de vraag van de onderwijzer: ***Die zich met hun bekentenis en leven als ongelovige en goddeloze mensen aanstellen***.

1. Dit geldt dus alle onwetende mensen, die de eenvoudige en tot zaligheid noodzakelijke waarheden niet verstaan. Want daaruit volgt dat zij zich niet kunnen beproeven en ook geen bevattning hebben wat het sacrament des Avondmaals is. Dezulken mogen niet toegelaten worden. God zal er met vlammen vuur wraak over doen (2 Thess. 1:8). En zulken gaan verloren omdat zij geen kennis hebben. Ja, dezen behoren ook inderdaad hier onder de dwaalgeesten te worden gerekend, omdat zij de wortel der dwaling in zich hebben, namelijk de onwetendheid. Dus komt het sacrament hun niet toe.
2. Dit geldt voorts ook alle dwaalgeesten in leer of belijdenis. Dus alle atheïsten, alle volgelingen van Spinoza, Van Hattem en Deurhof, alle vrijgeesten of libertijnen, alle tegensprekers van de verborgenheden des geloofs, alle rationalisten, en alle openlijke tegensprekers van het werk van de Geest van Christus in het hart van Zijn volk.
3. Ook geldt dit voor allen, die zich met hun leven als ongelovige en goddeloze mensen aanstellen. Die dus grove overtreders zijn van de Goddelijke wet, die vanwege hun leven in allerlei openbare zonden en goddeloosheden ergernis geven.

Zulken worden in Openb. 22:15 honden genoemd, die buiten zijn, en aan wie het heilige niet mag worden gegeven (Matth. 7:6).

Na door de opzieners te zijn beproefd, mogen zulken niet worden toegelaten, maar moeten van het sacrament worden geweerd. Op de vraag of zulken mogen worden toegelaten tot het Avondmaal, antwoordt de onderwijzer: **Neen**. Ook geeft hij daarbij de redenen aan, waarom zijn antwoord zo luidt.

Als eerste reden noemt hij de ontheiliging van Gods verbond. ***Want alzo wordt Gods verbond ontheiligd.***

Dit geschiedt omdat God en Zijn Woord door zulken toe te laten wordt verloochend en veracht. De Heere zegt (Jer. 5:3), dat Zijn ogen naar waarheid zien. En Paulus zegt (Hebr. 12:14), *dat zonder heiligmaking niemand de Heere zien zal*. Als nu aan zulken de bondsteken en zegelen, dus de gemeenschap aan Christus toegeëigend wordt, wat is dit anders dan een verloochening en verachting van God en Zijn Woord? Want hierdoor wordt toch verdedigd dat God wel gemeenschap wil oefenen met een zondaar. Ja, dat God hem gelijk is, dat Christus een dienaar van de zonde is, en dat God hier zowel door leugenen als door waarheid kan worden verheerlijkt. Maar dit is tegen hetgeen wij lezen in Psalm 50:16: "Maar tot de goddeloze zegt God: Wat hebt gij Mijn inzettingen te vertellen, en neemt Mijn verbond in uw mond?" En in vers 21-22: "Deze dingen doet gij, en Ik zwijg; gij meent, dat Ik ten enenmale ben gelijk gij. Ik zal u straffen en zal het ordentelijk voor uw ogen stellen. Verstaat dit toch, gij godvergetenden!" Er wordt een zwaar wee uitgesproken over diegenen, die een gehele vergadering heilig spreken, zoals Korach deed (Num. 16:3). Die dus geen onderscheid maken tussen het reine en het onreine (Ezech. 22:26).

Als tweede reden noemt de onderwijzer de toorn en de ongunst van God, welke hierdoor over de gehele gemeente wordt verwekt: ***Want alzo wordt Gods toorn over de ganse gemeente verwekt.*** Dat God in deze heilig is, zullen wij door enkele voorbeelden aantonen.

- Ziet het in Achan, die van het verbannene genomen heeft (Jozua 7, vergeleken met 22:20): "Heeft niet Achan, de zoon van Serah, overtreding begaan met het verbannene? En kwam daardoor niet een verbolgenheid over de ganse vergadering van Israël?" En niet alleen die man sterft in zijn ongerechtigheid, maar ook zijn gehele huisgezin.
- Ziet ook het voorbeeld van Gods toorn over de Korintheërs vanwege het onheilig ten Avondmaal gaan (1 Kor. 11:30-31): "Daarom zijn onder u vele zwakken en zieken; en velen slapen. Want indien wij onszelf oordeelden, zo zouden wij niet geoordeeld worden."

Tenslotte zegt de onderwijzer: ***Daarom is de christelijke kerk schuldig, naar de ordening van Christus en van Zijn apostelen, zulken, totdat zij betering hans levens bewijzen, door de sleutelen des hemelrijks uit te sluiten.***

Hoe dit moet geschieden door de kerkelijke macht, door de sleutelen van het Koninkrijk der hemelen, naar de ordening van Christus en van Zijn apostelen - welke gebruikt worden tot de tijd van hun bekering - alsook van welke kracht deze sleutelen zijn wanneer zij recht gebruikt worden, dit alles zullen wij in den brede bezien in de verklaring van de nu volgende 31^e zondagsafdeling.

Toepassing

A. Och vrienden, mochten wij allen, zonder onderscheid, uit deze verhandelde stof over de paapse mis die hooggaande schending door het pausdom leren zien, opdat zo aan ons gemoed dit zwarte merk van de antichrist openbaar worde.

- En zulks opdat elk onzer van deze antichrist, van deze tegenpartijder van de Heere Jezus, een gruwel krijgen moge.
- Opdat wij ook recht mochten leren erkennen dat God ons daaruit heeft verlost, en dat Hij ons heeft gebracht onder het zaligend licht van het Evangelie, om die oneindige goedheid nog eens recht te leren beantwoorden.
- Ook opdat wij meer het gevaar mochten zien, dat gelegen is in de omgang met deze afgodendienaars. Bovenal opdat elk onzer er voor bewaard moge worden van ooit op enigerlei wijze zich aan zulken te verzwageren. Want daarmede haalt men de toorn Gods over zichzelf, over zijn goederen en over zijn nageslacht.

Mochten wij er ook uit leren om recht medelijden met deze afgedwaalde pausgezinden te hebben, die zo zeer van God verlaten zijn en overgegeven aan een kracht der dwaling, om de leugen te geloven (2 Thess. 2:11). O, wat hebben zij, daarin gebonden, nog te wachten (Openb. 16:19-20). Och vrienden, als wij er maar enig licht over krijgen en bedenken: Waarom verkeer ik niet onder die religie, en zij onder de mijne? Het is toch niet anders dan de vrije beschikking van God!

Maar mochten wij uit de verhandelde stof ook de gruwel van het pausdom in onszelf leren zien, en hoe deze plompe en goddeloze dwaling van de mis voortvloeit uit de grondslag van onze staat van nature, waarin elk onzer van nature ligt en welke over de onbekeerde heerst.

Onbekeerde mens, wilt gij er eens iets van zien? Mocht u erdoor overtuigd worden dat gij ook mis gaat in al uw godsdienstplichten.

1. U gaat mis als u in uw godsdienstplichten, en wel in het bijzonder in uw ten Avondmaal gaan, niet alleen rust, maar als het ware heimelijk bij uzelf overlegt dat gij Gode daarmede iets toebrengt; dat gij wat afdoet van uw schuld. Wat is dat anders dan van uw werken een zoenoffer maken?
 2. U gaat mis als u Jezus niet kent en met Hem en Zijn enig en eenmalig zoenoffer niet werkzaam zijt aan de troon der genade. Ook als u Jezus niet van node hebt in het ter kerk en ten Avondmaal gaan, noch ook Zijn voorbeding. En och, hoe menig een denkt dan niet eens aan Jezus. Hoe menig een spreekt nooit van Hem op de weg. Men is maar bezig in de plichten, en dat is dan de verzoening en de vrede in het gemoed. Aldus stilt men dan de consciëntie en dit doet hopen op de hemel. O arme zielen, gij zijt zo paaps van nature, zulke misdienaars en afgodendienaars, door van de godsdienst uw Christus te maken. Door zelfs in die grote dag te zeggen: "Hebben wij niet in Uw Naam gegeten en gedronken?" (Lukas 13:26), en: "Wanneer hebben wij U zo gezien?" (Matth. 25 44). Wat is dit anders dan hetgeen de Joden zeiden (Jes. 58 3): "Waarom vasten wij, en Gij ziet het niet aan?" Ik zeg: Wat is dit anders dan de profeten van Baäl deden (1 Kon. 18:28)? Die sprongen tegen hun altaar en sneden zichzelf met messen en priemen.
- Is het niet waar, vrienden, zoudt gij om zalig te worden niet arm willen worden? Zoudt ge niet veel willen lijden, en zoudt gij niet met uw nagels uw graf daartoe in een rotssteen willen krabben? Ja zoudt ge daarvoor niet op uw blote knieën kruipen naar een ver gelegen land? En evenwel zijt gij nergens meer tegen dan tegen het loslaten van uw gronden en eens waarlijk te geloven het grote gevaar, waarin ge verkeert, van in de hel te kunnen neerstorten. Gij zijt nergens meer tegen dan

dit, dat gij door een Ander, namelijk door Christus, zoudt gezaligd worden in een weg van wedergeboorte en algehele vernieuwing.

B. Maar ook voor u, kinderen van God, liggen lessen in deze verhandelde stof.

Tot uw opwekking, welk gebruik u maken moet van het enig, eenmalig en volmaakt zoenoffer van Jezus. En hoe uw offeranden dus als van geestelijke priesters geestelijk moeten zijn, namelijk de offeranden van een verbroken hart (Psalm 51). Dat ge uzelf de Heere ten dankoffer zult offeren (Rom. 13:16). Dat al uw offeranden als een liefelijk reukwerk van het ware Altaar, Christus, en door Hemzelf als de enige ware Priester, van de hand des engels moeten opgaan (Openb. 6 en 7).

Hoe bent u verplicht een rechte hoogachting te hebben voor deze instelling van Christus, het Heilig Avondmaal! Het is toch het heiligdom van het Nieuwe Testament, en na de algehele afschaffing van de schaduwen en de dienst der ceremoniën is het met de Heilige Doop de enige ceremonie in de nieuwtestamentische dag, waarin op een geestelijke wijze een recht beeld van Christus is te zien. En dus is het ook voornamelijk uw plicht om er tot uw versterking en opwassing in de genade een recht gebruik van te maken.

Tot uw besturing wijzen wij er nog op, dat gij in Jezus' kracht en bij Zijn licht hebt te staan naar een recht gedrag vóór, onder en na de bediening van het Heilig Avondmaal, om er met vrucht aan te gaan.

Vóór de bediening van het sacrament hebt u nodig uzelf recht te beproeven. Wij zullen nu niet spreken van het beproeven of men genade heeft. Dit hebben wij in de verhandeling over vraag 81 gedaan. Wij wijzen er nu alleen op wat Gods volk, genade hebbende, te beproeven heeft. Namelijk, of u met betrekking tot uw gestalte in het geloof zijt. Hierover hebben wij in de voorgaande zondagsafdeling 28 gesproken. Ja, u hebt nodig recht voorbereid te worden, waarvan wij ook reeds in de zojuist genoemde zondagsafdeling hebben gesproken.

C. Verder zijn in deze stof ook lessen voor *een hypocriet en voor degene, die zich niet met een waar hart tot God bekeert*.

O, dat u toch bedachtzaam zult zijn in het ten Avondmaal gaan. O, zie toch wat u doet! Ook deze berg brandt voor de goddelozen en er staan ook palen om, zowel als om de Sinaï. En het sacrament is voor u niet minder dan de berg Sinaï. O, God is heilig, en daarom, o mens, probeer het toch niet tegen de Heere uit te houden.

- *Want u haalt een vloek over uzelf* door de ontheiliging van Gods verbond, daar gij u toch geveinsd aanstelt, alsof gij God en Christus en Zijn volk liefhad, en dus een vijand der wereld waart. Psalm 50:16: "Tot de goddeloze zegt God: Wat hebt gij Mijn inzettingen te vertellen, en neemt Mijn verbond in uw mond?" En vers 22: "Verstaat dit toch, gij Godvergetenden, opdat Ik niet verscheure en niemand redde." Het oordeel Gods, dat op uw onheilig ten Avondmaal gaan volgen zal, rust reeds op menige goddeloze avondmaalganger. Dan is het wel eens te zien dat hij blinder, verharder en vijandiger wordt tegen Gods zaak en volk. En welk een eeuwig oordeel hangt u toch boven het hoofd!
- *Ook verwekt gij Gods toorn over Zijn gemeente*. Dit was het geval in de gemeente van Korinthe (1 Kor. 11). En evenwel zijt gij blind en ziet gij niets van de toorn Gods, noch van Zijn verbolgenheid. O mens, word toch eens wakker en ziende. Dat ge toch eens, uw blindheid en uw gevaar gewaar wordende, tot de hemel mocht schreeuwen. Maar het is een Goddelijk werk.

Tenslotte, denk niet, als gij uzelf censureert, of als God of de kerkelijke macht u censureert, dat het dan genoeg is. Alle censuur is bestemd om u tot uzelf te brengen. Meen dan niet dat het genoeg is om van het Avondmaal af te blijven. Indien u niet bekeerd wordt, wat zal er van u worden? Menigeen zondigt geruster omdat hij niet ten Avondmaal gaat. Maar o mens, denk toch aan dit woord: "Wie heeft zich tegen de Almachtige verhard en vrede gehad?" Verbeeld uzelf toch niet dat u het zult kunnen uithouden in te strijden tegen het Lam. In Openb. 17:14 staat, dat het Lam u zal overwinnen: "Want Het is een Heere der heren, en een Koning der koningen." En dus zullen ook overwinnen die met Hem zijn, de geroepenen, de uitverkorenen en gelovigen. Amen.

Zondag 31 (Vraag 83-85)
DE BESCHERMIDDELEN VAN DE SACRAMENTEN,
OF DE SLEUTELN VAN HET KONINKRIJK DER HEMELN

Vraag 83: Wat zijn de sleutelen des hemelrijks?

Antwoord: *De verkondiging van het heilig Evangelie en de christelijke ban of uitsluiting uit de christelijke gemeente; door welke twee stukken het hemelrijk voor de gelovigen opengedaan en voor de ongelovigen toegesloten wordt.*

Vraag 84: Hoe wordt het hemelrijk door de prediking van het heilig Evangelie ontsloten en toegesloten?

Antwoord: *Alzo, als achtereenvolgens het bevel van Christus allen en een iegelijk gelovige verkondigden openlijk betuigd wordt, dat hun, zo dikwijls als zij de belofte van het Evangelie met waar geloof aannemen, waarachtiglijk al hun zonden van God om de verdiensten van Christus' wil vergeven zijn; daarentegen alle ongelovigen en die zich niet van harte bekeren, verkondigd en betuigd wordt, dat de toorn Gods en de eeuwige verdoemenis op hen ligt, zo lang zij zich niet bekeren; naar welk getuigenis des Evangelies God beide in dit en in het toekomstige leven oordelen wil.*

Vraag 85: Hoe wordt het hemelrijk toegesloten en ontsloten door de christelijke ban?

Antwoord: *Alzo, als achtereenvolgens het bevel van Christus degenen, die onder de christelijke naam onchristelijke leer of leven voeren, nadat zij, menigmaal broederlijk vermaand zijnde, van hun dwalingen en schandelijk leven niet willen afstaan, de gemeente, of degenen, die van de gemeente daartoe verordeneerd zijn, aangebracht worden, en, zo zij naar de vermaning niet vragen, van henlieden door het verbieden der sacramenten, uit de christelijke gemeente, en van God Zelf uit het rijk van Christus gesloten worden; en wederom als lidmaten van Christus en van Zijn gemeente aangenomen, zo wanneer zij waarachtige betering beloven en bewijzen.*

In de nadere uitbreiding van de onderwijzer over de leer der sacramenten hebben wij nu de sacramenten elk in het bijzonder gezien (zondag 25 tot en met zondag 30).

Gaan wij nu in de afdeling ertoe over om met de onderwijzer stil te staan bij de beschermiddelen van de sacramenten, of de sleutelen van het hemelrijk. Bezien wij daarin twee hoofddelen:

- I. *De natuur van de sleutelen van het Koninkrijk der hemelen (vraag 83).*
- II. *Het bijzonder gebruik van deze sleutels (vraag 84 en 85).*

Sprekend van het eerste hoofddeel, bezien wij:

- A. Wat de wijze van spreken in de vraag van de onderwijzer inhoudt: de sleutelen des hemelrijks; en

B. Wat wij door de zaak, welke in deze wijze van spreken ligt opgesloten, moeten verstaan, zoals uit het antwoord blijkt.

A. Letten wij er dan eerst op in welke zin *het Koninkrijk der hemelen* hier moet genomen worden.

(1) Wij moeten dit hier niet zo verstaan, als zou deze benaming alleen gelden voor de kerk van het Nieuwe Testament, in tegenstelling tot die van het Oude Testament. Want dit is een Koninkrijk, dat al is opgericht in het paradijs, terstond na de val, in de bekendmaking van het Zaad der vrouw als in oorlog staande tegen de slang en zijn zaad, en deze overwinnende (Gen. 3:15). Deze leer van het Koninkrijk is zowel in het Oude Testament als in het Nieuwe Testament bekend geweest onder de benaming van het Evangelie. Degenen, die dit tegenspreken, wijzen wij alleen snaar op de nadrukkelijke woorden van de Bijbel (Gal. 3:8): "En de Schrift, tevoren ziende dat God de heidenen uit het geloof zou rechtvaardigen, heeft tevoren aan Abraham het Evangelie verkondigd." En ditzelfde Evangelie des Koninkrijks is aan het zaad van Abraham bekend gemaakt onder heerlijke voorbeelden en zinnebeelden, ja door de gehele dienst der schaduwen. Op dit Koninkrijk, zoals het in volle kracht en heerlijkheid zal zijn, was Jakob reeds wachtende (Gen. 49:18): "Op Uw zaligheid wacht ik, Heere." En Mozes verwachtte de stad, die fundamenteën heeft (Hebr. 11:10).

(2) Maar ook moeten wij door dit Koninkrijk *de staat der genade* verstaan, en wel zoals deze een vast gevestigde staat is, verbonden aan de staat der heerlijkheid. Aldus komt het voor in Matth. 16:19: "Ik zal u geven de sleutelen van het Koninkrijk der hemelen." En Matth. 3:2: "Bekeert u, want het Koninkrijk der hemelen is nabij gekomen." Zie ook Joh. 3:3. Op zinnebeeldige wijze wordt dit Koninkrijk ons voorgesteld door *een stad*.

- Een stad Gods (Psalm 87:3).
- En Psalm 72:16: "Is er een hand vol koren in het land op de hoogte der bergen, de vrucht daarvan zal ruisen als de Libanon; en die van de stad zullen bloeien als het kruid der aarde."
- De heilige stad (Openb. 11:2), en de geliefde stad (Openb. 20:9).

Ook wordt het voorgesteld door *een huis*.

- 1 Tim. 3:15: "Maar zo ik vertoef, opdat gij moogt weten hoe men in het huis Gods moet verkeren, hetwelk is de gemeente des levenden Gods."
- En Hebr. 3:6: "Maar Christus als de Zoon over Zijn eigen huis; Wiens huis wij zijn." En ook wel door een schatkamer of Binnenkamer (Hoogl. 1:4): "De Koning heeft mij gebracht in Zijn binnenkamer." Zie ook Hoogl. 3:4.

Daarom wordt het in Matth. 13:44 vergeleken bij *een schat, verborgen in de akker*. Meer zinnebeeldige spreekwijzen zullen wij hier niet noemen, daar deze alle tot dit oogmerk kunnen dienen.

Zie dan nu de redenen, waarom het *een Koninkrijk der hemelen* wordt genoemd.

1. Omdat het een maatschappij is, onder Christus als Koning. En omdat het alsoo onder een hemels Hoofd staande, geregeerd wordt naar hemelse wetten, zijn bijzondere hemelse privilegiën en voorrechten hebbende.
2. En ook omdat de kerk in de dag van het Nieuwe Testament in haar geheel zo veel dichter bij de heerlijkheid is, en ook veel duidelijker door haar Hoofd en Koning geleid en geregeerd wordt vanwege een rijkere en meer algemene uitstorting van de Heilige Geest.

Nog van het eerste hoofddeel sprekende, letten wij er nu op in welke zin aan dit Koninkrijk *sleutelen* worden toegekend, en om welke redenen.

Ziet dan wat wij door *de sleutelen van het Koninkrijk der hemelen* hebben te verstaan. Gods Woord leert ons, dat sleutelen in het algemeen *macht, gezag en heerschappij* beduiden.

- (1) *De macht om de burgerstaat te regeren* wordt door sleutelen aangeduid. Zoals in Jes. 22:20-22, waar de Heere zegt, toen Hij dreigde Sebna van zijn staat af te stoten en Eljakim tot hofmeester en schatmeester in zijn plaats aan te stellen: "En Ik zal hem met uw rok bekleden;- en Ik zal hem met uw gordel sterken, en uw heerschappij zal Ik in zijn hand geven; en hij zal de inwoners te Jeruzalem en den huize van Juda tot een vader zijn. En Ik zal de sleutel van het huis van David op zijn schouder leggen; en hij zal open doen, en niemand zal sluiten; en hij zal sluiten, en niemand zal open doen."
- (2) Ook de *macht om de kerk van God te regeren*, wordt door sleutelen aangeduid, en wel als sleutelen van het Koninkrijk der hemelen. En dit omdat zij van de heersende politieke macht op aarde in alle opzichten onderscheiden is. Christus leert ons dit uitdrukkelijk (Matth. 16:19): "Ik zal u geven de sleutelen van het Koninkrijk der hemelen." Ook Paulus wijst deze macht uitdrukkelijk aan (2 Kor. 10:8): "Indien ik ook iets overvloediger zou roemen van onze macht, welke de Heere ons gegeven heeft tot stichting, en niet tot uw nederwerping, zo zal ik niet beschaamd worden." Ziet ook 2 Kor. 13:10. En wij lezen in 1 Kron. 19:8, 11, dat het toen ook zo was: Amasia de hogepriester was de voorganger in al de zaken des Heeren, maar Zebadja in alle zaken des konings.

Uit dit alles volgt dat wij door de sleutelen van het Koninkrijk der hemelen hier moeten verstaan: *de soevereine en alleenheersende oppermacht van Christus, waardoor Hij onafhankelijk heerst en Zijn kerk regeert, en waardoor Hij in Zijn rijk inlaat en uitsluit wie Hij wil. Ja de macht, waardoor Hij, maar één woord sprekende, boeien en banden ontsluit, en dus ontbindt (Jes. 9:5): "De heerschappij is op Zijn schouders."* Hij is de Heilige en de Waarachtige, Die de sleutel Davids heeft; Die opent, en niemand sluit; en Die sluit, en niemand opent" (Openb. 3:7). Ook heeft Hij de sleutelen van de hel en van de dood (Openb. 1:18). Ja (Openb. 20:1), Hij heeft de sleutel van de put des afgronds, hebbende een grote keten in Zijn hand.

Ook moet men deze soevereine macht van Christus wel zó verstaan, dat Christus deze op aarde in handenvan Zijn gezanten geeft om deze te bedienen, hoewel zonder heerschappij. Dit lezen wij met nadruk in Matth. 16:16-19, toen Simon Petrus die heerlijke belijdenis gedaan had: "Gij zijt de Christus, de Zoon des levenden Gods." Dan antwoordt Jezus: "Zalig zijt gij, Simon, Bar-Jona, want vlees en bloed heeft u dat niet geopenbaard, maar Mijn Vader, Die in de hemelen is. En Ik zeg u ook, dat gij zijt Petrus, en op deze Petra zal Ik Mijn gemeente bouwen, en de poorten der hel zullen dezelve niet overweldigen. En Ik zal u geven de sleutelen van het Koninkrijk der hemelen; en zo wat gij zult binden op de aarde, zal in de hemelen gebonden zijn; en zo wat gij ontbinden zult op de aarde, zal in de hemelen ontbonden zijn." Dit vergeleken met 2 Kor. 10:8, dat wij zoëven aanhaalden.

Bezien wij nu nog de redenen, *waarom deze kerkelijke macht onder de soevereine Heere wordt aangeduid door het zinnebeeld van sleutels.*

1. Zulks geschiedt omdat deze gegeven macht het middel is om het Koninkrijk Gods te openen of toe te sluiten, gelijk wij nog nader zullen zien. Dus zoals een sleutel

- een middel is om een stad, of een huis, een binnenkamer of een schatkamer voor de ene mens te openen en voor de andere te sluiten, zo is het ook hier.
2. Het geschiedt ook omdat deze gegeven macht om ze te bedienen een zinnebeeld is van het doen van koningen en vorsten, die de sleutels van hun hof, stad, binnenkamer of schatkamer zelf niet dragen, maar deze overgeven aan hun dienaars, hetzij van hoger of lager rang. En dit opdat deze dienaren deze gebruiken, in afhankelijkheid van hun soeverein. We zien dit duidelijk in het hiervoor reeds aangehaalde geval van Sebna en Eljakim (Jes. 22:21-22).
 3. Het geschiedt ook omdat het bij de Joden gewoonte was, als iemand tot leermeester aangesteld werd, hem dan niet alleen een schrift ter hand te stellen, opdat hij zou aantekenen wat nuttig en nodig was, maar ook een sleutel. En dit laatste geschiedde om hem onder het oog te brengen dat het zijn werk zou zijn om de wet van Mozes en de overige Schriften te verklaren. Hij moest deze dus openen als met een sleutel. Deze uitdrukking vinden wij ook terug bij de Emmaüsgangers (Lukas 24:32): "Was ons hart niet brandende in ons, als Hij tot ons sprak op de weg, en als Hij ons de Schriften opende?" Ook de Heere Jezus Zelf gebruikt deze uitdrukking (Lukas 11:52): "Wee u, gij wetgeleerden, want gij hebt de sleutel der kennis weggenomen; gij zelf zijt niet ingegaan, en die ingingen, hebt gij verhinderd." Dit vergeleken met Matth. 23:13: "Gij sluit het Koninkrijk der hemelen voor de mensen, overmits gij daar niet ingaat, noch degenen, die ingaan zouden, laat ingaan."

Vraag: Maar dan schijnt hier op het eerste gezicht toch een moeilijkheid te liggen. Want in Matth. 16:19 wordt gesproken van binden en ontbinden, en hoe komt daarbij nu het zinnebeeld van sleutelen bij te pas?

Wij antwoorden hierop: Een mens is van nature niet alleen buiten het Koninkrijk van Gods genade, en dus buiten de hemelen, maar hij ligt daarbuiten ook gebonden. Er zijn niet alleen ijzeren deuren en koperen grendelen voor zijn gevangenis, maar de mens ligt ook in die gevangenis gebonden, in boeien vastgehouden wordende met banden der ellende (Job 36:8).

Nu is het niet zelden gebruikelijk, dat banden, boeien en ketenen met een sleutel worden gesloten en ontsloten. Daarom zegt David (Psalm 116:16): "Och Heere, zekerlijk, ik ben Uw knecht, een zoon uwer dienstmaagd; Gij hebt mijn banden losgemaakt." Ook lezen wij in Psalm 146:7: "De Heere maakt de gevangenen los." Jezus is gekomen (Jes. 42:7) om de gebondenen uit te voeren uit de gevangenis. Het bloed des verbonds, Jezus Zelf, moet volgens Zach. 9:11 de geestelijke Sionieten uitlaten, die gebonden zijn in de kuil, waarin geen water is. En daartoe gebruikt Hij de bedienaren als middelen in Zijn hand.

B. Bezien wij dan nu wat wij door de zaak, welke in deze wijze van spreken ligt opgesloten, moeten verstaan, zoals dit uit het antwoord van de onderwijzer blijkt. Daartoe letten wij vooraf op enige waarheden, welke wij in herinnering brengen, om dus tot het rechte verstaan van de zaak te komen.

- a. Er is tweërlei Koninkrijk Gods. Het Koninkrijk van de natuur of van Gods macht, waarin God als Schepper, Onderhouder en Richter heerst en regeert over de ganse aarde. En het Koninkrijk der genade, in de Christus opgericht, waaraan de heerlijkheid is vastgemaakt.
- b. Zo is er ook een tweërlei door God ingestelde macht op aarde.

- (1) En wel *een heersende of heerschappijvoerende en dwingende macht*, welke tijdelijk van aard is en zich uitstrekt over het gehele burgerbestaan, niets daarvan uitgezonderd. Deze wereldlijke macht stelt God in handen van mensen, die de Heere tot dit gezag verkiest en roept, om dit onder Hem en naar Zijn Woord uit te voeren. Dit zien wij in de aanstelling van Saul door Samuël (1 Sam. 10:1). Vanwege deze hoge ambtsbediening wordt de overheid Gods dienaars genoemd (Rom. 13:4), aangezien zulken in hun ambten de majesteit van God afbeelden.

Deze wereldlijke macht is altijd in de wereld geweest als een door God verordeneerde en ingestelde macht. Daarom lezen wij (1 Petrus 2:13-15): "Zijt dan alle menselijke ordening onderdanig, om des Heeren wil; hetzij de koning, als de opperste macht hebbende; hetzij de stadhouderen, als die van hem gezonden worden, tot straf wel der kwaaddoeners, maar tot prijs dergenen, die goed doen. Want alzo is het de wil van God" enz. En Rom. 13:1-7: "Alle ziel zij de machten, over haar gesteld, onderworpen; want er is geen macht dan van God, en de machten die er zijn, zijn van God geordeneerd. Alzo dat die zich tegen de macht stelt, de ordinantie Gods wederstaat; en die ze wederstaan, zullen over zichzelf een oordeel halen" enz. Het wordt hier dus wel zeer met nadruk aangewezen. En niet minder in Dan. 4:32, dat de Allerhoogste over de koninkrijken der mensen heerschappij heeft, en dat Hij ze geeft aan wie Hij wil. De goddeloze koning Nebukadnézar had daar ondervinding van.

- (2) Maar er is op aarde ook een *bedienende kerkelijke macht*, welke geestelijk is en zich uitstrekt over het geestelijke bestaan van alle mensen.

Deze geestelijke macht heeft de Heere van het begin des tijds af op de aarde besteld, en uit het midden des volks immer mensen genomen, van gelijke beweging als al de anderen, en dezen verkoren en afgezonderd. Dezen heeft Hij door Zijn Woord en Geest inwendig geroepen. Hij heeft hen gemaakt tot goede onderdanen en vrienden van dat rijk, en van het volk, dat tot dat rijk behoort, de vijandschap in hen verbroken hebbende. Ook maakt Hij hen verstandig in de aangelegenheden van Zijn rijk, zodat zij geschikt worden om goede gezanten te kunnen zijn.

En in de hand van dezen stelt Christus op aarde zo een macht, om deze niet onder de overheid, maar onder Christus te bedienen. Vóór deze waren deze kerkelijke bedienaars de profeten, apostelen en evangelisten, maar daarna, zoals ook nu nog, zijn het de herders en leraars (1 Kor. 12:28): "En God heeft er sommigen in de gemeente gesteld, ten eerste apostelen, ten tweede profeten, ten derde leraars, daarna krachten, daarna gaven der gezondmakingen, behulpzels, regeringen, menigerlei talen." Vanwege deze bedienende macht onder Christus worden zulken:

- ouderlingen of opzieners der gemeente genoemd (Hand. 14:25, 20:17, 28, 1 Tim. 3:2, 5:17, Titus 1:5).
- Ook wel herders (Ef. 5:11, 12),
- huisverzorgers (Titus 1:7),
- gezanten (2 Kor. 5:19),
- dienaars van Christus (1 Kor. 4:1), en
- knechten des Heeren (Psalm 134:1), die in het huis des Heeren waken.

Ja, de zending tot deze macht, welke zij onder Christus hebben te oefenen, vinden wij duidelijk in Matth. 28:18-20: "Mij is gegeven alle macht in hemelen op aarde. Gaat dan henen, onderwijst al de volken, dezelve dopende in de Naam des Vaders, en des Zoons, en des Heiligen Geestes; lerende hen onderhouden alles wat Ik u geboden heb.

En ziet, Ik ben met ulieden al de dagen tot de voleinding der wereld." Ook in Matth. 16:19: "En Ik zal u geven de sleutelen van het Koninkrijk der hemelen; en zo wat gij zult binden op de aarde, zal in de hemelen gebonden zijn; en zo wat gij ontbinden zult op de aarde, zal in de hemelen ontbonden zijn."

Nu moet men uit deze schriftplaats (Matth. 16:19) niet opmaken dat deze macht door Jezus alleen aan Petrus als een hoofd van de kerk is gegeven. Dit is een valse leer van het pausdom. Want de opperste soevereine macht komt alleen aan Christus toe. Dit zien wij in Psalm 2:6: "Ik toch heb Mijn Koning gezalfd over Sion, de berg Mijner heiligheid." Ook in Jes. 33:22: "De Heere is onze Rechter, de Heere is onze Wetgever, de Heere is onze Koning." En Jezus zegt het Zelf in Matth. 28:18: "Mij is gegeven alle macht in hemel en op aarde." Ook kan niemand anders dan Christus Hoofd en Koning der kerk zijn. Want uit de samenhang van Kol. 1:13-18 blijkt, dat Zoon van God te zijnen Hoofd der gemeente te zijn, samen moet gaan. En uit de samenhang van Ef. 1:20-23 blijkt dat het zitten aan Gods rechterhand, ver boven alle overheid, macht en kracht, enz., en het Hoofd van de gemeente of van de kerk zijn, ook samen moet gaan. Daarom zegt Petrus, Christus alleen als Hoofd en Overste van de kerk erkennende (1 Petrus 5:4): "En als de overste Herder verschenen zal zijn" enz.

De genoemde Schriftplaats (Matth. 16:19) houdt dus niet in dat Petrus het hoofd der kerk zou zijn. Want er staat in deze tekst niet: "Ik geef u de sleutelen", maar: "Ik zal u geven de sleutelen", en het blijkt uit het metterdaad geven van deze sleutelen, dat dit niet geschiedde met uitsluiting, maar met insluiting van de andere apostelen. Dit zien wij in Matth. 28:19: "Gaaf dan henen, onderwijstal de volken" enz.

Ja, Petrus zelf noemt zich een mede-ouderling en toont een vijand te zijn van het heerschappij voeren (1 Petrus 5:1-3): "De ouderlingen, die onder u zijn, vermaan ik, die een mede-ouderling en getuige des lijdens van Christus ben, en deelachtig de heerlijkheid, die geopenbaard zal worden: Weidt de kudde Gods, die onder u is, hebbende opzicht daarover, niet uit bedwang, maar gewilliglijk; noch om vuil gewin, maar met een volvaardig gemoed; noch als heerschappij voerende over het erfdeel des Heeren, maar als voorbeelden der kudde geworden zijnde." Want Paulus en Christus Zelf spreken een geheel andere taal dan dat Petrus het hoofd van de kerk zou zijn. Paulus zegt, dat die zich boven Christus over de kerk verheft, de antichrist is. En dat is de paus van Rome, die mens der zonde, die zoon des verderfs, wiens toekomst is naar de werking des satans, in kracht en wonderen der leugen; welke God verdoen zal door de Geest Zijns monds, en teniet maken zal door de verschijning van Zijn toekomst (2 Thess. 2 :4-9).

En Jezus Zelf geeft andere lessen dan met heerschappij te gebieden (Matth. 20:25-27). Hij zegt: "Gij weet dat de oversten der volken heerschappij voeren over hen, en de groten gebruiken macht over hen. Doch also zal het onder u niet zijn; maar zo wie onder u zal willen groot worden, die zij uw dienaar; en zo wie onder u zal willen de eerste zijn, die zij uw dienstknecht." En in Matth. 23:10-11: "Noch zult gij meesters genoemd worden; want Eén is uw Meester, namelijk Christus. Maar de meeste van u zal uw dienaar zijn." .

Hieruit volgt dat wij deze gehele instelling zo moeten verstaan. En opdat het niet in het minst zal smaken naar het voeren van heerschappij, heeft de Heere gewild, dat van de eerste tijd af deze bedienende macht niet zou berusten bij één persoon alleen, maar dat deze zou worden bediend door meerdere daartoe geroepen personen. En dezen samen maken dan een raad of *kerkenraad* uit. En om zelfs een kerkenraad voor heerszucht te bewaren, heeft de Heere in Zijn wijsheid *hogere vergaderingen* onder hen ingesteld, waaraan de kerkenraden wederom onderworpen moeten zijn. Dit

noemen wij de *classes*. Ja nog hoger, namelijk de *provinciale synoden*, waaraan de classes samen in elke provincie weer moeten onderworpen zijn.

En ten bewijs dat deze bedienende macht nooit onder een wereldlijke macht vallen kan, kan een *nationale of algemene synode* worden belegd, samengesteld uit al de synoden der landschappen, en waaraan dan al de particuliere synoden weer onderworpen zijn. Alzo is Christus de Koning Zelf, de Opperbestuurder van alle kerkvergaderingen. Ook is Hij de Hoogste, tot Wie men de toevlucht nemen kan om te protesteren en zich op te beroepen.

- Wij zien deze zaak ook als een instelling van God en van Christus bevestigd uit de huishouding Gods onder het Oude Testament. Toen was er een grote raad, waaraan mindere vergaderingen onderworpen waren, zoals blijkt uit Matth. 5:22: "Wie tot zijn broeder zegt: Raka, die zal strafbaar zijn voor de grote raad." En Christus erkent daar Zelf deze grote raad.
 - Het blijkt ook uit de huishouding Gods met Zijn kerk onder het Nieuwe Testament. Wij lezen in Hand. 15:1-6, dat er te Jeruzalem een synode gehouden werd. Want er waren te Antiochië veel twistingen en verschil van mening over de onderhouding van de wet van Mozes. Velen wilden daar dat ieder zich liet besnijden, dewijl men anders niet zalig kon worden. Uit deze kerk werden toen Barnabas en Paulus en enige anderen gecommitteerd of gezonden tot de apostelen en ouderlingen te Jeruzalem, opdat deze zaak door deze hogere vergadering zou worden beslist. De uitspraak van deze vergadering vinden wij geboekt in hetzelfde hoofdstuk (Hand. 15:22-31).
 - Ook wordt ons op een bijzondere wijze bevestigd, dat geen kerkelijke of geestelijke bedienende macht als zodanig ooit onderhorig is aan een politieke macht. Paulus zegt (1 Kor. 14:29): "En dat twee of drie profeten spreken, en dat de anderen oordelen." En vers 32-33: "En de geesten der profeten zijn de profeten onderworpen. Want God is geen God van verwarring, maar van vrede, gelijk in al de gemeenten der heiligen."
- Ja, welk een gezegende vruchten zijn er van gezien, zoals ten tijde van de synode of algemene kerkvergadering te Nicéa, welke tegen Arius gehouden werd.

Nu zullen wij nog aanwijzen waarin deze kerkelijke bedienaars, welke hier onder de ene naam van *ouderlingen of opzieners* werden genoemd, evenwel vanwege hun arbeid zijn onderscheiden en waarin zij overeenkomen.

- Er zijn ouderlingen, die alleen prediken. Dat worden de *leerouderlingen* genoemd, en dezen zijn hierin onderscheiden van de anderen of *regeerouderlingen*, terwijl verder hun werk mét de andere ouderlingen overeenkomt. Van dezen leest men dan ook naast de regeer-ouderlingen (1 Tim. 5:17): "Dat de ouderlingen, die wel regeren, dubbele eer waardig geacht worden; voornamelijk die arbeiden in het Woord en de leer."
- Er zijn ook ouderlingen, die gaven ontvangen om de kerk te regeren, waarvan wij lezen in de reeds genoemde tekst (1 Tim. 5:17). In 1 Kor. 12:28 worden dezen *regeringen* genoemd. Dezen komen in al het andere werk met de leerouderlingen overeen, namelijk *in het weiden van de gemeente Gods*. Dit zien wij in Hand. 20:17-18, waar de ouderlingen zonder onderscheid worden genoemd. En daartoe behoort het bezoeken van de huisgezinnen en de zieken, het catechiseren, en ook om in afhankelijkheid van de Heere des oogstes nieuwe arbeiders in de oogst aan te stellen, alsmede het oefenen van de kerkelijke tucht. Jezus heeft hun de macht der sleutelen te bedienen gegeven, zoals blijkt uit Ef. 4:11-12 en Matth. 18:17.

Daarom worden zij als één lichaam genoemd met het woord *ouderlingschap* (2 Tim. 4:14).

Wij moeten echter ook verstaan, dat deze tweeërlei macht op de aarde wel zeer onderscheiden van elkaar is, gelijk wij reeds zagen, maar dat evenwel de ene niet strijdig is met de andere. Integendeel, zij komen zeer betamelijk overeen, elk op eigen terrein. Dit blijkt ons uit de natuur van elk afzonderlijk.

1. Het ene is een *rijk des machts*, of een heerschappijvoerende macht, een op aarde bedwingende macht. Deze wordt met aardse rang en grootheid geoefend en strekt zich uit over de uitwendige burgerstaat van de gehele wereld, en aan hen is ook de gehele geestelijke macht ondergeschikt, in zoverre zij mensen en burgers zijn. Ook Paulus erkende deze macht en onderwierp zich (Hand. 25:10): "Ik sta voor de rechterstoel des keizers, daar ik geoordeeld moet worden." Ook Jezus onderwierp Zich en betaalde de didrachmen, de schatting aan de overheid (Matth. 17:24-27). Hij had geen geld, daarom gelastte hij Petrus de angel in zee uit te werpen, met de voorzegging dat hij in de bek van de eerste vis, die zou worden opgehaald, een stater zou vinden, opdat hij deze stater voor henzelf en voor Jezus geven zou. Ook zegt Jezus (Matth. 22:21): "Geef de keizer dat des keizers is." Daarom zegt Paulus in Rom. 13:1: "Alle ziel zij de machten, over haar gesteld, onderworpen. Want er is geen macht dan van God; en de machten, die er zijn, die zijn van God geordineerd." En wel (vers 5) "om der consciëntie wil."

Maar het andere is *een rijk der genade*, een geestelijk Koninkrijk. En hieruit volgt dat het een geestelijke bedienende macht is, niet onder de overheid, maar onder Christus (Matth. 28:18-20 en 1 Kor. 4:1). Ook dat deze zonder de minste rang en aardse grootheid moet worden uitgeoefend (Matth. 20:25-27). En deze strekt zich uit over de inwendige geestelijke staat van alle mensen. Onder deze is de grootste monarch en de armste bedelaar in gelijke graad ondergeschikt. De schatting is daarin niet naar de gouden ring, welke de één boven de ander heeft, maar naar de nederigheid en het gewicht der genade, welk gewicht bij de één zwaarder is dan bij de ander (Jak. 2:1-9). Ziet hieruit hoe onderscheiden deze machten zijn, en hoe zij echter ook overeenkomen door onderlinge ondergeschiktheid.

2. *Het koninkrijk der macht is er vanwege het grote koninkrijk der genade.* En hieruit volgt dat alle gegeven heerschappijvoerende machten op aarde er zijn om dienstbaar te zijn voor de kerk. Al is het een eeuwige waarheid, dat het aan de overheden verboden is hun heerschappijvoerende macht uit te oefenen in de kerk. Dit blijkt uit de volgende schriftplaatsen.

- Psalm 2:6: "Ik toch heb Mijn Koning gezalfd over Sion, de berg Mijner heiligheid."
- Jes. 33:22: "De Heere is onze Rechter, de Heere is onze Wetgever, de Heere is onze Koning, Hij zal ons behouden."
- En Matth. 16:19: "Ik zal u geven de sleutelen van het Koninkrijk der hemelen; en zo wat gij zult binden op de aarde, zal in de hemelen gebonden zijn; en zo wat gij ontbinden zult op de aarde, zal in de hemelen ontbonden zijn."
- Het blijkt ook uit de bestraffingen, zoals Samuël Saul bestrafte toen hij zelf offerde (1 Sam. 13:13): "Toen zeide Samuël tot Saul: Gij hebt zottelijk gedaan."
- Eveneens bij Uzzia, toen hij op het reukaltaar wilde roken en toornig werd op de priesters, die hem wederstonden. Hij werd met melaatsheid geslagen (2 Kor. 26:16-19).

- De gezanten van Christus worden daarom genoemd gezanten van Christus' wege (2 Kor. 5:20).

Maar al is dit een waarheid, evenwel heeft de kerk de heerschappijvoerende macht van de overheden ten eerste *nodig om de uitwendige dingen der kerk te beschikken en te beschermen*.

- Opdat deze zal zorgen dat de openbare godsdienst zonder overlast kan worden geoefend.
- Ook opdat misdaden zullen worden gestraft, zoals Mozes een godslasteraar liet stenigen (Lev. 24:23) en een valse profeet liet doden (Deut. 13:1 en 5).
- Het houdt dus ook in dat een christelijke overheid mag zorgen dat de kerk bewaard blijft bij de zuiverheid der leer. Dat dus alle ketterijen en vijandelijkheden tegen het werk van God worden geweerd. Vele Godzalige koningen zijn hierin ten voorbeeld geweest, als David, Salomo, Asa, Josafat, Joas, Hiskia en Josia. En dit blijkt ook hieruit, omdat aan de overheden de zorg wordt opgedragen over beide tafelen van de wet (Deut. 17:18 en 2 Kon. 2:12). De overheden, die de kerk goed doen en zorgen dat deze door hun macht wordt uitgebreid en door hun vleselijke wapenen wordt beschermd, worden daarom voedsterheren genaamd (Jes. 49:23): "En koningen zullen uw voedsterheren zijn, en hun vorstinnen uw zoogvrouwen."

Wij besluiten dan uit dit alles, dat het God behaagd heeft hemel en aarde, en al wat er op en in is, uit niet voort te brengen, naar Zijn eeuwig bestek, en dit alles alleen tot dit hoge doel, dat Hij een kerk zou vergaderen, om een rijk op te richten in Zijn Zoon Christus. En daaraan zijn alle aardse machten dienstbaar. Ja zelfs vijandige machten, wier toelag is de kerk uit te roeien. Zelfs met hun vervolgingen moeten zij dienen om het rijk van Christus voort te zetten. En dat dus de aardse macht er is vanwege het rijk van Christus, blijkt ook daaruit, dat wanneer de laatste binnen dit Koninkrijk zal zijn ingebracht, er geen aards rijk meer zijn zal. O vrienden, al die dingen zullen vergaan en als een kleed worden opgerold.

Dus zijn het de gelukkigste geestelijken, die de koning in de Heere eren, en het zijn de gelukkigste groten, ja koningen der aarde, die er hun grootste heerlijkheid in zien en stellen in God en Zijn kerke dienen. Die dus met al hun heerlijkheid en aardse glorie niet in zichzelf eindigen, maar in God, de Fontein van alle genoegzaamheid. Wat zou toch anders de betekenis zijn van de woorden (Openb. 21:24): "en de koningen der aarde brengen hun heerlijkheid en eer in dezelve"?

- (1) Tot slot ligt er voor een opmerkelijke in dit alles zelfs een bewijs in de gekantheid van de verdorven natuur des mensen tegen dit alles. Want de mens is van nature te trots en er tegen gekant om de Goddelijke instellingen te zien. Deze macht *van de overheid* is dus nodig, omdat de mens heel wat vanbinnen heeft, dat door bedwang ten onder moet worden gehouden. Elk mens toch zoekt heerschappij en rang, en het is een schande, dat kerkelijke personen, die geen aardse rang hebben, deze somtijds evenwel aannemen van degenen, die wel in hoogheid zijn. Ja, die er soms zo spoedig bij zijn om vanwege hun geestelijk ambt uitwendig geëerd te worden. Jezus zegt het anders (Matth. 20:26): "Die onder u zal willen de eerste zijn, die zij uw dienaar." O vrienden, alleen die genade heeft, kan de koning recht in de Heere eren. En hiertoe wekt Paulus op (Rom. 13:1): "Alle ziel zij de machten, over haar gesteld, onderworpen."
- (2) De verdorvenheid des mensen blijkt voornamelijk wel ten aanzien van *de macht der kerk*. De mens van nature is daar afkerig van, en dit kwaad groeit aan naardat

hij groter in de wereld wordt. De mens heeft dus de genade der nederigheid van node, en onderwerping onder de goede bestellingen des Heeren. En dit uit liefde en vreze voor God en Christus. Dan zal hij er met een gewillig hart onder buigen en zal hij de kerkelijke macht recht erkennen.

Ja, zal de kerkelijke tucht de mens beter maken, dan zal hij God moeten vrezen. Anders breekt hij de touwen en banden maar stuk. Hij verscheurt deze en werpt ze van zich, uitroepende (Jer. 2:31): "Wie is Heere over ons?" En met de goddelozen (Lukas 19:14): "Wij willen niet dat Deze Koning over ons zal zijn."

Een schoon voorbeeld vinden wij hier in de keizer Theodosius, die door Ambrosius onder de censuur gesteld werd en daardoor genezen werd. Wat is dit een vrije genade!

Maar bezien wij nu de zaak zelf, *welke deze sleutelen van het Koninkrijk der hemelen zijn*. Dit legt de onderwijzer ons in zijn antwoord op Vraag 83 uit.

1. In dat antwoord vinden we de eerste sleutel, waarmede het Koninkrijk der hemelen wordt ontsloten en toegesloten, namelijk de verkondiging van het heilig Evangelie. En deze strekt zich uit tot alle mensen, zonder enig onderscheid, al zijn het ook heidenen, Joden of Turken, wanneer zij onder de bediening van het Woord neerzitten.

Dat dit een sleutel genaamd wordt, blijkt ons uit Matth. 16:18-19: "En Ik zeg u ook, dat gij zijt Petrus, en op deze Petra zal Ik Mijn gemeente bouwen, en de poorten der hel zullen dezelve niet overweldigen. En Ik zal u geven *de sleutelen van het Koninkrijk der hemelen*." Dit vergeleken met Matth. 28:18-19, waar Jezus deze sleutel of macht geeft, en zegt: "Mij is gegeven alle macht in hemel en op aarde. Gaat dan henen, onderwijst al de volken."

Dat met deze sleutel het Koninkrijk der hemelen voor de gelovigen wordt opengedaan en voor de ongelovigen wordt toegesloten, blijkt ons uit Matth. 16:19: "En zo wat gij zult binden op de aarde, zal in de hemelen gebonden zijn; en zo wat gij ontbinden zult op de aarde, zal in de hemelen ontbonden zijn." Dit vergeleken met Joh. 20:23: "Zo gij iemands zonden vergeeft, die worden zij vergeven; zo gij iemands zonden houdt, die zijn zij gehouden."

2. De onderwijzer wijst ons in zijn antwoord ook de tweede sleutel aan, *waarmee het Koninkrijk Gods eerst wordt toegesloten en daarna ook ontsloten*. En wel de christelijke ban of de uitsluiting uit de christelijke gemeente. Deze sleutel strekt zich uit tot alle lidmaten der kerk, dus zowel tot degenen die alleen in hun kindsheid gedoopt zijn, als tot degenen die van hun geloof belijdenis hebben gedaan.

Dat ook dit een sleutel wordt genoemd, blijkt ons uit Matth. 16:19: "En Ik zal u geven de sleutelen." Daar wordt gesproken in het meervoudig getal. Zie ook Matth. 18:18. Uit de reeds genoemde plaatsen blijkt ons ook, dat met deze sleutel het Koninkrijk der hemelen eerst wordt toegesloten voor de ongelovigen, en daarna voor de gelovigen wordt open gedaan (Matth. 16:19, vergeleken met 18: 18 en Joh. 20:23), waar het uitbannen en het weder aannemen beide worden aangewezen.

Staan wij dan nu stil bij het bijzonder gebruik van deze sleutels (vraag 84 en 85).

Wij bezien daarbij:

- A. Het gebruik van de eerste sleutel (vraag 84) en
- B. Het gebruik van de tweede sleutel (vraag 85).

A. Van het gebruik van de eerste sleutel sprekende, letten wij op de wijze, waarop deze sleutel moet worden gebruikt. Daarnaar vraagt ook de onderwijzer: ***Hoe wordt het hemelrijk door de prediking van het Evangelie ontsloten en toegesloten?***

In zijn antwoord wijst de onderwijzer ons dan eerst aan ***hoe het hemelrijk wordt ontsloten.***

1. Daarin zien wij dat de personen, voor wie het Koninkrijk der hemelen moet ontsloten worden, alleen de waarachtige gelovigen zijn. En dan wel zoals de onderwijzer zegt: ***allen en een iegelijk gelovige.*** Want alleen voor zulken is door Christus de hemel geopend, en dus ook al de schatkamers van de volheid van Christus. En hieruit volgt dat de ontsluiting van dit Koninkrijk door de verkondiging van het Evangelie alleen op het gemoed van dezulken maar vat hebben kan (Markus 16:16): "Die geloofd zal hebben, zal zalig worden." Joh. 3:15-16: "Opdat een iegelijk, die in Hem gelooft, niet verderve, maar het eeuwige leven hebbe" enz. En vers 18: "Die in de Zoon gelooft, die heeft het eeuwige leven." Ziet ook Hand. 10:43.

2. Bezien wij nu nog de ontsluiting zelf. De onderwijzer verklaart deze, als hij aanwijst welke de gestalte is, waarop deze ontsluiting past en volgt: ***Zo dikwijls als zij de belofenis van het Evangelie met waar geloof aannemen.*** En hier wordt het eerste komen van een ziel tot Christus met al zijn zonden, en ook het eerste aannemen van Hem niet uitgesloten, maar wel degelijk ingesloten. De onderwijzer spreekt evenwel ook van het dikwijls geloof oefenen en aannemen van Christus met al de beloften van het Evangelie. Het geloof is hier dus als de sleutel, waardoor al de schatkamers van de volheid van Jezus, ja het gehele Koninkrijk der hemelen, dat tevoren voor zulken gesloten was, worden geopend. Het is als een zwaard, waardoor de ijzeren grendelen, sloten en boeien als zijden draden in stukken worden gehouwen. Daarom zegt Filippus tot de kamerling (Hand. 8:37): "Indien gij van ganser harte gelooft." En Hand. 13:38-39: "Dat door Deze u vergeving der zonden verkondigd wordt: een iegelijk die gelooft." Vandaar ook de waarschuwing (Jes. 7:2): "Indien gijlieden niet gelooft, gij zult niet bevestigd worden." En 2 Kron. 20:20: "Geloof aan Zijn profeten, en gij zult voorspoedig zijn." Daarom lezen wij (Hebr. 4:2), dat het Woord der prediking onder het oude Joodse volk geen nut deed, omdat het met het geloof niet gemengd was.

De onderwijzer wijst dan aan wat wij door de ontsluiting zelf moeten verstaan. ***En wel dat dezulken verkondigd en openlijk betuigd wordt, dat waarachtiglijk al hun zonden van God om de verdiensten van Christus' wil vergeven zijn.*** Aan de hand van dit antwoord kunnen wij deze ontsluiting als volgt omschrijven.

Deze ontsluiting houdt in een aankondiging van de vrijlating en ook van de opening van dit Koninkrijk der genade, hetwelk aan het Koninkrijk der heerlijkheid is vastgemaakt, voor de ziel, welke deze inwendige ontsluiting gewaar wordt. En deze aankondiging wordt gedaan door Gods knechten, uit Naam en op last des Heeren, op grond van Gods onveranderlijkheid en de vastheid van Zijn Woord en beloften.

- (1) Deze omschrijving is geheel op de Bijbel gegrond, zoals wij zien in Jes. 3:10, waar de profeet gelast wordt: "Zegt de rechtvaardige, dat het hem wel zal gaan; dat zij de vrucht hunner werken zullen eten." En Jes. 40:1-2: "Troost, troost Mijn volk, zal ulieder God zeggen: Spreekt naar het hart van Jeruzalem, en roept haar toe, dat haar strijd vervuld is, dat haar ongerechtigheid verzoend is, dat zij van de hand des Heeren dubbel ontvangen heeft voor al haar zonden."
- (2) En dat dit geen vergeving is van een mens, maar *van God alleen*, zien wij in Jes. 43:25: "Ik, Ik ben het, Die uw overtredingen uitdelg, om Mijnentwil, en Ik gedenk

uw zonden niet." En Lukas 5:21: "Wie kan de zonden vergeven dan God alleen?" Micha 7:18: "Wie is een God gelijk Gij? Die de ongerechtigheid vergeeft, en de overtreding van het overblijfsel Zijner erfenis voorbijgaat?"

- (3) En deze vergeving geschiedt niet om enige eigen verdienste, maar alleen om wille van de verdienste van Christus (Rom. 3:24): "En worden om niet gerechtvaardigd, uit Zijn genade, door de verlossing die in Christus Jezus is." Ef. 1:7: In Welke - namelijk Christus - wij hebben de verlossing door Zijn bloed, namelijk de vergeving der misdaden, naar de rijkdom Zijner genade." Zie ook Rom. 5:9-10, Gal. 3:13 en Kol. 1:14. Op grond van dit alles wordt gezegd, dat de gelovigen reeds met Christus gezet zijn in de hemel (Ef. 2:6).

3. Deze ontsluiting heeft plaats ten opzichte van *de onbekeerden*. En wel dan wanneer bij zulk één het hart geopend wordt, als bij Lydia, en de deur der genade van des Heeren zijde voor zulk één opengaat en de ziel ingelaten wordt. Onder het één of ander middel krijgt die ziel dan met de hand te schrijven: "Ik ben des Heeren" (Jes. 54:5).

Zie vrienden, welk een onwaardeerbaar voorrecht het is, neder te zitten onder de bediening des Woords. Misschien, wie weet, God mocht Zich wenden, en Jezus mocht Zijn sleutel eens gebruiken. O, daar kan men de deur geopend krijgen, daarom, hoe begerig moest elk daar wel zitten, of het Gods tijd eens was en Jezus eens kwam en de banden brak. Dat Hij de deur eens ontsloot en de ziel binnenhaalde. De Heere wil het doen. Hij wil (Jes. 56:5) zelfs de vreemde, die zich maar tot de Heere voegt, in Zijn huis en binnen Zijn muren brengen, en deze daar een plaats en een naam geven, enz.

4. Deze ontsluiting heeft ook ten opzichte van *de gelovigen* plaats, wanneer een gelovige ontrouw was aan zijn licht, en wegens het toegeven in zonden in een duistere weg geraakt is, en dus om der zonden wil onder de verberging van Gods aangezicht (Jes. 59:2). Dan zit zulk één wel eens gebonden onder verdrukkingen en ijzer. Dan krijgt deze gelovige onder de verkondiging des Woords weder licht tot vernedering en belijdenis, dat hij langs die weg weder los komt en er een deur der hoop aan Gods zijde zich opent in het dal van Achor.

O vrienden, dat kan zeer haast geschieden. Wij lezen in Psalm 107:13-14: "Doch roepende tot de Heere in de benauwdheid, die zij hadden, verlost Hij hen uit hun angsten. Hij voerde hen uit de duisternis en de schaduw des doods, en Hij brak hun banden."

Zien wij dan nu nog uit het antwoord van de onderwijzer *hoe het hemelrijk daarna wordt toegesloten*. De onderwijzer zegt ***dat het Koninkrijk der hemelen zonder onderscheid moet worden toegesloten voor alle ongelovigen***. Daardoor moeten wij verstaan alle goddeloze mensen, die buiten God zijn en het geloof der werking en der uitverkorenen Gods missen. Die dus onder de verkondiging van het Woord neerzitten als waren zij Joden, heidenen, Turken of ketters, enz. Want daar dezulken in de hemel gebonden zijn, kan de verkondiging hun niet tot opening dienen, maar moet deze hun tot toesluiting zijn. En zelfs deze uitspraak kan op hen nog geen vat hebben. Wij lezen in Markus 16:16, dat die niet geloofd zal hebben, zal verdoemd worden. En in Joh. 3:18 en 36: "Die niet gelooft, is alrede veroordeeld", enz.

Dan zegt de onderwijzer nog in het bijzonder: ***en die zich niet van harte bekeren***. En ook hierdoor moeten wij weer alle mensen verstaan, zo lang zij niet binnen het Koninkrijk gebracht zijn en van zichzelf tot de Heere bekeerd zijn (Jer. 4:1): "Zo gij u

bekeren zult, o Israël, bekeert u tot Mij", enz. Ja, hoe ver de mensen ook komen in uitwendige godsdienstplichten, en hoe zeer zij ook bekeerd mogen zijn van openbare goddeloosheid, van ongodsdienstigheid en van vijandelijk gekant te zijn tegen Gods zaak en volk. Bekeerd tot de plichten, tot de vromen en tot het voorspreken van de goede zaak, ja hoe nabij het Koninkrijk Gods zij ook schijnen te zijn. Evenwel zij zijn en staan er buiten, en de verkondiging des Woords dient om dit te bevestigen.

Bezien wij nu nog *de toesluiting zelf*. Dan moeten wij weer nagaan wat wij hierdoor moeten verstaan. De onderwijzer zegt het aldus: ***Dat dezulken verkondigd en betuigd wordt, dat de toorn Gods en de eeuwige verdoemenis op hen ligt.***

Wij hebben hierdoor dus te verstaan *een aankondiging van de gebondenheid in de hemel onder de zonden en satans macht, en van het gesloten zijn van de schatkamers van de volheid van Jezus, en dus van het Koninkrijk der genade, waaraan de eeuwige uitsluiting vastgemaakt is. En zulks wordt door Gods gezanten, uit Naam en op last des Heeren, en op grond van Gods onveranderlijkheid en de vastheid van Gods woorden van bedreiging, gedaan aan ongelovigen, welke geen inwendige ontsluiting gewaar kunnen zijn.*

Dat dit naar de Bijbel is, blijkt uit Jes. 3:11: "Wee de goddeloze, het zal hem kwalijk gaan; want de vergelding zijner handen zal hem geschieden." En Jezus zegt (Matth. 10:15): "Voorwaar zeg Ik u: Het zal den lande van Sodom en Gomorra verdragelijker zijn in de dag des oordeels." Ziet ook 2 Thess. 1:8-9. Zo handelde Petrus met Simon de tovenaars (Hand. 8:21-22): "Gij hebt geen deel, noch lot in dit woord; want uw hart is niet recht voor God. Bekeer u dan van uw boosheid", enz.

- Deze toesluiting heeft plaats ten aanzien van alle goddelozen, zonder onderscheid. Zulk een ziel ondervindt daar soms iets van, wanneer zijn consciëntie tegen zijn wil wat wakker wordt en deze stedehouderes hem van binnen veroordeelt. Wanneer hij een inwendige overreding krijgt, dat hij dat niet heeft wat God aan Zijn volk doet, maar zijn hoge hart wil er niet aan om deze waarheid vast te houden. En wanneer dan onder de verkondiging des Woords dit aan hem bevestigd wordt, dat hij buiten staat, hoe ver hij ook schijnt in eigen, ja zelfs in anderer ogen, dan wordt zulk één óf bekeerd, óf bozer.
- Deze toesluiting heeft ook dan plaats, wanneer zulk één onder het oog wordt gebracht welk een eeuwige toesluiting hem boven het hoofd hangt, en wat hij, zo blijvende, zeker te verwachten heeft. Dat hij namelijk een gesloten deur zal vinden in die grote dag. O, hoe naar zal dat roepen met de dwaze maagden zijn (Matth. 25:11): "Heere, Heere, doe ons open!" En dan afgewezen te worden. En het is een eeuwige waarheid, dat al wat dus naar de Bijbel gebonden wordt, in de hemel gebonden zal zijn, omdat Gods oordeel naar waarheid en dus naar de Bijbel is.

En ten opzichte *van de gelovigen* heeft deze toesluiting plaats als hun hart hen veroordeelt, dat zij door hun zonden en nalatigheden ver van zichzelf af geraakt zijn en van de waarachtige kleinheid des harten. Dat zij ver van de Heere zijn, de toegang hun gesloten is, en zij het kunnen stellen onder de eerberging van Gods aangezicht. En wanneer dit alles onder de verkondiging des Woords aan hen bevestigd wordt. Ja, dan kan het zijn dat wat zij ook lezen en wat zij ook horen, de ganse Bijbel schijnt tegen hen en verklaart hun stand en wat zij te wachten hebben, zo buiten God omzwervende, en zij blijven dezelfde. Ja doet daarbij nog dat zij dagelijks een harde taal horen en zelfs tegen afval gewaarschuwd worden. Al staat hun staat dan wat de grondslag betreft voor eeuwig vast, dan is het toch waar dat God evenwel gelast daartegen te waarschuwen (Ezech. 18:24 en 33:13 en 18) en dit middel te gebruiken.

Ook gaan wij nu nog na *hoe lang deze toesluiting moet duren, of wat het doel en oogmerk van Gods gezanten in het toesluiten moet zijn*. De onderwijzer zegt: ***Zo lang zij zich niet bekeren!***

Vrienden, als de ware bekering van een vrome of van een tevoren ongelovige daar is, als het licht van binnen opgaat of opgegaan is, dan kan het niet anders zijn of dezulken horen met andere oren een geheel andere taal. Als het van binnen licht wordt en de bekering daar is, dan moeten de leraars immers volgen. Ja, al zouden die anders willen, dan zouden zij evenwel dezulken vrede moeten verkondigen. Dan lezen zij overal in de Bijbel de opkomst van dezulken. Ziet eens dat dit het doel van Gods gezanten moet zijn: de toesluiting dan ook niet langer duren moet. Dit blijkt uit Gods eigen lust in de bekering en het leven van de zondaar (Ezech. 18:13 en 33:11). En hieruit volgt toch dat dan ook Gods knechten daarin lust moeten hebben.

Bezien wij nu nog *de Goddelijke autoriteit en kracht van deze sleutel*.

De onderwijzer beschrijft de autoriteit van deze sleutel als hij zegt ***dat deze sleutel gebruikt moet worden achtereenvolgens het bevel van Christus***. Hierdoor moeten wij verstaan, dat het een gezant zijn moet, die deze bedient (2 Kor. 5:20): "Zo zijn wij dan gezanten van Christus' wege, alsof God door ons bade; wij bidden u van Christus' wege: Laat u met God verzoenen." En zulk een gezant moet deze sleutel niet als een meester bedienen, of naar zijn believen en op eigen autoriteit. Dit doet het pausdom, maar hij moet het bedienen onder Christus, met een oog op Hem en Zijn Geest daarbij, en dus vanwege Zijn last, op Zijn bevel en in Zijn Naam. Dit verstaan wij uit Matth. 16:17-19 en Lukas 24:47. Alzo moet in de Naam van Christus gepredikt worden bekering en vergeving der zonden onder al de volken, enz. Dat de apostelen zo naar Christus' bevel deze sleutel hebben gebruikt, in wier plaats nu de gewone herders en leraars zijn gekomen, zien wij in Hand. 2:38. Daar verkondigde Petrus bekering en vergeving der zonden aan de gehele menigte, die geloofde. En Filippus (Hand. 8:36) aan de kamerling, en Paulus en Silas (Hand. 16:31) aan de stokbewaarder, enz.

Maar hier komt een vraag naar voren. *Mag een particulier gelovige dan niet spreken van wat gelovigen en ongelovigen te wachten hebben?*

* Wij antwoorden hierop, dat de Bijbel dit uitdrukkelijk leert. En dat de wet der liefde tot de naaste, welke in het hart van een gelovige is ingeschreven, meebrengt dat hij zijn naaste waarschuwt en hem waarschuwt zo lang het heden is. Ja, Paulus vermaant zelfs met nadruk (1 Kor. 14:1 en 3), dat een gelovige te ijveren heeft naar de beste gaven, maar meest om te mogen profeteren. En wat hij door dit profeteren verstaat, verklaart hij in vers 3, zeggende: "Maar die profeteert, spreekt de mensen stichting, en vermaning en vertroosting."

Ook is hier de vraag, *of men een particulier gelovige, als hij spreekt naar Gods Woord, mag geloven, en of zulks ook van kracht is*.

* In algemene zin antwoorden wij hierop: Ja, die naar Gods Woord spreken, moet men geloven. Maar toch is hier nog een groot onderscheid. De één, een christen en gelovige zijnde, spreekt, afgezien van zijn geestelijke plicht, uit een particulier bevel en last van God, dus als gezant, zoals Jezus aan Petrus een bijzondere zending gaf, nadat Hij hem meer dan eenmaal gevraagd had of hij Hem liefhad (Joh. 21:15-18). Maar de ander, een gelovige zijnde, spreekt niet anders dan hetgeen Gods gezanten in Gods Naam aankondigen. Dit delen zij aan anderen mede uit die geestelijke

verplichting en liefdedrang in hun gemoed tot het behoud van de medemens. Het is hier zoals er ook onderscheid is tussen de aankondiging van een overheidsplakkaat door een stadsbode, een gezant met het wapen op zijn borst, of wanneer particuliere onderdanen de zaken, waarover het plakkaat gaat, uit liefde en tot opwekking of waarschuwing aan elkaar mededelen.

Ja, zo is het hier ook in het geestelijke. Het één zowel als het ander is nuttig, als elk op zijn plaats maar nederig wordt gemaakt en bewaard.

Tenslotte beschrijft de onderwijzer ook de kracht van deze sleutelen, als hij zegt: ***naar welk getuigenis des Evangelies God beide in dit en in het toekomstige leven oordelen wil.*** Wanneer deze sleutel dus recht naar het Woord en onder Christus gebruikt wordt, is hij van zulk een kracht, dat in navolging van deze handeling, waarin de Geest van hun grote Koning hen bestuurd en geleid heeft, God het vonnis van vrijspreking of van verdoeming hier in dit leven, en bijzonder ook in het toekomstige leven wil uitspreken. Dus geldt het woord hier reeds: de één tot een reuk des doods ten dode, en de ander tot een reuk des levens ten leven (2 Kor. 2:16). Paulus zegt (Rom. 2:16): "In de dag, wanneer God de verborgen dingen der mensen zal oordelen door Jezus Christus, naar mijn Evangelie." Ziet hiervan Joh. 20:23: "Zo gij iemands zonden vergeeft, die worden zij vergeven; zo gij iemands zonden houdt, die zijn zij gehouden." Ook Matth. 16:16 en 18:18.

B. Staan wij nu nog stil bij het gebruik van de tweede sleutel, waarnaar de onderwijzer vraagt in vraag 85: ***Hoe wordt het hemelrijk toegesloten en ontsloten door de christelijke ban?*** Wij zullen daarbij er op letten op welke wijze deze sleutel moet worden gebruikt, aan de hand van het antwoord van de onderwijzer.

Eerst dus hoe het hemelrijk wordt toegesloten. En daarbij wijst de onderwijzer de personen aan, voor wie het Koninkrijk der hemelen door de christelijke ban moet worden toegesloten. Namelijk: ***degenen, die onder de christelijke naam een onchristelijke leer of leven voeren, en nadat zij; menigmaal broederlijk vermaand zijnde, van hun dwalingen of onchristelijk leven niet willen afstaan.***

- Dat dit op Gods Woord gegrond is ten opzichte van degenen, die onder de christelijke naam een onchristelijke leer voeren, lezen wij in Gal. 1:9: "Gelijk wij tevoren gezegd hebben, zo zeg ik ook nu wederom: Indien u iemand een Evangelie verkondigt, buiten hetgeen gij ontvangen hebt, die zij vervloekt." Titus 3:10-11: "Verwerp een ketters mens na de eerste en tweede vermaning, wetende dat de zodanige verkeerd is en zondigt, zijnde bij zichzelf veroordeeld." En 2 Joh. 10-11: "Indien iemand tot ulieden komt en deze leer niet brengt, ontvangt hem niet in huis, en zegt tot hem niet: Zijt gegroet! Want die tot hem zegt: Zijt gegroet! die heeft gemeenschap aan zijn boze werken."
- Eveneens ten opzichte van degenen, die onder de christelijke naam een onchristelijk leven voeren, lezen wij (1 Kor. 5:11): "Maar nu heb ik u geschreven, dat gij u niet zult vermengen, namelijk indien iemand, een broeder genaamd zijnde, een hoereerder is, of een gierigaard, of een afgodendienaar, of een lasteraar, of een dronkaard, of een rover; dat gij met zodanig één ook niet zult eten."

Uit dit alles blijkt, dat hier geen mensenbuiten het christendom of ongedoopten worden bedoeld, maar alleen zij, die de naam hebben van lidmaten van de kerk te zijn. En dan betreft het zowel degenen, die alleen gedoopt zijn, als degenen, die gedoopt zijn en belijdenis hebben gedaan. Want gedoopten zijn ook lidmaten. Zij zijn het

sacrament der inlijving deelachtig geworden, en daaruit volgt dat dan ook de uitsluiting plaats moet hebben. Hoe zal men anders iemand tot een heiden stellen, indien men hem niet aanmerkt als een gedoopte? Wij lezen dit in 1 Kor. 5:11-13 en in het doopsformulier, dat de kinderen als lidmaten der gemeente behoren gedoopt te worden. Dus is dan deze sleutel zowel ter bescherming voor en als maatregel tegen dezulken als de andere sleutel, en deze zal alleen op gedoopten kunnen worden toegepast.

Bezien wij nu nog wat de toesluiting of uitsluiting door de ban inhoudt, dus wat wij hebben te verstaan door deze christelijke ban of uitsluiting (toesluiting) van het Koninkrijk der hemelen. De onderwijzer zegt, ***dat dezulken door het verbieden der sacramenten uit de christelijke gemeente gesloten worden.*** Dit moeten wij zo verstaan, dat dezulken niet alleen geweerd worden van de voorrechten der kerk, maar dat zij worden afgesneden, van hun lidmaatschap beroofd en diensgevolge met de heidenen gelijk gesteld. De kinderen van dezulken, welke geboren worden na deze afsnijding, kunnen dan ook niet meer tot lidmaten of bondelingen gerekend worden. Daarom mag het sacrament van de Doop aan deze kinderen niet worden bediend vóór en aler hun ouders wederom zijn aangenomen, of eerst nadat zij zelf, groot geworden zijnde, belijdenis hebben gedaan.

In Gods Woord vinden wij vele bewijzen, dat deze ban of uitsluiting gegrond is in Gods Woord.

- In het Oude Testament vinden wij deze macht gebruikt overal waar wij sacramenten vinden. Zelfs bij het sacrament of de sacramenten van het werkverbond vinden wij deze sleutel gebruikt. God dreef de gevallen mens door een engel met een vlammend lemmer eens zwaards uit het paradijs, om te bewaren de weg van - het sacrament - de boom des levens (Gen. 3:24). En het zou niet vreemd zijn wanneer men hier stelde, dat het voorrecht van de sabbat hem om der zonden wil ook ontnomen is in de vloek, dat hij met smarten in het zweet zijns aanschijns zijn brood zou eten, al de dagen zijns levens (Gen. 3:17 en 19). Deze zou dan in de oprichting van het genadeverbond in het Zaad der vrouw weer zijn hersteld, zoals wij daarna lezen van het offeren van Kaïn en Abel: "Ten einde van enige dagen", enz.
- Na de val vinden wij deze ban toegepast op Kaïn, in het verdrijven en doen uitgaan van hemvoor het aangezicht des Heeren (Gen. 4:14 en 16).
- Verder zien wij dan nog dat de priesters naar des Heeren bevel deze ban oefenen, in de uitsluiting van de tabernakel van de onreinen en die melaats waren (Lev. 13:2 en 2 Kron. 20:21). In het uitroeien der zielen uit hun volken (Lev. 19:8). Ook in de uitwerping van sommigen uit de synagoge.
- Deze ban vinden wij ook in het Nieuwe Testament ingesteld (Matth. 18:15-17). En ook gebruikt door de apostolische kerk. Paulus had besloten, als de gemeente vergaderen zou (1 Kor. 5:5): "dezulken aan de satan over te geven, tot verderf des vleses, opdat de geest behouden moge worden in de dag van de Heere Jezus." En 1 Tim. 1:20: "Onder welken is Hymeneus en Alexander, die ik de satan overgegeven heb, opdat zij zouden leren niet meer te lasteren."
- Ook vinden wij dat deze ban zonder aanzien des persoons in de eerste christelijke kerk werd toegepast, zoals Christus daarover de gemeente van Efeze prijst (Openb. 2:2), dat zij de kwaden niet kon verdragen. De kerkvader Ambrosius deed de keizer Theodosius in de ban, welke daarna langs vier trappen van boetvaardigheid en berouw weder is aangenomen en in de gemeenschap der kerk hersteld.

Voor deze christelijke ban bestaan verscheidene redenen.

1. Het vloeit uit de natuur vaneen maatschappij of lichaam voort. Alle vergaderingen hebben het recht en de macht om verderfelijke leden uit te werpen.
2. Ook het nut, dat zij afwerpt, is een reden voor de ban. Want daardoor wordt de lastering van Gods Naam voorkomen. Anders lezen wij in Rom. 2:24: "De Naam Gods wordt om uwentwil gelasterd onder de heidenen." En wel alsof God een God was, Die lust had aan goddeloosheid, en Die met de boze kon verkeren, zulks tegen Psalm 5:5.
3. Daardoor wordt ook de besmetting van anderen voorkomen, want (1 Kor. 5:6): "Een weinig zuurdesem maakt het hele deeg zuur." Paulus zegt daarom (2 Tim. 2:17): "Hun woord zal voorteten als de kanker."
4. Daardoor worden zondaren tot beschaamdheid, tot vernedering en dus terechtgebracht, want de ban is ingesteld tot behoudenis voor de ziel (2 Thess. 3:14 en 1 Kor. 5:5). Daarom zegt de apostel Judas (Judas:23): "Behoudt anderen door vrees." En Paulus zegt, opdat de vrede en de rust der kerk bewaard bleven, dat hij wenste dat diegenen afgesneden werden, die haar onrustig maakten (Gal. 5:12).
5. Een reden voor de christelijke ban vinden wij zelfs in de gewoonte der heidenen, dewelken diegenen van hun offeranden uitsloten, die het bevel der druïden niet gehoorzaamden. Dan werden dezen vervolgens ook uit de gemeenschap der mensen verstoten, dewijl men de samenspreking met hen schuwde, opdat men niet besmet werd.

Bezien wij nu op welke wijze en langs welke trappen de kerkelijke macht tot deze uitbanning komt. De onderwijzer spreekt van drie trappen.

Als eerste trap noemt hij: *nadat dezulken verscheidene malen broederlijk vermaand zijn*. Hierdoor moeten wij eerst de vermaningen en waarschuwingen in het heimelijke onder vier ogen verstaan. En daarna, wanneer zo iemand niet hoort, de vermaningen en waarschuwingen in de tegenwoordigheid van nog één of twee anderen.

De tweede trap is, *dat dezulken, nadat zij menigmaal broederlijk vermaand zijn, en van hun dwalingen en schandelijk leven niet willen afstaan vervolgens aan de gemeente of degenen, die van de gemeente daartoe verordineerd zijn, de kerkenraad, worden aangebracht*. De taak van de kerkenraad is dan met vermaningen en waarschuwingen aan dezulken de sacramenten te verbieden, hen ook bedreigende met de uitsluiting uit de christelijke gemeente, en dus door God Zelf uit het rijk van Christus.

De derde trap volgt dan, wanneer dezulken, naar het woord van de onderwijzer, *naar alle vermaningen niet vragen*, - of naar het verbod van het Avondmaal, hetwelk gepaard ging met gedurige vermaningen tot bekering, of God hun toch te eniger tijd bekering geven mocht, - *niet langer willen horen*. Wanneer zij niettegenstaande dit alles, en tegen de censuur en schorsing in nog bozer en verharder worden en in het zondigen blijven voortgaan, en naar geen bestraffingen meer willen luisteren. Dan is het gedaan; dan geven dezulken bewijzen dat de Heere Zelf Zijn hand van hen aftrekt, en dat het Woord hun tot een reuk des doods ten dode is. Dan wordt iets gezien van hetgeen wij lezen in 1 Petrus 2:8: "Waartoe zij ook gezet zijn."⁴

⁴ De kanttekening wijst op het tekstverband, dat zij gezet zijn, verplicht zijn om te geloven

Zulk één is in de gestalte van zijn gemoed erger dan een heiden, en daarom moeten Gods knechten, al is het ook nog zo'n harde zaak voor hen, naar des Heeren last hem metterdaad afsnijden en uitsluiten uit de gemeente en hem alzo stellen als een heiden, gelijk ook de onderwijzer zegt.

De wijze, waarop deze afsnijding geschiedt, kunnen wij vinden in het formulier om de christelijke ban te bedienen, hetwelk achterin ons kerkboek staat.

Dat de ban bij trappen moet worden uitgevoerd, vinden wij bevestigd in Gods Woord. De Heere Jezus gelast dit aldus te doen (Matth. 18:15-17): "Maar indien uw broeder tegen u gezondigd heeft, ga heen en bestraf hem tussen u en hem alleen; indien hij u hoort, zo hebt gij uw broeder gewonnen. Maar indien hij u niet hoort, zo neem nog één of twee met u; opdat in de mond van twee of drie getuigen alle woord besta. En indien hij dezelve geen gehoor geeft, zo zegt het .de gemeente; en indien hij ook de gemeente geen gehoor geeft, zo zij hij u als de heiden en de tollenaar." Dat is ook hetgeen wij lezen in 1 Kor. 5:13: "Doet gij deze bozen uit ulieden weg."

Bij de Joden waren eveneens drie onderscheiden trappen van uitbanning in gebruik.

- De eerste trap was bij hen uitsluiting uit alle gemeenschap van de kerk gedurende dertig dagen. En dit werd verdubbeld, al naar gelang van de grootte van de ergernis of het uitblijven van bekering, tot zestig of negentig dagen.
- De tweede trap was een uitsluiting van alle soorten van gemeenschap met de mensen, en dit onder vele vervloeking, welke over zulk één werden uitgesproken.
- De derde trap was, naar het zeggen van de Joden, de allerzwaarste en verschrikkelijkste verbanning. Wanneer iemand namelijk zeer zwaar tegen de wet van Mozes had gezondigd, zodat hij de Goddelijke wraak werd waardig geacht en daaraan geheel werd overgegeven. De Joden noemden deze ban het *schammatha*. Velen menen dat dit woord overeenkomt met het woord *maranatha*, hetwelk wij lezen in 1 Kor. 16:22: "Indien iemand de Heere Jezus Christus niet liefheeft, die zij een vervloeking. Maranatha."

In het vervolg van het antwoord van de onderwijzer zien wij ***hoe lang deze uitsluiting moet duren, en wanneer en hoe het hemelrijk daarna weer moet worden ontsloten.***

De personen, voor wie het Koninkrijk der hemelen ontsloten moet worden, zijn, naar het woord van de onderwijzer, dezelfden, die uitgesloten zijn geweest.

En dan wel diegenen voornamelijk en in het bijzonder, ***wanneer zij van hun dwalingen en schandelijk leven afstand doen, dus recht gehoor geven.*** En hierdoor moeten wij niet slechts een gewone overreding of benauwdheid der consciëntie verstaan, welke voortvloeit uit de schandelijkheid van het kwaad in het oog der mensen, of uit de schadelijkheid voor het lichaam, of slechts uit vrees voor de hel en de verdoemenis. Maar hierdoor moeten wij zulken verstaan, die hun zonden waarlijk als zonden zien bij het licht van Jezus. Dus die uit liefde tot God daarover droefheid en smart ontvangen hebben, en wier droefheid eindigt in een onberouwlijke bekering. Dezen worden met hun zonden tot de Fontein Christus geleid, tot dat Lam, Dat de zonden der tot Hem komende wereld draagt. Want alleen in deze ware liefdesdroefheid wordt een waarachtige en rechte scheiding tussen de ziel en de zonde geboren.

Deze ontsluiting van het hemelrijk geschiedt dus ***wanneer zij waarachtige betering beloven en bewijzen.***

Niet wanneer zij, dat *beloven* in eigen kracht, maar wanneer zij door de Geest van Christus overtuigd zijn, en dus hun onmacht zien en gevoelen. Dat zij het niet beter kunnen of zullen maken in hun eigen kracht, maar het beloven, afziende van al het hunne, onder het inroepen van het licht, de leiding en de kracht van Jezus, zichzelf op Jezus en Zijn toezeggingen werpende.

En dan als zij zulks *bewijzen*. Dat wilzeggen, als er blijken zijn van de oprechtheid van hun overtuiging en bekering. Daarom mag de kerkelijke macht hier niet te schielijk zijn in het weder aannemen, maar moet zij wel terdege een tijd van beproeving stellen.

Bezien wij dan nu nog de wederaanneming of ontsluiting van het hemelrijk zelf. De onderwijzer zegt dit aldus: ***en wederom als lidmaten van Christus en van Zijn gemeente aangenomen worden.***

Dit moeten wij niet zo verstaan, alsof dan zulk één weer opnieuw zou moeten worden gedoopt en dus de kerk ingelijfd. Want de ceremonie van de Doop eens verricht zijnde, mag deze niet herhaald worden en het behoeft ook niet.

Maar hierdoor moeten wij verstaan, *dat zulken tot de gemeenschap der kerk en dus tot het gebruik der sacramenten weder toegelaten moeten worden.* Dus dat de Doop, die voor hen niet meer van kracht was, nu voor hen weer van kracht wordt en zij deze weder gebruiken kunnen tot verzegeling van hun inlijving in de kerk. En ook de sacramentele verzegeling van het Avondmaal van hun gemeenschap met Christus en al Zijn volk wordt hun weer aangeboden.

Hoe en op welke wijze deze *wederaanneming* geschiedt, kan men zien, gelijk ook hiervoor reeds gezegd is, in het formulier daarvoor achter in ons kerkboek.

Letten wij ook nog op *de Goddelijke autoriteit en kracht van deze sleutel.*

De Goddelijke autoriteit wijst de onderwijzer aan als hij zegt: ***achtereenvolgens het bevel van Christus.***

En hierdoor moeten wij verstaan dat deze sleutel door niemand anders mag worden bediend dan door wettige, daartoe gezonden dienstknechten Gods (1 Kor. 4:1). Anders heeft de uitsluiting of wederaanneming geen kracht of enige waarde.

En deze sleutel mag alleen maar gebruikt worden om gewichtige redenen naar de Bijbel (1 Kor. 5:4). En wel met een betamelijke gestalte en meteen heilig oogmerk. Dus niet uit enige bitterheid, maar uit innige liefde tot het behoud van de ziel. Dat men dus zijn vlees wil verderven en zulk een ziel aan de satan wil overgeven, en daarmee het behoud voor zijn geest zoekt (1 Kor. 5:5 en 1 Tim. 1:20). Dus alleen met medelijden en met droefheid mag deze sleutel worden gebruikt, en ook met zuchtingen en smeking tot de Heere, dat Hij Zijn eigen instellingen wil zegenen. En dus ook met verlangen om deze ziel, bekeerd zijnde, weder met liefde aan te nemen.

De kracht van deze sleutel wijst de onderwijzer aan als hij zegt: ***dat zulken van God Zelf uit het Rijk van Christus gesloten worden.***

Wanneer deze sleutel recht en naar het woord en bevel van Christus gebruikt wordt, is zij van die kracht, dat deze de uitsluiting van God Zelf uit het Rijk van Christus verzegelt. En de wederaanneming door deze sleutel, na de bekering, wordt ook verzegeld, hetgeen wij lezen in Matth. 16:18 en 18:18. De oorzaak van deze kracht ligt hierin, dat het God Zelf is, Die toesluit en opent. Dus gaat Gods werk vóór, en Gods knechten hebben dit maar te volgen. Daarom kan het niet anders zijn of degenen, welke Gods knechten op een rechte wijze op de aarde binden, zullen ook in de hemel gebonden zijn; en degenen, welke zij op de aarde ontbinden, zullen ook in de hemel ontbonden zijn.

Toepassing

Zie vrienden, wat elk onzer uit het hier verhandelde moet opmerken.

A. Allereerst ten opzichte van de onbekeerden, en dan wel in het bijzonder diegenen onder hen, die gerust en zorgeloos in hun natuurstaat leven.

Mensen, ziet toch welk een nare staat dit is, een geslotene, een gebondene in zijn natuurstaat te zijn. De hemel en al de schatkamers van Jezus zijn voor u toegesloten. U moet en zult van gebrek vergaan temidden van een aangeboden volheid. Wat is dat toch te zeggen, inde hemel gebonden te zijn en daar zelfs geen indruk van te hebben! Wat zal het u baten, vrienden, u toch te verbeelden, en dit niet kwijt te kunnen raken, dat gij straks een geopende hemel vinden zult? En als het er dan op aan komt, o, dan is de deur in het slot. Dan zult gij met de dwaze maagden (Matth. 25:11) moeten roepen: "Heere, Heere, doe ons open." Maar dan zult gij afgewezen worden met de woorden: *Het is nu te laat!* Daarom, als deze deur eens toe gaat, dan blijft zij in het slot, al schreeuwt gij nog zo hard en nog zo lang.

En vrienden, of u het gelooft of niet, u bent een gebondene in de hemel. En u mag doen. wat u doet, u kunt uw banden daar zelf nooit losmaken. En komt uw ontbinding dus niet uit de hemel, wat zal er dan van u worden? Als God een mens in de hemel losmaakt, dan leest hij in de Bijbel ook zijn vrijmaking. Gods knechten verkondigen dit dan. Wat is dit een groot onderscheid: uit de Bijbel wat aan te grijpen en een gebondene in de hemel te blijven; óf een losgemaakte ziel en een geopend Koninkrijk te krijgen, en dan de Bijbel in zijn hart waarheid te bevinden.

En mensen, indien u zo blijft, welke ban zal daarop volgen? Het zal nog wat anders te zeggen zijn dan hier van het Avondmaal gecensureerd of door de ban uit de gemeenschap der kerk geworpen te worden. Oo, die eeuwige ban! Wij weten het niet, ja geen oog heeft het gezien en niemand is ooit terug gekomen, die het ondervonden heeft wat het zal te zeggen zijn, menen in te gaan en dan een gesloten hemel te vinden, voor eeuwig verbannen te worden. O, dat onzalig verwezen te worden van het aangezicht des Heeren naar de poel des afgronds, alwaar de engel des afgronds, wiens naam is Abaddon of Apollion, heer en koning is (Openb. 11:11).

O mens, u hebt het te wachten en het hangt u boven het hoofd, vervloekt te worden. Mocht het u toch op het hart vallen. *Och, bedenk toch deze dingen en mocht u eens geloven dat het hier uw proeftijd is.*

B. Ter opwekking en besturing willen wij ook nog spreken tot degenen, die enige ontwakingen en overredingen hebben, en die van verre hun gebondenheid zien.

1. Zie hieruit welke de weg is van redding voor uw ziel. Want de ontbinding en ontsluiting moet eerst in de hemel geschieden; namelijk de vrijspraak in de Goddelijke vierschaar, zal ooit iemand ooit dadelijk vrijgemaakt worden. En weet dat Jezus alleen de sleutel heeft, en ook de macht om de sterkgewapende te binden. Ja, Hij heeft zelfs de sleutels van de hel en van de dood.
2. Daarom, ziet hoe verkeerd het dan is om zelf de hand aan zijn banden te leggen. Zelf de deur te willen openen, zijn losmaking in zijn plichten en in zijn tranen te zoeken. Dan maakt men zijn banden vaster. Er moet een deur der hoop als het ware vanzelf opengaan en van elders geopend worden. Dit verwacht men waarlijk tevergeefs van de heuvelen en van de menigte der bergen.

3. En daarom, vrienden, kan er wel een rechter en gereder weg zijn voor een gebonden ziel in satans macht om ontsloten te worden van alle banden en om de deur van het Koninkrijk geopend te krijgen, dan wanneer men met zijn banden naar boven gaat? O vrienden, laat daar uw kluisters aan handen en voeten zien. Wat is God over u toch goed, dat Hij de sleutels van de verkondiging des Woords geeft. Mocht u er dan onder neerzitten en op de Heere wachten. Vrienden, als u naar de kerk gaat onder de bediening van deze sleutel, wat moesten oog en hart dan naar binnen en naar boven uitgestrekt zijn om die Goddelijke hand, dat Jezus Zelf neerkomen mocht en u zegenen.
4. Och dat God u er voor beware, en zucht daar toch veel om, dat gij niet afgedreven wordt van waar u nu staat. Kon gij uw gevaar eens zien, hoe spoedig u wederom zou kunnen keren en verkeerd van Gods zaak en volk zou kunnen spreken. Sommigen kunnen zich in een ogenblik op de minste verzoeking afwenden. Anderen hebben zoveel indrukken dat zij niet zo spoedig kwalijk kunnen spreken. Maar mensen, gij kunt evenwel terugkeren. Zo lang u niet binnen bent gebracht door de machtige hand van de grote Koning, zo lang zijt gij niet veilig. U mist het zout, dat eeuwige bewaarmiddel, ware genade.
5. Het is waar, aan menigeen is een soort van ontsluiting geschied. Maar vrienden, zijt gij in de voorhof ingelaten? Bedenkt dan toch dat het voorhof het heilige niet is. Geloof toch dat nadrukkelijke woord, dat het voorhof aan de heidenen gegeven is (Openb. 11:2). Daarom, blijft daar niet staan, maar zoekt binnen het heilige te komen. Past op de deur, als er zich een reetje van opent, want waar gij nu staat, staat gij niet veilig.

Vrienden, tot uw waarschuwing en opwekking diene nog het volgende. Och, neemt dit toch mee en zoekt veiligheid, niet aan de deur, maar binnen de deur. O, al was u maar een dorpelwachter, als u maar niet buiten, maar binnen de poort van het Koninkrijk der hemelen wacht. Mocht u eens zo veel van uw onwaardigheid te zien krijgen, en van de grootheid der zaak, dat u met één kruimeltje genade tevreden zou zijn, en dat u die man of vrouw bent, die dit waarlijk heeft verbeurd.

Vrienden, die het menigmaal zo zeer benauwd hebt vanwege de menigvuldige verschrikkingen, aanvallen en bedriegerijen van de boze, weet dit tot uw bemoediging, dat als de duivel grote toorn krijgt en zijn felste aanvallen doet, dan doorgaans zijn tijd klein is en zijn heerschappij wel eens spoedig ten einde loopt (Openb. 12:12). Ik moet u zeggen dat het van ouds niet is gehoord wat God doen wil aan die onder u, die op Hem wachten.

C. Ook voor Gods volk is uit het verhandelde op te merken. Kinderen van God, zie hier uw wonderlijke staat.

1. U was een verbannene, een afgedrevene door een engel met een zwaard uit het paradijs, en dus in Adam van de boom des levens. Gij hebt de geopende deur van dit Koninkrijk nooit eerst gezocht. Maar God heeft u opgezocht en heeft u een geopende deur gegeven, die niemand kan sluiten. U hebt Jezus niet eerst liefgehad. U was wel tevreden en zong in uw boeien en gevangenschap, al waren de ijzeren deuren en de koperen grendelen en al uw boeien aan handen en voeten gesloten. Maar het is God, Die u uw gevaar en ellenden deed zien, en Die u in uw banden deed roepen. Die u uitgelaten heeft en in vrijheid gesteld door het bloed des verbonds (Zach. 9:11). Vrienden, het was immers geen minder, maar een veel groter wonder dan aan Paulus en Silas geschiedde (Hand. 16:16).

2. Wat ligt er toch een oneindige verplichting op u. Zonder uw toedoen zo gelukkig! Jes. 12:4-5: "Dankt de Heere; roept Zijn Naam aan; maakt Zijn daden bekend onder de volken! vermeldt dat Zijn Naam verhoogd is. Psalmzingt de Heere, want Hij heeft heerlijke dingen gedaan; zulks zij bekend op de ganse aardbodem." Ja, hoe betaamt het een volk, verlost door de Heere hun God, het Schild uwer hulp en uwer hoogheid, een geopende deur te bewaren door gedurig gebruik van Jezus als de Deur te maken en het dicht bij die Deur te houden. En daartoe wakende en biddende te blijven tegen de menigerlei verzoeken van binnen en van buiten, om er toch niet in te vallen. En dus ook in vreze te wandelen. En als de Heere rechtvaardig om der zonden wil Zijn aangezicht verbergt en Zich als met een wolk bedekt, zodat er geen gebed door kan, om het dan onder een gesloten hemel niet te kunnen stellen. Maar om dan rusteloos te zijn in het zoeken naar de oorzaken. En dit in vernedering en belijdenis, in het billijken en heiligen van God in het hart. Ja rusteloos te zijn buiten Jezus en buiten het aanraken van Hem met die zonden.

Vrienden, nog moet ik iets zeggen, daar wij weer aan het einde van dit jaar gekomen zijn.⁵

1. En dan wil ik in het algemeen zeggen: o, mocht met het eindigen en sluiten van dit jaar in het hart van elk onzer die deur eens worden gesloten, waaruit die dingen voortkomen, welke de ziel van God afhouden. De deur voor de wereld en voor de strikken derzelve; de deur voor de krachtige werking van de vorst der duisternis, voor de zonde en het ongeloof, voor de begeerlijkheden in het hart. In 1 Petrus 4:3 staat: "Want het is ons genoeg, dat wij de voorgaande tijd des levens der heidenen wil volbracht hebben, en gewandeld hebben", enz. Zij scheidden daarvan af. O mens, mocht het u ook zo eens gaan, dat er scheiding kwam tussen uw ziel en de zonde. En mocht het Woord des Evangelie zijn loop weer eens krijgen en verheerlijkt worden. Dat voor ons land onder hetzelfde eens een krachtige deur mocht worden geopend, zodat velen ingingen. Menigeen draait wat om de deur heen, hij tast naar de wand als een blinde, en de deur, het Evangelie en Jezus blijft voor hem bedekt en verborgen, en de Bijbel is hem gesloten. Och, vrienden, het Evangelie is een licht, het geloof is een sleutel, waar dat in het hart komt, daar opent het het gehele hart. Daar opent het de schatkamers van Jezus' zalige en gepaste volheden. Daar opent het de hemel, en daar sluit het de hel en de dood.

2. En daarom nog in het bijzonder wil ik iets zeggen tot u, mensen, *die nog gebonden en gesloten zijt, hetzij gij het weet of niet.*

Och, biedt u toch aan de Heere aan, op het horen van anderen dat gij blind zijt. Of God u toch eens mocht doen zien wie gij zijt en hoe het er bij staat. Zoekt toch de Heere. Indien u Hem zoekt, Hij zal van u gevonden worden; maar blijft gij Hem verlaten, Hij zal u in eeuwigheid verstoten. Gij zult eens een jaar beginnen, dat gij niet zult eindigen. En is het jaar voorbij, dan is er ook zo veel van uw genadetijd voorbij. Hoe schreeuwen de verdoemden in de hel wel om een ogenblikje genadetijd. Maar daar is het gedaan. Mocht gij in het jaar, dat nu aanstaande is, veel roepen dat het eens een jaar van het welbehagen des Heeren over u zijn mocht. Stelt het toch niet uit. Mocht gij heden Gods stem horen, eer het te laat is, en uw hart toch niet verharden. De engel heeft gezworen over de zee en over de aarde (Openb. 10:6), dat er na deze tijd geen tijd meer zijn zal.

⁵ Deze oefening werd gehouden op de laatste dag van het jaar

3. Tenslotte, *mocht het jaar van de verlost des Heeren eens aanbreken*. Dat het volk Gods uit hun diepten en ongesteldheden eens mocht opkomen, zowel voor henzelf als tot hulp voor het algemeen. Om zo als een enig man land en kerk op het hart, en ook elkanders lasten te dragen voor de Heere. En dat God onder ons eens heerlijk, en de Heere Zelf ons Sieraad en ons Schild worden mocht. Mocht dat heil, namelijk God in het midden van ons, eens nabij zijn om te komen (Jes. 56:1). Maar vrienden, wie heeft hier enig geloof? Doch God is een wonderlijk God.

Daarom, kinderen van God, ik eindig met Jes. 52:2-3: "*Schud u uit het stof, maak u op, zit neder, o Jeruzalem! maak u los van de banden van uw hals, gij gevangen dochter van Sion. Want zo zegt de Heere: Gijlieden zijt om niet verkocht, gij zult ook zonder geld gelost worden.*" Uw Goël leeft!

Het zij zo. Amen.

ZONDAG 32 (Vraag 86 en 87)

VAN DE DANKBAARHEID OF DE NOODZAKELIJKHEID DER GOEDE WERKEN

Vraag 86: Aangezien dat wij uit onze ellendigheid, zonder enige onzer verdienste, alleen uit genade door Christus verlost zijn, waarom moeten wij dan nog goede werken doen?

Antwoord: *Daarom, dat Christus, nadat Hij ons met Zijn bloed gekocht en vrijgemaakt heeft, ons ook door Zijn Heilige Geest tot Zijn evenbeeld vernieuwt, opdat wij met ons ganse leven Gode dankbaarheid voor Zijn weldaden bewijzen, en Hij door ons geprezen worde. Daarna ook, dat elk bij zichzelf van zijn geloof uit de vruchten verzekerd zij, en dat door onze Godzalige wandel onze naasten ook voor Christus gewonnen worden.*

Vraag 87: Kunnen dan die niet zalig worden, die, in hun goddeloos en ondankbaar leven voortvarende, zich tot God niet bekeren?

Antwoord: *In generlei wijze; want de Schrift zegt, dat geen onkuise, afgodendienaar, echtbreker, dief, gierige, dronkaard, lasteraar, noch rover, noch diergelijke, het Koninkrijk Gods beërven zal.*

Wij zijn nu toegekomen aan de leer van *de ware dankbaarheid des mensen aan God voor de verkregen en toegepaste verlossing door Christus*, als het derde stuk, dat nodig is om tot de ware troost beide in leven en in sterven te komen (zondag 32 tot en met 52).

Daarin handelt de onderwijzer:

- Eerst van de dankbaarheid in het algemeen, als een vrucht van het geloof en een bewijs van de verlossing (zondag 32 tot en met 44).
- Daarna spreekt hij van het voornaamste stuk derzelve, namelijk in het bijzonder van het gebed. Tevens kunnen wij daaruit zien hoe gebrek in de dankbaarheid weer ellende wordt en het gebed vereist, en aldus zal ons blijken het leven van een christen aan deze zijde van de eeuwigheid onvolmaakt en als een cirkel te zijn, want waar het ene eindigt, daar begint het andere (zondag 45 tot en met 52).

Wat betreft het eerste, de ware dankbaarheid in het algemeen, zullen wij met de onderwijzer de noodzakelijkheid en de oprechtheid daarvan zien (zondag 32 tot en met vraag 113 van zondag 44). Als ook *de onvolkomenheid daarvan in dit leven* (zondag 44)

En van de waarheid en oprechtheid van de ware dankbaarheid handelt de onderwijzer in dier voege:

- Dat hij eerst doet zien de noodzakelijkheid van de ware dankbaarheid voor een door Christus verlorene ziel. En dat deze zulks naar binnen en naar buiten door goede werken moet vertonen (zondag 32).
- Daarna doet hij ons zien wat de dankbaarheid of de werken goed en oprecht maakt, dus welke de grond en de regel zijn, waaruit en langs welke deze moeten worden verricht, zullen zij de naam van *goed* verdienen (zondag 33 tot en met vraag 113 van zondag 44).

Sprekende van *de noodzakelijkheid der ware dankbaarheid voor een door Christus verlorene ziel, in het vertonen van goede werken naar binnen en naar buiten*, in de 32e zondagsafdeling, welke wij nu behandelen, letten wij op twee hoofddelen:

- I. Wat het onderwerp is, waarvan in het opschrift, boven dit deel van de Catechismus gesproken wordt, namelijk de dankbaarheid.
- II. Wat deze voor een door Christus verlorene ziel noodzakelijk maakt.

Ten aanzien van het eerste hoofddeel bezien wij:

- A. de natuur van de ware dankbaarheid aan God voor de toegepaste verlossing door Christus, en
- B. Waarom de leer der Godzaligheid of der goede werken in het opschrift boven dit deel van de Catechismus de naam draagt van dankbaarheid.

A. Wat het eerste betreft, *de natuur van de ware dankbaarheid*, daarvan hebben wij de laatste keer breed en uitvoerig gesproken ⁶ en daar meteen aangewezen wat deze ware dankbaarheid in een ziel aanwezig acht, waarin deze bestaat en welke gestalten er mede gepaard gaan, dus welke de bewijzen van de waarheid derzelve zijn. Daarom gaan wij hieraan nu voorbij.

Wij zullen hier slechts in het kort nu beschouwen hoe deze ware dankbaarheid omschreven kan worden, ofwel wat deze is. *De ware dankbaarheid is een opwelling, een opklimming of verheffing van een verlorene ziel tot God door Christus, veroorzaakt door de Heilige Geest, Welke in zulk één woont, waardoor zulk één deze oneindig grote weldaad, ontstoken door de liefde Gods, tot God wederbrengt.*

We zouden het ook kunnen noemen: *een vanzelfsheid ten goede om God te prijzen, eer te geven en groot te maken door geheel voor Hem te willen leven*. Paulus noemt dit (Rom. 12:1) van zichzelf een dankoffer te maken, hetwelk vanzelf in het hart van zulk één opwelt en uitspruit. En dit vloeit dan voort uit een gevoel van eigen onwaardigheid, van de oneindige grootheid van de verlossing uit zulke gevaren, en dit langs zulk een hoge weg, en ook van het oneindig toppunt van geluk, waartoe zulk een slechte in zichzelf reeds verheven is en nog zal worden. Zo verlost zijnde uit de hand der vijanden (Lukas 1:74-75), kan het niet anders of daaruit spruit voort de dienst van God en de lust tot heiligheid en gerechtigheid al de dagen des levens.

Bezien wij nu nog wat wij door deze leer der dankbaarheid hier te verstaan hebben, zoals het hier in dit derde deel van de middelen tot de ware troost voorkomt. Wij moeten er door verstaan:

1. De *leer* van de Godzaligheid, de leer van de heiligmaking, welke aan de rechtvaardigmaking is vastgemaakt, ofwel de leer van de goede werken, en dan niet als verdienende oorzaken, maar als vruchten en bewijzen van de waarheid en oprechtheid des geloofs. Zo is Abraham (Jak. 2:21) uit de werken gerechtvaardigd toen hij zijn zoon Izak op het altaar heeft geofferd. En in Hebr. 12:14 staat, dat zonder heiligmaking niemand God zal zien. Jakobus zegt, dat het geloof zonder de werken een dood geloof is (Jak. 2:17).
2. Wij moeten hier ook verstaan, dat de *betrachting* van de Godzaligheid en een heilige wandel naar Gods Woord, menigmaal uit hoofde van dankbaarheid wordt aangedrongen.
Dit blijkt ons uit de vermanende woorden van Paulus (Rom. 12:1): "Ik bid u dan, broeders, door de ontfermingen Gods, dat gij uw lichamen stelt tot een levende,

⁶ Verzameling van Oefeningen (bladz. 259),

heilige en Gode welbehaaglijke offerande, welke is uw redelijke godsdienst." Dat hier van geen zoenoffer, maar van een dankoffer gesproken wordt, is wel duidelijk, omdat Christus alleen het zoenoffer heeft teweeggebracht (Hebr. 10:14): "Want met één offerande heeft Hij in eeuwigheid volmaakt degenen, die geheiligd worden." Hier wordt dus een dankofferande bedoeld, aangezien het noodzakelijk is en betaamt, dat het gehele leven van een gelovige een gedurig dankoffer is vanwege het zoenoffer van Christus. Hierbij nog gevoegd (Kol. 1:10): "Opdat gij moogt wandelen waardiglijk de Heere, tot alle behagelijkheid, in alle goede werken vrucht dragende, en wassende in de kennis van God." En vers 12: "Dankende de Vader, Die ons bekwaam gemaakt heeft om deel te hebben in de erve der heiligen in het licht." En Kol. 3:17: "Enalwat gij doet, met woorden of met werken, doet het alles in de Naam van de Heere Jezus, 'dankende God en de Vader door Hem."

En tenslotte blijkt zulks ook hieruit, dat de gehele godsdienst uit dankofferen bestaat (Psalm 50:14): "Offert Gode dank en betaalt de Allerhoogste uw geloften." En vers 23: "Wie dankoffert, zal Mij eren."

B. Bezien wij nu de redenen, waarom *de leer der Godzaligheid of der goede werken* in het opschrift boven dit deel van de Catechismus de naam draagt van *de dankbaarheid*.

1. Zulks is omdat hier niet zo zeer gesproken wordt van die plichten, welke elk mens als schepsel Gods, aan God als zijn soevereine Schepper verschuldigd is, maar voornamelijk van die plichten, welke een verlost zondaar uit wederliefde moet toebrengen aan de Drie-enige God, als Zijn Verlosser, Heilig- en Heerlijkmaker in Christus door de Geest. Dit wil dit *danken* hier eigenlijk zeggen, en is zo zeer verre van de verdienstelijkheid der goede werken.
2. Zulks ook omdat de onderwijzer van geen andere dankbaarheid spreekt dan van deze dankbaarheid, welke alleen en ten volle een dankbaarheid is en genoemd mag worden. Dit blijkt:
 - a. Omdat de onderwijzer hier spreekt van een dankbaarheid, welke volgt op een verlossing door de verdienste van Christus, alleen door de vrije genade. De onderwijzer toont hiermede dus aan, dat hij alle goede werken als verdienende oorzaken in het stuk van de rechtvaardiging des zondaars geheel uitsluit, en zulks naar de Bijbel, maar dat hij de werken ten hoogste voorstaat als onafscheidelijke vruchten en bewijzen van de ware verlossing door Christus uit al zijn ellenden.
 - b. Het blijkt ook dat het ten volle een dankbaarheid is, want de grootste dankbaarheid is men toch verschuldigd voor een vrij geschenk, dat men zonder enige verdiensten ontvangt. Wanneer iemand loon verdiend heeft en dit ontvangt, dan moge zulk één al bij het ontvangen met de mond bedanken, maar hij weet wel dat het hem toekomt. Doch hier is dit anders. Het, is vrije genade waardoor een walgelijk zondaar uit de allerhoogste en allerdiepste ellenden en eeuwige gevaren is verlost. Nu is er geen groter ellende en gevaar dan de vervreemding van God door de afval en de zonde, en dan de blindheid voor al wat de mens boven het hoofd hangt. En er is geen grotere weldaad dan Christus te vinden, die zalige Weg van verzoening en vrede met God (Zach. 13:1), die rust voor een vermoeide en amechtige ziel (Matth. 11:28). Geen grotere weldaden dan op goede gronden in plaats van de hel de hemel te mogen verwachten. En hieruit volgt dat er ook geen groter dankbaarheid is dan deze. Een dankbaarheid of dankbare gestalte, welke veroorzaakt wordt door de Heilige Geest, uit het gevoel van de grootheid van al deze dingen en ook van eigen onwaardigheid.

- c. De reden, waarom hier van dankbaarheid gesproken wordt, is ook omdat deze zaak iets is, dat meer of minder uitspruit in de harten van alle verlostten. Dus het is een allervoornaamst bewijs van de oprechtheid van iemands staat voor God, en van de volkomenheid in de delen van het werk Gods in het hart. Zo is het danken het einde van het gebed, en is het een opwelling van het nieuwe leven om God te verhogen en voor Hem in nederigheid te leven. Uit dit alles kunnen wij zien op welk een gepaste wijze onze dierbare Catechismus is opgesteld, geheel naar de weg, welke God houdt in mensen tot Zijn gemeenschap over te brengen. Alzo is de Catechismus ook in deze geheel naar de bevindingen van Gods volk en op de Bijbel gegrond.

Betreffende het tweede hoofddeel, wat deze dankbaarheid voor een door Christus verlostte ziel noodzakelijk maakt, bezien wij:

- A. Welke de redenen zijn, waarom de onderwijzer dit stuk begint met te vragen naar de noodzakelijkheid der goede werken; en
- B. Welke de ware redenen zijn; waarom een mens, welke door Christus uit zijn ellendigheid is verlost zonder enige verdienste zijnerzijds, dus alleen uit genade, goede werken moet betrachten (vraag 86 en 87).

A. Staan wij dan eerst stil bij de redenen, waarom de onderwijzer dit stuk der dankbaarheid hier begint met te vragen naar de noodzakelijkheid der goede werken, zeggende: ***Aangezien wij uit onze ellendigheid, zonder enige onzer verdienste, alleen uit genade door Christus verlost zijn, waarom moeten wij dan nog goede werken doen?***

1. Als eerste reden kunnen wij dan noemen, dat de onderwijzer daarmee wil aantonen de ongegrondheid van de tegengeworpen lastering van de tegenstanders van de leer der algehele genade. Die dus voorgeven, dat wanneer men de verdienstelijkheid der werken ten enenmale ontkent en uitsluit, er alsdan geen genoegzame gronden zijn om de goede werken aan te dringen en de mens daartoe te verplichten.

2. Tevens wil de onderwijzer daarmee aanwijzen, dat wij alleen genoegzame, ja andere gronden hebben om de noodzakelijkheid der goede werken aan te dringen, aangezien onze aandrang van en door de liefde is. Ik zeg: *door de liefde, die sterker is dan de dood, harder dan het graf, als vurige kolen en vlammen des Heeren, dewelke vele wateren niet kunnen uitblussen*, zoals wij lezen in Hoogl. 8:6-7. En Paulus zegt (2 Kor. 5:14-15) "De liefde van Christus dringt ons, - en ziet eens welke werken daaruit voortkomen - als die dit oordelen, dat indien Eén voor allen gestorven is, zij dan allen gestorven zijn. En Hij is voor allen gestorven, opdat degenen, die leven, niet meer zichzelf zouden leven, maar Die, Die voor hen gestorven en opgewekt is." En vers 17: "Zo dan, indien iemand in Christus is, die is een nieuw schepsel: het oude is voorbij gegaan, ziet, het is alles nieuw geworden."

3. Ook is het een reden, waarom de onderwijzer op deze wijze dit stuk behandelt, dat Gods volk een verdorven deel in zich behoudt, een boos hart, geneigd om af te wijken en de Heere te verlaten. Namelijk die neigingen tot zorgeloosheid, op ontvangen genade. Niet dat deze uitwerking voortkomt uit de aard van de genade, maar juist vanwege de verdorvenheid. De kinderen des Heeren zijn juist dan in gevaar om in slaap te raken met de bruid (Hoogt. 5:2), en met de discipelen, en wel bijzonder met Petrus (Matth. 26:40). Daarom voegt Jezus het bidden met het waken samen (vers 41).

4. Aldus wil de onderwijzer hiermede aantonen, dat het niet genoeg is eens genade te hebben en dan te rusten. Want het werk van een gelovige ziel, welke door Christus is verlost, begint dan eerst recht. Het leven van een christen, van het begin dat hij leven ontving tot aan zijn dood toe, moet zijn en betaamt te zijn een gedurig en waarachtig danken van God. Ja, een verhogen en verheerlijken van God, vanwege die uitgevonden hoge weg van verzoening in Zijn Schootzoon, dat het de Vader behaagd heeft deze Zijn Zoon te openbaren in de kracht van Zijn verdiensten aan en in zulk een zondige en onwaardige in zichzelf. En om zulks naar buiten te vertonen door een gedurige bekering tot God; ja dat de wet Gods in het hart geschreven is.

Daartoe zal de ziel dagelijks biddend gebruik van Christus maken tot gedurige rechtvaardiging en heiligmaking. Dit alles is de ganse inhoud van het leven van een verlostte ziel, en daarom ook de inhoud van dit derde deel van de middelen tot ware troost, opdat zulk een ziel hoe langer hoe meer tot de heerlijkheid bekwaam gemaakt worde.

Want dit danken is en zal zijn het volmaakte werk der hemelingen in de heerlijkheid, zoals wij dit lezen in Openb. 5:11-14. Daar zegt Johannes: "En ik zag, en ik hoorde een stem veler engelen rondom de troon, en de dieren, en de ouderlingen; en hun getal was tien duizendmaal tien duizenden, en duizendmaal duizenden; zeggende met een grote stem: Het Lam, Dat geslacht is, is waardig te ontvangen de kracht en rijkdom en wijsheid en sterkte en eer en heerlijkheid en dankzegging. En al het schepsel, dat in de hemel is en op de aarde, en onder de aarde, en die in de zee zijn, en alles wat in dezelve is, hoorde ik zeggen: Hem, Die op de troon zit, en het Lam, zij de dankzegging en de eer en de heerlijkheid en de kracht in alle eeuwigheid. En de vier dieren zeiden: Amen. En de vier en twintig ouderlingen vielen neder en aanbaden Degene, Die leeft in alle eeuwigheid."

U ziet dus dat ook het neervallen op het aangezicht en het aanbidden behoort tot het danken.

B. Nu dan wat betreft het tweede, *welke de ware redenen zijn, waarom een mens, welke door Christus uit zijn ellendigheid is verlost zonder enige verdienste zijnerzijds, dus alleen uit genade, nog goede werken moet betrachten*. Hier zullen wij zien hoe de leer van de onverdienstelijkheid der werken, dus de leer van de verlossing uit vrije genade door Christus, ten krachtigste tot heiligheid leidt. Dit is de inhoud van het antwoord op de vragen 86 en 87.

De eerste hoofdredenen, welke de goede werken noodzakelijk maken, geeft de onderwijzer in het antwoord op vraag 86.

Daarbij moeten wij er op letten, dat de eerste reden, welke de onderwijzer noemt, door hem genomen wordt uit de grond en oorsprong, waaruit de goede werken moeten voortkomen. Dit verklaart hij als volgt: ***Daarom, dat Christus, nadat Hij ons met Zijn bloed gekocht en vrijgemaakt heeft, ons ook door Zijn Heilige Geest tot Zijn evenbeeld vernieuwt.***

Hierin ligt opgesloten, dat de heiligmaking, welke bestaat in het oefenen der Godzaligheid en der goede werken, noodzakelijk gepaard moet gaan met de rechtvaardiging uit genade. Dit bewijzen wij:

1. Daaruit, dat deze zaken in Gods Woord steeds aan elkaar verbonden zijn.

- Gods Woord leert ons, dat alle genadige weldaden als een keten aan elkaar verbonden zijn, zó, dat die gerechtvaardigd en verlost is, ook geheiligd en vernieuwd is. En ook andersom, die niet vernieuwd en geheiligd is, deze ontbreekt

ook de verlossing (Rom. 8:29-30): "Die Hij tevoren gekend heeft, die heeft Hij. ook tevoren verordineerd den beelde Zijns Zoons gelijkvormig te zijn, opdat Hij de Eerstgeborene zij onder vele broederen. En die Hij tevoren verordineerd heeft, deze heeft Hij ook geroepen; en die Hij geroepen heeft, deze heeft Hij ook gerechtvaardigd; en die Hij gerechtvaardigd heeft, deze heeft Hij ook verheerlijkt." Door deze verheerlijking moeten wij zowel de aanvankelijke als de voltooide heiligmaking verstaan. Christus (1 Kor. 1:30) is van de Vader geworden tot wijsheid, tot rechtvaardigheid en tot heiligmaking. Dit lezen wij ook in 1 Kor. 6:11, 1 Petrus 1:2 en Ezech. 36:25-27. Daar wordt het nieuwe hart beloofd bij de reiniging van de ongerechtigheden.

- Gods Woord leert ons ook, dat Christus geen volkomen Zaligmaker zou zijn indien Hij niet volmaakt van alle kwaad verlost. En tot het kwaad der zonde behoort zowel de smet als de schuld daarvan. En daarom is de Heere Jezus (Hebr. 7:25) een Zaligmaker, Die volkomen zalig maakt al degenen, die door Hem tot God gaan. Hij is de Rotssteen, Wiens werk volkomen is (Deut. 32:4).

2. Dit noodzakelijk gepaard gaan van de heiligmaking met de rechtvaardigmaking bewijzen wij ook uit het doel en oogmerk van Christus in het ganse werk der verlossing.

- In de staat van Zijn vernedering is dit het doel en oogmerk van Christus geweest om voor de verlost zondaren de Heilige Geest te verwerven tot vernieuwing en heiligmaking. Dit bewijst geheel Rom. 6 en ook hfd.. 5:25-27. "Christus heeft Zichzelf voor Zijn gemeente overgegeven, opdat Hij haar heiligen zou", enz. "Opdat Hij haar Zichzelf heerlijk zou voorstellen een gemeente, die geen vlek of rimpel heeft", enz. Ook Titus 2:14: "Die Zichzelf voor ons gegeven heeft, opdat Hij ons zou verlossen van alle ongerechtigheid, en Zichzelf een eigen volk zou reinigen, ijverig in goede werken." Zie ook Gal. 1:4, Hebr. 9:14 en 1 Petrus 2:24.
- Dit is ook het doel en oogmerk van Christus geweest in de staat van Zijn verhoging. Want de Heere Jezus is tot geen ander doel opgestaan dan om de heiligmaking van Zijn volk te bevorderen. Dit lezen wij in Rom. 6:4: "Gelijkerwijs Christus uit de doden opgewekt is tot heerlijkheid des. Vaders, also ook wij in nieuwigheid des levens wandelen zouden." En Rom. 14:9: "Want daartoe is Christus ook gestorven en opgestaan, en weder levend geworden, opdat Hij beide over doden en levenden heersen zou."
- Doet daar dan nog bij, dat de Heere Jezus tot geen ander doel is ten hemel gevaren en zo uitermate verhoogd aan de rechterhand Zijns Vaders tot Koning over Zijn volk, dan tot hun heiliging. Dit lezen wij in Filipp. 2:9-11: "Daarom heeft Hem ook God uitermate verhoogd, en heeft Hem een Naam gegeven, welke boven alle naam is; opdat in de Naam van Jezus zich zou buigen alle knie dergenen, die in de hemel, en die op de aarde, en die onder de aarde zijn. En alle tong zou belijden dat Jezus Christus de Heere is, tot heerlijkheid Gods des Vaders."

3. Daaruit volgt dat hier ook in ligt opgesloten, dat er een noodzakelijk verband en samenvoeging zijn moet tussen de goede werken en de eeuwige zaligheid, zodat zonder goede werken niemand zalig worden zal.

- En dit blijkt hieruit, dat de goede werken alleen de weg tot de zaligheid zijn. Hoe zou men zalig kunnen worden, indien men niet op de weg is? Gods Woord leert ons dit (Gal. 6:16): "Zo velen als er naar deze regel zullen wandelen, over dezelve zal zijn vrede en barmhartigheid, en over het Israël Gods." Zie ook Hebr. 12:14: "Zonder heiligmaking zal niemand God zien." En Rom. 8:13.

- Ja, het vloeit ook voort uit de natuur van God Zelf. Anders zou de Heere een God zijn, Die lust had in goddeloosheid en Die met de boze kon verkeren. Maar dit is tegen hetgeen wij lezen in Psalm 5:5-7 en Hab. 1:13: "Gij zijt te rein van ogen dan dat Gij het kwade zoudt zien en de kwelling kunt Gij niet aanschouwen. Waarom zoudt gij aanschouwen die trouwelooslijk handelen? Waarom zoudt gij zwijgen als de goddeloze die verslindt, die rechtvaardiger is dan hij?" Zie ook 2 Kor. 6:14-16.
- Bovendien, een onvernieuwd schepsel zou het toch ook in de hemel niet kunnen harden. Hij kan het hier niet verdragen als er maar van de hemel gesproken wordt. Het is hem een vermoeidheid God te dienen en Zijn wacht waar te nemen (Mal. 3:14). Daarom, wat zou hij er ook doen?
- En tenslotte, dewijl de Godzaligheid of de dankbaarheid aan God, welke wordt bewezen door goede werken, het beginsel en zelfs een gedeelte, ja een eersteling is van de volle zaligheid. Daaruit volgt dat niemand tot de volle zaligheid zal komen, tenzij hij de eerstelingen daarvan als een onderpand heeft in zijn ziel.
Nu is het buiten tegenspraak, dat de volle zaligheid zal bestaan in de verzadiging met Gods beeld (Psalm 17:15), dat wil zeggen in volmaakte heiligheid. Dus kan het niet anders zijn of de vernieuwing naar dat beeld is er iets van (Titus 3:5). En dus mag men terecht stellen, dat Gods volk hier iets krijgt van al die zalige werkzaamheden, die in de hemel volmaakt en zonder zonde worden geoefend, hoewel hier zeer gebrekkig en menigmaal onder veel duisterheid en bestrijding en ook met ongeloof vermengd.

En dit is ook hetgeen in de harten van alle oprechten gevonden wordt, hoe duister het er ook uitziet. Dit blijkt uit die zucht naar heiligheid, ja zelfs naar volmaaktheid, al kunnen zij het zo ver niet brengen. En het komt ook in hen openbaar door die hartelijke onvergenoegdheid onder de kracht van de zonde en de onvolmaaktheid. De onderwijzer heeft dat wonderwel aangetoond in zondag 22, vraag 58: *Dat nademaal ik nu het beginsel der eeuwige vreugde in mijn hart gevoel, ik na dit leven volkomen zaligheid bezitten zal, die geen oog gezien, geen oor gehoord heeft, noch ook in eens mensen hart is opgeklommen, en dat om God daarin eeuwiglijk te prijzen.*

Paulus zelf moest zeggen dat hij het niet gegrepen had - namelijk de volmaakte heiligheid en het dienen van God zonder zonde. "Maar ik jaag er naar, of ik het ook grijpen mocht, waartoe ik van Christus Jezus ook gegrepen ben" (Filipp. 3:12).

Nu moeten wij ook nog letten op de tweede reden, welke de onderwijzer neemt uit het oogmerk of doel van God in het eisen van de goede werken door de verlorene zielen.

En zulks ten opzichte van God, Die het alles alleen waardige Voorwerp der verheerlijking is, de Bronader van alle zaligheden. Dit verklaart de onderwijzer als volgt: ***Opdat wij met ons ganse leven Gode dankbaarheid voor Zijn weldaden bewijzen en Hij door ons geprezen worde.***

Hierin vinden wij de betamelijke en de oneindige verplichting, welke er rust op een uit enkel genade door Christus verlorene ziel, *dat deze met zijn ganse leven Gode voor Zijn weldaden dankbaarheid bewijst.*

1. Bezien wij hier de betamelijke verplichting om Gode voor al Zijn weldaden dankbaarheid te bewijzen. O vrienden, de weldaden Gods zijn zo groot. Zij bestaan in de tegenwoordige verlossing uit zulk een rampzalige ellendestaat, en in zekere beloften van nog grotere weldaden na dit leven, en zulks alles uit loutere genade. Paulus leert ons (2 Kor. 1:10): "Die ons uit zo grote dood verlost heeft en nog verlost; op Welke wij hopen dat Hij ons ook nog verlossen zal." Is het niet groot? Jezus Zelf roept er van uit (Joh. 3:16): "Alzo lief heeft God de wereld gehad, dat Hij Zijn

eniggeboren Zoon gegeven heeft, opdat een iegelijk, die in Hem gelooft, niet verderve, maar het eeuwige leven hebbe." Ja, David roept daarvan in verwondering uit (Psalm 31 :20): "O, hoe groot is het goed, dat Gij weggelegd hebt voor degenen, die U vrezen." En ziet ook wat Johannes zegt (1 Joh. 3:1).

Daarom kan het niet anders zijn of deze weldaden Gods moeten de verlorene zielen verplichten tot dankbaarheid. Dat zij met David zullen uitroepen (Psalm 116:12): "Wat zal ik de Heere vergelden voor al Zijn weldaden, aan mij bewezen?" En vers 17: "Ik zal U offeren een offerande van dankzegging, en de Naam des Heeren aanroepen." En Psalm 103:1-2: "Loof de Heere, mijn ziel, en al wat binnen in mij is Zijn heilige Naam. Loof de Heere, mijn ziel, en vergeet geen van Zijn weldaden."

Hierom zegt Paulus (Ef. 1:3): "Gezegend zij de God en Vader van onze Heere Jezus Christus, Die ons gezegend heeft met alle geestelijke zegeningen in de hemel in Christus."

2. Ziet hier dan ook dat deze dankbaarheid aan de Heere moet bewezen worden met heilig te leven en het betrachten van goede werken. En zoals de onderwijzer zegt: **met ons ganse leven**. Dus niet alleen met woorden en gedachten, maar met de gehele wandel en daden, met al zijn doen en laten. Ziet dit in David (Psalm 56:13-14): "O God, op mij zijn Uw geloften; ik zal U dankzeggingen vergelden; want Gij hebt mijn ziel gered van de dood; ook mijn voet van aanstoot, om voor Gods aangezicht te wandelen in het land der levenden."

Want het is immers niet genoeg "Heere, Heere" te zeggen (Matth. 7:21), zonder dat men de wil des Heeren doet. Daarom vermaant Paulus (Rom. 12:1): "Ik bid u dan, broeders, door de ontfermingen Gods, dat gij uw lichamen stelt tot een levende, heilige en Gode welbehaaglijke offerande, welke is uw redelijke godsdienst." Nu zijn de gronden, waaruit de verplichting tot dankbaarheid door een heilige wandel kan worden afgeleid, gelegen in die bijzondere weldaden, die aan de verlorene zielen in Christus geschonken zijn.

- Zulks vloeit dus voort uit de eeuwige en vrije verkiezing Gods tot de zaligheid en de eeuwige gift aan de Zoon (Ef. 1:4): "Gelijk Hij ons uitverkoren heeft in Hem voor de grondlegging der wereld, opdat wij zouden heilig en onberispelijk zijn voor Hem in de liefde." Daarom zegt Paulus (Rom. 8:29): "Die Hij tevoren gekend heeft, die heeft Hij ook tevoren verordeneerd den beelde Zijns Zoons gelijkvormig te zijn." En Jezus zegt (Joh. 17:6): "Vader, zij waren Uwe, en Gij hebt Mij dezelve gegeven, en dit was het gevolg: zij hebben Uw woord bewaard."
- Het vloeit ook voort uit de roeping (Ef. 4:1): "Wandelt waardiglijk de roeping, waarmede gij geroepen zijt." 1 Thess. 2:22: "Dat gij zoudt wandelen waardiglijk Gode, Die u roept tot Zijn Koninkrijk en heerlijkheid." Daarom vermaant Petrus ook (1 Petrus 1:15): "Gelijk Hij, Die u geroepen heeft, heilig is, zo wordt ook gij zelf heilig in al uw wandel."
- Het vloeit ook voort uit de rechtvaardigmaking. Deze heeft zijn naaste doel in de heiligmaking, om voor de hemel bekwaam te worden gemaakt (Psalm 130:4): "Maar bij U is vergeving, opdat Gij gevreesd wordt."
- Het vloeit ook voort uit de aanneming tot kinderen. Want deze is gericht tot heiligheid van de wandel en tot afscheiding van het onreine (2 Kor. 6:17-18): "Ga uit het midden van haar en scheidt u af, zegt de Heere, en raakt niet aan hetgeen onrein is, en Ik zal ulieden aannemen. En Ik zal u tot een Vader zijn, en gij zult Mij tot zonen en dochteren zijn." 1 Petrus 1:17: "En indien gij tot een Vader aanroept Degene, Die zonder aanneming des persoons oordeelt naar eens iegelijks werk, zo wandelt in vreze de tijd uwer inwoning." En 1 Joh. 3:10: "Hierin

zijn de kinderen Gods en de kinderen des duivels openbaar. Een iegelijk, die de rechtvaardigheid niet doet, die is niet uit God, en die zijn broeder niet liefheeft."

- Het vloeit ook voort uit de verlossing en vrijkoping door zulk een dure prijs. Dit kan toch geen waarheid zijn wanneer de vrijgekochten in de zonden zouden blijven. Want dan was Christus een dienaar van de zonde. Wij lezen in Titus 2:14, dat Christus Zichzelf voor ons gegeven heeft opdat Hij ons zou verlossen van alle ongerechtigheid; en Zichzelf een eigen volk zou reinigen, ijverig in goede werken. En in 1 Kor. 6:20,, dat de gelovigen duur gekocht zijn, en dat het derhalve betaamt dat zij God verheerlijken in lichaam en geest, welke van God zijn.
- Ja, het vloeit ook voort uit het huwelijksverbond en de vereniging met Christus. Want het gevolg daarvan is de gehoorzaamheid en de vruchtbaarheid (Hoogl. 6:3-4). Daar zegt de bruid: "Ik ben mijns Liefsten." En Jezus antwoordt: "Gij zijt schoon, Mijn vriendin, gelijk Thirza, liefelijk als Jeruzalem, schrikkelijk als slagorden met banieren." Alzo lezen wij ook in Deut. 26:17-18: "Heden hebt gij de Heere doen zeggen, dat Hij u tot een God zal zijn, en dat gij zult wandelen in Zijn wegen. En de Heere heeft u heden doen zeggen, dat gij Hem tot een volk des eigendoms zult zijn." En ziet dan ook het doel daarvan: "opdat zij Hem gehoorzaam zouden zijn en Zijn geboden houden."
- Tenslotte vloeit het ook voort uit de inwoning, vernieuwing en verzegeling van de Heilige Geest (1 Kor. 3:16): "Weet gij niet dat gij Gods tempel zijt, en de Geest Gods in ulieden woont?" Want deze Geest in de gelovigen is een Geest des geloofs, Welke het hart reinigt (Hand. 15:9), en dit zal in de werken worden getoond. Het is een Geest van vernieuwing (Titus 3:5): "Hij heeft ons zalig gemaakt, niet uit de werken der rechtvaardigheid, die wij gedaan hebben, maar naar Zijn barmhartigheid, door het bad der wedergeboorte en vernieuwing des Heiligen Geestes."
- Het is een Geest der heiligmaking en der heerlijkmaking (1 Kor. 6:11): "En dit waart gij sommigen, maar gij zijt afgewassen, maar gij zijt geheiligd." En 2 Kor. 3:18: "En wij allen met ongedekten aangezicht de heerlijkheid des Heeren, als in een spiegel aanschouwende, worden naar hetzelfde beeld in gedaante veranderd, van heerlijkheid tot heerlijkheid, als van des Heeren Geest."
- Ja, die Geest is als een Geest der verzegeling, Wiens vruchten goede werken zijn (Ef. 4:30): "En bedroeft de Heilige Geest Gods niet, door Welke gij verzegeld zijt tot de dag der verlossing." Daarom wordt van de gelovigen gezegd (Ef. 2:10): "Want wij zijn Zijn maaksel, geschapen in Christus Jezus tot goede werken, opdat wij in dezelve zouden wandelen."

Dan wijst de onderwijzer ook het doel van dit alles aan, zeggende: ***Opdat God door ons geprezen worde.*** Ziet dan hier:

a. De betamelijke verplichting dat God geprezen zal worden.

- God heeft alles toch gewrocht om Zijns Zelfs wil (Spr. 16:4). En Rom. 11:36: "Uit Hem en door Hem en tot Hem zijn alle dingen. Hem zij - derhalve - de heerlijkheid in der eeuwigheid."
- En zulks betaamt niet alleen als een redelijk schepsel (Openb. 4:11): "Gij zijt waardig te ontvangen de heerlijkheid, en de eer en de kracht; want Gij hebt alle dingen geschapen, en door Uw wil zijn zij en zijn zij geschapen." Waarom Paulus zegt (Rom. 1:21), dat de heidenen zich niet zullen kunnen verantwoorden, dewijl zij God niet hebben verheerlijkt, noch Hem gedankt.
- Maar zulks past dan wel voornamelijk en dubbel de verlost des Heeren (1 Petrus 2:9): "Gij zijt een uitverkoren geslacht, een Koninklijk priesterdom, een heilig

volk, een verkregen volk, opdat gij zoudt verkondigen de deugden Desgenen, Die u uit de duisternis geroepen heeft tot Zijn wonderbaar licht." Dit vergeleken met Jes. 43:6-7: "Ik zal zeggen tot het noorden: Geef; en tot het zuiden: Houd niet terug; breng Mijn zonen van verre, en Mijn dochters van het einde der aarde. Een ieder, die naar Mijn Naam genoemd is, en die Ik geschapen heb tot Mijn eer." En vers 21: "Dit volk heb Ik Mij geformeerd, zij zullen Mijn lof vertellen."

b. Zie hier nu ook nog *dat dit prijzen moet geschieden door heilig te leven en goede werken te betrachten.*

- Dit blijkt wel hieruit, dewijl in elke zonde een verloochening is van al de deugden Gods. En zo is deze tot een gedurige ontering van God met de daad. Met zijn daden zegt de dwaas toch in zijn hart (Psalm 14:1): "Er is geen God." En daarbij geven de zonden ook aanleiding dat Gods Naam door anderen wordt onteerd (Rom. 2:4): "De Naam Gods wordt om uwentwil gelasterd onder de heidenen."
- Het blijkt ons ook zo duidelijk uit Gods Woord. Jezus zegt Zelf (Joh. 15:8): "Hierin is Mijn Vader verheerlijkt, dat gij veel vrucht draagt." Paulus noemt het (Filipp. 1:11): "Vruchten der gerechtigheid, die door Jezus Christus zijn tot heerlijkheid en prijs van God." En hij toont in Ef. 1:4, 6 en 12 aan, dat niemand tot prijs van Gods heerlijke genade kan zijn, dan door heilig en onberispelijk voor Hem in de liefde te zijn. En dit is hetgeen bedoeld wordt in Jes. 62:3, dat de gelovigen een sierlijke kroon en een koninklijke hoed zijn in de hand huns Gods.

Ook wijst de onderwijzer er op, dat er nog een oogmerk en doel van God in is ten opzichte van de gelovigen zelf en van hun naasten. Het doel in het vorderen van de goede werken met betrekking tot de gelovigen zelf is zoals de onderwijzer zegt: ***Daarna ook, dat elk bij zichzelf van zijn geloof uit de vruchten verzekerd zij.***

De onderwijzer spreekt hier van *een verzekering van zijn geloof uit de vruchten daarvan*. Hij wil daarmee niet zeggen, dat de Heilige Geest op geen andere wijze verzegelt. Want zulks te stellen is onwaar en zeer gevaarlijk.

- Want God de Heilige Geest zet Zijn stempel en goedkeuring wel op het werk des geloofs in die tijd. En dus op de onderhandelingen der ziel met Christus en op de verbondsonderhandelingen, die aan een gelovige geschonken worden. Zie dit in 1 Kor. 2:12. De Geest doet hen wel eens weten de dingen, die hen van God geschonken zijn, en Hij verzegelt hen wel eens van Gods liefde van alle eeuwigheid (Jer. 31:3). Ja, van die eeuwige gedachten des vredes over hen, zoals wij dat meermalen hebben aangewezen, sprekende over de zondagen 1, 23, 26 en 28.
- Te zeggen dat de Heilige Geest op geen andere wijze verzegelt is ook zeer gevaarlijk, omdat er zo veel zogenaamde natuurlijke en heidense deugden, zedigheden en vertoningen zijn, die naar buiten menigmaal de deugden van de Godzaligen te boven gaan. En daaruit volgt dan: Waar zit een mens op, als hij op die dingen zit? En wat troost kan iemand, die oprecht zoekt te zijn, daaruit ontvangen als hij bij Gods licht niet kan zien dat hij staat in de vereniging met de Persoon van Christus, en dat hij uit die vereniging werkt?
Ja, wat kan iemand dan al een uithangbord hebben, zonder dat er binnen iets is. Een leeg vat rammelt het hardst. Dus moet voor degenen, die geen andere verzekering kennen dan uit hun werken of vruchten of heiligmaking, de vastheid van hun staat wel een raadsel zijn. Want dan moet het eigen oordeel over zijn werken de grond zijn, waaruit voortvloeit dat zulk één tot zichzelf van vrede spreekt, en dat is zeer gevaarlijk. Paulus leert ons een gewisser verzekering (Ef.

1:13-14): "In welke gij ook, nadat gij geloofd hebt, zijt verzegeld geworden met de Heilige Geest der belofte; Die het Onderpand is van onze erfenis, tot de verkregen verlossing, tot prijs Zijner heerlijkheid."

Maar nu spreekt de onderwijzer ook *van de verzekering des geloofs uit de vruchten*, als iets dat aan het geloof *onafscheidelijk* verbonden is. En zulks niet om op te rusten, zonder dat men zich zou bekommeren of men wel in Christus is, maar om door het licht des Geestes, schijnende op de rechte vorm, welke alleen het werk goed maakt, temeer te worden bevestigd van de oprechtheid der vereniging met Christus, op Wie men alleen rusten mag. En dit ook omdat het werk der verzekering zijn namaaksel heeft, een werk in schijn, hetwelk tijdgelovigen veel hebben en vertonen, zoals wij lezen in Hebr. 6:4, 5 en 1 Kor. 13:1-3. Daarom moet men op de vruchten en gevolgen zien.

De werken staan dus niet abstract, (op zichzelf) maar zij vloeien voort uit de vereniging met Christus. Dan zijn het zekere bewijzen van het ware geloof en de inenting in Christus. Dan kan vaneen gelovige gezegd worden uit de werken, welke hij uit zijn geloof vertoont, als Abraham gerechtvaardigd te zijn (Jak. 2:14-26). En dit is het grote onderscheid tussen het doel van Paulus in zijn brief aan de Romeinen, die alle werken veroordeelt, hoe hoog ze ook gaan, wanneer zij geen vruchten van de vereniging met Christus zijn, en tussen het doel van Jakobus in zijn brief, die alle geloof veroordeelt, hetwelk geen goede werken als vruchten voortbrengt en nalaat. En hieruit volgt dus, dat ieder zowel moet zien op de natuur van de vereniging des geloofs, als op de werken als vruchten. Het één is niet afgescheiden van het andere.

Maar hier is dan weer een zwaarigheid en komt als vanzelf de vraag: *Wat moet men houden voor werken, die vruchten des geloofs zijn?*

Ons antwoord daarop is, dat hij zich bedriegt, die dit stelt in een grote mate van kennis van de Bijbel, in bijzondere zedigheid, in een afkeren van grove zonden, in een natuurlijke bedwinging van het humeur, of in grote bevattingen van wat al tot de heiligheid vereist wordt. Lodensteijn noemt dezulken *praters van het doen*. Er is tussen dezulken en de ware geheiligde door de Geest van Christus net zo veel onderscheid als er is tussen voorpraters en voorgangers.

En daarom, vrienden, houd ik naar Gods Woord zulken er voor, die ingezonken klein in hun eigen niet voor God zijn. Die arme zielen, die zuchten vanwege het lichaam der zonde, die zuchten en liefdetranen schreien vanwege hun zonden en de liefdeloosheid van hun hart. Die tot in de grond hun ongelijkvormigheid zien en met hun hart op hun beste werken het doodvonnis schrijven. En dit alles door het licht, dat zij hebben over hun zondigheid in hun hart en in al hun daden. Die uit de diepte roepen, voor wie Jezus daarom zo dierbaar is, en die ook staan naar heiligheid. Maar het is voor hen zo onbereikbaar. O vrienden, in dezulken is zelfs een trek naar de volmaaktheid, naar zuivere eenswillendheid met de Heere. En ziet dezulken eens in gevallen, wanneer al die praters over het Evangelie nog geen klein ongelijk kunnen verdragen, wat hebben zij dan een kracht. Dan weten zij er vrij wat meer van wat het is zichzelf te verloochenen en het kruis achter Jezus dagelijks op te nemen en te dragen.

De onderwijzer wijst er tenslotte op, dat er nog een oogmerk en doel bij God is in het vorderen van de goede werken, namelijk met betrekking tot de naasten der gelovigen. Hij zegt: ***En dat door onze Godzalige wandel onze naasten ook voor Christus gewonnen worden.***

Ziet hoe dit woord van de onderwijzer wordt bevestigd uit Gods Woord.

- Het getuigt (Hoogl. 4:2 en 6:6) dat de gelovigen zijn als schapen, die uit de wasstede voortkomen, die altezamen tweelingen voortbrengen, en van welke geen jongeloos is.
- De Heere Jezus vermaant ook Zelf (Matth. 5:16): "Laat uw licht alzo schijnen voor de mensen, dat zij uw goede werken mogen zien, en uw Vader, Die in de hemelen is, verheerlijken." En Paulus zegt (Filipp 2:15. "Opdat gij moogt onberispelijk en oprecht zijn, kinderen Gods zijnde, onstraffelijk in het midden van een krom en verdraaid geslacht, onder welken. gij schijnt als lichten in de wereld."
- Ja, het Woord waarschuwt (Rom. 14:13 en Filipp. 1:10) tegen al het geven van aanstoot en ergernis, opdat Gods Naam om onzentwil niet gelasterd worde.

Zien wij nu nog op welke wijze de naasten der gelovigen hierdoor voor Christus gewonnen worden.

- (1) Dit geschiedt door woorden, gelijk wij zien in 1 Kor. 14:1 en 3, vergeleken met vers 24-25, alwaar de apostel al de gelovigen vermaant de liefde na te jagen en om te ijveren naar de beste gaven. Maar meest om te profeteren. En dan verklaart de apostel in vers 3 wat dit profeteren is, namelijk het spreken tot stichting, vermaning en vertroosting van de mensen. Hoe dan de gelovigen daardoor worden gewonnen, zegt de apostel ons in de verzen 24-25: Wanneer daar een ongelovige of ongeleerde inkomt, die kan daar overtuigd en geoordeeld worden, zodat de verborgen dingen van zijn hart openbaar worden, en hij, vallende op zijn aangezicht, God moet aanbidden en verkondigen dat God daar waarlijk tegenwoordig is. Ziet ook 1 Thess. 5:11 en Jak. 5:19.
- (2) Dit geschiedt ook zonder woorden, door de wandel (1 Petrus 2:12): "En houdt uw wandel eerlijk onder de heidenen; opdat in hetgeen zij kwalijk van u spreken als van kwaaddoeners, zij uit de goede werken, die zij in u zien, God verheerlijken mogen in de dag der bezoeking." En 1 Petrus 3:1-2: "Gij vrouwen, zijt uw eigen mannen onderdanig; opdat ook, zo enigen het Woord ongehoorzaam zijn, zij door de wandel der vrouwen zonder Woord mogen gewonnen worden, als zij zullen ingezien hebben uw kuise wandel in vreze." En vers 16: "En hebt een goed geweten, opdat in hetgeen zij kwalijk van u spreken als van kwaaddoeners, zij beschaamd mogen worden, die uw goede wandel in Christus lasteren."
- (3) En dit geschiedt door nederigheid en liefde. Daarom zegt Jezus tot Zijn volk (Joh. 13:14), dat zij schuldig zijn elkander de voeten te wassen. Dat wil zeggen, dat zij al het hunne er toe zullen bijbrengen, opdat de naaste een reine wandel krijgt, voortvloeiende uit een door het geloof gereinigd hart. Ook wijst dit op het in liefde dienstbaar zijn aan de naaste, zelfs in de geringste zaken.
- (4) Dit geschiedt ook door vurigheid en ijver des geestes. Hier wijst Paulus op (2 Kor. 9:2): "De ijver, van u begonnen, heeft er velen verwekt." Ja, het geschiedt ook door het zuchten en klagen, het schreien en wenen over zijn zonden, gepaard gaande met een tederheid naar buiten. Och vrienden, dit kan een goddeloos mens overwinnen en over zichzelf achterdochtig maken, zodat hij zal besluiten: Roept zulk één uit vanwege zijn onheiligheid? O, welk een blind monster moet ik dan wel zijn? Wat zal er dan van snij worden, als zulk één reeds zo klaagt en weent? In zulk een dag van bezoeking geven de goddelozen dan God de eer (1 Petrus 2:12), en grijpen zij de Godzaligen wel eens bij de slip van hun kleeft (Zach. 8:23), zeggende: "Wij zullen met u gaan, want wij hebben gehoord dat God met ulieden is." Het is een goed spreekwoord, *dat woorden al mogen wekken, maar voorbeelden trekken.*

Bezien wij voorts nog in het kort de tweede hoofdrede, welke de goede werken noodzakelijk maakt. Deze leidt de onderwijzer in vraag en antwoord 87 af *uit de straffen, welke door God op de kwade werken zijn bedreigd*. Letten wij daarbij op de bedoeling van de onderwijzer in het voorstellen van deze vraag: ***Kunnen die niet zalig worden, die in hun goddeloos ondankbaar leven voortvarende, zich tot God niet bekeren? En welke hij in het antwoord omschrijft als onkuisen, afgodendienaars, echtbrekers, dieven, gierigaards, dronkaards, lasteraars, rovers en diergelijken.***

Wij zien dan dat het de bedoeling van de onderwijzer niet is, dat hij hiermede wil aanwijzen dat alleen zulke grove zondaars van de zaligheid uitgesloten worden, en dat dus zedige, burgerlijke en uitwendig godsdienstige mensen, die in geen grove zonden leven, de zaligheid hebben te verwachten. Dit zij verre. Gods Woord spreekt anders, zoals wij in het vervolg nog zullen opmerken.

(1) Het oogmerk van de onderwijzer is hier alle onwetenden, alle ongelovigen, onwedergeborenen en alle onbekeerde en onheilige mensen, die Jezus niet liefhebben, aan te wijzen. En wel als allen liggende onder de heerschappij der zonde en des satans, in wie dus de oude natuur nog heerst, waaruit al de genoemde goddeloosheden en grove zonden voortspruiten en voortvloeien, indien de Heere het niet door Zijn algemene genade weerhoudt. En dit is naar Gods Woord, want Pau lus zegt (2 Thess. 1:8): "God zal met vlammend vuur wraak doen over degenen, die God niet kennen, en over degenen, die het Evangelie van onze Heere Jezus Christus ongehoorzaam zijn." En in Joh. 3:36 lezen wij: "Die in de Zoon gelooft, die heeft het eeuwige leven; maar die de Zoon ongehoorzaam is, die zal het leven niet zien; maar de toorn Gods blijft op hem." Hij is alrede veroordeeld. Joh. 3:5: "Voorwaar, voorwaar zeg Ik u: zo iemand niet geboren wordt uit water en Geest, hij kan het Koninkrijk Gods niet ingaan." Lukas 13:3 en 5: "Ik zeg- u: neen, dezulken, waar die oordelen Gods op vielen, waren geen groter zondaars; maar indien gij u niet bekeert, zo zult gij allen insgelijks vergaan." En Hebr. 12:14: "Zonder heiligmaking zal niemand God zien." Wij lezen zo met nadruk in 1 Kor. 16:22: "Indien iemand de Heere Jezus Christus niet liefheeft, die zij een vervloeking; Maranatha." Daarom zegt Paulus (2 hor. 4:3-4): "Indien ons Evangelie bedekt is, zo is het bedekt in degenen, die verloren gaan." En dat zijn dezulken, die hun grootste ondankbaarheid betonen en doen zien door buiten God en Zijn gemeenschap te blijven. Daarom spreekt de onderwijzer hier van ondankbaren, en die zich niet bekeren.

(2) Met het hier noemen van zulke grove zondaars heeft de onderwijzer ook ten doel om daarmede te bewijzen, dat zoals de goede werken of de ware dankbaarheid vruchten des Geestes zijn en bewijzen in de ziel dat men een oprecht gelovige is, alsoo ook de kwade werken of de ondankbaarheid vruchten des vleses zijn, en dus bewijzen dat men een ongelovige en een onbekeerde is. Zo stelt ook Paulus de vruchten des vleses en des Geestes tegenover elkaar (Gal. 5:17-22). En daaruit ziet men dat al de gruwelijke goddeloosheden maar takken zijn van die onveranderde wortel en boom. En hieruit volgt ook wat een mens ten opzichte van zijn staat wint bij God, als hij alleen maar werkt om die buitenste takken af te hakken en ondertussen het hart onveranderd blijft.

(3) De onderwijzer bedoelt door deze vraag ook aan alle goddeloze vrijgeesten en epicureïsche mensen, die als zwijnen in de drek der zonden liggen en zich daarin om en om wentelen, alsook alle openbare geveinsden, die in Gods Woord bij de meest

goddeloze mensen worden gerekend, de eeuwige schade voor hun zielen voor te stellen. Hij wil hen wijzen op de schipbreuk, die zij te wachten hebben, op hun zorgeloosheid in het midden van die gevaren, en aldus het masker van hun aangezicht lichten en hen tot hun zaligheid waarschuwen als dezulken, die belijden dat zij God kennen (Titus 1:16), maar die Hem verloochenen met hun werken, also zij gruwelijk zijn en ongehoorzaam, en tot alle goede werk ongeschikt. En dit met het zalig doel, opdat (Jes. 55:7) de goddeloze zijn weg en gedachten verlate, en zich tot God bekere. Ja, dit is het doel van de verschijning van de zaligmakende genade (Titus 2:11-12), dat de goddeloosheden en wereldse begeerlijkheden verzaakt worden. Daarom zegt Paulus ook (2 Tim. 2:19): "Een iegelijk, die de Naam van Christus noemt, sta af van ongerechtigheid."

Nu moeten wij nog letten op de straffen welke door God bedreigd worden over alle kwade werken, waarop de onderwijzer in zijn antwoord wijst.

Eerst geeft hij een algeheel ontkennend antwoord op de vraag en bevestigt dit daarna uit de Heilige Schrift.

De onderwijzer zegt *dat dezulken in generlei wijze kunnen zalig worden*. Want (Psalm 5:5-7): "Gij zijt geen God, die lust heeft aan goddeloosheid; de boze zal bij U niet verkeren. De onzinnigen zullen voor Uw ogen niet bestaan; Gij haat alle werkers der ongerechtigheid. Gij zult de leugensprekers verdoen; van de man des bloeds en des bedrogs heeft de Heere een gruwel." O vrienden, God is heilig, en Hij kan met geen onheilige gemeenschap hebben.

En dan bewijst de onderwijzer dit uit de Heilige Schrift, zeggende: *Want de Schrift zegt, dat geen onkuise, afgodendienaar, echtbreker, dief, gierige, dronkkaard, lasteraar; noch rover, noch diergelijke het Koninkrijk Gods beërven zal.*

Ziet dit nadrukkelijk bevestigd (Psalm 11:6): "God zal op de goddelozen regenen strikken, vuur en zwavel, en een geweldige stormwind zal het deel huns bekeraars wezen."

Rom. 8:13: "Die naar het vlees leeft, zal sterven."

1 Kor. 6:9-10: "Of weet gij niet dat de onrechtvaardigen het Koninkrijk Gods niet beërven zullen?", enz. Ef. 5:5-6, Kol. 3:5-6.

Openb. 22:15: "Maar buiten zullen zijn de honden, en de tovenaars, en de hoereerders, en de doodslagers, en de afgodendienaars, en een iegelijk, die de leugen liefheeft en doet." Want er staat geschreven (Openb. 21:27): "In dat nieuwe Jeruzalem zal niet in-komen iets, dat ontreinigt en gruwelijkheid doet, en leugen spreekt; maar die geschreven zijn in het boek des levens des Lams."

En daarom, mensen, of gij het gelooft of niet, de woorden van Gods bedreigingen hangen even weinig van uw geloof af, als de woorden van Zijn beloften afhangen van het geloof of ongeloof van Gods volk. Daarom zegt Paulus (Ef. 5:6): "Dat u niemand verleide met ijdele woorden; want om deze dingen komt de toorn van God over de kinderen der ongehoorzaamheid."

Tenslotte ligt in deze verschrikkelijke uitspraak van de onderwijzer ook nog iets tot moedgeving voor zulke goddelozen. En wel dit, *dat er mogelijkheid is om zalig te worden aan deze zijde van de eeuwigheid*. Want dit ligt toch opgesloten in de woorden van de onderwijzer, *dat zij niet zalig zullen worden wanneer zij in hun goddeloos en ondankbaar leven voortvarende, zich tot God niet bekeren*.

Dus ligt in het antwoord van de onderwijzer mede naar Gods Woord opgesloten, dat zulke goddelozen nog bekeerd kunnen worden.

- Dit blijkt uit verscheidene plaatsen in Gods Woord, als (Ezech. 33:11): "Zo waarachtig als Ik leef, spreekt de Heere Heere, zo Ik lust heb in de dood des goddelozen. Maar daarin heb Ik lust, dat de goddeloze zich bekere van zijn weg en leve. Bekeert u", enz.
- En het blijkt ook uit verscheidene voorbeelden in de Bijbel. Zoals in die goddeloze koning Manasse (2 Kron. 33:2-13), die tot God bekeerd is. En in de moordenaar aan het kruis (Lukas 23:42-43). In verscheidene goddelozen inde gemeente van Korinthe (1 Kor. 6:11): "En dit waart gij sommigen; maar gij zijt afgewassen." En ook nog in die zondares (Lukas 7:47), aan wie Jezus veel vergeven had, en die ook veel liefhad. En uit dit alles blijkt dat nooit iemand zonder bekering is zalig geworden.
- In het antwoord van de onderwijzer ligt dus opgesloten, dat niemand te goddeloos kan zijn om bekeerd te worden, en dus dat het voor zulken niet te verantwoorden is wanneer zij onbekeerd blijven. O mens, hoe goddeloos gij ook zijt, ja al had gij al de zonden van Adam, de zonden van Manasse en van Paulus, die beiden vervolgers en verdrukkers van Gods knechten en volk zijn geweest; al waren uw zonden als bloed en als karmozijn, al hebt gij een morenhuid en al hebt u tot dit ogenblik toe in alle gruwelen geleefd, wordt ge het moede? O, dan is er hoop aan Gods zijde. Jezus zegt dat bij God alle dingen mogelijk zijn voor degene, die gelooft; ja dat hoeren en tollenaars hier wel eens voorgaan in het Koninkrijk der hemelen. Wie is er hier dan onder u, o mensen, die tot hiertoe in uw goddeloos en ondankbaar, ja in een grof zondig leven zijt voortgevaren, en die nu lust heeft in bekeerd te worden, zo gij maar geloven kunt dat het niet te ver met u gekomen is? Wel mens, dat ongeloof wil Jezus ook verbreken, als gij u maar met dat en alles tot Hem wendt. O, het zijn de zonden niet, die u uit de hemel zullen houden, maar het is alleen uw ongeloof; het met zijn zonden van Christus vandaan blijven verdoemt de mens. Daarom, o mens, hoe zwaar en onverantwoordelijk zal het u vallen, zo u blijft die u bent. Een mens, die volhardt in de zonden, in de ondankbaarheid en in zijn onbekeerde staat, hij draagt het zeker bewijs in zich dat hij niet om de verdiensten van Christus uit zijn ellende is verlost, en dat hij zo blijvende, er in zal vergaan en in eeuwigheid niet in de schoot van Gods vrije genade zal worden teruggebracht.

Tenslotte bezien wij nu nog tot overreding van ons allen en tot stopping van de mond der vijanden, dat onze leer aangaande de onverdienstelijkheid der goede werken, en dus de leer der vrije en genadige verlossing door Christus, op het allerkrachtigst tot heiligheid leidt.

1. En daarin ligt opgesloten dat wij de betrachting der goede werken zo volstrekt noodzakelijk stellen, dat niemand zonder dezelve zal zalig worden (Hebr. 12:14): "Zonder heiligmaking zal niemand God zien." Maar ook dat niemand zalig wordt door dezelve (Rom. 3:20): "Daarom zal uit de werken der wet geen vlees gerechtvaardigd worden voor God." Want er staat geschreven (Rom. 8:3): "De wet is door het vlees krachteloos geworden."
2. In het hier verhandelde ligt opgesloten, dat er tussen onze leer en die der dwaalgeesten zulk een groot onderscheid en verschil is, als er is tussen de gehoorzaamheid van een zoon ten opzichte van zijn lieve vader, en de gehoorzaamheid van een huurling, die alleen om loon werkt. Bij de eerste is er een menigte drang- en beweegredenen tot gehoorzaamheid, maar bij de huurling is er maar één, namelijk het verdiende loon. O vrienden, werken moeten er zijn. Maar daarvan zijn gerechtigheid voor God te maken, of een stuk derzelve, het is

een stank in de neusgaten van een heilig God. Opdat het zij gelijk geschreven is (1 Kor. 1:31): "Die roemt, die roeme in de Heere."

Toepassing

A. Zie vrienden, uit dit verhandelde in het algemeen, hoe lasterlijk de vijanden van de zuivere waarheid ons beschuldigen dat wij vijanden van de goede werken zijn, en dat de leer van de onverdienstelijkheid der werken, dus van de vrije en genadige verlossing alleen om wille van de verdiensten van Christus, daartoe aanleiding zou geven. Terwijl zij en alle onbekeerde mensen met hen als huurlingen alleen hun gewaande goede werken betrachten. Zij leggen gewicht op hun doen en plichten, en daarmede bewijzen zij dat zij nog in hun trotse natuurstaat zitten en door Jezus niet zijn verlost. Maar het tegendeel is waar: onze leer is een leer der waarheid, die naar de Godzaligheid is, en zulks inde hoop des eeuwigen levens (Titus 1:1-2).

B. Maar ziet dan ook in dit verhandelde in het bijzonder wat hierin ligt opgesloten voor het volk des Heeren.

(1) Kinderen van God, ziet hier de gronden van uw oneindige verplichting. Is er iets, dat macht in zich heeft tot het krenken en doden van het lichaam der zonde, en om in een nieuw, Godzalig leven te doen wandelen, dan is het het rechte besef van en door de Geest ingeleid te worden in uw staat van nature, en wat u nu zijt.

Want gij waart van nature kinderen des toorns, gelijk alle anderen. U lag in uw bloed in uw walgelijke naaktheid, zodat ook Gods oog niet, want Hij had van u een volstreckte afkeer. Gij waart weggeworpen en vertreden op het vlakke des velds (Ezech. 16:5). Ja, gij waart ook zelf afkerig van en vijandig tegen God en Zijn gemeenschap, en ook tegen Zijn volk. En zo hebt gij veel gewaagd, dat gij uw bekering zo lang hebt uitgesteld. Menigeen, die met u leefde, is in zijn zonden omgekomen. En wat heeft God aan u gedaan? O, Hij heeft u er voor bewaard dat gij in uw zonden sterven zoudt. Hij heeft u opgezocht. Hij heeft gedachten des vredes in Zijn eeuwige liefde over u gedacht en in de tijd ook over u betoond.

En daarom, kinderen van God, oordeelt nu zelf of dit alles u niet genoeg verplicht om voor God te leven. Kan er iets krachtiger zijn tot verbinding tot Godzaligheid? En zulks te meer daar het toch op de bodem van uw hart ligt, dat het u een voorrecht is om voor God te leven. Ja, daar heeft Jezus Zelf op u, hoe zwart gij ook zijt, een schoonheid gelegd, waarin die grote Koning lust heeft (Psalm 45).

(2) Daarom, als verlost des Heeren betaamt het u God te verhogen door een heilige wandel, en vervuld te worden met vruchten der gerechtigheid, die door Jezus Christus zijn tot heerlijkheid en prijs van God (Filipp. 1:11). Daarom vermaant Petrus (2 Petrus 1:5-11), om zich te benaastigen, dat men bij zijn geloof deugd zal voegen enz. Het betaamt de heiligmaking te bevorderen in de vreze Gods. Ja, dan betaamt zelfs het jagen en streven naar de volmaaktheid, al kan dat hier niet worden bereikt, en al wordt de ziel hier belemmerd door een last van zonden, welke daar dwars tegenin gaat. Want dit pogen verheerlijkt God en het bewijst aan andere mensen dat er innerlijk iets anders aanwezig is (Filipp. 3:12): "Niet dat ik het alrede verkregen heb, of alrede volmaakt ben; maar ik jaag er naar, of ik het ook grijpen mocht, waartoe ik van Jezus, Christus ook gegrepen ben."

(3) Maar hoe is het toch meestentijds anders gesteld. Wat zuchten velen van Gods kinderen thans onder een lichaam der zonden, ja onder al het tegendeel van hetgeen zij

moesten zijn. Wij lezen in Klaagl. 4:1-2: "Hoe is het goud zo verdonkerd, het goede fijne goud zo veranderd! Hoe zijn de stenen des heiligdoms vooraan op alle straten verworpen! De kostelijke kinderen Sions, tegen fijn goud geschat, hoe zijn zij nu gelijk gerekend aan de aarden flessen, het werk van de handen eens pottenbakkers."

O, wat is dat algemeen, dat verlaten van de eerste liefde (Openb. 2:1, 4, 5). Dit had Jezus tegen die van Efeze, en. ook tegen allen waar het also mede staat, die met hun hart zó ver zijn bezet met andere dingen. En wat het zwaarste daaronder is, dat zulken, als zij zich eens van verre waarnemen, dan in hun hart met hopeloosheid en moedeloosheid worden bezet. Ja dat zij in hun hart wel eens de taal der Joden spreken (Ezech. 33:10): "Dewijl wij in onze ongerechtigheid versmachten, hoe zullen wij dan leven?" Zij durven niet aan hun opkomen eruit te denken.

En daarom, volk van God, richt toch op de trage handen en de slappe knieën (Hebr. 12:12-14). De Heere Jezus zocht u op toen u naar Hem niet vroeg. Geloof dan toch dat dit onveranderlijk oog van Jezus op u en op uw zeer ellendige stand gevestigd is. Welk werk zou het toch voor Jezus zijn om u te helpen? Alle dingen zijn toch mogelijk degene, die gelooft?

- Daarom is het zo nodig dat gij daartoe komt. Namelijk dat het niet gelegen is in bevattingen, maar dat gij veel zult staan naar wezenlijke ontdekking door de Geest van Christus. Opdat gij bij dat licht de heiligheid heerlijkheid en alles alleen waardigheid van God zien zult, en tevens ook de rechte aard en natuur van de zonden. En ook uw onmacht bij bevinding zult zien en gevoelen, dat het bij een man niet is, dat hij zijn weg wel aanstelt. Ook opdat gij ontbloot en arm zult worden, en dus vatbaar voor de ontdekkingen van Christus tot dat doel en voor Zijn werk in uw ziel.
- Christus is toch geworden (1 Kor. 1:30) tot heiligmaking. Dat wil zeggen dat Hij het werk der heiligmaking in de ziel langs Zijn wegen moet bevorderen. Ja, Hij moet Zelf hun heiligmaking of heiligheid worden, door hun te leren om van Hem in Zijn dadelijke gehoorzaamheid, ja in al Zijn daden en gangen, doen en laten, gebruik te maken. Aldus is Christus een kleed tot dekking van al de vuile voddens. Daarom, kinderen van God, doet aan de Heere Jezus Christus. Hangt van Hem af, want Hij is toch alleen die Held, bij Wie hulp is besteld (Psalm 89 :20). En wees dan niet te moedeloos onder de zonden. Zeg liever; zoals de Heere beveelt (Jer. 8:4:"Zal men vallen, en niet weder opstaan? Zal men afkeren, en niet wederkeren?" En met de kerk tegen alle verwijting van de vijand (Micha 7:8): "Verblijd u niet over mij, o mijn vijandin; wanneer ik gevallen ben, zal ik weder opstaan."

Maar ziet ook, vrienden, wat het inhoudt, wat een mens hebben moet, zal hij een gegronde hoop hebben dat hij waarlijk door Christus uit zijn rampzalige natuurstaat is verlost. Het werk Gods zal moeten uitspruiten. De goede werken uiteen vernieuwd beginsel zijn onafscheidelijke gevolgen van de inenting in Christus. Daarom, wie onder ons rust buiten de geloofsvereniging met Christus, waarmede deze gevolgen gepaard gaan, en dus tot zichzelf van vrede spreekt, hij handelt zeer dwaas en zal het zich eens beklagen. Zulk één heeft het bewijs in zich, dat hij niet recht is ontdekt en tot Christus niet is gebracht.

C. Maar in deze verhandelde stof ligt ook voor alle zorgeloze mensen opgesloten, dat gij allen, die buiten God leeft, uw staat hier zien kunt. Gij zult niet zalig worden. *Alle onkuisen, afgodendienaars, dieven, gierigaards, dronkaards, lasteraars, rovers en*

diergelijken, staan toch in dezelfde staat met alle ondankbaren en die zich niet van harte tot God bekeren, naar het woord van de onderwijzer.

Daarom mensen, waar rust u toch op, als u meent dat uw staat beter is dan die van een ander omdat gij zo goddeloos niet zijt? Jezus zegt, dat hoeren en tollenaars dezulken, die zo zedig en uiterlijk godsdienstig zijn, wel eens voorgaan in het Koninkrijk der hemelen. Daarom, want dit volgt hier uit naar het woord van de onderwijzer, gij zult in generlei wijze zalig worden. O mens, of u het gelooft of niet gelooft, want Gods woorden van bedreigingen hangen net zo min van uw geloof af als de woorden van Zijn beloften van het geloof van Gods volk afhangen. De Heilige Schrift, het waarachtig en eeuwig blijvend Woord zegt het (1 Kor. 6:10): "Dwaalt niet; noch hoereerders, noch afgodendienaars, noch overspelers, noch ontuchtigen, noch die bij mannen liggen, noch dieven, noch gierigaards, noch dronkaards, geen lasteraars, geen rovers zullen het Koninkrijk Gods beërven". Ja, Paulus zegt (Rom. 8:13), dat die naar het vlees leeft, zal sterven. En hij zegt ook met nadruk (Ef. 5:6): "Dat u niemand verleide met ijdele woorden; want om deze dingen komt de toorn Gods over de kinderen der ongehoorzaamheid." Dat dit het deel zal zijn van allen, die buiten God zijn, dus zowel van uitwendig godsdienstige mensen als van allerlei grove zondaars, blijkt ons uit Openb. 21:8. Daar worden de vreesachtigen en ongelovigen gevoegd bij de gruwelijken, bij doodslagers, afgodendienaars en alle leugenaars. En daar wordt gesteld dat hun aller deel is in de poel, die brandt van vuur en sulfer, hetwelk is de tweede dood.

Ook ligt er een woord in tot ontkoming zelfs voor de meest goddelozen. Want zulken zijn menigmaal des te goddelozer omdat zij wanhopen aan de genade.

Maar niemand kan te slecht zijn om bekeerd te worden. O, wie is er hier onder u, die in uw goddeloos en ondankbaar, ja in een grof zondig leven tot hiertoe zijt doorgegaan, en die lust zou hebben om bekeerd te worden, indien gij maar geloven kon dat het niet te ver met u gekomen was? Vrienden, ziet hier de aanbieding van een peilloze afgrond van genade. Deze wordt u aangeboden. God zweert (Ezech. 16:32 en 33:11) dat Hij geen lust heeft aan uw dood. Ja, Jezus biedt Zichzelf aan u aan, om uw zonden te vergeven, om u te veranderen en u tot Zijn dienst te heiligen en voor de hemel bekwaam te maken. O, Hij wil en heeft er lust in Zijn genade daar te verheerlijken waar de zonden groot en vele zijn. Zijn uw zonden groot, Zijn genade is eeuwig en oneindig. O, ik vrees dat uw niet komen tot Christus u de dood zal aandoen.

Eindelijk en ten laatste, o goddeloos mens, *geloof toch dat er aan de zijde des Heeren hoop voor u is om bekeerd te worden.* Uw hoop moet u ontvallen, *maar u mag niet wanhopen aan de genade.* O, hoe komt u er nog door?

Ja, geloof dat maar, als gij tot Jezus komt en Hij Zijn vleugelen over u uitbreidt, dat gij dan een wonderlijk mens zult worden. Wordt u veel vergeven? Het bewijs daarvan zal zijn dat gij veel zult liefhebben. De grootste zondaren worden wel eens de dierbaarste christenen. Mocht dit nog ter uitlokking van de één of andere wanhopige zondaar of zondares dienen. Ik eindig met Openb. 2:11: "Die overwint, zal van de tweede dood niet beschadigd worden." En Openb. 22:14-15: "*Zalig zijn zij, die Zijn geboden doen, opdat hun macht zij aan de boom des levens, en zij door de poorten mogen ingaan in de stad. Maar buiten zullen zijn de honden, en de tovenaars, en de hoereerders, en de doodslagers en de afgodendienaars, en een iegelijk, die de leugen liefheeft en doet.*" Amen.

ZONDAG 33 (eerste deel) (Vraag 88)

DE NATUUR VAN DE BEKERING EN DE GOEDE WERKEN

Vraag 88: In hoeveel stukken bestaat de waarachtige bekering des mensen?

Antwoord: *In twee stukken: in de afsterving van de oude, en in de opstanding van de nieuwe mens.*

De leer der dankbaarheid in het algemeen besprekende, zijn wij nu bezig met de waarheid en oprechtheid daarvan, en hebben wij de noodzakelijkheid, dat deze ware dankbaarheid door goede werken naar binnen en naar buiten wordt getoond, afgehandeld in de voorgaande zondagsafdeling (zondag 32).

Nu gaan wij met de onderwijzer beziën hetgeen de dankbaarheid of de werken goed en oprecht maakt. Dus welke de grond en de regel moet zijn, waaruit en waarnaar deze moeten worden verricht (zondag 33 tot en met 44, vraag 113).

De onderwijzer behandelt dit aldus, dat hij:

- eerst in zondag 33 de grond aanwijst, waaruit de goede werken moeten voortkomen,
- en daarna de regel aangeeft, waarnaar en waarlangs deze verricht worden (zondag 34 tot en met 44, vraag 113).

Onze stof voor dit ogenblik, bij de bespreking van zondag 33, is dus de grond, waaruit de goede werken moeten voortkomen. Met de onderwijzer willen wij daarbij bij twee hoofddelen stilstaan.

- I. De personen, die ware dankbaarheid aan God kunnen bewijzen, door het betrachten van goede werken, zijn alleen bekeerde mensen. Bij deze gelegenheid behandelt de onderwijzer de waarachtige bekering (vraag 88-90).
- II. Wat tot deze werken wordt vereist, zullen zij de naam van goed verdienen (vraag 91).

Wij beziën dan, van het eerste hoofddeel sprekende:

- A. De natuur van de waarachtige bekering des mensen (vraag 88), en
- B. Waarin deze bestaat (antwoord 88 tot en met vraag 90).

A. Sprekende van dit hoofddeel, willen wij eerst zijn wat hier door de bekering moet worden verstaan.

Letten wij daarbij op het woord bekering en de omschrijving daarvan, alsook hoe zulks met de aard der zaak naar Gods Woord in overeenstemming is.

Gaan wij dan eerst het woord en de omschrijving ervan na. Het woord *bekeren*, waarvan het woord *bekering* is afgeleid, betekent zowel in het Nieuwe als in het Oude Testament een wederkeren van een kwade weg naar een tegenovergestelde goede weg. Het wil ook zeggen *een weder ter harte nemen, een weder wijs worden*, na een voorgaande dwaasheid. En dus houdt het ook in *een achteraf berouw hebben vanwege een voorgaande dwaze weg en kwade daden*.

Uit deze verschillende bewoordingen merken wij op, het ene woord *déze*, en het andere woord *die daad van de bekering* aangevende, dat al deze woorden samen een rechte omschrijving van de bekering geven.

Daarom kan de bekering aldus worden omschreven:

Zij is een hebbelijkheid der ziel, welke door de Heilige Geest door middel van het Woord in het hart van de uitverkoren zondaar onwederstandelijk wordt gewerkt, en waardoor zulk één onder de medewerkende genade van de duisternis tot het licht en van de macht des satans tot God overgaande, zijn vorige wegen en handelingen, die niet goed waren, met droefheid ter harte neemt. En als een afhankelijke tweede oorzaak wendt hij zich er metterdaad vanaf en keert hij zich daardoor ook waarachtig tot God en Zijn dienst, en aldus tot zijn eigen rechte plicht naar Gods voorschrift.

Gaan wij hier nu na hoe deze betekenis en omschrijving in overeenstemming is met de aard der zaak naar Gods Woord, en hoe de bekering een onwederstandelijk werk van God in de mens is.

1. Eerst dus dat dit naar het heilig Woord met de zaken overeenstemt.

Het leven van elk mens hier is toch *een wandel*. Dit leert ons Gods Woord (Gen. 5:24) van Henoeh, en (Gen. 17:1) van Abraham. En Psalm 1:1: "Welgelukzalig is de man, die niet wandelt in de raad der goddelozen" enz. Daarom wordt de levensweg van elk mens hier een weg genoemd (Psalm 1:6): "De Heere kent de weg der rechtvaardigen, maar de weg der goddelozen zal vergaan." O vrienden, elk mens van nature staat en wandelt op een dwaalweg, of hij het gelooft of niet. Hij wandelt op een weg, die niet goed is, en het einde van die weg is een gewisse (lood. Zie de waarheid hiervan in allen, die ooit bekeerd werden. David riep uit (Psalm 119:176): "Ik heb gedwaald als een verloren schaap" enz. En de kerk (Jes. 53:6): "Wij dwaalden allen als schapen, wij keerden ons een iegelijk naar zijn weg." Dit vergeleken met 1 Petrus 2:25. Jezus geeft dit ook te kennen in de gelijkenis van het verloren of afgedwaalde schaap (Matth. 18:4). Ja vrienden, elk mens, niemand uitgesloten, dwaalt ten verderve. Zijn treden houden de hel vast en het laatste van zijn weg zijn wegen des doods. Hij gaat verloren, hij valt in de handen der moordenaars (Lukas 10 :30).

De goede hand Gods geeft ook aan een mens, die op deze gevaarlijke weg wandelt, stemmen achter hem, die hem gedurig van die weg afroepen. Die hem waarschuwen om niet verder te gaan, ja hem gedurig vermanen, bidden en smeken om toch stil te staan, dat hij zich om zal keren, dat hij die weg zal verlaten en een andere weg zal verkiezen en inslaan. De Heere roept tot elk mens door Zijn Evangeliewoord, door Zijn knechten en door Zijn oordelen.

- Paulus zegt (Rom. 10:18), dat het geluid van het Evangelie is uitgegaan over de gehele aarde en tot aan de einden van de wereld. En 2 Kor. 5:20: "*Zo zijn wij dan gezanten van Christus' wege, alsof God door ons bade: Wij bidden u van Christus' wege, laat u met God verzoenen.*"
- En wat betreft de oordelen Gods (Micha 6:9): "De stem des Heeren roept tot de stad (want Uw Naam ziet het wezen)." En daarom het vermanend woord: "Hoort de roede, en wie ze besteld heeft."
- Jezus Zelf roept een mens van zijn weg af naar Hem toe. (Joh. 14:6): "Ik ben de Weg, en de Waarheid en het Leven. Niemand komt tot de Vader dan door Mij." En Jes. 45:22: "Wendt u naar Mij toe, wordt behouden, alle gij einden der aarde", enz.
Ja, de Heere roept aldus als het ware met ontferming over de mens (Psalm 81:12): "Mijn volk heeft naar Mijn stem niet gehoord, en Israël heeft Mijner niet gewild." En vers 14: "Och, dat Mijn volk naar Mijn stem gehoord had; dat Israël in Mijn wegen gewandeld had."

Deze roeping of roepende stem is een belofte van het verbond (Jes. 30:20-21): "De Heere zal ulieden wel brood der benauwdheid en wateren der verdrukking geven; maar uw leraars zullen niet meer als met vleugelen wegvliegen, maar uw ogen zullen uw leraars zien; en uw oren zullen horen het woord desgenen, die achter u is, zeggende: Dit is de weg, wandelt in dezelve; als gij zoudt afwijken ter rechter- of ter linkerhand."

Het blijkt ook dat de grote hoop der mensen hier dwaas, blind, doof, ja dood is. Zij laten hier roepen al wat roept, totdat zij, aan het einde van hun weg zijnde, in kracht de waarheid van al die Goddelijke stemmen ondervinden. O, zij weten van geen stilstaan, van geen omkeren, totdat ogen en oren openvallen in het verderf.

Maar krijgt iemand onder die mensen levendmakende genade, dan wordt hij wijs. Dan wordt hij ziende en horende, ja dan geeft hij aan al die stemmen gehoor en geloof. En stelt hij dan tevoren het dierbare van die roeping vast? O, hij staat er als een gearresteerde op zijn weg. Hij gaat niet voort, maar hij keert zich om en wendt zich af van de hel naar de hemel. Ja, van de duivel, de wereld, de zonden, van al het eigene en van zichzelf keert hij zich af, alles en zichzelf laat hij varen en hij keert zich naar Sion, tot de Heere en Zijn dienst. En daar zullen de vrijgekochten des Heeren, wederkerende, ook komen met gejuich, zodat eeuwige blijdschap op hun hoofd zal zijn (Jes. 35:10).

Ziet uit dit alles hoe terecht deze verandering en omwending, welke hier de naam van *bekering* draagt, het onwederstandelijk werk van God in de mens is.

- Dit blijkt wel hieruit, dat de mens van zichzelf dodelijk onmachtig is om zich te bekeren, ja ook alleszins ongeschikt, wat de natuur hietegen ook moge inbrengen. Want hij is dood in de zonden en de misdaden (Ef. 2:1 en 5). Van hem wordt gezegd (Ef. 2:12), dat hij is zonder God en Christus in de wereld, en (Judas:19) de Geest niet hebbende. Nu is er geen geestelijk leven dan in de gemeenschap met God in Christus. Dus de apostel spreekt hier van die dood, welke staat tegenover het geestelijke leven. En is de mens dood, dan kan hij zichzelf niet levend maken.
- En hieruit volgt nu, dat hij blind, onwillig en onmachtig is. De mens is blind, doof; dwaas en onwetende. Hij heeft ogen die niet zien, oren die niet horen, en een hart dat niet verstaat (Jes. 6:10). Hij is (Ef. 4:18): verduisterd in het verstand, vervreemd van het leven Gods, door de onwetendheid, die in hen is, ja door de verharding huns harten." En 1 Kor. 2:14: "De natuurlijke mens begrijpt niet de dingen, die des Geestes Gods zijn. Want zij zijn hem een dwaasheid en hij kan ze niet verstaan, omdat ze geestelijk onderscheiden worden."
- Ook de wil ontbreekt hem. Hij wil niet bekeerd zijn. Hierin is hij erger dan een dode, want hij wil niet dat God hem zou bekeren. Jezus zegt (Matth. 23:37): "Hoe menigmaal heb Ik uw kinderen willen bijeenvergaderen, gelijkterwijs een hen haar kiekens bijeenvergadert onder haar vleugelen; en gijlieden hebt niet gewild." En Joh. 5:40: "Gij wilt tot Mij niet komen opdat gij het leven mocht hebben." Hij is een tegenstrever van het licht, een murmureerder, één, die zich met wapenen, met hoog verheven schilden tegen God kant. Hij is een hater, een uitdover, een uitblusser van het licht, dat God hem nog geeft (Joh. 3:19-20): "Dit is het oordeel, dat het licht in de wereld gekomen is, en de mensen hebben de duisternis liever gehad dan het licht." Hij haat het licht en komt niet tot het licht, opdat zijn werken niet bestraft worden. Hierdoor komt het dat hij al de kloppingen, al de inwendige overredingen tegengaat en afleidt zo lang hij kan (Gen. 8:21): "Het gedichtsel des harten van elk mens is toch boos van zijn jeugd aan." Ja (Rom. 8:7), zijn gehele

bedenken is enkel vijandschap tegen God. En Salomo zegt (Spr. 8:36), dat hij de dood liefheeft.

- En de grond van zijn onmacht is, dat hij waarlijk door de zondeval uit zijn kracht is uitgevallen, en dat hij onmachtig is geworden om zichzelf te bekeren. Het bedenken des vleses is vijandschap tegen God en het kan zich aan de wet van God niet onderwerpen (Rom. 8:7). Wij lezen in Jer. 13:23: "Zal ook de moorman zijn huid veranderen, of een luipaard zijn vlekken? Zo zult gijlieden ook kunnen goed doen, die geleerd zijt kwaad te doen." En Jolt. 6:44: "Niemand kan tot Mij komen, tenzij de Vader, Die Mij gezonden heeft, hem trekke; en Ik zal hem opwekken telt uitersten dage." En vers 65-66: "Daarom heb Ik u gezegd, dat niemand tot Mij komen kan, tenzij het hem gegeven zij van Mijn Vader. Van toen af gingen velen van Zijn discipelen terug en wandelden niet meer met Hem." Zij zeiden: "Deze rede is hard; wie kan dezelve horen?" O vrienden, zo is een mens; hij zal eerder terugkeren en dus verloren gaan, dan dat hij door de kracht van een Ander zal willen behouden worden. En zulks omdat hij geen kracht kent dan de zijne, en dewijl hij deze zo liefheeft. Hij is (Matth. 7:18) een kwade boom, en die kan geen goede vruchten voortbrengen.

De natuur des mensen brengt tegen deze dodelijke onmacht en ongeschiktheid van de mens wel in, dat in Gods Woord het bekeren menigmaal *als een werk en als een plicht des mensen sterk wordt aangedrongen*. Als in Ezech. 18 :31-32 en 33:11: "Zo waarachtig als. Ik leef, spreekt de Heere HEERE, zo Ik lust heb in de dood des goddelozen. Maar daarin heb Ik lust, dat de goddeloze zich bekere van zijn weg en leve. Bekeert u, bekeert u van uw boze wegen, want waarom zoudt gij sterven, o huis Israëls?" Lukas 13:3 en 5: "Indien gij u niet bekeert, zo zult gij allen insgelijks vergaan." Ziet ook Jer. 4:3-5 en meer andere plaatsen.

Hierop antwoorden wij:

1. Deze vermaningen en deze aandrang tot des mensen plicht geven te kennen, dat elk mens een afhankelijke eigen oorzaak van zijn daden is. Dit is een Godverheerlijkende waarheid naar Gods Woord, welke wij vast moeten houden tegenover al zulke ketters, die alle tweede oorzaken ontkennen en dus de Heere lasteren.
2. Het geeft te kennen dat de Heere met het schepsel in de bekering op een redelijke wijze handelt. Hij dwingt zijn wil niet, maar werkt het willen, ja werkt het goede in hem, opdat hij werken zal. Ten bewijze hiervoor noemen wij uit Gods Woord alleen maar Filipp. 2:12-13: "Werkt uws zelfs zaligheid met vrezen en beven. Want het is God, Die in u werkt beide het willen en het werken, naar Zijn welbehagen."
3. Deze vermaningen geven ook te kennen het recht van God op de in onmacht gevallen mens, in van hem te eisen hetgeen hij nu niet doen kan. En hieruit volgt dus dat de onmacht des mensen God Zijn recht niet ontnemt en de mens niet van zijn plicht ontslaat.
4. Deze vermaningen geven tenslotte ook het doel des Heeren te kennen. God wil, door hem tot bekering te roepen, de mens aan zichzelf bekend maken. Zo wil Hij de mens tot en in zijn onmacht brengen, opdat deze, de noodzakelijkheid der bekering ziende en zijn dodelijke onmacht gevoélende, aan het roepen moge raken om een andere kracht, namelijk die van Christus en van Zijn Geest. Opdat hij zich aldus voor de Heere mocht neerwerpen, ziende, gevoelende en zeggende: Heere, ik kan mij niet bekeren, en ik moet bekeerd zijn, maar ik heb het niet waardig. Dan zal hij met Efraïm vragen (Jer.31:18): "Heere, bekeer Gij mij, dan zal ik bekeerd

zijn." En met de kerk (Klaagl. 5:21): "Heere, bekeer ons tot u, zo zullen wij bekeerd zijn."

Dit alles ziende, kunnen wij terecht besluiten dat de bekering van een mens een vrijmachtig en onwederstandelijk werk van God is.

Dat de bekering Gods werk is, en wel door middel van Zijn Woord, blijkt ons daaruit:

1. Dat het een scheppen, een wederbaren, een verlichten der ogen, een trekken uit de macht der duisternis en een overzetten wordt genoemd. En dus is het een werk Gods, zoals wij lezen (Hand. 11:18): "Zo heeft dan God ook de heidenen de bekering gegeven ten leven." Het was de Heere (Hand. 16:15), die het hart van Lydia opende, dat zij acht nam op hetgeen van Paulus gesproken werd.
2. Ja, dat de bekering door middel van het Woord een onmiddellijk werk van God is, blijkt ons overtuigend uit 2 Tim. 2:25: "Een dienstknecht des Heeren moet met zachtmoedigheid onderwijzen degenen, die tegenstaan." Dit is de instelling, waaraan elk gebonden is. Maar dat het door middel van deze instelling een onmiddellijk werk van God is, leren ons de woorden: "Of hun God te eniger tijd bekering gawe." Zoals ook in Deut. 29:2-5, waar Mozes tot Israël zegt: "Gij hebt gezien al wat de Heere in Egypteland voor uw ogen gedaan heeft, aan Farao en aan al zijn knechten, en aan zijn land; de grote verzoeken, die uw ogen gezien hebben, diezelfde tekenen en grote wonderen." Doch dit kon op zichzelf hen niet tot bekering brengen, eis daarom staat er bij: "Maar de Heere heeft ulieden niet gegeven een hart om te verstaan, noch ogen om te zien, noch oren om te horen, tot op deze dag."
3. Dat God deze bekering vrij en onwederstandelijk werkt, blijkt ons uit de onverbreekelijke band, welke God van eeuwigheid heeft gelegd tussen de verkiezing tot de zaligheid en tussen de zaligheid zelf. Deze is de vaste grond van alle volgende genaden, zoals de roeping, wederbaring, bekering enz. Want God brengt toch de uitverkoren zondaar door de roeping of bekering tot de zaligheid, waartoe hij van eeuwigheid op een vrije wijze is uitverkoren. Duidelijk leert ons dat Rom. 8:30: "Die Hij tevoren verordineerd heeft, deze heeft Hij ook geroepen; en die Hij geroepen heeft, deze heeft Hij ook gerechtvaardigd; en die Hij gerechtvaardigd heeft, deze heeft Hij ook verheerlijkt."
4. Ja, dat niet op enigerlei wijze de werken van de mens, of zijn krachten of vrije wil de grond zijn, maar alleen het eeuwige en zalige vrije voornemen Gods, bevestigt ons Paulus ook in 2 Tim. 1:9: "Die ons heeft zalig gemaakt en geroepen met een heilige roeping; niet naar onze werken, maar naar Zijn eigen voornemen en genade, die ons gegeven is in Christus Jezus vóór de tijden der eeuwen." En waar dit nu zo is, dan volgt daaruit ook dat deze roeping nooit kan worden weerstaan (Jes. 14:27). Indien God het in Zijn raad besloten heeft, wie zal het dan breken? Rom. 9:19: "Wie heeft ooit (ook deze) Zijn (eeuwige) wil weerstaan?"

De remonstranten en alle drijvers van de vrije wil spreken deze eeuwige waarheid tegen, zeggende *dat de wil van de mens vrij is om zich te bekeren of niet te bekeren*. De mens zou in een staat van onverschilligheid zijn, en hieruit volgt dan dat de roeping Gods weerstaan kan worden. Zij brengen daartoe bij Jes. 65:2, waar de Heere zegt: "Ik heb Mijn handen uitgebreid, de ganse dag, tot een wederstrevig volk, die wandelen op een weg, die niet goed is, naar hun eigen gedachten." Ezech. 12:2: "Mensenkind, gij woont in het midden van een wederspanning huis, dewelken ogen hebben om te zien, en niet zien; oren hebben om te horen, en niet horen; want zij zijn een wederspanning huis." Matth. 23:37: "Jeruzalem, Jeruzalem, hoe menigmaal heb Ik

uw kinderen willen bijeen vergaderen, gelijkewijs een hen haar kiekens bijeenvergadert, en gijlieden hebt niet gewild." En in Hand. 7:51 zegt Stéfanus tegen de Joden: "Gij hardnekkigen en onbesnedenen van hart en oren, gij wederstaat altijd de Heilige Geest; gelijk uw vaders, alzo ook gij."

* Ten antwoord zeggen wij, dat geen van deze plaatsen spreekt van de inwendige roeping, noch ook van dadelijk overbrengend werk van God. Zij spreken alleen van de uitwendige roeping, van de uiterlijke aanbieding van Christus in het Evangelie, welke niet alleen kan worden tegengestaan, maar zelfs dagelijks tegengestaan wordt.

Ook voeren zij aan Matth. 11:21: "Wee u, Chorazin, wee u, Bethsaïda; want zo in Tyrus en Sidon de krachten waren geschied, die in u geschied zijn, zij zouden zich eertijds in zak en as bekeerd hebben."

* Wij antwoorden hierop, dat dit een vergrotende wijze van spreken is, om te meer de Joden van hun gruwelijke boosheid en verharding te overtuigen. Dus wordt ook hier niet gesproken van de ware verandering des harten en de bekering, maar alleen van een uitwendige vernedering in zak en as, zoals deze gezien werd in de bekering van Ninevé.

Dan voeren zij nog aan Lukas 7:30. Daar lezen wij dat de Farizeeën en de wetgeleerden de raad Gods tegen zichzelf verworpen hebben. En indien men Gods raad verwerpen kan, dan is de roeping toch niet onwederstandelijk?

* Ons antwoord is, dat wij hier door Gods raad niet het eeuwig voornemen Gods tot zaligheid moeten verstaan; maar alleen de uiterlijke aanbieding door het Evangeliewoord. En deze is altijd raadgevend aan elk mens, die er onder leeft, hoe hij Gods eeuwige toorn zal ontvlieden. Dit laatste wordt dagelijks tegengestaan en verworpen.

Uit dit alles besluiten wij dan, dat wanneer een mens bekeerd wordt, dit niet voortkomt uit de vrije wil van de mens in het aannemen of verwerpen van de aangeboden genade. *Maar dat dit alleen een vrucht is van en voortvloeit uit de vrije, Goddelijke en krachtdadige genade, welke in de één onwederstandelijk werkt, en in de ander niet.*

En wel zo, dat deze onwederstandelijke werking van God aan niemand geschiedt dan alleen aan de uitverkorenen. O vrienden, dezen wil God bekeren, en daarom worden zij bekeerd. De Heere heeft in Zijn verbond beloofd dat Hij zulks doen zal (Jer. 31:33): "Ik zal Mijn wet in hun binnenste geven, en zal die in hun hart schrijven; en Ik zal hun tot een God zijn, en zij zullen Mij tot een volk zijn." Ziet ook Ezech. 36:36. Ja, God doet dat ook metterdaad (Filipp. 2:13). God werkt in de uitverkorenen het willen en het werken. Daarom spreekt Paulus met nadruk in Hebr. 13:21: "God volmake u in alle goed werk, opdat gij Zijn wil moogt doen; werkende in u hetgeen voor Hemwelbehagelijk is, door Jezus Christus; Dewelke zij de heerlijkheid in alle eeuwigheid. Amen."

Bezien wij nu nog *hoe velerlei deze bekering is, en hoe deze hier moet worden genomen.*

Eerst dus hoe velerlei deze bekering is. Het is wel waar, dat de bekering als een werk van God maar enerlei is, zoals ook alle andere genaden van roeping, wedergeboorte, geloof en heiligmaking maar een enkele daad Gods zijn. Gods Woord sluit die alle wel eens tegelijk in één of ander woord in, en er is ook geen tussenweg of tussentijd tussen dit alles te hebben of te missen.

Maar wij aan onze zijde onderscheiden al die genadige weldaden, omdat wij eindige en weinig bevattelijke mensen zijn, die niet alles tegelijk denken, nagaan of werken kunnen. Daarom mogen en moeten wij ook de bekering, zoals deze in de Bijbel voorkomt, onderscheiden.

1. Er is een *in- en een uitwendige bekering*, welke plaats heeft en hebben moet in dezelfde persoon. Want dit lezen wij in Gods Woord.

- *Van de inwendige in Psalm 51:8: "Zie, Gij hebt lust tot waarheid in het binnenste." En in vers 12: "O God, vernieuw in het binnenste van mij een vaste geest." En Ef. 4:23: "Dat gij zoudt vernieuwd worden in de geest uws gemoeds."*
- En van de uitwendige bekering lezen wij in Psalm 34:15: "Wijkt af van het kwade en doet het goede; zoekt de vrede en jaagt die na." Zo ook in Psalm 37:27, en Jes. 1:16-17: "Wast u, reinigt u, doet de boosheid uwer handelingen van voor Mijn ogen weg, laat af van kwaad te doen. Leert goed te doen", enz.

De reden, waarom dit in één en dezelfde persoon moet gevonden worden, is omdat een uitwendige verandering of bekering alleen niet genoeg is tot zaligheid, zoals wij nog nader zullen zien. Hiervan lezen wij in Matth. 7:15 en 23:25. En zulks ook dewijl menig goddeloos mens zichzelf bedriegt door zich te verbeelden dat hij het inwendig heeft en dat zijn hart ,goed is, terwijl toch aan de vruchten de boom moet worden gekend (Matth. 7:17 en 20; 12:33 en 15:19).

Het kan toch ook niet anders zijn, of een ziel, waarin het verbroken beeld van God door de Geest is hersteld, welke dus aanvankelijk is geheiligd in ziel, geest en lichaam, zal dit in zijn ganse leven naar buiten vertonen. Dat zal zich overal in openbaren, zelfs onder de grootste gebreken (1 Thess. 5:23).

En ook bij tegenstelling zou men kunnen zeggen, dat er niet één uitwendige daad van bekering zijn kan zonder ware genade in het hart. Dus men kan en mag zeggen, *dat de bekering bestaat in het kwade te laten en het goede te doen*. En dit dan niet op zichzelf staande, maar als voortvloeiende uit ware inwendige vernieuwing en verandering des harten.

2. *Er is ook een eerste en een tweede bekering.*

a. De eerste bekering is geheel lijdelijk; *deze is hetzelfde als de eerste omzetting des harten door de wedergeboorte, of wel de Goddelijke trekking of de inwendige roeping. Hiervan leest men in Hand. 11:18: "God geeft de bekering ten leven." En in Jer. 31:18: "Bekeer mij." Dat deze bekering geheel lijdelijk is, en de mens daarin noch werkt, noch meewerkt, maar dat hij alleen een voorwerp is, dat de verlichtende en levendmakende genadige kracht van God slechts ontvangt, zal ons uit het volgende blijken:*

- (1) Het blijkt ons allereerst uit de volslagen geestelijke dood van de mens, en de daaruit voortvloeiende onmacht en blindheid in zijn staat van nature. Zo min als een dode zich levend kan maken of daarin mede werkzaam kan zijn, is het ook hier, gelijk wij daar straks reeds aanwezen. Ja, het blijkt zelfs uit zijn haat en tegenstand tegen de geestelijke levendmaking, en uit zijn liefde voor zijn dode natuurstaat, dat hij niet alleen dood is, maar dat hij ook boos is. Daarom is er meer aan hem te doen dan aan het levendmaken van een natuurlijke dode.
- (2) Voorts wordt ons dit duidelijk in Gods Woord bevestigd (Psalm 100:3): "Hij heeft ons gemaakt (en niet wij), Zijn volk en de schapen Zijner weide." En ook lezen wij met nadruk in Ef. 2:8-9: "Uit genade zijt gij zalig geworden, door het geloof;

en dat niet uit u, het is Gods gave. Niet uit de werken, opdat niemand roeme." En 1 Kor. 4:7: "Want wie onderscheidt u? En wat hebt gij, dat gij niet hebt ontvangen?"

- (3) De eerste bekering is ook lijdelijk, daar het een werk van almachtige schepping en voortbrenging is (Psalm 51:12): "Scheep mij een rein hart, o God, en vernieuw in het binnenste van mij een vaste geest." Daarom wordt een bekeerd mens een nieuw schepsel genoemd (2 Kor. 5:17), een maaksel van God, geschapen in Christus (Ef. 2:10). En zoals in de schepping het schepsel zonder zijn toedoen wordt voortgebracht, lezen wij ook hier (Joh. 1:13), dat deze voortbrenging of tweede geboorte niet is uit den bloede noch uit de wil des vleses, noch uit de wil des mans, maar uit God.

b. *Er is ook een tweede bekering, en deze is dadelijk.* Want de mens blijft een afhankelijke tweede oorzaak, ofwel een eigen oorzaak van zijn daden. Wanneer God in de bekering het willen en het werken werkt, dan werkt de mens ook, zich bekerende (Filipp. 2:13). Men kan van deze dadelijke bekering spreken ten opzichte van de eerste aanraking of Goddelijke trekking, waarop onafscheidelijk het dadelijke nalopen volgt (Hoogl. 1:4 en Joh. 6:44).

- En dan moeten wij er door verstaan de *éérste dadelijke verandering* of de overgang van de zondaar uit de duisternis tot het licht en van de macht des satans tot God. Van deze állernoodzakelijkste bekering lezen wij in Lukas 15:7: "Ik zeg ulieden, dat er also blijdschap zal zijn in de hemel over één zondaar die zich bekeert, meer dan over negen-en-negentig rechtvaardigen, die de bekering niet van node hebben." Er geloofden te Antiochië zeer velen, en bekeerden zich tot de Heere (Hand. 11:21). En Paulus zegt ook zo met nadruk in Hebr. 6:1: "Laat ons tot de volmaaktheid voortvaren; niet wederom leggende het fundament van de bekering van dode werken."
- Men kan ook van deze dadelijke bekering spreken ten opzichte van *de gehele levensloop van een christen*.
 - (1) En dan moet men deze onderscheiden in een dagelijkse bekering, welke algemeen is. Want deze houdt dan in het gedurige en dagelijkse opstaan uit zonden en struikelingen, en het toenemen in heiligmaking. Hiervan lezen wij in Filipp. 3:12, waar Paulus zegt: "Niet dat ik het alrede gekregen heb, of alrede volmaakt heb; maar ik jaag ernaar, of ik het ook grijpen mocht, waartoe ik van Christus Jezus ook gegrepen ben." En vers 14: "Een ding doe ik", enz. En in 2 Kor. 4:16 lezen wij, dat de inwendige mens vernieuwd wordt van dag tot dag. Ja, deze bekering is die gedurige hebbelijkheid der ziel in een bekeerde, waardoor deze onder de gewone invloed van God zich afwendt van het kwade en van zichzelf, en zich tot de Heere en het goede keert (Psalm 1:1-2): "Welgelukzalig is de man, die niet wandelt in de raad der goddelozen, noch staat op de weg der zondaren, noch zit in het gestoelte der spotters. Maar zijn lust is in des Heeren wet", enz. En gelijk David het zegt (Psalm 119:113): "Ik haat de kwade ranken, maar heb Uw wet lief."
 - (2) Maar er is ook een bijzondere bekering, en wel na een zware zondeval van een christen, of na een opmerkelijke, langdurige afzakking en verslapping in het geestelijk leven. Wanneer zulk één weer opkomt, tot zichzelf komt en weer opstaat.
 - Van een bekering uit *een langdurig afgezakke staat* lezen wij in Openb. 2:4-5: "Maar Ik heb tegen u, dat gij uw eerste liefde hebt verlaten. Gedenk dan waarvan gij uitgevallen zijt, en bekeer u, en doe de eerste werken." En

in 2 Kor. 7:9-11. Daar zegt Paulus: "Nu verblijd ik mij, niet omdat gij bedroefd zijt geweest, maar omdat gij bedroefd zijt geweest tot bekering." En wat was het gevolg daarvan in deze gelovigen? O, het veroorzaakte naarstigheid, verantwoording, onlust, vreze, verlangen, ijver, wraak, enz.

- En wat betreft de bekering uit een zware zondeval, dit zien wij in David (Psalm 51, vergeleken met 2 Sam. 12). En in Petrus (Lukas 22:32 en 62) en ook in anderen, waarbij hun zware droefheid en opstanding mede staan aangetekend.

Bezien wij nu nog hoe hier in deze zondags afdeling de bekering moet worden genomen. *Hier wordt gesproken van de in- en uitwendige bekering, of wel van de eerste bekering, welke in de heiligmaking wordt voortgezet.* En dus behoort het dadelijk zich bekeren hier tot de vruchten der dankbaarheid, des geloofs en der vereniging met Christus, gelijk wij tevoren hebben gezien.

Maar letten wij nu ook op de reden, waarom de onderwijzer met nadruk naar een waarachtige bekering vraagt, zeggende: ***Waarin bestaat de waarachtige bekering des mensen?***

Deze redenen zijn tweeeërlei.

a. Want er zijn verschillende soorten van bekeringen, waarmede een mens verloren gaat. En er is maar één bekering, waarmede hij behouden wordt. Er zijn dan de volgende verschillende soorten van onwaarachtige bekeringen.

1. Er is een *geveinsde* bekering, welke voortvloeit uit een zondige eigenliefde en een zoeken van zichzelf. Daardoor hangt een mens, die nooit waarachtig aan zijn onbekeerde staat voor God ontdekt is, als het ware de huik naar de wind om zichzelf te voeden. Namelijk om aanzien, achting, voordeel enz., welke hij op een andere wijze niet verkrijgen kan, en waarom hij dus juist daarom de verandering van zijn gemoed voorgeeft. Dit was bij Simon de tovenaarsman het geval. Daarom had hij zin in de gaven des Geestes (Hand. 8:18). En hieronder hoort ook een soort bekering, welke uitsluitend voortvloeit uit het feit dat de wereld een mens verlaat, hetzij door afbreking in zijn tijdelijke stand, of door ouderdom. O, dan verlaat de mens de wereld niet! Zijn hart zit er middenin, maar de wereld verlaat hem, en daaruit vloeit dan de droefheid der wereld voort, welke de dood werkt (2 Kor. 7:10), welke wij zien in Ezau. Een geveinsde bekering vloeit ook voort uit een geprangde consciëntie. Deze veroorzaakt vrees en verschrikking voor hel en verdoemenis; en dat kan een grote verandering in de levenskoers van de mens veroorzaken, zoals wij zien in Kaïn, Saul, Achab, Judas en anderen.
2. Er is ook een *halve* bekering, waarmede ieder verloren gaat, die niet meer krijgt. Een mens kan van de dwalingen van zijn verstand, van een grove dwaalgeest te zijn, ja van de dwalingen zijns weegs en van een buitengewoon grof en zondig goddeloos leven, ingaande tegen de letter van de beide tafelen der wet, bekeerd worden tot de zuivere waarheid en tot een uitwendig onbesproken godsdienstig leven. Dan is de verandering naar buiten groot, en evenwel is zijn ziel daardoor niet gelukkiger. O, wanneer een mens daar rust en zichzelf daar vrede belooft, ja raakt hij op zulk een verandering vast, dan is hij maar van sterkte veranderd. Dan is hij uit de ene sterkte van de duivel, die zijn tienduizenden ombrengt, in een andere overgegaan. Ziet eens hoe de Joden hoog opgaven van de zuivere waarheid en dat zij Abrahams zaad waren (Joh. 8). En Jezus zegt dat zij uit de vader de duivel waren. Jezus zegt ook (Matth. 21:31-32) dat hoeren en tollenaars dezulken

zullen voorgaan in het Koninkrijk der hemelen. Salomo zegt (Spr. 14:12): "Er is een weg, die iemand recht schijnt, maar het laatste van die zijn wegen des doods."

3. Er is ook een bekering, *welke veel hoger gaat*. Een mens kan van een vijand van Gods zaak en volk te zijn, de vromen en de zaak van God worden toegedaan. Hij kan dus tot de vromen bekeerd worden. *En dat kan wel een voorbereidende weg zijn, dat hij in die weg nader komt en tenslotte tot God bekeerd wordt*, maar zolang de mens er in blijft staan, is hij ongelukkig. Ziet dit in de gelijkenis van de dwaze maagden (Matth. 25). Zij waren bij de wijze maagden, zij hadden ook lampen en olie, en echter misten zij de vaten, de Fontein Christus. Wij lezen in 2 Kron. 24 van koning Joas van Juda, dat hij vroom was zolang de priester Jójada leefde. Maar na Jójada's dood bogen de vorsten van Juda zich voor hem, en dat nam zijn hart in, zodat hij naar hen hoorde en met hen de afgoden diende. Ook lezen wij in Markus 6:20, dat Herodes Johannes de Doper gaarne hoorde, en als hij hem hoorde ook vele dingen deed. O vrienden, het rusten en het gronden van zijn staat op een nauwe omgang met de vromen is wel zeer gevaarlijk.
4. Ja, dan kan er wel zijn *wat dit alles nog overtreft*. Een mens kan in die weg vele algemene gaven en werkingen des Geestes deelachtig worden, en evenwel de waarachtige bekering missen en blijven missen.
 Felix had veel beroering toen Paulus met hem sprak van de matigheid, rechtvaardigheid en van het laatste oordeel (Hand. 24:2 en 5).
 Agrippa werd bijna bewogen een christen te worden (Hand. 26:28).
 Ja, een mens kan hemelse gaven smaken, namelijk als met de uiterste lippen en tot zijn eigen vergenoeging. Hij kan de Heilige Geest deelachtig zijn in Zijn algemene gaven, en zo het Woord met vreugde ontvangen, en evenwel een afvallige worden (Hebr. 6:4-6).
 Wij lezen van de zulken, die de taal der engelen kunnen spreken, en al hun goederen tot het onderhoud der armen kunnen overgeven, ja zelfs hun lichamen kunnen overgeven om verbrand te worden, en dit zonder liefde en ware bekering (1 Kor. 13:1-3).
 En Jezus bevestigt dit alles in de gelijkenis van het zaad in steenachtige aarde (Matth. 13:20, 21, 28 en 30). Bij deze allen ontbreekt het grote en ene nodige, namelijk de omwending des harten of de waarachtige bekering.

En hieruit volgt dan, dat er in tegenstelling tot deze alle maar één waarachtige bekering is.

En wel een verandering van hart en staat, waartoe elk mens van nature onwillig en onmachtig is. Het is alleen een werk Gods. Het wordt gewerkt door de door Jezus verworven Geest. Geen kracht of geweld veroorzaakt deze bekering. De Heere zegt: "Maar door Mijn Geest zal het geschieden" (Zach. 4:6). Ja, deze bekering is van alle andere bekeringen onderscheiden, hoe nabij zij ook komen. Dit is een bekering uit de afgoden, uit de omzwervingen, uit zichzelf, uit ongeloof en wettischheid, en naar de Heere toe. Deze bekering gaat verder dan tot de middelen en tot de vromen. Ze dringt tot de Middelaar door, en door de Middelaar tot God (Jer. 4:1): "Zo gij u bekeren zult, Israël, spreekt de Heere, bekeer u tot Mij; en zo gij uw verfoeiselen van Mijn aangezicht zult wegdoen, zo zwerft niet om." En Hos. 14:2: "Bekeer u, o Israël, tot de Heere uw God toe."

b. De reden, waarom de onderwijzer zo nadrukkelijk naar de waarachtige bekering vraagt, is ook dat hij daarmee de hoge noodzakelijkheid der bekering voor elk mens wil benadrukken. O, elk mens moet het vroeg of laat hebben, hij kan het niet missen, dan alleen ten koste van zijn ziel. Dit is geen zaak van dispuut, waarover men maar wat redeneren kan en waarvan men dan geloven kan wat men wil. Wie over dit stuk struikelt, die sterft reeds in zijn schoenen, zoals het spreekwoord zegt. Want er is nooit iemand zalig geworden zonder bekering. Hoe zou een mens toch langs zijn oude weg in de hemel willen komen? Hij kan er niet komen, en, of hij het gelooft of niet, hij zal er niet komen.

De Heilige Schrift bevestigt ons dit zowel in het Oude als in het Nieuwe Testament.

- Het gehele Oude Testament door vinden wij deze waarheid als op tafelen geschreven.
- Mozes dringt er reeds sterk op aan (Deut. 10:16): "Besnijdt dan de voorhuid uws harten - dat is: bekeert u en verhardt uw nek niet." En ook in Deut. 30:2, 8 en 10.
- De profeten dringen ook sterk aan op dit stuk. Ziet dit in het algemeen in 2 Kon. 17:13. Wij lezen daar, dat de Heere tot Israël en Juda betuigd had door de dienst van al de profeten en ziensers: "Bekeer u van uw boze wegen."
- En hierin worden wij wel in het bijzonder bevestigd door David (Psalm 19:8 en 34:14, enz).
- Door Salomo (Spr. 9:6).
- Door Jesaja (Jes. 55:7).
- Door Jeremia (Jer. 3:12, 14 en 22, 18:11 en 25:5, enz).
- Door Ezechiël (Ezech. 18:30-32 en 33:11, enz).
- Door Hoséa (Hos. 4:1, enz.).
- Door Zacharia (Zach. 1:3) en vele andere plaatsen meer.

Ja, ook het gehele Nieuwe Testament door vinden wij deze waarheid beklemtoond.

- Ziet dit maar in Johannes de Doper. Deze begon er mede en het was zijn eerste en grootste woord (Matth. 3:3): "Bekeert u, want het Koninkrijk der hemelen is nabij gekomen." Zie ook Markus 1:4.
- Ja, al de evangelisten en apostelen zijn er vol van. Wij lezen in Hand. 17:30: "God dan de tijden der onwetendheid overzien hebbende, verkondigt nu alle mensen alom dat zij zich bekeren."
- En behalve dit vinden wij ook vele voorbeelden, als in Hand. 2:9 en 16, enz.
- En tenslotte, wie dringt er krachtiger op bekering aan dan Jezus Zelf? Matth. 4:17: "Van toen aan heeft Jezus begonnen te prediken en te zeggen: Bekeert u; want het Koninkrijk der hemelén is nabij gekomen." En Markus 1:15: "Bekeert u en gelooft het Evangelie." Ja, Jezus dringt dit met bedreigingen aan (Matth. 18:3): "Indien gij u niet verandert, zo zult gij in het Koninkrijk der hemelen geenszins ingaan." En Lukas 13:3 en 5: "Indien gij u niet bekeert, gij zult allen insgelijks vergaan", namelijk in uw zonden. O vrienden, mocht elk bij de Heere de opening van zijn ogen zoeken, om toch zichzelf te mogen zien. Om met de verloren zoon tot zichzelf te komen (Lukas 15). Mocht de Heere dit aan een elk onzer doen, dewijl dit aan elk onzer geschieden moet en geen middelen alleen het kunnen doen.

B. Bezien wij nu nog waarin of in hoeveel stukken deze waarachtige bekering des mensen bestaat. Dit vinden wij in het antwoord van vraag 88 en de vragen 89 en 90.

Wij zullen bezien welke de stukken daarin in het algemeen zijn (in het antwoord op vraag 88).

Letten wij daarbij dan eerst op de delen of stukken der bekering, welke de onderwijzer noemt.

Hij zegt eerst in het algemeen, ***dat de waarachtige bekering des mensen in twee stukken bestaat.***

En door deze stukken moeten wij dan hoofdstukken verstaan, waaronder alle andere wezenlijke delen en werkingen begrepen zijn. Ja, dan moeten wij hier zulke stukken of delen verstaan, waarvan niets kan worden gemist, dan op koste van onbekeerd te blijven en onze ziel te verliezen.

Ook noemt de onderwijzer deze twee stukken in het bijzonder, zeggende, dat de waarachtige bekering des mensen bestaat ***in de afsterving van de oude, en in de opstanding van de nieuwe mens.***

Wat wij hierdoor hebben te verstaan, zullen wij zien in de nadere verklaring door de onderwijzer in de vragen 89 en 90. Daarom hebben wij er hier nu alleen maar op te letten hoe zeer dit zeggen van de onderwijzer is gegrond op Gods heilig Woord.

Gods Woord leert ons, dat er *twee stukken* tot een waarachtige bekering behoren. En wel dat er in de bekering iets is waarvan, en ook iets is waartoe een mens zich bekeert. Of wel een afkering en een toekering. Wij lezen dit in Jes. 1:16-17: "Wast u, reinigt ." doet de, boosheid uwer handelingen van voor Mijn ogen weg, laat af van kwaad te doen. Leert goed te doen." En Amos 5:15: "Haat het boze en hebt het goede lief." En ook met grote nadruk in Hand. 26:18, waar wij lezen dat de Heere Jezus de apostel Paulus riep en zond tot de heidenen "om hun ogen te openen en hen te bekeren van de duisternis tot het licht, en van de macht des satans tot God; opdat zij vergeving der zonden ontvangen, en een erfdeel onder de geheiligden door het geloof in Hem."

Ja, de door de onderwijzer gebruikte benaming van deze twee stukken vinden wij ook in Gods Woord terug (Rom. 6: 6): "Wetende dat onze oude mens met Hem gekruisigd is, opdat het lichaam der zonde teniet gedaan worde, opdat wij niet meer de zonde dienen." Dit vergeleken niet vers 4: "Wij zijn dan met Hem begraven door de doop in de dood, opdat gelijkewijs Christus uit de doden opgewekt is tot de heerlijkheid des Vaders, alzo ook wij in nieuwigheid des vleses wandelen zouden."

En Ef. 4:22-24: "Dat gij zoudt afleggen, aangaande de vorige wandeling, de oude mens, die verdorven wordt door de begeerlijkheden der verleiding; en dat gij zoudt vernieuwd worden in de geest uws gemoeds, en de nieuwe mens aandoen, die naar God geschapen is in ware rechtvaardigheid en heiligheid."

Ook Kol 3:9-10, waar Paulus zegt: "Liegt niet tegen elkander, dewijl gij uitgedaan hebt de oude mens met zijn werken, en aangedaan hebt de nieuwe mens, die vernieuwd wordt tot kennis, naar het evenbeeld Desgenen, Die hem geschapen heeft."

Toepassing

Ziedaar, onbekeerde mens, de valse en de ware bekering, alsook de hoge noodzakelijkheid van de waarachtige bekering u voorgesteld.

A. Vrienden, is er nu onder ons ook een bij zichzelf verloren zoon, zoals wij lezen in Lukas 15? Zulk één namelijk, die zijn onbekeerde staat en zijn omzwervingen daarin moede is. Die zijn oude weg en de zwijnendraf der zonden, der wereld en der boze lusten en bewegingen van zijn zondig hart, waarmede hij zich tot heden gevoed heeft, moede is. Ja, die op zijn weg moede is geworden vanwege de doodslagers.

Zulk één, die lust heeft om met de verloren zoon stil te staan en tot zichzelf te worden gebracht, alsook tot de overrekening van de kosten, hieraan verbonden. Ja, die na die

overrekening verlangt om door de genade aan de zijde van de Heere God te vallen en dus tot dit besluit te komen, dal hij zijn oude weg verlaat en wederkeert tot de Heere. En wel als de knechten van Benhadad met de koorden om de hals, en met Esther zeggende: "Kom ik om, zo kom ik om!" Of met de verloren zoon (Lukas 15:18-19): "Ik zal opstaan en tot mijn vader gaan, en ik zal tot hem zeggen: Vader, ik heb gezondigd tegen de hemel en voor u; en ik ben niet meer waardig uw zoon genaamd te worden; maak mij als één van uw huurlingen."

Want vrienden, dan moet ik u zeggen, als het u in waarheid er om te doen zou zijn en u waarlijk zou menen weder te keren, dat het u ook zou gaan als de verloren zoon. Er staat geschreven: "En als hij nog ver van hem was, zag hem zijn vader." Deze was bewogen over hem met innerlijke ontfermingen en kwam hem zo met omhelzing tegemoet. O vrienden, zo goed is God; zo verlangende naar de bekering van een verloren zoon. De Heere laat Zich gaarne verbidden en vinden door het gebed. God wordt gaarne op Zijn Woord gevat en overwonnen.

Laat ons eens in het kort nagaan wat al hinderpalen of banden er zijn, die de mens van de bekering terughouden. Mogelijk zouden wij iemands toestand daarbij noemen.

a. In het algemeen.

1. Vooreerst wordt een arm, blind en zorgeloos mens van de bekering teruggehouden door middel van *het ongeloof*, waarin hij ligt gevallen. Hierdoor gelooft een mens de stem niet, welke hem steeds achterna waarschuwt. Hij gelooft niet hetgeen Gods knechten in de Naam des Heeren tot hem spreken aangaande zijn dodelijk gevaar op deze zijn weg. Integendeel, hij verwerpt deze vermaningen en waarschuwingen, en hij belooft zichzelf vrede op zijn weg, al is het dat hij naar het goeddenken van zijn hart wandelt. Zie dan dat het ongeloof het hem doet.
 - Want door dit ongeloof gelooft een natuurlijk mens niet één waarheid recht.
 - Hij gelooft ook niet dat hij een onsterfelijke ziel heeft, welke eeuwig zal bestaan, en welke zo zondig, zo onrein, zo walgelijk is in de ogen Gods.
 - Hij gelooft ook niet de absolute noodzakelijkheid van aan deze zijde der eeuwigheid door de Geest te moeten worden vernieuwd en wedergeboren.
 - En hij gelooft ook niet het verschrikkelijk verderf, dat hij na dit leven heeft te wachten wanneer hij onbekeerd sterft.
2. Zulk één wordt ook van de bekering teruggehouden door middel van het tegenwoordig verderf, dat in de wereld is. Er is een vleselijk, aards, werelds, wellustig hart, dat elk mens in zijn boezem heeft. Dat hart vermaakt zich in de zonden en in de zondige bewegingen van een wellustige natuur. Het koestert en liefkoost die dingen, zodat het geen oren heeft om van bekering te horen. En als zulk één er iets van hoort, dan keert hij zich met zijn hart van dat ganse werk der bekering af. Dit leert ons de Heere Jezus in die gelijkenis (Lukas 14:20). Er was er één, die zeide: "Ik heb een vrouw getrouwd, en daarom kan ik niet komen." Jezus leert ons daar wat de wellust in het hart veroorzaakt, namelijk dat men finaal afslaat, zelfs zonder verzoek van verontschuldiging. Het is alleen maar: "Ik kan niet komen." Dit vergeleken met Hos. 4 :11: "Hoererij, wijn en most nemen het hart weg."
3. Ook is er een wereld, en een menigte van aardse bezigheden en zorgvuldigheden van dit leven, welke al het goede, dat nog wordt gezaaid in het hart van een mens, wie het eeuwig belang van zijn ziel niet boven alles gaat, verstikt. Jezus leert ons dit in de gelijkenis van het zaad, dat in de doornen viel (Matth. 13:7). Hieruit kan

men zien hoe al die mensen, die zich beroepen op hun grote bezigheden, op hun grote familiehuishouden, op hun velerlei tegenheden in de wereld, en die zich op deze wijze verschonen en dus niet tot bekering komen. Bij hen is geen ontdekking, noch enig gewicht van het belang hunner ziel. Want zodra iemand indruk en gewicht van deze zaken krijgt, hinderen deze dingen niet meer. Want dan weegt de eeuwige staat onder alle omstandigheden. Dan is een afgebroken of afgezonderd uurtje, dat men zich eens neerlegt voor God, uitnemend dierbaar voor de ziel, en dan gaat zulks iemand onder veel tegenheden, ja onder veel tijdelijke bekommernissen en onder drukke bezigheden en de zorgen voor een groot gezin, veel beter af dan anderen, die mogelijk onbezorgd hun brood en veel tijd over hebben.

4. En dan is er nog de grote aartsvijand van des mensen bekering, en in zijn macht is elk natuurlijk mens. Want deze werkt krachtig in de kinderen der ongehoorzaamheid. Hij stelt de mens gerust, en wordt er iets in hem gezaaid, dan neemt deze boze het terstond weg. Dit leert Jezus ons ook (Matth. 13:4) in de gelijkenis van het zaad, dat bij de weg viel, hetwelk de vogels terstond opaten. Dit is de oorzaak, dat een mens, uit de kerk komende, dan al niet meer weet waarover gepreekt is. De duivel verhindert de bekering van de mens door hem op een grovere of een fijnere manier de Godloochening in het hart te strooien.
 - Dan blaast hij hem zulke ongelovige gedachten in, alsof er geen God zou zijn, en ook geen eeuwigheid, ja dat dit alles maar fabels en verzinsels zijn.
 - Of hij maakt de mensen steeds maar wijs dat er mogelijk wel een eeuwigheid zal zijn, maar dat het er niet zo nauw op aan zal komen als de vromen wel zeggen, want God is zo barmhartig. En hij hoort toch dagelijks van Jezus? Welnu, Die is ook zijn Zaligmaker. En zulks al heeft de mens Christus nimmer in zijn hart tegen zijn zonden leren kennen, en al leeft hij buiten Christus en de gemeenschap met Hem.
 - Of de duivel zegt ook wel tot de mens dat hij maar het beste er van hopen moet, vooral als hij naarstig de middelen waarneemt, op zijn tijd in huis leest en bidt. Als men dan maar gedoopt is, ten Avondmaal gaat en niet in grote zonden leeft, en ook veel goede dingen ten aanzien van de naasten betracht, en de dwaalleer niet kan verdragen. Ja, dan houdt de boze voor dat niemand van zichzelf, en dus nog veel minder de ene mens van de andere, kan weten of hij bekeerd is.
 - Al deze leugens dringt de duivel een mens op en verwekt hierdoor in het hart een haat tegen het volk van God. En de arme mens, die zijn bedrieglijk hart en de listen des satans niet kent, gelooft dit alles direct, want zijn hart is daartoe zo genegen. Hij zegt: *zou het dan precies zo en als bij die en die moeten gaan? Wel, dan zouden er maar weinigen zalig worden.* Maar dit te moeten geloven, benauwt hem te zeer en daarom verwerpt hij het en houdt zich aan de zijde van de duivel.
- b. In het bijzonder.
 1. Een ziel welke enigszins ontwaakt is en werkzaam is met haar eeuwige staat, wordt van de waarachtige bekering teruggehouden en verhinderd, dewijl zij zich zo zeer ellendig en onheilig gevoelt en daardoor terug blijft. *Och, denkt zulk één, als ik maar anders was en niet zo zondig gesteld, dan zou er wel hoop zijn.* Vrienden, wat is dit anders dan dat men zijn gerechtigheid niet in Jezus, maar buiten Hem en dus in zichzelf zoekt? En dat men de gronden voor zijn vrijmoedigheid of onvrijmoedigheid zoekt te leggen in zijn eigen goede of kwade gesteldheid? O, mens u zult vroeg of laat als een goddeloze tot Jezus moeten komen om door Hem bekeerd te worden, en anders komt u er nooit.

2. Weer een ander wordt teruggehouden van het verlaten van zijn oude weg, omdat hij van tevoren niet kan bezien dat het werk in zijn hart duurzaam en blijvend zal zijn. Zulks verhindert hem om getrouw te zijn aan, het weinige licht, dat hij heeft. Zulk één is bevreesd, wanneer hij zijn oude gezelschap eens zou verlaten, ja aan zijn oude heren de dienst eens zou opzeggen en zou uitkomen voor God en voor Zijn zaak, en hij zou toch weer terugkeren, voor de spot en de schande. Dan denkt hij: *als het maar waarheid was, dan zou ik het wel durven*. Vrienden, deze grote zaak zal u meer waard moeten worden dan dat gij de Heere paal en perk zult willen stellen, dat gij Hem wetten voor zoudt schrijven. Wat is het toch bruut, dat men denkt of zegt bevreesd te zijn voor terug te zullen keren, en dat men dus voor de zaak van God niet wil uitkomen vóór men weet dat men oprecht is. Waar spreekt de Bijbel nu toch zulke taal? O mens, als gij daar blijft staan, de vreze, die gij vreest, zou wel eens kunnen komen. Gods Woord zegt ons: *Wees getrouw aan het weinige en mindere licht, dat u hebt, en de Heere zal het meerdere geven*.

3. Een ander wordt teruggehouden omdat hij meent dat het met hem te ver gekomen is. Hij denkt: *er mogen dan grote zondaars bekeerd geworden zijn, maar toch nooit zulken als hij*, die zulk een onoprecht hart tegen de zonden, en dat zo vervuld is met liefde tot de zonde, in zich omdraagt. Want dan weet niemand wat er zo al dagelijks in zijn hart omgaat, en bij dat alles zijn er zulke hooggaande inwerpingen in zijn hart tegen de Heere, dat hij deze nooit tegen enig mens zou durven noemen. Deswege vermenigvuldigen bij zulk één de gedachten in hem, en het licht des Evangelies missende, blijft hij bij de Heere Jezus vandaan, en dus ook verre van de ware bekering.
Dan moet ik u zeggen, vrienden, wanneer u lust hebt dat God u bekeert, kunt ge nooit te goddeloos en nooit te afkerig van God en van ware heiligheid zijn. Maar wanneer ge uzelf bekeren wilt, dan zult ge voor het minste strootje blijven staan.

4. En weer een ander blijft achter omdat hij onmachtig is. Hij kan het zichzelf niet geven, en God moet het hem geven, en daar zit hij dan met traagheid en slapheid der handen terneer. Wat hij ook doet, welke middelen hij ook waarneemt, alles is zonder vrucht. Hij ziet wel dat hij bekeerd moet worden, maar in zijn hand is het niet, en hoe komt hij er toe? Is er eens een nieuw middeltje, dan is er weer enige opgewektheid en een weinig hoop. Maar al spoedig ervaart hij weer het tegendeel en dat maakt hem moedeloos en hij laat het er weer bij zitten. En de reden van dit alles is dat zulk één de Goddelijke kracht van God en Christus niet kent, ja geen andere kracht dan die van zichzelf en van het schepsel kent en zoekt.
Maar vrienden, is dat nederigheid, of is het hoogmoed, dat een mens moedeloos wordt omdat hij zichzelf krachteloos bevindt? Het is immers de grootste en afgrijselijkste trotsheid, die er is? *Dit is de kuil zonder water* (Zach. 9:11), waarin een mens gevallen ligt. En hij zal daar geen water krijgen, al versmacht hij ook van dorst. Zou u niet denken dat het meer tot eer van de Heere zijn zal en meer van nederigheid getuigen zou als men bij dat gevoel van onmacht zag en ook erkende dat er evenwel een God in Israël is? O, mocht u toch eens zien dat het aan uw wil mankeert. Dat het verraad in uw hart zit.

5. En tenslotte komt weer een ander niet tot bekering, omdat hij de gedachte inlaat en voedsel geeft, dat hij niet uitverkoren is. En als dat niet waar is, och, wat hij dan ook doet, hij zal het niet verkrijgen. En daar blijft hij zitten en worden de handen

slap. Ja mens, hoe komt ge daaruit? En gij moet er uitkomen om bekeerd te worden. Dit is niet dan een strik van de duivel, en zo gij dat maar zien mocht, het zou u ten voordeel kunnen zijn.

Maar vrienden, hier moet ik u zeggen dat elk onzer heeft te handelen naar de geopenbaarde wil van God, en niet naar Zijn verborgen wil. En zo nederig zal elk onzer moeten worden, dat men zijn weg aanstelt naar de openbaring van God, en dat men een schepseltje wil blijven.

U zult misschien vragen: *Wat bedoelt ge daarmee?*

Wel dit, dat de mens niet wil inzien in de verborgen raad van God. Het is alleen het werk van de Heilige Geest om de diepten Gods te onderzoeken. En bij dit alles is dit gezegde nog een leugen ook, wanneer aaneen naar zijn heil zuchtende ziel wordt opgedrongen dat deze niet uitverkoren is. Want wie beweert zulks? Het is immers niemand anders dan de vader der leugenen. U kunt aan de bewering zelf: *gij zijt niet uitverkoren*; zien dat het een leugen is. Want elk, die in het Woord van God gelezen heeft, weet dat een gelovig mens wel verzekerd kan zijn van zijn verkiezing, maar geen goddeloze van zijn verwerping. En dit te meer niet omdat God hem nog laat leven onder de aanbidding van genade, en hem dus nog uitwendig roept. Daarom vrienden, hoe ongelukkig is hij, die hierdoor onbekeerd blijft. Want indien hij maar gebonden blijft, dan blijft het om het even wat de banden zijn.

En daarom vrienden, mocht u toch de hoge noodzakelijkheid der bekering recht beseffen.

- (1) Mensen, die nog onbekeerd zijt, *God wil u bekeren*. Daarin heeft Hij lust, want also spreekt de Heere (Ezech. 33:11): "Zo waarachtig als Ik leeft, spreekt de Heere HEERE, zo Ik lust heb in de dood des goddelozen! Maar daarin heb Ik lust, dat de goddeloze zich bekere van zijn weg en leve. Bekeert u, bekeert u van uw boze wegen, want waarom zoudt gij sterven, o huis Israëls?" Daar zegt de Heere dat Hij lust heeft in de bekering des mensen, en ook dat het willen sterven van de zijde van het huis van Israël komt. Wel mens, laat God u dan bekeren, en leg u daartoe veel aan de voeten van Jezus neer, dat Hij Zijn levendmakende genade en de kracht van Zijn opstanding aan uw ziel ten koste legge.
- (2) En wees toch niet tevreden met een algemene bekering van weg en levenswijze, want dat zal u niet in de hemel brengen. Het zal in het vervolg wel blijken, dat een mens met Christus moet sterven en met Hem opstaan, en dan leeft hij omdat Jezus leeft (Joh. 14:19). Dit is de eerste opstanding, waar elk deel aan hebben moet, zal de tweede dood over hem geen macht krijgen (Openb. 20:6). Dit is de inhoud van de waarachtige bekering, en daarom, vrienden, God beware u er voor buiten deze te rusten.
- (3) O mens, als u voor uw dood niet bekeerd wordt, maar onbekeerd blijft en zo sterft, wat hangt u wel boven het hoofd! Zie hier alleen maar wat Jezus zegt (Lukas 13:3 en 5): "Gij zult vergaan."

En dan zult u mogelijk zeggen: *Is dat zo zwaar, te vergaan?*

Ja vrienden, het nare van dit vergaan kunt gij van het natuurlijke afleiden, wat het is zonder uitkomst zijn verderf voor ogen te zien en er in te storten. Zo vergaat een schip op zee, en zo verging ook de eerste wereld. Daaruit kunt u wel zien hoe naar dit is. Ja vrienden, dat dit vergaan een nare zaak moet zijn, leert ons de Bijbel. Wij lezen in Jona 3 dat de voorzegging van het vergaan van Ninevé onder het heidendom indruk maakte en bekering veroorzaakte. En wij kunnen uit dit alles wel besluiten dat dit vergaan der ziel alle verstand te boven moet gaan. Het zal

zijn een eeuwig verzinken en een eeuwig onderblijven. Het zal een vergaan zijn zonder te vergaan, een eeuwig verderf zonder verdorven te worden, hetgeen de wijze van spreken in Matth. 10:28 inhoudt. En hieruit volgt, vrienden, dat dit onbegrijpelijk is. Want een stoppel brandt weg door vuur, maar hier is een verterend vuur en een eeuwige dood, en de stoppel brandt maar verbrandt niet.

B. Nog een woord tot u, kinderen van God. In het vervolg van deze stof wensen wij nog wat uitgebreider, als wij het kunnen, de ongestalten van Gods volk aan te wijzen.

- Zie hoe oneindig uw geluk en voorrecht is. (1 Petrus 2:25) Gij waart allen mede als dwalende schapen, en gij keerdet u een iegelijk naar zijn weg, maar gij zijt bekeerd tot de overste Herder en Opziener uwer zielen; en zulks naar het eeuwig voornemen Gods over u.
- Zucht toch, dat de Heere u dit tot uw heiliging doe zien. En dit opdat u beschaamd moge worden wanneer gij uw wegen en handelingen recht ziet bij de liefde en genade van God in Christus. Dat dus de afgekeerden in het geestelijke Israël van hun afkeringen genezen mogen worden en hun sterkte, hun rust en hun behoudenis in wederkering mogen vinden.
- Zoekt toch de liefde van God en de liefde van Christus van eeuwigheid, welke in de tijd aan en in u is bewezen, op uw hart te krijgen. Opdat gij daardoor mocht gedrongen worden om op te staan en weder te keren om voor de Heere te leven (2 Kor. 5:14-15): *"Want de liefde van Christus dringt ons, als die dit oordelen, dat indien één voor allen gestorven is, zij dan allen gestorven zijn. En Hij is voor allen gestorven, opdat degenen, die leven, niet meer zichzelf zouden leven, maar Die, Die voor hen gestorven en opgewekt is."* Amen.

ZONDAG 33 (tweede deel, Vraag 89)

HET EERSTE DEEL DER BEKERING: HET AFSTERVEN VAN DE OUDE MENS

Vraag 89: Wat is de afsterving van de oude mens?

Antwoord: *Het is een hartelijk leedwezen, dat wij God door onze zonden vertoornd hebben, en dezelve hoe langer hoe meer haten en vlieden.*

Onze voorgaande verhandeling over zondag 33 eindigden wij bij het bespreken van het tweede gedeelte van het eerste hoofddeel, *waarin of in hoeveel stukken de waarachtige bekering bestaat*. Wij stonden daarbij reeds stil bij de stukken, welke daarin aanwezig zijn (antwoord 88 en de vragen 89 en 90).

Nu zullen wij verder stilstaan bij de nadere verklaring door de onderwijzer van elk stuk van de waarachtige bekering in het bijzonder (vraag 89 en 90).

Daarbij moeten wij eerst bezien de verklaring van de onderwijzer betreffende de afsterving van de oude mens (vraag 89), en dus nagaan wat wij door deze wijze van spreken, zoals deze in de vraag voorkomt, **over de afsterving van de oude mens** hebben te verstaan.

Eerst dus wat door de oude mens moet worden verstaan en om welke redenen deze zo wordt genoemd.

Naar Gods Woord verstaan wij daardoor *alleen de overgebleven verdorvenheid van de natuur in de gelovigen. En wel de afkerigheid van heiligheid en de geneigdheid tot zonde, welke de erfzonde is, alsook alle daaruit voortkomende dadelijke overtredingen.*

Deze overgebleven verdorvenheid der natuur in de gelovigen draagt in Gods Woord onderscheidene benamingen, als:

- De voorhuid des harten (Jer. 4:4 en 9:26).
- Het beeld van de eerste Adam (Gen. 5:3, vergeleken met 1 Kor. 15 :49).
- Het lichaam der zonden (Rom. 6:6).
- Het vlees (Rom. 7:18).
- De wet der zonden (Rom. 7:23).
- De leden, die op de aarde zijn (Kol 3:5).
- Begeerlijkheid (Rom. 7:7 en 1 Petrus 2:11).

De redenen, waarom deze overgebleven verdorvenheid in de gelovigen *een oude mens* wordt genoemd, zijn de volgende.

1. Deze boosheid wordt terecht een mens genoemd, omdat deze zondige ongestalte zich over de gehele mens uitstrekt. Want al de vermogens *der ziel* van de mens zijn bedorven en bevlekt.
 - Zijn verstand is verduisterd (El. 4:18).
 - Zijn wil is van het goede afkerig (Ef. 2:3).
 - Zijn hartstochten zijn verhard en ongeregeld en ten enenmale verdorven (Ezech. 36:26). Daarom is naar Titus 1:15 aan de bevlechten en ongelovigen geen ding rein, want beide hun verstand en geweten zijn bevlekt.

Ja, dit kwaad dringt zelfs door en strekt zich uit over *het gehele lichaam* en al deszelfs leden.

- Paulus spreekt daarom (Rom. 7:23) van een wet der zonde, die in zijn leden was, en in 2 Kor. 7:1 van besmetting des vlees en des geestes.
 - Al de leden of delen van het lichaam zijn verdorven en vol kwade bewegingen. Dit blijkt uit de driften en ongetemperdheden in de humeuren, alsook uit al de aanrittingselingen en kittelingen van het lichaam onder het plegen van de zonde. De begeerlijkheid steekt het lichaam aan, en het lichaam ontsteekt wederom de begeerlijkheid, zij worden beide ontstoken door de hel en razend naar de zonde. Dit bevestigt Salomo ons met een gelijkenis (Spr. 17:14), als hij zegt dat het hier is als met een sluis, waar veel water voor staat. Bij de minste opening, welke ge aan het water geeft, is er geen houden meer aan.
2. Maar ook, en wel voornamelijk, wordt deze natuurlijke verdorvenheid en boosheid een mens genoemd, omdat de gewone eigenschappen van een mens erin gevonden worden. Want gelijk een mens uit vele delen en leden is samengesteld, is ook de zondige natuur een samenstel, dat uit vele delen bestaat, dat veel leden en gewrichten heeft, en dat beziel wordt met de geest des satans. Hij woont in dat deel der gelovigen, en zij dragen hem om, waar zij ook zijn. Hij heeft daar een gedurige toegang, want het is als het ware zijn gebroed. Och vrienden, hoe nodig is het derhalve dat Gods volk in vreze wandelt, veel waakt en bidt, enz. Want immers één verrader binnen een stad is veel gevaarlijker dan veel verraders daar buiten. Gelijk een mens een beelddrager is van zijn ouders, is de inwonende zonde het beeld van Adam na de val (Gen. 15:3). En hieruit volgt (1 Kor. 15:49), dat de mens niet het beeld des hemelsen draagt, maar des aardsen, ja des duivels (Joh. 8:-14). Daarom kan hier terecht van *een mens* gesproken worden.
3. Gelijk een mens zijn verschillende bezigheden en verrichtingen heeft, is ook dit deel werkzaam in het plegen van zonden met gedachten, woorden, daden, lusten enz. Daarom komt het in Rom. 3:13-17 voor onder de gelijkenis van *leden des lichaams*. En gelijk in het gewone leven een mens niet stil staat, hij neemt af of hij neemt toe, hij groeit of hij sterft, is het ook met dit zondige deel in Gods volk. Het neemt toe als er geen genade tegen gegeven wordt. Dan wordt het al erger, zoals wij zien in hetgeen Paulus zegt (Rom. 7) en in hetgeen wij lezen in Ezra 9:6: "Want onze ongerechtigheden zijn vermenigvuldigd tot boven ons hoofd, en onze schuld is groot geworden tot aan de hemel." Of het vermindert en wordt afgebroken tot het geheel sterft.

Deze boosheid en natuurlijke verdorvenheid draagt ook terecht de naam van *een oude mens*.

- (1) Omdat deze *zeer oud* is, voortspruitend uit de val van Adam (Gen. 6:5): "Het gedichtsel der gedachten zijns harten is te allen dage alleenlijk boos." Ook is deze in elk mens het eerste en het oudste, welke hem van zijn geboorte af aankleeft (Psalm 51:7): "Ik ben in ongerechtigheid geboren en in zonden heeft mij mijn moeder ontvangen."
- (2) En ook omdat deze oude mens in de gelovige staat tegenover de nieuwe mens (2 Kor. 5:17): "Zo dan, indien iemand in Christus is, die is een nieuw schepsel: het oude, is voorbijgegaan, ziet, het is al nieuw geworden." Hieruit volgt, dat niemand zijn verdorven natuur zijn *oude mens* kan noemen, ofwel zijn vlees, tenzij hij een *nieuwe mens* en een nieuwe geest heeft.

- (3) Ja, deze wordt terecht de oude mens genoemd, omdat deze in sterkte en kracht de oudste is. O, het is een oud en hardnekkig kwaad, het houdt de nieuwe mens onder en het drukt deze neer, evenals Izak verdrukt werd door Ismaël, en Jakob door Ezau.
- De kracht en sterkte van deze oude mens blijken ons in zo vele heiligen, die er door gevallen zijn, als David, Petrus, enz. Het blijkt ons ook daaruit, dat het alleen Gods werk is deze te overwinnen, want hij is door geen middelen te temmen. Jezus is er toe gekomen om de werken des duivels te verbreken, en Hij heeft tot den bloede toe moeten strijden.
 - De sterkte van deze oude mens blijkt ook uit zijn list, zoals ook de sterkte van een oud en slecht mens veelal in zijn list bestaat. Door zijn list is hij krachtig, alzo zijn de begeerlijkheden strelende, verzoekende, verlokkenende, verleidende, enz. Dit blijkt ons in de klacht van David (Psalm 19:13): "Wie zou de afdwalingen verstaan? Reinig mij van de verborgen afdwalingen." Deze natuurlijke verdorvenheid draagt de naam van de oude mens, omdat ze op zichzelf lelijk is. Zoals oude dingen rimpelachtig en hun schoonheid kwijt zijn, mismakt deze de heerlijke mens. Dan zijn de gelovigen, aan die boze zijde gezien (Rom. 3:23), de heerlijkheid Gods dervende.
- (4) En tenslotte wordt deze mens ook oud genoemd omdat deze nabij zijn einde en nabij de verdwijning is. Alzo spreekt Paulus (Hebr. 8:13). Dit verdorven deel zal niet altoos in de gelovigen blijven, maar als een oud kleed zullen zij het weldra afleggen, en als een oud mens zal die verdorven natuur welhaast sterven.

Daarom zullen wij nu bezien wat door de *afsterving* van deze oude mens moet worden verstaan, alsook waarom dit een afsterving of *kruisdood* wordt genoemd.

Letten wij er daarbij op wat deze afsterving van de oude mens niet is, en wat zij waarlijk wel is, tot ontdekking van een ieder onzer. Daarna zullen wij bezien onder welke benamingen dit zoal in de Heilige Schrift voorkomt.

1. *Wij moeten dan eerst weten wat deze afsterving niet is, en wat deze waarlijk wel is.*
- (1) Want deze afsterving van de oude mens is niet een stil en zedig humeur te hebben en, zoals men wel zegt, zichzelf te bezitten. Dat men zijn hartstochten meester is of zijn sterkte daartegen kan vinden in zijn eigen redeneringen. Hiermede kan men verloren gaan, want dit is het niet. Vele heidenen kwamen hierin zeer ver. Het is de natuurstaat, en daarom lezen wij (Rom. 8:8) dat die in het vlees zijn, hoe goed burgerlijk dan ook, *Gode niet kunnen behagen*.
 - (2) Het wil ook niet zeggen voorbijgaande overtuigingen te hebben, zodat men door het aandringen van een woord schielijk alles overgeeft, maar dat men met de hond tot het uitgeworpene wederkeert (2 Petrus 2:22), zoals de scheepslieden wel doen als de stormwind over is, dat zij haastig weer proberen op te vissen wat zij overboord geworpen hebben. Hiervan had Felix iets (Hand. 24:25). Agrippa was nabij en als aan de kant gebracht (Hand. 26:25). En van Herodes staat geschreven dat hij vele dingen deed (Matth. 6:20). Op zulk een schijnwerk te rusten is zeer gevaarlijk; het is als een schoongemaakt en fraai versierd huis (Matth. 12:44). Petrus zegt er van dat het voor zulken beter zou zijn dit niet gehad te hebben (2 Petrus 2:21).
 - (3) Deze afsterving is ook niet dat men op enigerlei wijze de zonde overwint. Namelijk zo, dat men van sommige zonden scheidt en er een afkeer van krijgt vanwege de schande en de gevolgen. O vrienden, als de droefheid alleen hier over gaat, en niet over de aard en de natuur van de zonde als zijnde tegen de Heere, dat

is de afsterving van de oude mens niet. Ook is in de val niet maar één of ander deel in de mens verminkt, dat alleen naar hersteld behoeft te worden, maar alle delen en alle vermogens, ja zijn ganse persoon is ondeugende geworden (Gen. 6:5): "Het gedichtsel der gedachten van des mensen hart is te allen dage alleenlijk boos." Daarom zegt Paulus (Rom. 7:28): "Ik weet dat in mij, dat is in mijn vlees, geen goed woont." Daarom is het voor elk mens nodig, zal hij zalig worden, dat hij de gehele oude mens aflegt (Ef. 4:22). Van droefheid over de gevolgen van de zonde hebben Simon de tovenaer en Judas zeker veel gehad.

- (4) Ook moeten wij door deze afsterving van de oude mens niet verstaan dat hij ten enenmale hier wordt uitgeroeid. Zulks heeft niet hier in de tijd plaats. Dit moeten wij staande houden tegenover de verdorven mystieken en piëtisten, die de volmaaktheid der heiligen op aarde drijven. Gods Woord omschrijft dit afsterven als een dagelijks werk, en Paulus zegt (Filipp. 3:12): "Niet dat ik het alrede gekregen heb, of alrede volmaakt ben, maar ik jaag er naar", enz. Dit alles is de afsterving van de oude mens niet, en een mens bedriegt zich, die het daarvoor houdt.

2. Maar bezien wij nu nog wat deze afsterving van de oude mens dan waarlijk wel is.

- (1) Deze kan er alleen maar zijn door de vereniging en gemeenschap met Christus, en dat men daartoe de Heilige Geest als een inwonende Geest des geloofs ontvangen heeft. Daarvan lezen wij in Gal. 5:25, dat die in Christus zijn, het vlees gekruist hebben. En een krachtig bewijs daarvan is de Doop, welke zijn grond heeft in de dood van Christus (Rom. 6:4-8): "Wij zijn dan met Hem begraven door de Doop in de dood", en van de gelovigen wordt gezegd dat zij één plant met Christus geworden zijn, enz. Want de afsterving is een werk, dat tot de heiligmaking behoort, waartoe de mens niet kan komen, tenzij hij een in Christus gerechtvaardigde is. Anders werkt de mens achterstevoren en dus tevergeefs. Dan is het niet anders dan een werk der wet, waarin velen omzwerven en sterven, zoals Paulus zegt (Rom. 9:31): "Israël die de wet der rechtvaardigheid zocht, is tot de wet der rechtvaardigheid niet gekomen." O vrienden, indien het daar te krijgen was, dan was Jezus tevergeefs gestorven. Dan zouden de papisten het dichtst bij de waarheid zijn. Maar Jezus leert ons (Joh. 15:4), *dat men eerst in Hem moet ingeënt zijn, zal men vruchten kunnen dragen.*
- (2) En hieruit volgt dus dat deze afsterving bestaat in de werkzaamheid van het nieuwe leven, het aanvankelijk herstelde beeld, tegen de oude en zondige natuur. En zulks met de toelag om deze te doden en ten onder te brengen in de kracht van Christus en door Zijn Geest (Rom. 8:13): "Indien gij door de Geest de werkingen des lichaams doodt, zo zult gij leven."

3. Nu moeten wij nog bezien onder welke benamingen deze afsterving in de Heilige Schrift voorkomt en wat deze verschillende spreekwijzen ons leren. De benamingen hiervan in Gods Woord zijn verscheidene. Wij vinden verschillende zinnebeeldige spreekwijzen, waardoor deze oude mens wordt aangewezen.

- De oude mens komt in de Schrift ons voor onder het zinnebeeld van *de voorhuid*. En dan wordt de afsterving daarvan genoemd het besnijden (Deut. 10:16): "Besnijdt de voorhuid uws harten." Ook wel een uittrekking van het lichaam der zonden des vlees (Kol 2:11).
- Als de oude mens ons voorkomt onder het zinnebeeld van *vuiligheid*, dan wordt de afsterving genoemd een reinigen of gereinigd worden, of afgewassen worden (1

Kor. 6:11): Maar gij zijt afgewassen, maar gij zijt gereinigd." Zie ook 2 Kor. 8:1: "Laat ons onszelf reinigen van alle besmettingen", enz.

- Als de oude mens ons voorkomt onder het zinnebeeld van *een kleet*, dan wordt de afsterving genoemd een afleggen, een wegwerpen (Ef. 4:22): "Dat gij zoudt afleggen, aangaande de vorige wandeling, de oude mens." En 1 Petrus 2:1: "Zo legt dan af alle kwaadheid, bedrog", enz. Zie ook Ezech. 18:31: "Werpt van u weg al uw overtredingen."
- Maar wanneer deze verdorven natuur ons voorkomt onder het zinnebeeld van *een mens*, die leeft en die zijn leden, gewrichten en werkingen heeft, dan wordt de afsterving daarvan een doding, kruisiging en een ten onderbrenging genoemd (Kol 3:3, 9): "Gij zijt gestorven; doodt dan uw leden die op de aarde zijn." Gal. 5:24: "Die van Christus zijn, hebben het vlees gekruist." Rom. 6:6: "Dit wetende, dat onze oude mens met Hem gekruisigd is, opdat het lichaam der zonde teniet gedaan worde." En Rom. 6:4: "Wij zijn dan met Hem begraven door de Doop in de dood", enz.

Deze verscheidene spreekwijzen leren ons welk een nauwe vereniging er is tussen de natuur der mensen en de zonde. Ook hoe nabij deze ligt, als aan de deur, alsmede de sterkte en kracht van de zonde. En daaruit volgende, hoe onmogelijk het voor een mens is om door eigen kracht dit afsterven teweeg te brengen en deze verdorven natuur te boven te komen. Ja daaraan te sterven en deze kwijt te raken.

En evenwel, vrienden, hoe ten uiterste noodzakelijk is het voor elk mens, dat hij aan zichzelf en aan zijn zonden sterft, zal hij ooit met Christus leven. Want deze oude mens moet gedood worden, of anders zal hij de mens doden. Paulus zegt (Rom. 8:13): "Indien gij naar het vlees leeft, zo zult gij sterven; maar indien gij door de Geest de werkingen des lichaams doodt, zo zult gij leven." *Och vrienden, zagen wij hier onze onmacht eens recht, en hoe nodig het is om door de Geest in de strijd tegen de oude mens gezet te worden, om de strijd dan in de sterkte van Christus aan te binden.*

4. *Bezien wij nog eens de reden, waarom deze ten onderbrenging van het lichaam der zonde een sterven of afsterven genoemd wordt, of ook wel een kruisiging, alsook waaraan zulk één dan wel sterft. De redenen, waarom dit zo wordt genoemd, zijn wel voornamelijk deze:*

- (1) Dat er zoveel overeenkomst is tussen een natuurlijke dood en dit geestelijke sterven. Want deze afsterving gaat ook niet toe zonder voorafgaande smarten des doods. Het uitsteken der ogen, het afkappen der handen en der voeten is zo pijnlijk.
- (2) Deze afsterving geschiedt ook, als in het natuurlijke, bij trappen. Al is het ook waar dat de één veel schielijker sterft dan de ander. Paulus zegt (2 Kor. 4:16), dat de uitwendige mens verdorven wordt van dag tot dag.
- (3) Het wordt zo genoemd omdat de dood van Christus, welke eerst waarlijk een sterven was, de enige oorzaak is van de waarachtige scheiding tussen de ziel en tussen de zonden. Evenals het in het natuurlijke de waarachtige dood is, welke een waarachtige scheiding tussen zielenlichaam teweegbrengt, is de dood van Christus de oorzaak van de gehele vernietiging van het lichaam der zonde in de gelovige, en ook de gehele grond van zekerheid daarvan (Rom. 6:3-4): "Of weet gij niet, dat zo velen als wij in Christus Jezus gedoopt zijn, wij in Zijn dood gedoopt zijn? Wij zijn dan met Hem begraven door de Doop in de dood", enz.

5. *En zien wij nu ook waaraan zulk één sterft.*

- Zulk één sterft aan zijn eigenwijsheid en door de onwetendheid verdorven verstand (1 Kor. 3:18): "Niemand bedriege zichzelf; zo iemand onder u denkt dat hij wijs is in deze wereld, die worde dwaas, opdat hij wijs moge worden."
 - Hij sterft ook aan zijn boze wil, kwade neigingen en lust (Gal. 5:24): "Maar die van Christus zijn, hebben het vlees gekruist met de bewegingen en begeerlijkheden."
 - Hij sterft aan het zondige eigen, in al zijn zintuigen en daden. Het oog ergert hem (Matth. 18:9). Daarom zegt David (Psalm 119:37): "Wend mijn ogen af, dat zij geen ijdelheid zien; maak mij levend door Uw wegen." Al de leden worden Gode gesteld tot wapenen der gerechtigheid (Rom. 6:13).
 - Zulk één sterft ook aan zijn vleselijke oogmerken, aan eigen eer en liefde. Want van nature is hij een zoeker van ijdele eer (Gal. 5:26). Maar dan wordt het zijn lust om te zoeken hetgeen van een Ander is. Hij gaat God en Zijn eer beogen (1 Kor. 10:31) in eten, in drinken, en in wat ook anders.
 - Hij sterft aan zijn eigengerechtigheid, aan zijn doen en plichten. Zijn gerechtigheid wordt hem als een wegwerpelijk kleed (Jes. 54:6). Daarom zegt Paulus (Filipp. 3:8), dat het zijn lust was om in Christus gevonden te worden, niet hebbende Zijn gerechtigheid, die uit de wet is, maar die door het geloof van Christus is.
 - Ja tenslotte, zulk één sterft aan alle eigen kracht en vermogen. Hij wordt een werkzame arme, verlegene en machteloze voor God. Hij wordt niet moedeloos omdat hij geen kracht heeft, maar hoe meer hij verliest, afneemt en sterft, en dus al machtelozer wordt, hoe sterker hij in de Heere wordt, ja hoe dierbaarder de sterkte van Jezus hem wordt. Paulus had door bevinding geleerd alzo te spreken (2 Kor. 12 :9): "Als ik zwak ben, dan ben ik sterk." En dan staat er in vers 10, dat hij een welbehagen had in zwakheden.
6. Bezien wij nu ook de reden, *waarom de afsterving van deze oude mens een kruisiging* wordt genoemd.
- Dit geschiedt om daarmede te zinspelen op hetgeen aan Christus is geschied. Want aan de kruisiging ging vooraf dat men de kwaaddoener haatte, hem opzocht en hem vervolgde. Zo krijgt zulk één door de Geest een ontdekking van het kwaad der zonde, en een haat er tegen en een lust om al de schuilhoeken van zijn hart en al zijn wegen te doorzoeken. En daaruit vloeit de beschaamdheid voor God voort (Jer. 31:19).
 - Gelijk de kwaaddoener gevangen werd genomen, tasten zulken de gehele oude mens aan. Ja, zij zoeken, de lendenen des verstands opschortende, de wet van God te gebruiken als een band om de zonden te binden (Ef. 6:14).
 - Gelijk een kruiseling werd aangeklaagd en beschuldigd, ja zoals het bij Jezus geschiedde, dat men riep: "Weg met Deze; kruist Hem, kruist Hem", handelt in deze zaak ook de ziel. Zij klaagt het boos bedenken bij God aan. Zulken verzwaren hun schulden en eisen er recht tegen. Zij vervolgen de oude mens ook in rechten en roepen maar dat Jezus er toch Zijn hand aan zou willen leggen. Zij willen ook wel roepen: Weg met deze!
 - Gelijk een kruiseling aan het kruis genageld en vastgehecht werd, is het ook de lust van zulk een ziel om alzo met de zonden te handelen. Dat is hun bedoeling, de zonde aan het kruis te brengen, opdat deze daaraan zou worden gebonden en genageld.
 - Gelijk een gekruiste opgehangen werd tussen hemel en aarde, als beide onwaardig en als zijnde Gode een vloek, zo vloekwaardig en schandelijk zien en erkennen

zulken hun zonden ook. En zij willen voor hemel en aarde niet verbergen dat zij zo gesteld zijn.

- Gelijk een gekruiste zware pijnen en smarten werden aangedaan, roepen ook zij soms uit vanwege de smart der zonden. O, hoe klaagt Paulus in Rom. 7. Hun hart is vervuld met klachten, en dit is bij Gods volk de gedurige stof voor hun gebeden. Zoals aan een gekruiste het voedsel werd onthouden, handelt in deze ook de ziel, naar het woord van Paulus (Rom. 13:4) het vlees en de begeerlijkheden niet verzorgende. Hij dient daaraan geen voedsel toe, dat wil zeggen, al zulke zaken, personen en gezelschappen snijdt hij af. Hij brengt al die dingen ten onder, welke de oude mens zouden verlevendigen.
- Gelijk een gekruiste langzaam stierf en allengskens zijn krachten verloor, wedervaart dit ook de oude mens. Door de Geest van Christus wordt het werk des vlees allengskens gedood. Evenals het huis van Saul, dat afnam en zwakker werd toen werd het huis van David sterker en nam toe.
- En gelijk een gekruiste werkelijk stierf, want de kruisdood was wel een langzame, maar het was ook een gewisse en zekere dood, o vrienden, alzo breekt de tijd aan dat ook de gelovigen eens het gehele lichaam der zonden zullen afleggen, zonder ooit meer door het lichaam der zonden te worden verward en beneveld.
- En de voornaamste reden, waarom de afsterving van de oude mens een kruisiging geroemd wordt, is wel dat de kruisdood van Christus de enige oorzaak is van de doding der zonden in Gods volk. Dit leert ons Paulus (Rom. 6: 6): "Dit wetende, dat onze oude mens met Hem gekruisigd is, opdat het lichaam der zonde teniet gedaan worde, opdat wij niet meer de zonde dienen." En Gal. 2:20: "Ik ben met Christus gekruist; en ik leef, doch niet meer ik, maar Christus leeft in mij", enz.
- Deze kruisdood van Christus is de enige verdienende en werkende oorzaak van de verbreking der zonden in de gelovigen, en daardoor heeft Hij ook de Geest verworven om dit in hen te doen.
- Ja, deze kruisdood is de enige bewegende oorzaak tot een rechte haat tegen en afkeer van de oude mens. Want er kan geen krachtiger beweegreden tegen de zonde zijn dan dat deze Christus de bittere en smadelijke kruisdood heeft aangedaan.

Daarom zullen wij nu nagaan wat de zaak zelf, of wat het onfeilbaar kenmerk is, waaruit iemand kan weten dat zijn oude mens aan het sterven is. Dit stelt de onderwijzer ons in het antwoord voor. Zie hier welk een groot kenmerk het is, dat men waarlijk aanvankelijk gestorven is. Daarvan zegt de onderwijzer: ***Een hartelijk leedwezen*** - ofwel bedroefdheid des harten - ***dat men God door zijn zonden vertoornd heeft.***

Bezien wij hier wat deze hartelijke droefheid over de zonden in de ziel aanwezig doet zijn.

1. Vooreerst is daar een waarachtige, zaligmakende kennis van zijn ellendestaat aanwezig, gewerkt door de Geest van Christus. Dit gaat toch naar de gewone weg Gods vooraf. Want waar zulk één tevoren zorgeloos en gerust in zijn oude grond en in zijn zonden leefde, wordt hij met de verloren zoon tot zichzelf gebracht. Dus hij komt tot inkeer naar binnen, waar een natuurlijk mens altijd oproepbaar ver van verwijderd is, en wordt tot stilstaan gebracht (Lukas 15:17). Daarmede begon bij de verloren zoon het werk eerst. Dan staat er: "Tot zichzelf gekomen zijnde, zeide hij: hoe veel huurlingen van mijn vader hebben overvloed van brood, en ik verga van honger." Dan eerst begint hij met betrekking tot zijn eigen ellende te zien en te horen. Dan geeft hij

acht met Lydia, toen haar hart geopend werd (Hand. 16:14). Dit is ook de taal van Efraïm (Jer. 31:19): "Nadat ik aan mijzelf ben bekend gemaakt, heb ik op de heup geklopt."

2. Zulk één ziet en gevoelt bij de ontdekte heiligheid en rechtvaardigheid van God de diepe schuld van zijn zonde. O, die openstaande schuld en dan geen borg te hebben, dat drukt hem, dat worden bergen voor hem (Ezra 9:6): "Onze ongerechtigheden zijn vermenigvuldigd boven ons hoofd, en onze schuld is groot geworden tot aan de hemel." Dit vergeleken met Psalm 38:5: "Mijn ongerechtigheden gaan over mijn hoofd; als een zware last zijn zij mij te zwaar geworden."

3. Hij ziet en gevoelt de kracht en de heerschappij van de zonde, en ook de menigvuldigheid en verfoeilijkheid daarvan in de ogen Gods. Het drukt hem, dat zijn zonden meerder zijn dan hij in orde kan verhalen, ja meerder dan de haren van zijn hoofd, en dat zij het op zijn eeuwige ondergang aanleggen. Daardoor vreest hij met David te enigen dage te zullen omkomen (1 Sam. 27:1). Het verfoeilijke en het onbetamelijke van zijn zonde drukt hem neer. Hiertoe kreeg de profeet last om tot het volk te zeggen (Jer. 3:13)-: "Alleenlijk ken uw ongerechtigheid, dat gij tegen de Heere, uw God, hebt overtreden, en uw wegen verstrooid hebt tot de vreemden, onder alle groene boom, maar zijt Mijn stem niet gehoorzaam geweest."

4. Ja, hij ziet zijn vloek-, straf- en helwaardigheid, en daarbij ook dat God rechtvaardig is. Hij ziet dat hij met de ganse wereld verdoemelijk voor God ligt (Rom. 3:19), en dat God in toorn en verbolgenheid op hem neerziet. Dit deed Saulus (Hand. 9:6) bevende en verbaasd uitroepen: "Heere, wat wilt Gij dat ik doen zal?" Farao riep zelfs uit dat God hem straffen moest en dus rechtvaardig is (Ex. 9:27): "De Heere is rechtvaardig, ik daarentegen en mijn volk zijn goddelozen." Zo spreekt ook David (Psalm 119:37): "Heere, Gij zijt rechtvaardig, en elkeen Uwer oordelen is recht." En Paulus (Rom. 3:5-6): "Is God onrechtvaardig als Hij toorn over ons brengt? Dat zij verre; anderszins, hoe zal God de wereld oordelen?"

5. Zulk één wordt over dit alles met bekommering vervuld. En dat is geen vreemde zaak, want het is een naar bewijs wanneer iemand nog nooit een zieke nacht over zijn zonden heeft gehad. Ja, hij wordt met vrees, met verlegenheid, met wanhoop aan zijn zijde en met radeloosheid vervuld. Dit zien wij in de drieduizend (Hand. 2:37). Zij werden verslagen in hun hart en riepen uit: "Wat zullen wij doen, mannen broeders?" Wij zien dit ook in de stokbewaarder (Hand. 16:30): "Lieve heren, wat moet ik doen opdat ik zalig worde?" En hieruit kunt u zien, vrienden, dat het wel een waarheid is dat het niet daarin bestaat, dat men zijn hoofd als een bies laat hangen; maar het is ook waar, dat niet veel te denken valt van zulk één, die nog nooit vanwege zijn ellendig hart het hoofd heeft laten hangen. Want dit is een klaar bewijs dat hij nog blind en ongevoelig is. David zegt (Psalm 38:19): "Ik maak U mijn ongerechtigheid bekend; ik ben bekommerd vanwege mijn zonde." Efraïm klopte op de heup toen God hem aan zichzelf bekend maakte (Jer. 31:19). Wat zou men daar dan wel van zeggen? Menigeen lastert hetgeen hij niet kent en is dus ongelukkig.

Als in het antwoord op vraag 89 van deze hartelijke droefheid over de zonde gesproken wordt, wordt er van uitgegaan dat zulk één gebracht en gekomen is aan het einde van de wet, en *Christus, het einde der wet*, heeft gevonden.

Want zulk een overtuigde ziel neemt wel alle middelen waar die hij maar kan. Onder een verbroken werkverbond geboren en daarmee getrouwd zijnde (Rom. 7), zoekt hij doorgaans zichzelf te bekeren en beter te maken, eer hij durft denken dat hij een voorwerp voor de vrije genade en de Goddelijke ontferming is. Hij werkt om heiligmaking vóór de rechtvaardigmaking, en hij zwerft in de wet als in een doolhof om. Duizendmaal stoot hij het hoofd, en duizendmaal hervat hij het weer. Daar wordt zulk één recht arm en goddeloos in eigen ogen. De door Christus verworven Geest heeft hem zijn eigen gerechtigheid en al zijn kwade geld ontnomen, ja het hem uit de hand gebroken. En dus is hij, zo goddeloos als hij is, met het vonnis van verdoemenis over zijn beste werken, geleid en gebracht tot Christus, het einde der wet. En daar alleen begint een andere natuur van werk en de rechte evangelische droefheid. Daarom zegt Paulus (Rom. 10:4) *dat hét einde der wet Christus is, een iegelijk die gelooft.*

Bezien wij nu nog wat deze hartelijke droefheid is en waarin deze is onderscheiden van de droefheid der wereld. Ja letten wij er op wat deze droefheid is, wat er mede gepaard gaat en waarover deze zoal gaat.

(1) Deze droefheid is een werk van de Geest van Christus in de ziel. *Het is een droefheid in het hart over de zonde, en wel uit liefde tot God.* En dus is het een allerhartelijkste, allergrootste en diepste droefheid (Joël 2:13): "Scheurt uw hart, en niet uw klederen." Daarom wordt het in Zach. 12:10 vergeleken bij het rouwklagen over een enige zoon, en bij het bitterlijk kermen over een eerstgeborene.

Door deze overwichtige mate van droefheid moet men niet verstaan dat deze altijd zo is in het gevoel. Want als iemand een allerliefste nabestaande verliest, b.v. een man, vrouw, kind enz., dan is de aandoening van droefheid menigmaal veel sterker dan men kan nagaan dat zij ooit is geweest vanwege de zonden.

Maar dan moet men dit aldus verstaan, dat in het besef van het oordeel, dat op een zaligmakende wijze verlicht is, het verlies of gemis van God door de zonde groter is dan het verlies van vrienden, staten, goederen enz. Ja, deze Goddelijke droefheid kan alle droefheden over tijdelijke verliezen verzachten, verzoenen en zelfs doen overgaan. Ziet dit duidelijk in David (2 Sam. 12:20; vergeleken met Psalm 51:6). Toen God zijn kind vanwege zijn zonden tegen Uria en zijn vrouw ging wegnemen door de dood, kon hij eerst niet eten of drinken. Maar zodra hij Goddelijke droefheid kreeg en zag dat hij tegen God, tegen God alleen gezondigd had, dan lezen wij dat David van de aarde opstond, zich wies, zich zalfde, zijn klederen veranderde en in het huis des Heeren aanbad. Verstaat het aldus, dat deze Goddelijke droefheid groter is ten opzichte van haar altoos durend karakter. Er is geen droefheid der wereld, welke niet overgaat of afgeleid kan worden. Maar deze droefheid gaat nooit over (Psalm 51:5): "Ik ken mijn overtredingen, en mijn zonde is steeds voor mij." O, Gods volk is daarop gezet; zij leven als zij dat stuk hebben. Wanneer een christen recht gesteld is, blijft hij gedurig de hand op de wond houden.

Daarom verklaart Paulus ons deze droefheid wel op een bijzonder duidelijke wijze, als hij zegt (2 Kor. 7:9-10): "Gij zijt bedroefd geweest naar God. Want de droefheid naar God werkt een onberouwelijke bekering tot zaligheid." De apostel noemt dit een droefheid naar God, omdat ze niet uit de natuur voortkomt, maar door de Geest in het hart wordt gewerkt (Zach. 12:10): "Doch over het huis van David en over de inwoners van Jeruzalem zal Ik uitstorten de Geest der genade en der gebeden", enz. Want deze droefheid heeft God alleen in het oog, en niet de zonde op zichzelf beschouwd. Zulk één beschouwt deze in het licht van Gods heilig aangezicht, zoals ook David spreekt

(Psalm 51:6): "Tegen U, U alleen heb ik gezondigd, en gedaan dat kwaad is in Uw ogen; opdat Gij ,rechtvaardig zijt in Uw spreken, en rein zijt in Uw richten."

(2) Deze droefheid drijft naar God uit, en niet naar de strop, zoals Judas, of naar de vermakelijkheden, zoals Saul (1 Sam. 16:16). Daarom blijft zulk één niet bij die droefheid staan, en ook rust hij er niet op, maar het doel ervan is de gemeenschap van God en de onberouwelijke bekering (2 Kor. 7:10). Zij werkt een onberouwelijke bekering tot zaligheid. En zulks ook omdat zulk één iets in de zonde ziet van hetgeen God er in ziet. O, wat moet God in de zonde zien, waar de Heere Zichzelf volmaakt in Zijn heerlijke deugden kent. Wat moet uit die kennis een oneindige haat, afkeer en walging omtrent de zonden ontstaan, zoals wij lezen in Gen. 6:6: "Toen berouwde het de Heere, dat Hij de mens op de aarde gemaakt had, en het smartte Hem aan Zijn hart." Hiervan wordt iets in deze droefheid gevonden en het is een verbondsgoed (Ezech. 36:31): "Gij zult een walging van uzelf hebben over uw ongerechtigheden en over uw gruwelen." Ja, ook omdat deze Goddelijke droefheid heiligheid werkt en de Goddelijke natuur deelachtig wordt (2 Kor. 7:1 1): "Want ziel, ditzelfde, dal gij naar God zijt bedroefd geworden, hoe grote naarstigheid heeft het in u gewrocht? Ja verantwoording, ja onlust, ja vrees, ja verlangen, ja ijver, ja wraak; in alles hebt gij uzelf bewezen rein te zijn in deze zaak." Ziet hier de redenen waarom de apostel het een droefheid naar God noemt.

(3) En met deze Goddelijke droefheid gaat een innerlijke liefde tot God gepaard. Daar vloeit dat smartelijke berouw uit voort, dat men tegen God gezondigd heeft. Dit zien wij bij David (Psalm 51:6). O, dan breekt het hart, en dit kan liefde alleen doen. Jezus zegt (Lukas 7:47): "Haar zonden zijn haar vergeven, die vele waren; want zij heeft veel liefgehad." Of wel ze heeft veel liefdeberouw gehad.

(4) Deze gaat ook gepaard met hartelijke belijdenis van zonden aan God. Ja met beschaamdheid onder Gods oog (Psalm 32:5): "Mijn zonde maak ik U bekend, en mijn ongerechtigheid bedekte ik niet. Ik zeide: Ik zal belijdenis doen van mijn overtredingen voor de Heere; en Gij vergaaf de ongerechtigheid mijner zonde. Sela!" Zo sprak ook de verloren zoon (Lukas 15:21): "Vader, ik heb gezondigd tegen de hemel en voor 9", enz. Ezra bad met schaamte (Ezra 9:6): "Mijn God, ik ben beschaamd en schaamrood om mijn aangezicht tot U op te heffen, mijn God; want onze ongerechtigheden zijn vermenigvuldigd tot boven ons hoofd, en onze schuld is groot geworden tot aan de hemel." En ook Efraïm (Jer. 31:19).

(5) Deze Goddelijke droefheid gaat gepaard met vreeze Gods. Geen slaafse vrees, dat men God als een vijand vreest, maar kinderlijk, dat men zich ontziet om God, zijn Vader, te vertoornen. En dit komt uit liefde voort (1 Joh. 4:18): "Er is in de liefde geen (slaafse) vrees, maar de volmaakte liefde drijft de vrees buiten", enz.

(6) Met deze Goddelijke droefheid gaat ook gepaard een zorgvuldige bekommering over de zonde. Niet die neerslaande angst en nare beklemdheid over grote en kleine, vroegere of tegenwoordige zonden, welke wettisch is. Maar die zorgvuldige, werkzame waakzaamheid tegen de macht en de list van de zonde, opdat men daardoor niet wordt verrast. Aldus spreekt David (Psalm 38:19): "Ik ben bekommerd vanwege mijn zonde." En Jezus vermaant (Matth. 26:41): "Waakt en bidt, opdat gij niet in verzoeking komt."

(7) Ook gaat er wel mede gepaard dat men bittere tranen over de zonde schreit. Het gaat niet buiten het lichaam om. Job zegt (Job. 16:20): "Mijn oog druipt tot God." David doornatte zijn bedstede met tranen (Psalm 6:7). Petrus ging bitterlijk wenende naar buiten (Matth. 26:75). En wij lezen in Lukas 7:30 van die zondares, welke toen Jezus haar bekeerde, de voeten van Jezus met haar tranen waste. Men moet dit niet slechts zien als maar menselijke bewegingen, maar het voor een grote zegen houden.

(8) Deze Goddelijke droefheid gaat over de zonde als zonde. Dus over het vuile, het Godonterende, het onbetamelijke en het zielschadelijke van de zonde.

Zij gaat over verborgen en onbekende zonden, en over de kwade gesteldheid van het hart, zowel als over openbare grove zonden. Het hart is hierover bedroefd omdat God het weet. Ja, deze droefheid gaat over de zonde op zichzelf, zonder daarbij straf of beloning op het oog te hebben. Het is hier als bij een recht geaard kind, dat bedroefd is omdat zijn vader misnoegd is.

(9) Deze Goddelijke droefheid gaat ook over het begaan van de zonde, en wel tegen de lankmoedigheid en tegen al de weldaden Gods in. En is zulk één wat verder gekomen, dan gaat het over de zonde tegen de in Christus bewezen genade, tegen de eeuwige liefde der verkiezing en tegen het bittere en onschuldige liefdeslijden van de Heere Jezus. Dit is (Zach. 12:10) dit zien in Wie men gestoken heeft, en dit verwekt een bitter rouwklagen over de zonde. O, dan gaat de innige smart der ziel daarover, dat zij dit de Heere heeft vergolden.

(10) En wordt zulk één uit een afgezakte toestand of uit een zondeval bekeerd, dan gaat deze droefheid daarover, dat hij de Geest zo bedroefd heeft. Dat hij oorzaak gegeven heeft dat de Heere Zijn hand zou mogen aftrekken, zodat hij nooit weer enige troost zou genieten. Dan gaat het daarover, dat hij de vromen heeft bedroefd en anderen aanstoot gegeven, en dus oorzaak is geweest dat Gods Naam, zaak en volk onteerd en gesmaad worden. Ja, dan gaat het over het verlies van dat gezicht en gevoel, die indruk en werkzaamheid van zijn hart, welke zulk één tevoren wel genoot. Dan is hij door zijn eigen schuld onder de overmacht van de zonde en onder het geweld van de satan geraakt. Zulk één rechtvaardigt God als de Heere Zich tegen hem ten kwade zou stellen, dat hij vanwege zijn zonden dus nooit meer Gods aangezicht zou mogen zien.

En weet dan ook *waarin deze Goddelijke droefheid over de zonde verschilt van de droefheid der wereld, waarvan Paulus spreekt* (2 Kor. 7:10). Wij zullen hier aantonen wat de droefheid der wereld is en waarover deze gaat, en ook waar zij eindigt.

- Door de droefheid der wereld moeten wij verstaan een droefheid, welke natuurlijk is en welke overvloedig onder wereldse mensen plaats heeft, en welke evenwel de mens in de wereld laat.
- Het is een droefheid, welke voortvloeit uit de liefde tot de wereld, en uit de onvergenoegdheid dat deze liefde geen voedsel genoeg heeft. Zij heeft altijd de wereld op het oog en het bezit daarvan in meerdere of mindere mate.
- Deze droefheid der wereld gaat over de gevolgen van de zonde. Zij spruit uit enkel eigenliefde voort, dewijl men alleen maar vreest voor hel en verdoemenis, zoals bij Kaïn, Achitofel, Judas, Simon de tovenaer, enz. Of het gaat hierover, dat men de schande der wereld vanwege de zonden voorziet, en dat men daardoor schade zal lijden. Dat men zijn naam, achting, goederen, krediet enz. daardoor verliest. Dus sprak Saul tot Samuël (1 Sam. 15:30): "Ik heb gezondigd; eer mij toch nu

voor de oudsten mijns volks, en voor Israël; en keer wederom met mij, dat ik de Heere, uw God, aanbidde." En vrienden, dit deed Saul ook, en wel met zulk een boos doel.

- En deze droefheid gaat alleen over deze en die, maar niet over alle zonden zonder onderscheid. Hij haat het ene en hij bemint het andere. En daaruit vloeit een soort van strijd in de goddeloze voort, omdat de ene zonde tegen de andere strijdt. De één haat de gierigheid, en hij bemint de overdaad en de hoogmoed; en de ander haat de overdaad en bemint de gierigheid, en dus meent hij iets van de nederigheid te hebben, waarmede hij zich bedriegt. Want deze komt nergens anders uit voort dan daaruit, dat hij naar het woord van de Prediker (5:9) het geld liefheeft en het geld niet zat wordt.
- En deze droefheid der wereld eindigt in de dood, gelijk de apostel zegt (2 Kor. 7:10): "De droefheid der wereld werkt de dood." En wel op deze wijze, dat menigeen er door aan de strop raakt, zoals Judas (Matth. 27:5). Of ook vanwege eigen eer of gevreesde schande legt zulk één de hand aan eigen leven, wanneer zijn goederen verloren gingen of wanneer een schandelijk kwaad dreigt openbaar te worden, enz. Menigeen roept de hemel aan om koren en most enz., en dan geen hulp of troost daar vindende, wordt men zwaarmoedig, men verteert erdoor of men verkniet zich, en het einde is de dood.

Ja, deze droefheid werkt altijd de dood. Namelijk de geestelijke dood. De mens ligt daarin en wordt door deze soort van droefheid al dieper daarin gestort. Men wordt daardoor al ongevoeliger, al verharder, zodat men hoe langer hoe minder vatbaar is om de stem te horen, die de mens van zichzelf af naar God roept. En onverzoend met God stervende, werkt zij de eeuwige of tweede dood, welke een onafscheidelijk gevolg van de geestelijke dood is. En aldus werkt de droefheid der wereld de gewisse dood.

Zien wij nu nog *welke het grote gevolg of het kenteken van de waarheid der Goddelijke droefheid is*. Dit toont de onderwijzer aan in het vervolg van zijn antwoord: ***dat wij de zonden hoe langer hoe meer haten en vlieden***.

Wij zullen dan zien welk een wezenlijk gevolg en kenteken van de waarachtige Goddelijke droefheid dit haten van de zonde is. Letten wij er eerst op *welke de eigenschappen van de oprechte haat tegen de zonde zijn*.

1. Deze rechte haat spruit voort uit liefde tot God en Christus. Zulk een merkt de zonde aan als het instrument, als het zwaard dat Jezus de dood heeft aangedaan. En dit vergeleken met het natuurlijke, zulk een instrument ziet men niet gaarne, al is het zelfs jaren daarna.
2. Deze rechte haat is een algemene haat tegen alle zonden. Zoals Israël tegen de Kanaänieten; zij verschoonden niets (Psalm 119:104): "Ik haat alle leugenpaden." En vers 128: "Maar alle valse pad heb ik gehaat." Hiervan lezen wij in Hooglied 2:15 dat de kleine vossen zowel gehangen moeten worden als de andere. Ja, deze haat gaat zelfs tegen de allerbemindste boezemzonden. Dan spreekt David (Psalm 18:24): "Ik was oprecht bij Hem en ik wachtte mij voor mijn ongerechtigheid." De kracht van de verandering des harten vertoont zich wel voornamelijk hierin, dat het allerliefste en hetgeen waar de natuur het meest naar overhelst, bitterlijk wordt gehaat.
3. Deze rechte haat is een allerbitterste haat. Zij wordt het bitterst tegen die zonde, waarvan men het meeste leed ontvangt, zoals de Syriërs tegen de koning van Israël (1 Kon. 22:31). Ja, wat moet de zonde toch bitter en hatelijk zijn, waar Gods

Woord beveelt mensen te haten om der zonde wil, welke men anders snoet liefhebben. In 2 Kron. 19 :2 zegt de ziener Jehu tegen koning Jósafat: "Zoudt gij de goddelozen helpen, en die de Heere haten, liefhebben?" Psalm 15:4: "In wiens ogen de verworpene veracht is." En Psalm 139:21-22: "Zou ik niet haten, Heere, die U haten, en verdriet hebben in degenen, die tegen U opstaan? Ik haat ze niet een volkomen haat, tot vijanden zijn zij mij."

4. En tenslotte, deze rechte haat is een onverzoenlijke haat. In deze oorlog heeft nooit een capitulatie plaats en wordt ook nooit in de grond des harten van Gods volk vrede gemaakt. Dit is een onveranderlijke vijandschap, welke in het paradijs voor altijd is gezet (Gen. 3:15). Een recht gesteld christen wordt door de overrompelingen van de zonden des te onverzoenlijker. Met de wereldse mens is het anders. Die went aan en wordt verhard in de zonde. En telkens moet hij door het zondigen met de zonde vrede maken. Salomo zegt (Spr. 4:16): "De goddeloze kan niet rusten zo hij geen kwaad gedaan heeft." Dit is het waarvan Paulus spreekt (1 Tim. 4:2), dat zij hun eigen consciëntie als met een brandijzer dichtschrœien.

Zie nu eens hoe deze haat tegen de zonde *een duidelijk bewijs is van de scheiding des harten van de zonden*. Want het in waarheid scheiden van de zonden komt voort uit de rechte Goddelijke droefheid over de zonden. Daarom is deze haat een bewijs van de waarheid der Goddelijke droefheid.

Deze haat wordt in het hart van niet één goddeloze gevonden, maar is alleen bij degenen, die naar God bedroefd zijn geworden (2 Kor. 7:10). Bij de ene goddeloze kan wel een mindere liefde tot die en die zonden zijn dan bij de andere, hetgeen daardoor komt dat zijn natuur zich daar niet zo naar uitstrekt. Maar er kan geen haat tegen de zonden zijn, en vooral niet tegen die, waar zijn natuur naar overheelt. Nu is er in hemel en op aarde niets tegen God dan de zonden. En hieruit volgt dat er geen wezenlijker kenteken van genade is dan het haten van de zonden dewijl men God liefheeft. Daarom zegt David (Psalm 97:10): "Gij liefhebbers des Heeren, haat het kwade."

Ja, wat is anders het nalaten van de zonden, terwijl men ze in zijn hart liefheeft? O vrienden, Goden de zonde beminnen, kan niet samengaan (Matth. 6:24): "Niemand kan twee heren dienen; want óf hij zal de een haten en de ander liefhebben, óf hij zal de een aanhangen en de ander verachten. Gij kunt God niet dienen en de mammon." En in Jak, 4:4 staat, dat de vriendschap der wereld vijandschap tegen God is. "Zo wie dan een vriend der wereld wil zijn, die wordt een vijand van God gesteld."

Bezien wij nu nog wat ook weer een wezenlijk gevolg en kenteken is van de waarachtige en oprechte haat tegen de zonde, *namelijk het vlieden van de zonde*.

Zie dan wat door dit vlieden van de zonde moet worden verstaan.

- Het wil zeggen dat men niet alleen de zonde niet doet, maar dat ze ook de gelegenheden tot de zonde ontvlucht (Spr. 28:13). Dit zien wij in Jozef toen de hoogheid Gods op zijn hart was (Gen. 39:9). Hij zeide op de verzoeking: "Hoe zou ik dan dit een zo groot kwaad doen en zondigen tegen God!"
- Het wil ook zeggen dat men op sommige tijden de eenzaamheid vermijdt. Was David de eenzaamheid op het dak ontvloden, dan zou hij in de zonde niet gevallen zijn (2 Sam. 11:2).
- Dit vlieden van de zonde wil ook zeggen dat men zulke gezelschappen mijdt, waar kwade samensprekingen plaats hebben (1 Kor. 15 :33).

- Het wil zeggen dat men de inwerpingen tot zonde ontvliedt door er tegen te zuchten, door het tonen van zijn gedaante aan de Heere, door de arbeid ter hand te nemen en in zijn beroep werkzaam te zijn. Van Achan staat geschreven (Joz. 7:21) dat hij onder de roof een schoon, sierlijk Babylonisch overkleed zag, enz., en hij kreeg er lust in. En dit niet ontvliedende door er tegen te zuchten, lezen wij dat hij het nam, enz. Daarom vermaant Salomo (Spr. 23:31): "Ziet de wijn niet aan als hij zich rood vertoont, als hij in de beker zijn verve geeft, als hij recht opgaat." En de apostel Judas (Judas: 23): "Haat ook de rok, die van het vlees bevlekt is."
- Het wil ook zeggen dat men bijzondere *tijden* vermijdt. Had Dina het afgodsfeest der Hevieten niet bijgewoond, zij zou niet in de zonde zijn gevallen (Gen. 34:1).
- Ook dat men sommige bijzondere *plaatsen* ontvliedt. Was David van het dak weggebleven of er van weggevlucht (2 Sam. 11:2), en was Petrus uit de zaal van Kájafas weggebleven (Matth. 26:58), dan zouden zij niet in die zonden zijn gevallen. Leest daartoe eens met nadruk Spr. 7.

Zie nu hoe dit vlieden van de zonden een duidelijk bewijs en kenteken is van de oprechte haat tegen de zonde, en waarom ook de onderwijzer daaraan toevoegt: *hoe langer hoe meer*.

Gods Woord leurt ons, dat het vlieden van de zonden een bewijs is dat men deze haat. Ja, zelfs de natuur leert ons dit. Want voor een vijand, die sterker is, vlucht men, om niet door hem beschadigd te worden. Een leeuw op de weg, of een adder in zijn hol, daar zal men niet mee spelen, snaar men zal ze ontvlieden.

Zulk één nu ziet de zonden in hun levende aard, zoals zij het op het verderf en de schade der ziel des mensen toeleggen, ja, zoals zij hem de dood aan zullen doen. En daarom is het geen wonder dat het vlieden van de zonden een kenmerk is, dat men er geen gemeenschap mede heeft. Daarom lezen wij ook (1 Kor. 6:18): "Vliedt de hoerij", (1 Kor. 10:14): "Vliedt de afgodendienst", (1 Tien. 2:22): "Vliedt de begeerlijkheid der jonkheid." En in Psalm 119:101 zegt David: "Ik heb mijn voeten geweerd van alle kwade paden."

De reden waarom de onderwijzer aan dit haten en vlieden van de zonden nog toevoegt "hoe langer hoe meer", is deze, *dat deze aflegging van de oude mens haar volkomenheid in trappen aan deze zijde van de eeuwigheid niet zal hebben*. En ook dat zij haar voortgang alleen bij trappen maakt. Daarom lezen wij in 2 Kor. 4:16 dat de oude mens sterft van dag tot dag. Zoals in Kanaän de Israëlieten de Enakieten onder zich hadden, reuzen, waarmede zij te strijden hadden, is het ook hier. Maar de belofte was, dat zij zouden overwinnen. En zulks allengskens, niet haastelijk. Ja, de Heere, Die de Overwinning Israëls is, zou het doen, en zij hadden maar te zien op het heil des Heeren.

Toepassing

Ziedaar vrienden, de uiterst noodzakelijke waarheid betreffende de afsterving van de oude mens u voorgesteld.

A. Mensen, die deze waarachtige dood en deze waarachtige droefheid naar God over de zonden niet kent, wat bent u ongelukkig. En het is uw dood, dat u het niet geloven kunt. Moge het volgende nog tot uw ontdekkingen ontwaking dienen. U bent allen onder de zonde geboren en van nature er onder besloten. En er is geen groter bewijs dat een mens van zijn zondestaat niet is gescheiden en aan dezelve niet gestorven is, dan dat hij zulks niet geloven kan en er niet mede werkzaam is. Ook ligt u onder de

wet, onder het verbroken werkverbond, waaraan men sterven moet, zal men ooit zalig worden. En er is geen groter bewijs dat men niet aan de wet gestorven is, dan wanneer gij het stellen kunt met uw plichten en godsdiensten. Dit is uw dwaasheid, en mocht God uw ogen eens openen, opdat gij zulks mocht zien. U werkt menigmaal om deze of die zondige daad te boven te komen, en daar rust gij dan in. En uw ganse staat deugd niet. O mens, u kent uw grote breuk, uw afval van God niet. U handelt geheel dwaas, want het is alsof gij een reetje van uw huis dichtmaakt, en boven uw hoofd staat het gehele huis in brand. Mocht gij eens alarm gaan roepen. Och zucht toch, dat God het u doe zien. Het is toch precies hetzelfde als wanneer men een vijand wil keren, en men laat een gehele poort open staan. Of als wanneer iemands gehele lichaam ziek is, en die dan gaat zorgen voor één vinger, enz. In deze moet men oprecht zijn (Psalm 18:26).

Tot uw waarschuwing moge het volgende dienen.

O mens, indien u hier aan uw oude natuur en aan al wat u daarnaar trekt, niet sterft, dan zult u nooit leven. Ja, sterft u hier niet aan deze zijde van de eeuwigheid, dan zult u door de tweede dood beschadigd worden, wat ge u ook verbeelden moogt.

En tot uw besturing:

Weet dat Jezus alleen de verdienende, de werkende en de bewegende Oorzaak van de dood van de oude mens is. Daarom, u moet naar Hem toe om behouden te worden. Hij alleen heeft het in Zijn hand. Hij kan en Hij wil die zalige dood in u veroorzaken.

Daarom, begeef en houd u daartoe onder de door Jezus ingestelde middelen. Onder de verkondiging van Zijn Woord wil Hij Zijn Geest zenden. O, wat zou u gelukkig zijn als Jezus u eens voorkwam en Zijn hand aan u legde, en u aldus deed sterven opdat u met Hem in eeuwigheid mocht leven! Dat u eens mocht zien in Wie u gestoken hebt, en eens bitterlijk mocht gaan wenen. Zucht daar toch om.

B. Mocht het hier verhandelde ook dienen tot moedgeving voor gewonde zielen, die min of meer rouw dragen over hun afgescheiden staat van God. Die alle wapenen van opstand tegen God en Zijn weg neer willen leggen, en die soms God kunnen rechtvaardigen. Voor wie de vrije genade soms zo dierbaar kan worden en die niet beter weten of het is hun somtijds hartelijk om Jezus te doen. Dan zouden zij er alles wel aan willen wagen. Maar evenwel gaan zij gebogen onder grote bekommring des harten, vreemde voor bedrog in deze, en zo zijn zij dikwijls aan de pijlen van de boze onderworpen.

- Weet dan tot uw besturing, vrienden, dat de enige weg, om waarlijk te komen tot deze gelukkige dood en tot dit zalig verlies, namelijk het sterven aan de oude natuur, is dat gij veel zucht om er voor bewaard te worden dat gij u ergens op neer zou zetten buiten Jezus. Want voor het tot zichzelf van vrede spreken ligt een ieders hart open.
- Ook dat gij aanhoudt in die weg u te beklagen vanwege uw blindheid. Dat gij God heiligt en rechtvaardigt in uw hart, en aldus het Goddelijk licht, de ontdekking van de weg van vrije genade en verzoening inwacht.
- Weet en geloof ook dat dit zalig sterven alleen in de handen van Jezus is. De evangelische droefheid over uw zonden uit liefde tot God is een goed van het verbond der genade, en Christus, het doel der wet, zal gevonden moeten worden, zal dit uitspruiten.

C. Kinderen van God, past het iemand op de wijde wereld, dan past het wel u de zonden te doden en de hand aan uw oude mens te leggen. Daartoe zijt gij geroepen.

Tot uw ontdekking diene:

- Mocht gij uw oude mens en zijn bewegingen bij het licht van God en de liefde van Christus zien en gevoelen. O, dat dit eens recht voor u worden mocht wat het voor Paulus werd (Rom. 7 :24), namelijk een lichaam des doods, dat aan hem gebonden was en dat hem zo zwaar viel.
- Mocht u uw onmacht en uw dwaasheid eens recht gevoelen, en mocht het bij u zó radeloos worden, dat gij kreeg te zien dat de Geest van Christus het moet doen. Ja dat gij eens hartelijk uit mocht roepen: *Ziedaar Heere, ik ben zo blind, zo onmachtig, zo onwillig, zo onwijs: Ik weet de weg niet, hoe ik de strijd moet beginnen en aanbinden.* O, met niemands toestand kan het te erg gesteld zijn, als men maar arm en ellendig wordt. Want hier wordt aan de armen ook het Evangelie verkondigd.

Tot uw besturing wil ik u opwekken:

Dat u toch in het oog zult houden, dat u niet alleen met uw zondige daden, maar ook met de wortel van al uw kwaad tot Jezus en tot Zijn kruis moet komen. Want dit alleen kan en moet u genezen. Dat u het eens ondervinden mocht dat Hij het alles er aan vast maakte en u er dus de kracht van mocht ondervinden.

Weet toch dat u daar aan het kruis, in de dood van Christus alleen de dood van uw zonden hebt te verwachten. En mijn vrienden, u weet het, dit is geen bittere dood. Een zeker dichter⁷ zegt:

*De bitterheid die wijkt van deze dood;
En nodigt lieflijk mij te rusten in haar schoot.
Ei, machtig' Heer', geef 't IK de laatste stoot!
En doe het ik ten grave nu maar dalen.
'k Wil duizend malen
Dit word herhalen:
Sterf IK; Jezus Leef!*

Het gevolg daarvan zou zijn, dat de zonde voor uw ziel de dood zou worden. Paulus zegt (Rom. 7:13): "Is dan het goede mij de dood geworden? Dat zij verre. Maar de zonde is mij de dood geworden."

Ja, is de dood van Christus niet de enige oorzaak, dat u in het midden van zulk een zondige dodigheid nog blijft die gij zijt? Ja, dat uw hart soms nog waakt terwijl u slaapt? O, mocht de liefde van Christus u weder opnieuw dringen (2 Kor. 5:15): *"Als die dit oordelen, dat indien één voor allen gestorven is, zij dan allen gestorven zijn. En Hij is voor allen gestorven, opdat degenen, die leven, niet meer zichzelf zouden leven, maar Die, Die voor hen gestorven en opgewekt is."* Amen.

⁷ Philip van Sorgen, uit *het Bundeltje van uitgekijpte gezangen*

ZONDAG 33 (derde deel, Vraag 90)

HET TWEEDE DEEL DER BEKERING: DE OPSTANDING VAN DE NIEUWE MENS

Vraag 90: Wat is de opstanding van de nieuwe mens?

Antwoord: *Het is een hartelijke vreugde in God door Christus, en lust en liefde naar de wil van God in alle goede werken te leven.*

Nog steeds zijn wij bezig met de behandeling van zondag 33, het eerste hoofddeel, dat de personen, die ware dankbaarheid aan God kunnen bewijzen door het betrachten van goede werken, alleen bekeerde mensen zijn. In de voorgaande verhandelingen zagen wij dat de *waarachtige bekering* allereerst bestaat *in een hartelijk leedwezen, dat wij God door onze zonden vertoornd hebben, en dezelve hoe langer hoe meer vlieden* (vraag 89). Letten wij nu op de verklaring van de onderwijzer aangaande *de opstanding van de nieuwe mens* (vraag 90).

Daarbij zullen wij aan de hand van hetgeen de onderwijzer zegt, eens nagaan, wat wij door deze spreekwijze, de opstanding van de nieuwe mens, moeten verstaan, zoals dit hier in de vraag word voorgesteld: ***Wat is de opstanding van de nieuwe mens?***

Daarbij zullen wij dan zien:

- I. Wat door de *nieuwe mens* moet worden verstaan.
- II. En de reden waarom dit een nieuwe mens genoemd wordt.

I. *Wat door de nieuwe mens moet worden verstaan.*

Naar Gods Woord verstaan wij daardoor alleen die nieuwe, heilige eigenschappen, welke door de wedergeboorte aan de gehele mens, in al zijn delen en krachten worden medegedeeld. Wij verstaan hierdoor dus de door de Geest vernieuwde natuur van een gelovige, of wel *het daar Gods beeld vernieuwde deel in wijsheid, deugd en heiligheid*. Hiervan lezen wij in Kol 3:10: "En aangedaan hebt de nieuwe mens, die vernieuwd wordt tot kennis, naar het evenbeeld Desgenen, Die hem geschapen heeft." En Fl 4:24: "En de nieuwe mens aandoen, die naar God geschapen is in ware rechtvaardigheid en heiligheid."

Dit nieuwe deel draagt in Gods Woord verschillende benamingen.

- Het wordt genoemd een nieuw schepsel (2 Kor. 5:17 en Gal. 4:15).
- Een maaksel Gods (Ef. 2:10). Het beeld des Hemelsen (1 Kor. 15:49).
- De nieuwigheid des geestes (Rom. 7:6).
- De verborgen mens des harten (1 Petrus 3:4).
- De inwendige mens (Rom. 7:22).
- De wet des gemoeds van een gelovige (Rom. 7:23).
- Ook het bedenken des Geestes (Rom. 8:6).
- En ook in de geest te zijn (Rom. 8:9)

Dit nieuwe deel wordt om de volgende reden *een nieuwe mens* genoemd.

- (1) Deze vernieuwing strekt zich uit over de gehele mens, want al de vermogens der ziel zijn aanvankelijk vernieuwd. Zijn verstand wordt verlicht (Ef. 1 :18): "Verlichte ogen uws verstands, opdat gij moogt weten welke zij de hoop van Zijn

- roeping." Dit noemt Johannes de zalving der heiligen, waardoor men alle dingen weet (1 Joh. 2:20).
- (2) De wil wordt gebogen en ten goede geheilgd (Rom. 7:19, 21). Daar spreekt Paulus van het goede, dat hij wilde; en als hij dat wilde, dat er dan strijd was, enz.
 - (3) De hartstochten zijn week, geregeld en aanvankelijk vernieuwd (2 Kor. 5:17): "Het oude is voorbijgegaan, ziet, het is al nieuw geworden." En 1 Petrus 4:2: "Om nu niet meer naar de begeerlijkheden der mensen, maar naar de wil van God de tijd, die overig is in het vlees, te leven."
 - (4) Ja, deze vernieuwing dringt zelfs door tot en strekt zich uit over het ganse lichaam en al deszelfs leden (1 Thess. 5:23): "De God des vredes Zelf heilige u geheel en al, en uw geheel oprechte geest, en ziel, en lichaam worde onberispelijk bewaard" En wel zó oprecht bij delen, - niet in trappen - dat (Rom. 6:12-13) de zonde niet heerst in het sterfelijk lichaam, om haar zo te gehoorzamen in de begeerlijkheden van dat lichaam. Maar dat deze vernieuwde mens de leden van zijn lichaam, als uit de dood levend geworden zijnde, Gode stelt tot wapenen of wapentuigen der gerechtigheid.
 - (5) En deze vernieuwing blijkt zelfs uit dat zuchten onder de begeerlijkheden van het lichaam der zonde en des doods, en uit dat daarmede werkzaam zijn aan 'Jezus' voeten, al kan men het niet overwinnen. Paulus klaagt (Rom. 7:13-14 en 24) dat de zonde in hem bovenmate zondigende werd, en dat hij er vleselijk onder verkocht was. En dus roept hij uit die diepte uit: "Ik ellendig mens! Wie zal mij verlossen?" enz.
 - (6) En dit niet alleen om deze reden, maar ook en wel voornamelijk wordt deze vernieuwde natuur een mens *genoemd omdat de gewone eigenschappen van de mens* er in gevonden worden. Want gelijk de mens zonder zijn toedoen een schepsel van God is, is dit ook dit vernieuwde deel (Ef. 2:10). Het is ook ten enenmale van God afhankelijk en bestaat door Zijn invloeden in het geestelijke, zowel als een mens in het natuurlijke in de Heere leeft, zich beweegt en is (Hand. 17:28).
 - (7) En gelijk de mens uit vele delen, leden en gewrichten is samengesteld, is ook deze nieuwe natuur, in het aanvankelijk herstelde beeld van God, een samenvoeging van deugden. Deze nieuwe natuur heeft haar leden, haar zenuwen en gewrichten, welke bezielde worden door de Geest van God, Die in haar woont en werkt (2 Petrus 1:3-8). Want gelijk deze samenvoeging plaats heeft bij alle leden van Christus, geldt deze ook af de delen in elk lid van Christus in het bijzonder (Ef. 4:16): "Uit Welke - namelijk Christus - het gehele lichaam, bekwamelijk samengevoegd en samen vastgemaakt zijnde, door alle voegselen der toebrengring naar de werking van een iegelijk deel in zijn maat, de wasdom des lichaams bekomt, tot zijns zelfs opbouwning in de liefde."
 - (8) Gelijk een mens een beelddrager van zijn ouders is, is deze vernieuwde natuur het beeld van God en heeft de trekken en lijnen van de Goddelijke natuur (2 Petrus 1:4): "Door Welke ons de grootste en dierbaarste beloften geschonken zijn, opdat gij door dezelve de Goddelijke natuur deelachtig zoudt worden, nadat gij ontvloten zijt het verderf, dat in de wereld is door de begeerlijkheid." Aldus dragen de gelovigen (1 Kor. 15:42) het beeld des Hemelsen.
 - (9) Zoals een mens zijn verschillende bezigheden en verrichtingen heeft, is ook dit deel werkzaam. O, het werkt zo gaarne voor de Heere. Daardoor komt het dat de gelovigen elkander de hand geven, elkander als de haageiken ondersteunen met raad, met daad, met gebeden enz. (Jes. 6: 13). Ja, dat zij land en kerk, hun families,

onbekeerden enz. wel eens op hart en hand dragen en alzo werkzaam zijn in Gods huis.

- (10) En tenslotte, zoals gewoonlijk de groei of het toenemen aan een gezond mens eigen is, is het ook met dit vernieuwde deel. Dit nieuwe schepsel groeit en neemt toe tot het zijn volkomen wasdom, zijn volkomenheid in trappen verkrijgt. Zelfs al schijnt het soms achteruit te gaan, zodat het overige, dat sterven zou, versterkt moet worden (Openb. 3:2). Evenwel groeit het in een andere zin, en wij kunnen niet altijd oordelen hoe (Ef. 4:13): "Totdat wij allen zullen komen tot de enigheid des geloofs en der kennis van de Zoon Gods, tot een volkomen man, tot de mate van de grootte der volheid van Christus." En vers 15: "Alleszins zouden opwassen in Hem, Die het Hoofd is."

Ook wordt deze vernieuwde natuur terecht een *nieuwe* mens genoemd.

- (1) Omdat deze in elk, die haar ontvangt, het nieuwste of het laatste is.
- (2) En omdat zij in de plaats komt van en staat tegenover de voorgaande verdorven staat des harten, de oude mens (2 Kor. 5:17): "Zo dan, indien iemand in Christus is, die is een nieuw schepsel; het oude is voorbij gegaan, ziet, het is al nieuw geworden." En hieruit volgt dat degene, die deze nieuwe natuur niet deelachtig is, er ook niet van kan spreken dat zijn geest gewillig is, al is zijn vlees zwak, want hij heeft geen geest.
- (3) Zij wordt genoemd een nieuwe mens, omdat zij zwak en teder is. Evenals een nieuw schepseltje nergens tegen kan, is deze vernieuwde en tedere natuur onderworpen aan de verdrukkingen van de oude mens, ja onderworpen aan dat hardnekkige kwaad. O, de oude verdorvenheden, bewegingen en lusten houden dat nieuwe schepseltje zo onder. Ziet hoe Paulus daarover zucht en klaagt (Rom. 7:8-24).
- (4) Ook is deze natuur heerlijk en schoon, zoals iets wat nieuw is altijd op zijn schoonst is. Dit beeld van God is de schoonheid, de heerlijkheid en het sieraad van de gelovigen. O vrienden, zie eens hoe onbegrijpelijk schoon Jezus Zijn bruid beschrijft! (Hoogl. 4) Ja van het begin tot het einde: "Zie, gij zijt schoon, Mijn vriendin, zie, gij zijt schoon." En in Hoogl. 6:1: "O gij schoonste onder de vrouwen", enz.
- (5) En zij wordt ook een nieuw mens genoemd omdat het een altoos nieuw heerlijk schepsel blijven zal. Deze zal nooit verouderd worden, noch versterven of verdwijnen. Hun heerlijkheid in hun Hoofd zal altijd nieuw zijn, zodat zij altijd vers en nieuw met Christus zullen drinken in het Koninkrijk Zijns Vaders (Matth. 26:2 9).

Bezien wij nu nog wat wij moeten verstaan door *de opstanding* van deze nieuwe mens, alsook welke de reden zijn, waarom dit een opstanding wordt genoemd.

- a. Eerst dan wat door deze opstanding van de nieuwe mens moet worden verstaan,
- b. en onder welke benamingen dit ons in de Bijbel wordt geleerd.

Maar daarbij moeten wij tot goede onderscheiding en rechte ontdekking van elk onzer weten wat deze opstanding van de nieuwe mens *niet* is, en wat deze waarlijk *wel* is.

- (1) Want deze opstanding is niet - en een mens bedriegt zich als hij deze daarvoor houdt - een uitwendige verandering in zijn gedrag en levenskoers. Och vrienden, hoe hoog dat ook gaan moge, dat is het niet. Een mens kan, een monster in allerlei

goddeloosheid en grove zonden zijnde, ja een monster in ongodsdienstigheid en onwetendheid, zeer veranderen. Zo, dat hij van dat vorige leven een afkeer krijgt en hij veel werk maakt om kennis te krijgen van de woorden der waarheid, en daar ook goede voortgang in maakt. O, dat is een gevaarlijke staat. Want omdat de verandering naar buiten zo groot is, kan zulk één niet overtuigd worden en hij kan het niet geloven, dat dit de verandering des harten niet is. En daardoor zit zulk één veel vaster op zijn oude natuurgronden dan ooit tevoren. Men mag hier terecht zeggen, dat het opstaan van zulk één uit zijn vorige weg slechts een verandering van de ene sterkte des duivels in een andere sterkte is, waarin hij nu veel geruster zit. Dit is (Spr. 16:25) een weg, welke zulk een mens recht schijnt, maar het laatste van die zijn wegen des doods.

- (2) En daar kunnen wij nog aan toevoegen dat deze opstanding ook niet is, dat men in zijn consciëntie ontwaakt en overredingen heeft dat enen God en Christus mist, of ook benauwdheid en bekommring daarover, welke men niet zo spoedig kwijt kan raken. En daaruit vloeit dan veel eigenwerk en het verrichten van plichten voort, ja, daarmee kunnen veel algemene werkingen des Geestes gepaard gaan. En dan weet men zich wonderwel met de letter van het Evangelie te behelpen en op de been te houden, of zich weer op te richten. Dan legt men als het ware de voorgaande haat en vijandschap tegen Gods volk af en wordt de vromen toegedaan. Maar op deze dingen gewicht te leggen, is zeer gevaarlijk, want dit is niet de opstanding van de nieuwe mens. Wat dit is, kunnen wij zien in Hebr. 6 en 1 Kor. 13. En ook in zo vele goddelozen, die dit en nog meer hebben, zoals Bileam (Num. 33:24), Saul, Ezau, Achab, Judas en de farizeeër (Lukas 18). O vrienden, een oprechte is arm, en hij kan en wil tot zichzelf niet van vrede spreken. God moet hem doen opstaan. Hij staat voor zijn vijandschap tegen God en Zijn weg, en voor zijn onwillig hart. God moet hem overreden en te sterk worden, zoals bij Efraïm (Jer. 20:7). Het is hier zoals de bruid zegt (Hoogt. 1:4): "Trek mij, en wij zullen U nalopen."

a. Maar ziet nu ook wat deze opstanding van de nieuwe mens wèl is. En daarbij zullen wij nagaan wat daartoe in de ziel aanwezig moet zijn en waarin zulks bestaat.

(1) In zulk één moet aanwezig zijn, dat hij, die tevoren dood in Adam gevallen zijnde door de zonde, en in die slaap des doods zorgeloos neerliggende, wat er ook geroepen werd, echter door de stem van de Zoon van God uit die dood is levend gemaakt. Dat hij dus uit die zorgeloze slaap des doods werkelijk is wakker geroepen, en wel zo, dat hij het uiterste gevaar, waarin hij zo lang zorgeloos neerlag, nu waarlijk ziet. Want zijn slaap was, naar het woord van Salomo (Spr. 23:34) als van één, die in het opperste van de mast slaapt, in het midden van een woedende zee. En anders wordt iemand maar gemelijk als men hem in zijn slaap lastig valt en hij niet waarlijk wakker is, dewijl hij de slaap liefheeft. Zo lezen wij (Ef. 2:1, 5 en Kol 2:13): En Hij heeft u, als gij dood waart in de misdaden, en in de voorhuid uws vleses, mede levend gemaakt met Hem." En hierom vermaant Paulus (Rom. 13:11): "Dit zeg ik te meer, dewijl wij de gelegenheid des tijds weten, dat het de ure is dat wij nu uit de slaap opwaken", enz.

(2) Ook moet bij zulk één aanwezig zijn, dat hij het graf der zonde, de banden, die hem in dat, graf onder de doden gebonden hielden, en al die doodsklederen recht moede is geworden door de kracht van het leven van Christus. Ja, dat hij recht begerig, higgende en verlangende is geworden naar die zalige ontbinding, losmaking en vrijuitlating uit dat graf, uit die kerker der zonden. Dit noemt Paulus (Rom. 8:2)

"door de wet des Geestes des levens, die in Christus is, vrijgemaakt te zijn van de wet der zonde en des doods." En deze begeerte kunt ge in Paulus wonderlijk zien (Filipp. 3:10-11), alwaar hij zegt: "Opdat ik Hem kenne, en de kracht Zijner opstanding, en de gemeenschap Zijns lijdens, Zijn dood gelijkvormig wordende; of ik enigszins moge komen tot de wederopstanding der doden." En uit dit alles volgt dan dat deze opstanding van de nieuwe mens bestaat in die werkzaamheid van het nieuwe leven, het aanvankelijk herstelde beeld. Door deze werkzaamheid laat zulk een ziel door de zalige invloeden van dat heerlijke Hoofd, de opgestane Christus, al zijn banden, windselen, doodsklederen, het graf der zonden met de doden, ja zichzelf varen en verlaat het. En door de kracht van Jezus en van Zijn Geest wordt hij opgewekt, opgericht op zijn voeten gezet, jas daardoor staat hij ook dadelijk op, heft het hoofd omhoog en komt in de wereld der uitverkorenen te voorschijn om onder de levenden en wakenden zijn werk te doen. Zie dit in Rom. 6:4-5: "Wij zijn dan met Hem begraven, door de doop in de dood, opdat gelijkerwijs Christus uit de doden opgewekt is tot heerlijkheid des Vaders, also ook wij in nieuwigheid des levens wandelen zouden. Want indien wij met Hem één plant geworden zijn in de gelijkmaking Zijns doods, zo zullen wij het ook zijn in de gelijkmaking Zijner opstanding." En Kol 3:1-3: "Indien gij dan met Christus opgewekt zijt, zo zoekt de dingen, die boven zijn, waar Christus is, zittende aan de rechterhand Gods. Bedenkt de dingen, die boven zijn, niet die op de aarde zijn. Want gij zijt gestorven, en uw leven is met Christus verborgen in God."

Deze opstanding van de nieuwe mens bestaat dus in het volgende.

Ze bestaat in de dadelijke en waarachtige overgang der ziel in Christus, op de almachtige trekking en lering des Vaders, en bij de waarachtige doorbreking der ziel tot een onberouwelijke bekering. Dit is dan terecht een oprichting uit een dodelijke val, een oprichting van de aarde, uit de zonden, uit het ongeloof, uit de wet, uit zichzelf, ja uit de hel. O, uit welke diepten is dit wel een opwekking! Het is een opwekking en opstanding uit een slaap des doods, ja een opstanding of verheffing naar boven, naar God, naar Christus, naar heiligheid, ja naar volmaaktheid, al kan dit niet bereikt worden aan deze zijde van de eeuwigheid. Paulus noemt het (Ef. 4:24) *een geschapen zijn naar God, in ware gerechtigheid en heiligheid*. En in Filipp. 3:12-14 zegt hij, dat hij jaagt en grijpt naar de volmaaktheid, al was het ook gedurig mis. O vrienden, zalig is hij, die deel heeft aan deze eerste opstanding. De waarheid hiervan zal nader uit haar vruchten en gevolgen blijken.

b. Ook moeten wij nog weten onder welke benamingen deze opstanding in de Heilige Schrift wordt genoemd, en wat deze verschillende spreekwijzen ons leren. Want de benamingen hiervan in Gods Woord zijn verscheiden, al naar de zinnebeeldige spreekwijzen, waaronder deze opstanding voorkomt.

1. Wanneer er gezinspeeld wordt op *een kleed tot bedekking* van de schandelijke naaktheid, van de verdorven natuur, en dus ter versiering, dan wordt deze opstanding *een aandoen* genoemd (Ef. 4:24 en Kol 3:10). Of ook een bekleden met de klederen des heils en de mantel der gerechtigheid (Jes. 61:10). Dit is die heiligheid, welke den huize Gods sierlijk is tot lange dagen (Psalm 93:3).
2. Wanneer er gezinspeeld wordt op *de voorgaande staat der reinheid in Adam*, en op de daarop gevolgde diepe val des doods uit deze staat door de zonde, dan wordt de opstanding een vernieuwing, herschepping of wederbaring in Christus genoemd (Ef. 4:23, Kol 3:10, Joh. 3:3, 1 Joh. 3:5). Evenals wanneer iets eens goed is geweest en ondeugende is geworden, gezegd wordt vernieuwd te worden.

3. Ja, wanneer als zodanig gezinspeeld wordt op, de diepe val *of slaap des dood*, waarin de uitverhoren zondaar lag, en op zijn opkomst daaruit, dan wordt dit te voorschijn komen van het nieuwe schepsel een opstanding genoemd, en wel een eerste opstanding (Openb. 20:5), een levend worden (Ef. 2:1, 5), een leven uit de doden (Rom. 11:15), Dit is het doorbreken tot de onberouwlijke bekering (Micha 2:13, vergeleken met 2 Kor. 7:10).
 4. Ook wordt deze opstanding ten aanzien van *een tweede bekering* van Gods volk uit diepe ingezonkenheid of zondeval wel genoemd een opheffen van het hoofd uit de gebreken (Job 11:15), een opkomen uit een woestijn (Hoogt. 3:6), een opkomst uit een graf (Ezech. 37:12), een wederkeren tot zijn sterkte (Zach. 12:12). Ja het wordt duidelijk een opstanding genoemd (Micha 7:8): "Verblijd u niet over mij, o mijn vijandin, wanneer ik gevallen ben, zal ik weder opstaan."
- Deze verscheidene spreekwijzen leren ons ook nog hoe onmogelijk het is dat een mens hier zelf zijn weg richt of wel aanstelt, of dat hij dit door eigen kracht machtig wordt. En dus dat het de Heere Jezus alleen is, Die Zijn Geest verworven heeft om dat wonder van genade in het hart van een mens te veroorzaken. God moet een mens uit zichzelf zetten in de weg van Zijn voetstappen. De Heere zegt (Psalm 68:23): "Ik zal wederbrenger uit Basan; Ik zal wederbrengen uit de diepte der zee." Dan zal zulk één wederom nederwaarts wortelen schieten en vruchten dragen. En Zach. 4:6: "Niet door kracht, noch door geweld, maar door Mijn Geest zal het geschieden."
 - En hieruit volgt ook en wordt ons dus geleerd hoe uiterst noodzakelijk het is dat elk mens daarom sterk tot God roept, Die het doen kan en doen wil, en daarin Zichzelf verheerlijkt. O, zagen wij hier eens recht onze onmacht en onze plicht, opdat elk recht vernederd worden mocht en een voorwerp voor de vrije Goddelijke ontferming en genade.

II

Bezien wij dan nu *de redenen, waarom dit te voorschijn komen van het nieuwe leven een opstanding wordt genoemd*.

- a. Dit geschiedt vanwege de overeenkomsten, welke er zijn tussen een opstanding in de natuur en dit geestelijk te voorschijn komen.
 - (1) Want in het natuurlijke herkrijgt een opgestane of levend geworden de gebruik van al zijn zinnen. Hij weet van zaken, en zulks in tegenstelling tot een dode of slapende. Die liggen onkundig, ja zorgeloos neer, zelfs in het midden van het uiterste gevaar. En zo is het hier nu ook in het geestelijke. Zulk één krijgt geestelijke zintuigen, en ook het gebruik daarvan. Hij krijgt kennis van zichzelf, van God en van Christus, van de weg der verzoening, van de aangelegenheden van het Koninkrijk van Christus, ja van alle zaken. Hij krijgt geestelijk gevoel, gezicht, gehoor, smaak en reuk (1 Kor. 2:15): "Doch de geestelijke mens onderscheidt wel alle dingen, maar hij zelf wordt van niemand onderscheiden." Johannes zegt daarom tot de gelovigen (1 Joh. 2:20): "Doch gij hebt de zalving van de Heilige, en gij weet alle dingen."
 - (2) Een opgestane kan het niet stellen bij de doden en de slapenden. Wat hij spreekt, verstaan zij niet; ja de stank der doden verveelt hem. Dit is ook in het geestelijke het geval. Zij gaan uit het midden van hen en scheiden zich af (2 Kor. 6:17). En dus staan zij op uit de doden (Ef. 5:14).
 - (3) In het natuurlijke spreekt slechts een opgestane rechte en behoorlijke taal. Nu, tot het spreken van de rechte taal wordt de opstanding van de nieuwe mens vereist.

Dan juicht de tong van de stomme, en dan (Hebr. 13:15) offeren zij door Christus een offerande des lofs, dat is de vrucht der lippen, die Zijn Naam belijden. Dan spreken zij de taal van Kanaän (Jes. 19:18).

- (4) Gelijk een opgestane andere klederen aantrekt, wordt de gerechtigheid en heiligheid van de Middelaar het deksel en sieraad van degenen, die geestelijk opstaan. Dit doen zij aten (Gal. 3:27): "Doet aan de Heere Jezus Christus. En Gal. 3:2 7: "Zo velen als gij in Christus Jezus gedoopt zijt, hebt gij Christus aangedaan."
- (5) In het natuurlijke heeft iemand, die gezond is opgestaan, trek in en begeerte naar voedsel ter versterking, tot groei en wasdom. Alzo zijn ook de geestelijk opgestanen (1 Petrus 2:2) zeer begerig naar voedsel ter versterking, tot groei en wasdom. De geestelijk opgestanen zijn ook (1 Petrus 2:2) zeer begerig naar de redelijke en onvervalste melk, om daardoor op te wassen, totdat zij komen tot een volkomen man, tot de mate der grootte der volheid van Christus (Ef. 4:15).
- (6) In het natuurlijke heeft een opgestane zijn werk onder de levenden en aanvaardt hij zijn beroep. Zo zijn ook de geestelijk opgestanen eerst recht in staat tot het dragen van eigen lasten en die van hun medechristenen, alsook de algemene lasten van land en kerk. Dart brengen zij behoudenis aan, gelijk wij lezen in Jes. 6:13: "Gelijk de eik en gelijk de haageik, in dewelke na de afwerping der bladeren nog steunsel is, alzo zal het heilige zaad het steunsel daarvan zijn."
- (7) In het natuurlijke zijn de wandel, de beweging en de werkzaamheid van een opgestane anders dan van een slapende. Zo is er in het geestelijke ook een grote verandering in zulk één. Het nieuwe schepsel stelt al de leden Gode tot wapenen der gerechtigheid, als uit de doden levend geworden zijnde (Rom. 6:13). Paulus zegt (Gal. 5:25): "Indien wij door de Geest leven, zo laat ons ook door de Geest wandelen." En dus dragen zij het beeld des Hemelsen (L Kor. 15:49), want zij zijn in beginsel een andere, namelijk de Goddelijke natuur deelachtig geworden (2 Petrus 2:3).

b. Een andere reden, waarom hier van een opstanding gesproken wordt, is deze, dat de opstanding van Christus - welke in zijn volle kracht een opstanding is - de enige oorzaak is van dit waarachtige leven in een gelovige. Want het leven van de Heere Jezus is de enige werkende, verdienende en bewegende oorzaak van deze opstanding van de nieuwe mens. Dit lezen wij in 1 Petrus 1:3: "Geloofd zij de God en Vader van onze Heere Jezus Christus, Die naar Zijn grote barmhartigheid ons heeft wedergeboren tot een levende hoop, door de opstanding van Jezus Christus uit de doden." En Rom. 6:4-5: "Wij zijn dan met Hem begraven door de doop in de dood, opdat gelijkerwijs Christus uit de doden opgewekt is tot heerlijkheid des Vaders, alzo ook wij in nieuwigheid des levens wandelen zouden. Want indien wij met Hem één plant geworden zijn in de gelijkmaking Zijns doods, zo zullen wij het ook zijn in de gelijkmaking Zijner opstanding." En vers 8: "Indien wij nu met Christus gestorven zijn, zo geloven wij dat wij ook met Hem zullen leven." Daarom noemt Paulus dit nieuwe leven in de ziel de kracht van de opstanding van Christus (Filipp. 3:10).

En uit kracht van deze zalige opstanding van Christus woont de Heilige Geest in de gelovigen. En wel tot hetzelfde doel waartoe Hij in Christus woont. Daarom wordt de Heilige Geest genoemd (Ef. 1:19-20): "De uitnemende grootheid Zijner kracht aan ons, die geloven, naar de werking der sterkte Zijner macht, die Hij gewrocht heeft in Christus, als Hij Hem uit de doden heeft opgewekt." Ja, de Heilige Geest is de uitwerkende Oorzaak van de laatste en geheel zalige opstanding van de gelovigen op de

jongste dag. en zulks uit kracht van Zijn inwoning in Christus en in Zijn leden. Hieruit volgt dat om dezelfde reden de Heilige Geest de Oorzaak is van het nieuwe leven, gelijk wij lezen in Rom. 8:11: "Indien de Geest Desgenen, Die Jezus uit de doden opgewekt heeft, in u woont, zo zal Hij, Die Christus uit de doden opgewekt heeft, ook uw sterfelijk lichaam levend maken, door Zijn Geest, Die in u woont."

Vervolgens gaan wij nu na *waaruit zulk één al opstaat, waar hij dus af raakt en waarheen hij wordt gewend.*

- Zulk één raakt af of staat op uit zijn geestelijke dood. Dat wil zeggen uit zijn blindheid door eigen wijsheid, en dus wordt hij verlost van zijn verdorven verstand (1 Kor. 3:18): "Niemand bedriege zichzelf. Zo iemand onder u dunkt dat hij wijs is in deze wereld, die worde dwaas", enz.
- Zulk één staat ook op uit zijn boosheid en kwade neigingen (Gal. 5:24). Ja, zelfs uit zijn bijzondere zonden, welke hem bijzonder eigen waren en als het ware bij hem ingeworteld, als geldgierigheid, overdaad, wellust, hoogmoed, eerzucht, enz. David zegt met betrekking tot zijn boezemzonden (Psalm 18:24): "Ik was oprecht bij Hem en wachtte mij voor mijn ongerechtigheid." En vrienden, hierin vertoont zich voornamelijk de kracht van de verandering des harten, dat zulk één met zijn hart zich afscheidt van zijn meest beminde zonden, en waarnaar ook zijn natuur het meest overhelt.
- Zulk één staat ook op uit zijn verkeerde en verderfelijke bevatting omtrent zijn onmacht. Hier is zijn onmacht zijn schuld, en hij heeft een hartelijke begeerte om door de Geest recht aan zijn onmacht te worden ontdekt.
- Hij staat op uit al het zondige in hemzelf, ook uit die verkeerde liefde tot zichzelf, ja uit al die vleeselijke en eigen eer en liefde zoekende bedoelingen in al zijn doen. Dan is het zijn lust te zoeken hetgeen eens Anderen is, zelfs in zijn eten en drinken en wat hij ook doet (1 Kor. 10:31).
- Zulk één stapt uit de gruwel van zijn eigengerechtigheid. Zijn doen en plichten worden hem een wegwerpelijk kled (Jes. 66:6). Het is met Paulus zijn lust (Filipp. 3:8) in Christus gevonden te worden, enz.
- Ja, zulk één staat ook op uit al zijn gewaande krachten en vermogens. Hij ondervindt dat hoe meer hij hiervan door de Geest wordt losgemaakt, hoe dierbaarder de sterkte van de Heere Jezus voor zijn ziel wordt. Dit sprak Paulus uit bevinding (2 Kor. 12:10): "Als ik zwak ben, dan ben ik machtig." Daarom zegt hij ook in diezelfde plaats, dat hij een welbehagen in zwakheden had, enz.
- Zulk één wordt ook omgewend en omgekeerd naar God toe, en dus tot deugd en heiligheid. Dit leert ons Paulus in Ef. 4:24, alwaar hij het noemt een naar God geschapen zijn in ware gerechtigheid en heiligheid.
- Hij wordt geschapen of hij staat op naar God, want zulk één krijgt God in het oog en op het hart. Het is de lust zijner ziel in al wat hij doet, zelfs in de tijdelijke dingen, dit alles ten opzichte van of met betrekking tot de Heere te verrichten. "Naar God" wil ook zeggen dat zulk een begerig is naar gelijkvormigheid met God. Door te haten hetgeen god haat en te beminnen wat God bemint (Ef. 5:1): "Zijt dan navolgers Gods, als geliefde kinderen."
- En dus wordt deze mens ook geschapen of staat op of wordt omgewend tot alle ware gerechtigheid en heiligheid, dus tot alle deugd en heiligheid, waarvan hij tevoren was afgewend.
 - Hij staat op tot de heiligheid. En dit moet men dan verstaan met betrekking tot God, dat hij heilig voor God wil leven en God wil heiligen in zijn hart. Daarnaar strekt zijn ziel zich uit (1 Petrus 3:15).

- Ja, zulk één staat ook op tot de gerechtigheid. En dit moeten wij verstaan met betrekking tot zijn naasten. De wet der liefde Gods en des naasten is in zijn hart, en het wordt voor die rechtvaardige blijdschap om recht te doen (Spr. 21:15).
Ziedaar, vrienden, de heerlijkheid van de opgestane nieuwe mens.
- Hier is een bekering tot God, vandaar al die wonderlijke taal, aangaande de schoonheid van de bruid, welke gesproken wordt door het ganse Hooglied heen. Want is zij aan de ene zijde zwart, zij is evenwel liefelijk. Jezus ziet haar schoonheid aan, die Hij in haar heeft gelegd. Hij, zegt (Hoogt. 7:1): "Hoe schoon zijn uw gangen in de schoenen, gij prinsendochter, de omdraaiingen uwer heupen zijn als kostelijke ketens", enz.

Dan zullen wij hier nu ook nagaan wat de zaak zelf is, of wat het onfeilbaar kenmerk is, waaruit iemand kan weten dat hij deze nieuwe mens heeft en dat deze in hem is opgestaan. Dit stelt de onderwijzer ons in zijn antwoord voor. Zie hier wat dit grote kenmerk is, dat men waarlijk deze opstanding van de nieuwe mens deelachtig is, naar het woord van de onderwijzer: ***Het is een hartelijke vreugde in God door Christus.***

Wij zullen hier dan weer zien wat deze spreekwijze inhoudt en onder welke benamingen deze ons in de Schrift voorkomt. Allereerst dus wat deze spreekwijze te kennen geeft: *Een hartelijke vreugde in God door Christus.*

Wij moeten hierdoor niet verstaan een algemene vreugde, welke vele uitwendige belijders of nabijchristenen onder de bediening des Woords en der sacramenten deelachtig kunnen worden, zoals in het vervolg nog nader zal blijken.

Maar wij moeten hierdoor verstaan *een vreugde*, welke haar begin, voortgang en einde door en in Christus heeft. Dus een vreugde, welke niet in de werkzaamheid of om de werkzaamheid in zichzelf eindigt, maar welker werkzaamheden eindigen u1 Christus. En dit niet alleen, maar ook door Christus in God, in de oceaan der Godheid, tot grootmaking en verheerlijking van God.

Deze vreugde kan dus omschreven worden *te zijn de innige blijdschap en volle voldaanheid des harten met en in de Heere, voortspruitende uit de waarachtige gemeenschap niet Christus.*

1. Met deze vreugde geeft zulk een ziel zich met volle overgave des harten aan God in Christus over tot een Gode welbehaaglijke offerande. Zij kiest blindelings al de wegen, welke God tot aan haar dood toe met haar wil houden, en dit alles op kosten van de kracht en het licht van Jezus en Zijn doorhelpende genade. God wordt voor zulk één de God der blijdschap zijner verheuging (Psalm 43:4). En deze vreugde sluit ook in dat verlustigen der ziel in God en in Zijn dienst, dat toch op de grond des harten van alle begenadigden ligt, gelijk wij zien in Job (Job 22:25-26). Wanneer de Almachtige iemands overvloedig goud en krachtig zilver wordt, o, dan verlustigt zulk één zich in de Almachtige, met Asaf zeggende (Psalm 73:25-26): "Wie heb ik nevens U in de hemel? Nevens U lust mij ook niets op de aarde. Bezwijkt mijn vlees en mijn hart, zo is God de Rotssteen mijns harten, en mijn Deel in eeuwigheid." Hoe terecht is de vreugde hier in de leer der dankbaarheid geplaatst.
2. Ook wordt het een hartelijke vreugde genoemd, omdat deze alleen een werk des harten is. Het hart gevoelt zijn ellenden en gevaren. Het hart gevoelt de verlossing, die in Christus is, en de nadering en openbaring van Christus als Priester tegen de

zonden (Zach. 13:1). Daarom lezen wij (Ef. 5:19): "Zingende en psalmende de Heere in uw harten." En Jezus zegt (Joh. 16:22): "Uw hart zal zich verblijden." En omdat deze onbegrijpelijke vrede, welke voortvloeit uit de vereniging met Christus, iets is, dat de harten niet alleen raakt, maar deze zelfs bewaart, gelijk ook de zinnen (Filipp. 4:7): "De vrede Gods, die alle verstand te bovengaat, zal uw harten en uw zinnen bewaren in Christus Jezus."

3. Ja, het wordt ook een vreugde in God genoemd, en dit niet alleen omdat men zich verheugt vanwege de afdalende genade van God, maar vooral wegens dat eindigen in deze oceaan der Godheid, in die hoge deugden en volmaaktheden Gods, en de eeuwigheid, welke daarin is om te kunnen behouden. Dat deze hoge weg van verzoening voor zulk een monster van eeuwigheid bij die God was. Hiertoë leidde Paulus de Filippenzen op (Filipp. 3:1): "Voorts, mijn broeders, verblijdt u in de Heere." En Filipp. 4:4: "Verblijdt u in de Heere te allen tijd; wederom zeg ik u: Verblijdt u." Dit was het Hallelujah in de mond van Maria (Lukas 1:47): "Mijn geest verheugt zich in God, mijn Zaligmaker."
4. En het wordt ook een vreugde door Christus genoemd, omdat Christus alleen is de werkende en bewegende Oorzaak van deze vreugde. Hij heeft alleen door het bloed des kruises als die grote Middelaar tussen God en de zondaar die oneindige kloof, scheiding en afstand vanwege de zonden weggenomen. Aldus heeft Hij die twee partijen, welke zo oneindig en oproepbaar ver van elkander waren, tot één gebracht (Kol 1:20). Hij heeft Zich gesteld als het Voorwerp des geloofs, opdat Zijn volk door Hem een gedurige toegang tot de Vader behouden mocht. Het is hier toch zo gesteld, dat buiten deze Zoon van Gods welbehagen, Welke de Vader Zich gesterkt heeft, niemand toegang hebben kan. Deze toegang is alleen in en door Hem (Rom. 5:1-2): "Wij dan, gerechtvaardigd zijnde uit het geloof, hebben vrede bij God door onze Heere Jezus Christus; door Welke wij ook de toeleiding hebben door het geloof tot deze genade, in welke wij staan en roemen in de hoop der heerlijkheid Gods."
5. Ter onderscheiding moeten wij hier wel weten, *dat deze vreugde in God door Christus in beginsel bij al Gods kinderen in de grond des harten aanwezig is* (Ef. 1:13). In deze plaats zegt Paulus tot alle gelovigen zonder onderscheid: "Nadat gij geloofd hebt, zijt gij verzegeld gewórden." Zo ook in Ef. 4:30: "Bedroeft de Heilige Geest Gods niet, door Welke gij verzegeld zijt tot de dag der verlossing." Maar niet allen genieten de troost en vrede uit dit uitspruitend werk van God. Menige gelovige wordt in de oefening van deze vreugde gehinderd, hetzij dat deze wordt onder gehouden door de bestrijdingen des satans, welke terstond op het werk Gods aankomen, hetzij door duisternis, en ongeloof over en omtrent zijn staat, weg of werk; hetzij door de kracht der verdorvenheid, dus de verdorven woelingen des harten, waardoor zulk één als hij met vleugelen der arenden opvaren wil (Jes. 40:31), als het ware naar beneden wordt getrokken. Uit dit mindere kan zulk één enigszins leren wat de val van Adam wel geweest meet zijn, uit zulk een hoogte in zulk een diepte, dewijl hij aanstonds uit zijn gestalte weer kan uitvallen. Al deze dingen kunnen bij het uitspruitende werk van God iemand direkt aangrijpen, en hem als een hinkende naar Kanaän doen gaan, zoals wij nog wel nader zullen zien. Hoort hoe Paulus over deze ten onder houdende kwalen klaagt (Rom. 7 en 8).

Uit dit alles moeten wij dan besluiten, dat wij door deze hartelijke vreugde in God door Christus niet moeten verstaan de hoge gestalten in sommigen, welke dezen op sommige tijden naar de soevereine vrijheid Gods genieten. Maar alleen het uitspruiten

van het werk Gods in het hart, hoe gering dit ook zijn moge en in hoe kleine maat of trap het ook is. Want het is de aard van al het werk der genade: het komt van boven en het wil naar boven, hoe het ook ten onder gehouden wordt. Dit doet de ziel verlangen, zuchten enz. Hierom wordt het de grond of het zaad van blijdschap, licht en vrolijkheid genoemd (Psalm 97:11). En men weet: zaad gaat altijd niet zo schielijk op. Ziet dit maar in Davids verlangend wachten naar deze vreugde (Psalm 13, 38, 42, 51 enz.). O vrienden, die zucht ligt daar wel om God nog eens op een rechte wijze te mogen groot maken, al durft de ziel niet denken dat zij er ooit toe verwaardigd zal worden. Ja dan schatten de zielen van al Gods volk die gestalten van God te verhogen toch van zo grote waarde, al kunnen zij er niet bij.

En dus blijkt ook uit dit alles dat er in deze vreugde trappen zijn.

- Sommigen genieten hier al hun dagen maar zeer weinig van. Zij zijn als Heman, toch zulk een groot man in de genade (Psalm 88). Deze moest zeggen dat hij van der jeugd af aan doodbrakende was en Gods vervaarnissen droeg, twijfelmoedig was, enz. En Asaf zegt in Psalm 77:4: "Dacht ik aan God, dan maakte ik misbaar", enz. En ook David in Psalm 42:6 en 43:5. Daar zegt hij dat zijn ziel naar God dorst, krank zijnde van ontbering en liefde, en hij spreekt tot zijn eigen ziel: "Wat buigt gij u neder, o mijn ziel, en zijt gij onrustig in mij? Hoop op God, want ik zal Hem nog loven voor de verlossingen Zijns aangezicht." Dit ziet gij ook duidelijk in de oudste zoon in Lukas 15, die al zijn dagen in zijns vaders huis was geweest en geen bokje kreeg. *Men zou daar een oud christen door kunnen verstaan, die van zijn kindse dagen af geroepen is.* En Paulus spreekt in Hebr. 2:15 van degenen, die al hun leven met de vreze des doods aan de dienstbaarheid onderworpen zijn. Ook om zulken te verlossen is Jezus gekomen.
- Weer sommigen genieten deze vreugde zeer kort. Zij verliezen of verkwisten het gewoonlijk weer. Ook krijgen zij deze dan wel weer eens terug, zoals wij kunnen opmaken uit de bedde van David (Psalm 51:14): "Geef mij weder de vreugde Uws heils, en de vrijmoedige geest ondersteune mij."
- Sommigen genieten deze vreugde bij de gewone verzegeling des Geestes (Ef. 1:13) meer op eengevoelige wijze. Zij krijgen bij hun zonden en onwaardigheid de eeuwige liefde Gods gevoelig in hun hart, zodat zij dieper wegzinken in hun nietwaardigheid en onwaardigheid, maar eveneens in verwondering en aanbidding.
- Weer anderen genieten deze vreugde meer op een verstandelijke wijze, door middel van het heilig Woord. Dan worden zij langs de waarheden geleid, naar 1 Petrus 1:22-23. Zij hebben de waarheden voor ogen, welke tot zaligheid in het Woord zijn geopenbaard, om deze waarheid te bevinden in hun ziel, en dus gelovig gemaakt in God door Christus, verheugen zij zich in al de woorden Gods, en wordt het Woord hun vertroosting (Psalm 19:9). Voor dezulken wordt Gods weg dierbaar *omdat het Gods weg is*, hoe zeer deze ook tegen vlees en bloed in moge zijn. Zij verheugen zich op een verstandelijke wijze in de Heere en in de uitvoering van Gods eeuwige wil, en alzo worden zij meer en meer ontdaan van het zondige eigen ik. Zie dit maar in David, of de dag met voorspoed of met tegenspoed aanbrak, hij gewende zich er aan God te loven (Psalm 68:20): "Geloofd zij God; dag aan dag overlaadt Hij ons; die God is onze zaligheid, Sela!", enz. En in Psalm 34:1-4 riep David uit, "als hij zijn gelaat veranderd had voor het aangezicht van Abimélech, die hem wegjoeg, dat hij doorging: Ik zal de

Heere loven te aller tijd", enz. "Mijn ziel zal zich beroemen in de Heere-. Ja dan roept hij er nog meer te hulp: "Maakt de Heere met mij groot, en laat ons Zijn Naam samen verhogen." En dit zien wij ook in de kerk (Jes. 12:1): "Ik dank u, Heere, dat (gij toornig op mij geweest zijt; maar Uw toorn is afgekeerd en Gij troost mij." Daarom lezen wij van Paulus (Rom. 5:3) dat hij zelfs roemde in de verdrukkingen. En Jezus zegt (Matth. 5:11-12): "Zalig zijt gij als u de mensen smaden en vervolgen en liegende alle kwaad tegen u spreken om Mijnentwil. Verblijdt u en verheugt u, want uw loon is groot inde hemelen; want alzo hebben zij vervolgd de profeten, die voor u geweest zijn."

Zien wij nu nog onder welke benamingen deze hartelijke vreugde in God door Christus ons in de Heilige Schrift voorkomt.

- Het wordt genoemd een vreugde en blijdschap (Psalm 51:10).
- Een zich verblijden in de Heere (Filipp. 4:4).
- Een blijdschap des Heeren, die de sterkte der ziel is (Neh. 8:11).
- vertroosting des Heiligen Geestes (Hand. 9 :31).
- Een vrede en blijdschap door de Heilige Geest (Rom. 14:17).
- Een vrede Gods, die alle verstand te bovengaat (Filipp. 4:7).
- Een vreugde des heils (Psalm 51:14).
- Ook een zich verheugen in God (Luikas 1:47): "Mijn geest verheugt zich in God, mijn Zaligmaker."

Dan zullen wij nu nog wat nader de zaak zelf bezien, welke door deze spreekwijzen wordt aangewezen. Daarbij zullen wij aantonen wat deze vreugde in God door Christus niet, en wat deze wel is, opdat de verst komende nabijchristen mocht worden ontdekt aan wat hij niet heeft, en de meest duisteren en zwakken onder Gods volk mochten zien dat hun zeer kleine genade toch ware genade is.

a. *Ziet dan wat deze vreugde in God door Christus niet is.*

- (1) Het is niet de vreugde en blijdschap van de tijdgelovigen, hoe hoog deze ook moge gaan. Want zulken ontvingen het woord met vreugde (Matth. 13:5 en 20), gelijk het zaad, dat in de steenachtige aarde wordt geworpen. Dat wil zeggen, zij lopen er schielijk mee weg. Men grijpt maar een woord aan tot zijn vertroosting wanneer men enigszins in de consciëntie ontwaakt, of indien er maar enige vrees of bekommring is over zijn eeuwige staat, over de hel en de verdoemenis. O, dan kan een mens al wat aangrijpen, zonder dat het waarlijk bij hem wortel heeft. Dit wordt genoemd een op het lichtst genezen (Jer. 6:14), of ook wel een pleisteren met loze kalk (Ezech. 22:28).
- (2) Deze vreugde in God door Christus is ook niet hetgeen wij lezen in Hebr. 6:4-5, het deelachtig zijn van algemene verlichting, de algemene werkingen en gaven des Heiligen Geestes, bevattingen van de evangelische waarheden te hebben, alsook van sommige gestalten van Gods volk, en dus als het ware de hemelse gaven en het goede woord Gods te smaken. Uit deze woorden kan men zien wat een mens al kan hebben en toch verloren gaan. Ja welk een hoogte van werkzaamheden, en toch buiten de genade. Maar vrienden, dit is wel te onderscheiden. Afgezien daarvan, dat naar mijn gedachten hier van de zonde tot de dood gesproken wordt, moet ge deze woorden maar zo vatten, dat elk mens, die Christus niet aan zijn ziel kent tegen zijn zonden, en die niet anders heeft dan zijn rusten op hoge werkzaamheden, hoe hoog en nagemaakt dit ook zijn moge, verloren gaat. Er is

oneindig veel verschil tussen, of men van zijn vreugde zijn Christus maakt, of dat men zich in stilheid des harten in de Heere verheugt.

- (3) En voegt hier nog bij wat veel mensen hebben, dat zij met veel smaak en genoeg de leraren kunnen horen. Dan doet dat de mens inwendig goed, zonder dat iets gezien wordt van zichzelf en van het gruwelijk bestaan voor God, of van Gods hoogheid en heiligheid. Dan vermaakt men zich inde prediking des Woords en blijft evenwel stekeblind. En als gij dan eens vraagt waarover hun blijdschap al gaat, dan wordt er dikwijls niet eens een reden voor genoemd. Of dan zegt men dat de stem van die leraar zo liefelijk is. Hij kan het zo krachtig zeggen, of hij weet het zo aardig te zeggen. De hartstochten raken onder de prediking van die man zó bewogen, of hij zegt het zo kort en duidelijk. En weer anderen zeggen dan: *Die leraar brengt mij in vervoering*, enz. Vrienden, zulke toehoorders had Ezechiël ook (Ezech. 33:32-33). De Heere zegt tegen Ezechiël: "Ziet, gij zijt hun als een lied der minne, als één, die schoon van stem is, of die wel speelt; daarom horen zij uw woorden, maar zij doen ze niet." Maar dan zegt de Heere over het door de profeet bedreigde oordeel Gods over zulke toehoorders: "Maar als dat komt (zie, het zal komen), dan zullen zij weten dat er een profeet in het midden van hen geweest is." Ja, wat vermaakte Herodes zich wel in de prediking van Johannes. Zie het ook bij Felix, Agrippa en Festus ten aanzien van het woord van Paulus, enz.
- (4) En doet hier ook nog bij de ongewone verrukkingen en optrekkingen, die er kunnen zijn, gelijk Bileam heeft gehad (Num. 23 en 24). Die goddeloze man profeteerde (vers 17): "Er zal een ster voortgaan uit Jakob en er zal een scepter uit Israël opkomen, die zal de palen der Moabieten verslaan," enz. O vrienden, aan geen van hen werd Christus voor hun doemwaardige ziel ontdekt tot kleinmaking van zichzelf en opdat zij in eigen nietigheid zouden wegzinken.
- (5) De vreugde, waarvan hier gesproken wordt, is ook niet het voorafgaande optochtelijke en de blijdschap, welke zoekende zielen wel tot hun ondersteuning ontvangen, waardoor zij aangemoedigd worden om aan het werk te blijven. Deze vreugde spruit voort uit het zien van enige dierbaarheid in Jezus als Profeet en Koning, of ook uit enige hoop, welke de ziel krijgt dat Jezus zich nog eens zal openbaren. Deze opwekkende blijdschap is op zichzelf wel goed, maar niet om er op te rusten. Zacheüs had van deze blijdschap iets toen hij verlangende was om Jezus te zien en op een boom klom (Lukas 19). En deze blijdschap hadden ook de Grieken (Joh. 12:20-22). Zij gingen tot Filippus en zeiden tot hem dat zij Jezus wel wilden zien. En Filippus zei dit aan Andréas, en Andréas en Filippus zeiden het samen aan Jezus. O vrienden, deze begeerten zijn wel dierbaar in het zoeken, maar het is Jezus niet, noch ook het vinden van de begeerde zaak. Het is hier als wanneer men uitgaat om een koning te zien, die men nog nooit gezien heeft. Of men zich al verblijdt in het zien van de hem voorafgaande stoet, dan ziet men de koning nog niet. Als er dun een ander hij slaat, die de koning kent, zegt deze: "Het is de koning nog niet, maar wacht hier maar, dan zult gij hem zien." Daarom, zoekende zielen, deze blijdschap is nog niet die ware vreugde.
- (6) En ten aanzien van Gods volk ziet deze vreugde ook niet op datgene, wat sommigen van hen hebben als zij lange tijd in verval van God hebben rondgezworven. Als de Heere hun dan tot ondersteuning iets onder het oog brengt van de oprechtheid van hun staat, dat het gaan moge zo het ga, maar zij hebben deel aan Jezus. Want zulken krijgen soms wel iets om het hoofd boven water te houden, hoe slecht zij het er ook afbrengen, en dat houden zij dan wel voor hun gehele genezing. Maar dat is het niet. God ondersteunt hen maar omdat zij Zijn volk zijn. Ziet dit duidelijk inde toestand van de bruid (Hoogl. 5). Haar Liefste

was geweken, Hij was doorgestaan; zij zocht Hem, maar zij vond Hem niet. Zij riep, en Hij antwoordde haar niet En evenwel op de vraag: "Wat is uw Liefste meer dan een andere Liefste? Antwoorde zij gelovig: Mijn liefste is" En dan beschrijft zij Hem op een wonderlijke wijze in al Zijn schoonheden. *"Al wat aan Hem is, is gans begeerlijk"*, enz.

- (7) En tenslotte, men moet voor deze vreugde ook niet alleen die bijzondere werkzaamheden houden, die sommigen van Gods volt: slechts somtijds mogen genieten. Als de Heere hen blijkbaar als het ware eens alleen neemt en hun op een bijzondere wijze gevoel geeft van Zijn liefde, als bij de discipelen op de berg (Lukas 9:33). Zij wilden daar wel tabernakelen. Maar deze bijzondere vertroosting, dit dronken worden (Hoogl. 2:4, zie ook Jer. 31:25), of dit gedrenkt worden op zulk een wonderlijke wijze uit de beek van Gods wellusten (Psalm 36:9) behoort niet tot het wezen, maar tot het welwezen van een christen, en wij hebben reeds gezien dat dit niet door allen wordt genoten. Daarom moeten wij door deze vreugde iets anders verstaan, hetwelk aan alle gelovigen zonder onderscheid toebehoort. Namelijk de gronden van alle vreugde en blijdschap in God door Christus, het uitspruiten van het werk Gods in meerder of mindere trap of mate. Al geniet de ziel daarvan de troost niet door tussenkomende duisterheden, bestrijdingen, ongeloof en de kracht der verdorvenheid, het is evenwel het zaad van alle licht en van alle rechte vrolijkheid in God door Christus (Psalm 97:11). En men weet, dat het zaad lange tijd in de aarde kan liggen zonder dat het opkomt.

b. *Nu wat deze hartelijke vreugde in God door Christus wel is.* Gaan wij na wat bij deze vreugde aanwezig moet zijn, waarin zij bestaat en waarover zij gaat.

- (1) Bij deze vreugde in God door Christus moet in de ziel aanwezig zijn dat men zichzelf in zijn algehele ellende en verlorenheid heeft gezien, en in zijn hart een openbaring van Christus tegen zijn zonden heeft gekregen als de Fontein, geopend tegen de zonden (Zach. 13:1). Dat men in zijn hart Christus tegen zijn zonden bij Zijn eigen licht als Priester heeft leren kennen, is de zaak, waarover het hier gaat. Want zonder deze evangelische openbaring kan er geen ware vreugde zijn. Daarom belooft Jezus (Joh. 14:21): "Ik zal Mijzelf aan hem openbaren." En Paulus zegt dat het de Vader behaagd heeft Zijn Zoon in hem te openbaren (Gal. 1:16).
- (2) Ja, dan moet er aanwezig zijn, dat men, zo goddeloos als men is, zo ondeugende, zo onrein en walgelijk in Gods ogen, zo ongelovig en verkeerd, ja zo gebonden, met al die schulden en banden waarlijk door de Geest tot Christus is gebracht en gekomen; dat men de gehele Christus, zowel op Golgotha als op Thabor, heeft aangenomen (Joh. 1:12). Men moet Hem hebben aangegrepen (Jes. 27:5): "Of hij moest Mijn sterkte aangrijpen; hij zal vrede met Mij maken, vrede zal hij met Mij maken." Men moet zich aan Hem geheel hebben overgegeven (Jer. 3:22). Daar zeggen zij: "Zie, hier zijn wij, wij komen tot U, want Gij zijt de Heere, onze God."
- (3) En dat alles op die tijd met die hartelijke en onbeperkte keuze, geheel blindelings, van al de wegen, welke Jezus hen tot aan hun dood toe leiden wil, en zulks alles op Zijn kosten. Op de kosten van Zijn licht, kracht, leiding en getrouwmakende genade. Dit alles behoort tot de inwoning van Christus in het hart door het geloof (Ef. 3:17).

Zie dan nu waar deze vreugde eigenlijk in bestaat en wat er mede gepaard gaat.

1. *Deze vreugde bestaat in een aanvankelijk zien, kennen en genieten van God Drie-enig, en een zien van de deugden Gods, afstralende in de werken der genade, met*

enige betrekking tot de eigen ziel. En wel zo, dat het gehele hart, al de innerlijke bewegingen, genegenheden en vermogens der ziel daardoor zijn ingenomen. Job zegt (42:5-6): "Met het gehoor der oren heb ik (tevoren) van U gehoord, maar nu ziet U mijn oog. Daarom verfoei ik mij en heb berouw in stof en as." Hierom is het dat de ogen, die eens waarachtig hebben gezien, nooit meer zullen terugzien, want dit is een zalig zien, dat het hart inneemt (Jes. 32:3). Dat in dit zien van God vreugde is, en wel een groter vreugde naar mate een ziel er meer van ziet, blijkt ons uit Psalm 16:11, alwaar wij lezen dat bij het volmaakte zien van God een volmaakte of verzadigende vreugde zal zijn.

2. *En deze vreugde in het hart van Gods volk gaat ook gepaard met een aanvankelijk prijzen, verhogen en verheerlijken van God.* O, daartoe ligt de lust in het hart van Gods volk, dat Jezus vindt en waarvoor God de weg der verzoening opent, hoe slecht en hoe ellendig zij ook in zichzelf mogen zijn. Want God doet daar zien hoe Hij van eeuwigheid op zulk één heeft neergezien en hem in liefde heeft gekend. O vrienden, daar gaat wat om, daar spruit iets uit van dat prijzen, dat in de hemel volmaakt zal geschieden. Dan beginnen zij iets te leren zingen van het lied des Lams (Openb. 15 :3), hetwelk niemand anders leren kan.
3. *Deze vreugde gaat in het hart van Gods volk ook gepaard met een hartelijke lust tot heiligheid en tot verloochening van zichzelf.* O vrienden, dit is waar op de bodem des harten van al Gods volk. Het blijkt uit dat zuchten over de onverloochendheid, over de inwonende zonden, en uit de droefheid naar God vanwege hetgeen hun zo hinderlijk is, ja, dat ligt op de bodem van hun hart.
4. *Die vreugde gaat daarmede gepaard, dat zij met Jezus, met Zijn zaak, waarheid en volk willen zinken en drijven.* Dat besluit is in hun hart, dan moge in de wereld vallen wat vallen wil, maar zij wagen het met Jezus en houden het met Zijn volk. En daarom, onbekeerde mensen, hier haat gij in uw hart de vromen, al weet gij u dan vanwege de wetten uiterlijk in te binden en uw haat te verbergen. Maar zo blijvende, komt gij er nooit bij. Dan staat er in Lukas 13:28, dat gij de vromen zult zien in het Koninkrijk der hemelen, maar ulieden buitengeworpen. Deze vreugde gaat in het hart van Gods volk ook gepaard met gevoel van hun onwaardigheid. O vrienden, dit vergroot deze vreugde oneindig, dat de genade is nedergedaald in zulk een goddeloze, en aan de grootste der zondaren is geschonken. En vrienden, elk die genade krijgt, ziet dat. De hoofdman (Matth. 8:8) liep Jezus tegemoet en zeide: "Och Heere, ik ben niet waardig dat Gij onder mijn dak zoudt inkomen." En Paulus roept roemende uit (1 Tim. 1:15-16): "Mij, de voornaamste der zondaren, is barmhartigheid geschied, opdat Jezus Christus in mij al Zijn lankmoedigheid zou betonen", enz. Ja, hoe laag maakte de genade David (1 Kron. 17:18): "Wat zal David meer bij U daartoe voegen, vanwege de eer aan Uw knecht? Doch Gij kent Uw knecht wel."
5. *Deze vreugde gaat ook gepaard met hartelijke liefde tot God en Christus.* Dan is het als wanneer God David gered had uit de hand van al zijn vijanden (Psalm 18:1-3) en hij dan, zich in God verblijdende, uitroept: "De Heere is mijn Steenrots, en mijn Burcht, mijn Uithelper; mijn God, mijn Rots, op Welke ik betrouw; mijn Schild en de Hoorn mijns heils, mijn Hoog Vertrek." Dan voegt hij daar aan toe: "Ik zal U hartelijk liefhebben, Heere, mijn Sterkte." Hier hoereert de ziel niet met

de weldaden van God af, maar de weldaden verbinden de ziel des te nauwer aan de Heere.

6. *En deze vreugde gaat ook gepaard niet verwondering in God.* Al Gods volk geniet hier min of meer wat van als zij er iets van kunnen bemerken dat God op hen heeft neergezien en Hij Zijn hand aan hen houdt. Als zij zien dat zij iets hebben, dat God niet doet aan de wereld, maar alleen aan Zijn volk. Ook al wordt het hun dikwijls bestreden, of al worden zij door de kracht der inwonende zonde aangegrepen, zodat de blijdschap en verwondering van hun ziel dikwijls in treuren en droefheid verandert. Ja, dan kan er wel terstond weer duisternis over hun gehele staat en weg op volgen, zodat de ziel in bekommering des harten geraakt over de waarheid en oprechtheid van haar genadestaat, en menigmaal bevreesd is of haar werk maar niet algemeen werk of verbeelding is geweest.

Vrienden, hier is Gods volk hemelsbreed onderscheiden van degenen, die zichzelf bedriegen. O, zij zijn een arm en een ellendig volk! Zij kunnen en zij willen zichzelf niet helpen. Ja zij zijn in de grond bekommerd vanwege valse gronden, en daarom staan zij, redelijk gesteld zijnde, meer naar waarheid in het binnenste dan naar troost. En dit terwijl een ander zichzelf op het lichtst pleistert met de duisterheden van Gods volk, lichtelijk het één of ander maar aangrijpt en dus maar lichtelijk gelooft dat hij een worteltje of beginseltje van genade heeft, zonder te weten dat hij nog midden in de dood ligt. En krijgen Gods kinderen wederom eens iets van Gods gunst in Christus in huil hart te gevoelen, dan zinken zij er bij weg en zij worden zo klein voor God. Dan vallen zij voor God neer in hun geringheid, onwaardigheid en laagheid, zeggende: O, wie ben ik, enz. Maar bij die anderen rijst integendeel het hart omhoog. Mochten zij dat eens zien.

c. *Bezien wij nu nog waarover deze vreugde wel het meeste gaat.*

1. *Deze vreugde gaat over de vrije en eeuwige liefde der verkiezing.* Dat de grote God van eeuwigheid, zo eeuwig als God eeuwig is, gedachten des vredes heeft gedacht en niet des kwaads. Dat God geweten heeft dat zij het soms zo slecht er af zouden brengen, en evenwel Zijn eeuwige liefde op hen is gevallen (Jer. 31:3): "Ik heb u liefgehad met een eeuwige liefde." Als die liefde gevoeld wordt, dan kan dat het hart raken en breken.
2. *Deze vreugde gaat over die hoge en onnaspeurlijke weg van verzoening.* Dat God (Joh. 3:16), also lief de wereld heeft gehad, dat Hij Zijn eniggeboren Zoon gegeven heeft, Welke de Vader liefde met een volmaakte liefde. Zijn eigen en enige Schootzoon voor goddeloze monsters, ja voor vijanden van Zijn majesteit. Paulus noemt dit een breedte, lengte, diepte en hoogte van de liefde van Christus, welke de kennis te boven gaat (Ef. 3:18-19).
3. *Deze vreugde gaat over de soevereine, vrije en genadige ontdekking van die weg, welke van eeuwigheid was bij God, aan zulk een vijandig, wederstrevig, rebellerend schepsel.* En zulks in het voorbijgaan van zo vele duizenden, die, naar de mens gesproken, geschikter en bekwamer waren, en dus nuttiger zouden kunnen zijn. En dat God nu deze verborgenheid van het Evangelie en dit wonderlijke en welgeordeneerde verbond der genade aan zulk één heeft bekend gemaakt (Psalm 25:24) en aan anderen niet. Vrienden, hier is het (Rom. 9:13): "Jakob heb Ik liefgehad, en Ezau heb ik gehaat." En dan vraagt Paulus of dit geen onrechtvaardigheid is (vers 14-16), en hij antwoordt: "Dat zij verre. Want God zegt: Ik zal Mij ontfermen diens Ik Mij ontferm, en zal barmhartig zijn die Ik barmhartig ben. Zo is het dan niet desgenen, die wil, noch desgenen, die loopt,

maar des ontfermenden Gods." En vers 18: "Zo ontfermt Hij Zich dan diens Hij wil, en Hij verhardt die Hij wil." En als daar nog iets tegenop komt (vers 19): "Wat klaagt Hij dan nog? Want wie heeft zijn wil wederstaan?" Dan antwoordt Paulus wederom (vers 20-23): "Maar toch, o mens, wie zijt gij, die tegen God antwoordt? Zal ook het maaksel tot degene, die het gemaakt heeft, zeggen: Waarom hebt gij mij also gemaakt? Of heeft de pottenbakker geen macht over het leem, om uit dezelfde klomp te maken het ene een vat ter ere, en het andere ter onere? En of God, willende Zijn toorn bewijzen en Zijn macht bekend maken, met veel lankmoedigheid verdragen heeft de vaten des toorns, tot het verderf toebereid; en opdat Hij zou bekend maken de rijkdom Zijner heerlijkheid over de vaten der barmhartigheid, die Hij tevoren bereid heeft tot heerlijkheid?" Ja vrienden, hier in deze wegen des Heeren wandelt de één met vreugde, en de ander valt hierover ten verderve omdat God Zich ontfermt over die Hij wil, en Hij verhardt die Hij wil. Daarom ontzakt bij de één alle moed, en de ander grijp hieruit juist een krachtige moed, zeggend: Omdat God zo vrij is, daarom is er hoop, en daarom zal ik aanhouden.

4. *Deze vreugde der ziel gaat over haar ondertrouw met Jezus* (Hos. 2:19). Dat zij met Jezus verenigd is, dat zij de Bruidegom heeft, welke niemand hebben kan dan de bruid. O vrienden, als de bruid iets ziet van haar vuilheid en zwarteheid, en dan op die nauwe band der vereniging met het geslachte Lam, en dat zij zwart en evenwel liefelijk is, en dat Jezus haar als de schoonste en zonder gebrek aanziet (Hoogt. 4:1-14), wat moet dit alles in de ziel wel veroorzaken!
5. *Deze vreugde gaat over de eerstelingen des Geestes*, die zulk één reeds als een onderpand van de hemel in zijn hart ontvangen heeft, namelijk overtuiging van en droefheid over de zonden naar God op een evangelische wijze, het werk des geloofs in Christus, die hij tevoren niet heeft gekend. Om nu met zijn zonden eenvoudig tot Hein te komen, en ook een hartelijke lust en liefde om voor God te leven. Vrienden, deze dingen zijn er niet zonder vreugde. Het komt hier niet op de mate van deze vreugde aan, maar op de hoedanigheid van dezelve, hoe klein zij de ziel voor God maakt en waar zij de ziel brengt, welke verandering zij in de mens veroorzaakt.
6. *Deze vreugde gaat over de vastigheid van hun staat*. Dat zij voor eeuwig geborgen zijn en een volle heerlijkheid te wachten hebben, welke hun nooit kan en nooit zal ontgaan. O, de staat van Gods volk is een eeuwige grondvest (Spr. 10:25). Hun Deel is een eeuwig en een onveranderlijk Deel. Jakobs Deel is niet gelijk het deel van anderen (Jer. 10:16). En daarom, het ga hier dan met Gods volk zoals het ga, al veranderde de aarde haar plaats en al werden de bergen verzet (Psalm 46:3), zij worden in de kracht Gods bewaard (1 Petrus 1:5). Want God is een Rotssteen, Wiens werk volkomen is (Deut. 32:4). Hij laat niet varen het werk Zijner handen (Psalm 138:8). Integendeel. De Heere doet hier als in de eerste schepping, Hij brengt alles voort om het te volmaken. Ja, het verbond Gods is een eeuwig en onveranderlijk zoutverbond, omdat God onveranderlijk is (Jes. 54:10): "Want bergen zullen wijken, en heuvelen wankelen; maar Mijn goedertierenheid zal van u niet wijken, en het verbond Mijns vredes zal niet wankelen, zegt de Heere, uw Ontfermer." Jes. 54:9: "Want dat zal Mij zijn als de wateren van Noach, toen Ik zwoer, dat de wateren van Noach niet meer over de aarde zouden gaan; also heb Ik gezworen dat Ik niet meer op u toornen, noch u schelden zal." Ziet eens, vrienden, welk een grond van vreugde in God door Christus Gods volk heeft. *Och, mochten wij er allen op verliefd worden*. Want weet toch, dat niemand uitgesloten is, die zichzelf niet uitsluit. Het is nog te krijgen.

d. Bezien wij dan nu *waar de oprechtheid en waarheid van het uitspruiten van dit werk Gods uit blijkt*. Dit blijkt naar hetgeen de onderwijzer zegt hieruit, ***dat zulk één een ernstige lust en liefde heeft om naar de wil van God in alle goede werken te leven***. Letten wij er eens op wat wij in het algemeen moeten verstaan door het leven naar Gods wil in alle goede werken.

1. Hierdoor verstaan wij uitsluitend de heiligheid. Namelijk die eenswillendheid en gelijkvormigheid met God, welke naar buiten wordt getoond door de betrachting van goede werken, waartoe de gelovigen toch geroepen worden. Zij zijn geroepen tot heiligheid (1 Thess. 4: 7), tot heerlijkheid en deugd (2 Petrus 1:3), en om te verkondigen de deugden Desgenen, Die hen uit de duisternis geroepen heeft tot Zijn wonderbaar licht" (1 Petrus 2:9). En dit zowel met daden als met woorden.
2. En hieruit volgt dat door deze heiligheid alle eigenwillige godsdienst uitgesloten wordt, ja, deze sluit in de gehele verloochening daarvan door een christen.

Dit leert ons de onderwijzer, als hij zegt dat deze heiligheid *een leven is in alle goede werken*. Dit sluit deze gehele verloochening in, alsmede de gehele overgegevenheid der ziel aan God tot alle gehoorzaamheid. Gelijk David zegt (Psalm 119:128): "Ik heb al Uw bevelen van alles voor recht gehouden, maar alle valse pad heb ik gehaat." Doch hiervan zullen wij nog breder zien bij vraag 91.

Ook zegt de onderwijzer, *dat deze heiligheid niet alleen een leven in goede werken is, maar naar de wil van God*. Dit sluit dus alle eigenwillige godsdienst uit, en het sluit in dat men God en Zijn Woord stelt tot het enige voorbeeld, en Zijn wil en wet tot zijn enige regel en richtsnoer van al zijn daden, betrachtingen en gehoorzaamheden. Rom. 12:1-2: "Ik bid u dan, broeders, door de ontfermingen Gods, dat gij uw lichamen stelt tot een levende, heilige en Gode welbehagelijke offerande, welke is uw redelijke godsdienst. En wordt deze wereld niet gelijkvormig; maar wordt veranderd door de vernieuwing uws gemoeds, opdat gij moogt beproeven welke de goede en welbehagelijke en volmaakte wil van God is." Doch hiervan zullen wij nog breder zien bij de behandeling van de volgende vraag en vervolgens van de wet Gods.

Daarom letten wij hier nog in het bijzonder op wat er aan deze zijde van de eeuwigheid in het hart van Gods volk wordt gelegd en uitspruit. Want de rechtvaardigmaking en de heiligmaking gaan wel onafscheidelijk samen gepaard, zodat het één niet zonder het ander plaats heeft, maar er wordt in de gelovigen hier op aarde geen volmaaktheid der trappen gevonden. Er is naar het woord van de onderwijzer *een lust en liefde om naar de wil van God in alle goede werken te leven*. Wij moeten hier dus acht geven op wat wij door deze ernstige lust en liefde om naar de wil van God in alle goede werken te leven, hebben te verstaan. Alsmede hoe deze lust en liefde een bewijs zijn van de waarheid en oprechtheid van het uitspruitende werk van God in het hart.

Door deze ernstige lust en liefde om naar de wil van God in alle goede werken te leven verstaan wij geen lust zoals de Joden hadden, waarvan God zegt (Jes. 58: 2-3): "Hoewel zij Mij dagelijks zoeken, en een lust hebben aan de kennis Mijner wegen, als een volk, dat gerechtigheid doet en het recht zijns Gods niet verlaat, vragen zij Mij naar de rechten der gerechtigheid; zij hebben een lust tot God te na deren, zeggende: Waarom vasten wij, en Gij ziet het niet aan? Waarom kwellen wij onze ziel, en Gij weet het niet? Ziet, ten dage wanneer gijlieden vast, zo vindt gij uw lust, en gij eist strengelijk al uw arbeid."

* Maar door deze ernstige lust verstaan wij het stellen van zijn gelukzaligheid *in een leven voor God in alle goede werken*. Hiervoor is de gehele 119^e Psalm een bewijs. Ook blijkt ons uit het zeggen van de onderwijzer, *dat deze ernstige lust een lust is, welke voortspruit uit liefde tot God en tot Zijn geboden* (Psalm 18 :2): "Hartelijk zal ik U liefhebben, Heere, mijn sterkte", Psalm 119 :2: "Hoe lief heb ik Uw wet." Rom. 7:22: "Ik heb een vermaak in de wet Gods naar de inwendige mens." En in Joh. 14:15 zegt Jezus: "Indien gij Mij liefhebt, zo bewaart Mijn geboden." En in vers 21: "Die Mijn geboden heeft en dezelve bewaart, die is het die Mij liefheeft; en die Mij liefheeft, zal van Mijn Vader geliefd worden", enz.

- Daarom, tot deze lust en liefde om naar de wil van God te leven, is noodzakelijk dat de wet van God in het hart is ingeschreven, volgens de belofte van het verbond (Ezech. 36:27).
- Ook moet aanwezig zijn het gezicht van Gods hoogheid, heiligheid en alles alleen waardigheid, zodat dit de beweegraderen worden, die de ziel vanzelf aanzetten.

En ziet dan nog *hoe deze ernstige lust en liefde om naar de wil van God in alle goede werken te leven, een bewijs zijn van de waarheid en oprechtheid van het uitspruitende werk Gods in het hart van een kind van God*.

- Het is een bewijs en kenteken van de vereniging met Christus, van de waarachtige opstanding van de nieuwe mens, en van de waarheid der vreugde in God door Christus. En dus is het C(In bewijs c» kenteken van de ganse bekering. Oo, deze lust en liefde is de nieuwe natuur, en dat och en ach roepen in het hart naar boven, zelfs van onder de zonden, is daarvan een duidelijk bewijs, gelijk wij zien in David (Psalm 119:5): "Och dat mijn wegen gericht werden om Uw inzettingen te bewaren."
- En uit dit alles volgt wel, dat deze lust en liefde in het hart een krachtige troostbron is voor een christen, beide in zijn leven en in zijn sterven. Want al het werk van God in zijn ziel wordt gevolgd door de gewilligheid en bereidheid des harten om voortaan voor God te leven. Dan is het toch gelijk er staat geschreven (Psalm 110:3): "Uw volk zal zeer gewillig zijn op de dag Uwer heikracht, in heilige sieraadiën." Ja, het is de uitroep (Psalm 93:5): "Uw getuigenissen zijn zeer getrouw, de heiligheid is Uwen huize sierlijk, Heere, tot lange dagen."

Toepassing

A. Ziedaar vrienden, u weer nader voorgesteld de geluksstaat van een waarachtig bekeerde, en welk een heerlijke verandering er bij zulk één komt wanneer de nieuwe mens in zulk een ziel opstaat. Maar laat mij toe dat ik u enige vragen voorleg.

1. Is het zo, dat alle mensen buiten Christus geboren worden en allen in de natuurstaat liggen, en dus met de gehele wereld voor God verdoemelijk zijn? Wat moet die val dan toch diep zijn, dat de mens in zulk een gevaar zo blind, zo zorgeloos en gerust daarhenen leeft. Dat de één zich hier en de ander zich daar, al naar zijn begeerten hem drijven, vermaakt met dingen, die hier ter beproeving verkregen worden, verwaarloost de mens zijn ziel voor eeuwig. Want wat is toch alles waar de mens zijn ziel op zet? Als hij het alles tot in de hoogste top verkregen heeft, laat het zijn ziel ledig en in nood als hij overgaat naar zijn eeuwig huis. En menigmaal ontstaat op het sterfbed een alarm in de consciëntie, maar dan staat er (Matth. 25:10): "En de deur werd gesloten." De Heere zegt (Spr. 1:24-32):

"Dewijl Ik geroepen heb, en gijlieden geweigerd hebt", enz., "zo zal Ik ook in ulieder verderf lachen, en Ik zal spotten als uw vrees komt", enz.

2. Zijn allen, die in Christus zijn, nieuwe schepselen? Worden die bekeerd en omgewend, van hart en staat veranderd, en komt niemand in de hemel dan waar dit genadige werk Gods in is geschied? Zijn de ware gevolgen van die omwenteling dat zulken niet aanmerken de dingen, die men ziet, maar de dingen die men niet ziet? Schatten dezulken de wereld laag en Christus hoog, zoals Paulus zegt in 2 Kor. 5:16? Wordt God de God van dezulken, en Zijn volk hun volk? Vrienden, dat elk bij zichzelf overwege of er al of niet gegronde redenen zijn om met bekommring over zijn eeuwige staat vervuld te zijn. O, konden wij dat eens geloven en alles loslaten, dan zou er hoop zijn.
3. Is het zo, dat een mens in de natuurstaat buiten Christus zeer ver kan komen in gaven en verrichtingen? En is er ook een tijdgeloof en schijngeloof? Kan men evangelische bevattingen hebben, het Woord met vreugde ontvangen, en dat zonder wortel? En is het menigmaal zo moeilijk om de ware genade van het werk in schijn te onderscheiden, waarom Christus gelast het onkruid niet uit te trekken, maar het te laten staan tot de oogsttijd, opdat het goede niet mee worde uitgetrokken (Matth. 13:29)? Ja, is het de aard van de natuurstaat de valse gronden niet licht los te laten, aan bedrog vast te houden. Het is toch een almachtig en een vrijmachtig werk van God om een mens van zijn valse gronden af te brengen en hem in Christus over te zetten. O, wat moest ieder mens dan toch wel roepen om licht, opdat hij zichzelf zou zien, en dus ontvlieden mocht de toekomstige toorn. De tijd ons bekeerd te worden is hier. Na deze tijd zal er geen tijd meer zijn (Openb. 10:6). (Ziet hier verder de toepassing op zondag 22, vraag 58)

B. Maar ook een woord tot hen, bij wie enig ontwaken is en die als bij gerucht iets mochten hebben gehoord van hun verlorenheid in zichzelf, en van het gevaar waarin zij verkeren, en nu enige tijd afzonderen en lust hebben om te vragen waar toch de goede weg moge zijn om daarin te wandelen. De enige weg en het enige middel, dat aan onze zijde moet worden aangelegd, is dat men zichzelf neerlegt voor God zoals men is, en zo de Heere om licht vraagt. De Heere wil het geven aan wie het daarom te doen is. En daarbij zal men dan, biddende tot de Heere, Gods instellingen en bijzonder de prediking des Woords waarnemen, waaronder de Heere het wil schenken. Het gevaar van in de natuurstaat gebonden te liggen, en van de valse gronden, waar een mens buiten Christus op zit, en van de onmacht des mensen, dat men zich in eeuwigheid niet redden of veranderen kan, zal hier vroeg of laat moeten worden ingezien. Anders zal een mens nooit tot ware belijdenis en vernedering komen en anders zal een mens nooit God kunnen billijken en rechtvaardigen indien Hij het doodvonnis over hem beliefde uit te voeren.

Kunt u in dit werk voor de Heere niet voort? Dat is niet vreemd, want al wat in de mens is, is hier tegen. Dan moet ge daar tegenin toch aanhouden en over uw ellenden klagen, en dat ge er geen indruk van hebt dat ge uw rusten buiten Christus niet recht ziet. En daarbij moet ge de Heere verzoeken dat het Hem toch behagen mocht u daarvan een indruk te geven, dat ge alle genade en licht onwaardig zijt. O, als het des Heeren tijd is en een mens hier gebracht wordt en bewaard wordt om getrouw te zijn aan zijn licht, dan zal de Heere in deze weg komen en Zichzelf als een God des aanzien in Zijn Zoon openbaren. Hij zal licht scheppen uit de duisternis en zulk een ziel afhelfen van al haar grond, en haar overzetten in Christus; en dan is de ziel behouden.

C. En wat Gods volk betreft, *welgelukzalig zijt gij, die de Heere van eeuwigheid heeft uitverkoren en in de tijd uit de grote hoop heeft doen opstaan om tot Hem te naderen, opdat gij eeuwig bij de Heere zoudt wonen.*

Ik zal maar in het kort iets tot uw bemoediging zeggen in het midden van allerlei wederwaardigheden. (Doch zie hiertoe verder de toepassing op zondag 22, vraag 58)

ZONDAG 33 (vierde deel Vraag 91)

VAN DE NATUUR DER GOEDE WERKEN

Vraag 91: Maar wat zijn goede werken?

Antwoord: *Alleen die uit een waar geloof, naar de wet Gods, Hem ter eer geschieden; en niet die op ons goeddenken of op menseninzettingen gegrond zijn.*

Wij zijn nu gekomen tot het tweede hoofddeel van deze zondags afdeling, waarin wij zullen bezien *wat tot de werken van bekeerde mensen vereist wordt*, zullen zij de naam van goed verdienen. Dit wordt ons door de onderwijzer voorgesteld in vraag 91, waarin wij aan de hand van de vraag:

A. De natuur der goede werken zullen bezien, en
B. Aan de hand van het antwoord welke de hoedanigheden of vereisten zijn, welke deze werken goed maken.

A. Wat het eerste betreft, letten wij er op wat wij door goede werken moeten verstaan, en ook op de verscheidene betekenissen van deze woorden in de Heilige Schrift.

(1) Deze woorden komen ons in de Bijbel voor en wel *voor het eerste, onmiddellijke werk Gods aan een mens in zijn eerste verandering.*

- En dit mag inderdaad vanwege zijn kracht een werk, en wel *een goed werk* genoemd worden. Want het is een vrij, soeverein en almachtig werk, en het komt alleen voort uit de goedertieren ingewanden van een goed, getrouw en ontfermend God.
- Dan spreekt de Schrift van het werk des geloofs van de zijde Gods (Joh. 6:29): "Dit is het werk Gods, dat gij gelooft." Daarom wordt het geloof een *gave Gods* genoemd (Ef. 2:8).
- Ja, dit werk wordt door de profeet goed genoemd (Micha 8:8): "Hij heeft u bekend gemaakt, o mens, wat goed is."
- De Schrift spreekt ook van het werk der vernieuwing en herschepping van een mens. Daarom draagt Gods volk de naam van een *maaksel Gods* (Ef. 2:10), een nieuw schepsel (2 Kor. 5:17), en een werk van Gods handen, waarin de Heere verheerlijkt wordt (Jes. 55:21).
- De Schrift spreekt ook van het werk der heiligmaking van Gods volk, namelijk de instorting van de hebbelijke heiligheid, welke bestaat in de ontbinding in de grond en in de hartelijke afkeer van alle kwaad, en tegelijk in de nieuwe trek naar God, in pogingen tot heiligheid en in een zich uitstrekken naar de volmaaktheid. Dit is een werk, dat eenzijdig geschiedt, want door deze werking des Geestes wordt de liefde ten kwade uitgedreven, en de liefde ten goede ingebracht. Gelijk een mens in het natuurlijke door één en dezelfde stap en beweging afwijkt van de ene plaats en nadert tot de andere plaats, is het ook hier. De dood wordt niet weggenomen dan door het tegenovergestelde leven. De duisternis wordt niet weggenomen dan door het licht, de armoede niet dan door rijkdom, de naaktheid niet dan door kleding, de lelijkheid niet dan door schoonheid. En ook de haat tegen God niet dan door de liefde Gods in het hart.

(2) Ten opzichte van het allereerste begin is, naar onze rekening of bevassing, de levendmaking van de nieuwe mens in de orde evenwel eerder, aangezien alle

vermogen tegen de zonde, en alle deugden voortkomen moeten uit het beginsel van een nieuw geestelijk leven.

- Dat dit werk Gods nu de naam van een goed werk draagt, vernemen wij in Filipp. 1:6: "Vertrouwende ditzelve, dat Hij, Die in u een goed werk begonnen heeft, dat voleindigen zal tot op de dag van Jezus Christus." O vrienden, dit is immers een goed werk, waar God Zijn hand aan zal houden en dat Hij niet zal laten varen (Psalm 138:8). Integendeel, de Heere zal tegen alle tegenstand van binnen en van buiten in dit werk voortzetten, volvoeren en voleindigen tot op de dag van Jezus Christus. Ziet dan dat dit terecht de naam mag dragen van *een goed werk*.
- Het is toch eeuwige liefde, goedheid en vrije ontferming, waaruit dit werk voortkomt (Jer. 31:3): "De Heere is mij verschenen van verre tijden: ja, Ik heb u liefgehad met een eeuwige liefde, daarom heb Ik u getrokken met goedertierenheid."
- Het is de *goede* Geest, Welke in zulk een ziel woont, het goede beeld in haar herstelt en Welke haar leidt (Psalm 143:10). Het is toch alles buiten het bereik der ziel zelf, de Geest maakt van haar stenen een vlesens hart (Ezech. 36:26). Hij werkt in haar het willen en het volbrengen (Filipp. 2:13).
- Ja, die Heilige Geest zet naar Zijn goedheid dat begonnen werk Gods voort, naar Zijn goede raad, op Zijn tijd, en wel door dezelfde goede middelen, waardoor de eerste verandering werd verwekt, namelijk het eeuwigblijvend zaad van het Woord Gods. En deze Geest voleindigt dit goede werk ook op Zijn tijd door velerlei en onmogelijk alle te noemen wegen en middelen, welke elke ziel achteraf altijd zal prijzen als goede wegen Gods. Ja, al waren deze ook tevoren in die tijd zeer duister, donker en zwaar voor vlees en bloed en voor het onverloochende hart. Hiervan roept David uit (Psalm 138:8): "De Heere zal het voor mij voleinden; Uw goedertierenheid, Heere, is in eeuwigheid; en laat niet varen de werken Uwer handen."

Ziet vrienden, dit alles is *een goed werk Gods* in de mens, dat hier ter plaatse niet zo zeer bedoeld wordt, maar dat wij evenwel wat breder hebben willen behandelen, omdat dit *goede werk* in elk mens aanwezig zal moeten zijn, zal hij ooit in de dade-lijkheid goede werken kunnen betrachten. Hoe menig een mist dit, en evenwel spreekt hij toch van die goede werken en legt daar het gewicht op. Maar o mens, mochten uw ogen eens open gaan, en gij uzelf zien en ook uw gevaar ter harte nemen.

Maar ook spreekt de Heilige Schrift *van goede werken*, handelende van de openbaring der hebbelijke heiliging door daden naar buiten, dus van de Gode welbehagelijke werken van de bekeerde mensen. Deze zijn dan de vruchten, gevolgen en bewijzen van de oprechtheid en de waarheid van iemands gemeenschap aan Christus. In deze zin snoeten deze woorden hier in de Catechismus worden verstaan.

Van deze goede werken leest men:

- (Matth. 5:16): "Laat uw licht also schijnen voor de mensen, dat zij uw goede werken mogen zien, en uw Vader, Die in de hemelen is, verheerlijken."
- Ef. 2:10: "Wij zijn Zijn maaksel, geschapen in Christus Jezus tot goede werken, welke God voorbereid heeft, opdat wij in dezelve zouden wandelen."
- Titus 2:14: "Die Zichzelf voor ons gegeven heeft, opdat Hij ons zou verlossen van alle ongerechtigheid, en Zichzelf een eigen volk zou reinigen, ijverig in goede werken." Zie ook Hebr. 13:21.

Deze goede werken worden ons in de Bijbel ook wel onder andere bewoordingen voorgesteld.

- In het Oude Testament worden zij genoemd met gelijkkluidende woorden, met woorden welke dezelfde zin hebben. Spr. 10:16: het werk der rechtvaardigen.
- Spr. 20:11: een zuiver en recht werk.
- Pred. 12:14 en Jes. 61:11: een werk in der waarheid.
- Ook in het Nieuwe Testament worden zij wel door andere bewoordingen aangeduid. In Matth. 3:8 wordt gesproken van vruchten, de bekering waardig.
- In Matth. 7:17 van goede vruchten van een goede boom.
- In Gal. 5:6 van het geloof, dat door de liefde werkt. Ja, in Filipp. 4:8 en 2 Petrus 1:3 en 5 van de oefening van alle deugd en godzaligheid.

Letten wij nu nog op *de omschrijving van de goede werken*, alsook dat deze is naar het Woord van God, dus wat door goede werken volgens de Heilige Schrift moet worden verstaan. Men kan ze als volgt omschrijven: *Goede werken zijn daden van geheiligde mensen, afhankelijk van de kracht en de Geest van Christus verricht uit een vernieuwd beginsel, naar Gods wil en tot Gods roem.*

Dat deze omschrijving geheel naar Gods Woord is, en wat dus tot deze goede werken moet worden gerekend, blijkt ons daaruit, dat het alleen geheiligde mensen zijn, welke deze goede werken kunnen betrachten, hetwelk ons de gehele Bijbel door geleerd wordt.

(1) Want Gods Woord eigent de goede werken alleen toe aan aanvankelijk geheiligden, hoe zeer zij ook in mateen trap van heiligheid van elkander verschillen. Van deze goede werken is de Heere Jezus, Die onzondig en volmaakt was, en was ook Adam in de staat der rechtheid niet uitgesloten, hoewel het onderscheid tussen de heiligheid van Christus en Adam oneindig blijft. En nog groter is het onderscheid tussen die beiden en de verst gevorderde christen. Ziet dit in Matth. 7:17. Het zijn alleen goede bomen, die goede vruchten voortbrengen. Matth. 12:35: "De goede mens brengt goede dingen voort uit de goede schat zijns harten." En in Ef. 2:10 zegt Paulus tot de gelovigen: "Want wij zijn Zijn maaksel, geschapen in Christus Jezus tot goede werken, opdat wij in dezelve zouden wandelen." Hierom vermaant Petrus de gelovigen (2 Petrus 1:10): "Broeders, benaastigt u te meer om uw roeping en verkiezing vast te maken; want dat doende, zult gij nimmermeer struikelen."

(2) Ja, ook sluit Gods Woord alle natuurlijke mensen uit van de betrachting der goede werken, hoe ver zij ook mogen komen in de zogenaamde deugdzaamheid. Ziet dit in Matth. 7:16-18. alwaar Jezus zegt: "Aan hun vruchten zult ge ze kennen. Leest men ook een druif van doornen, of vijgen van distelen? Alzo een ieder goede boom brengt voort goede vruchten, en een kwade boom brengt voort kwade vruchten. Een goede boom kan geen kwade vruchten voortbrengen, noch een kwade boom goede vruchten voortbrengen." En Joh. 15:6: "Zo iemand in Mij niet blijft, die is buitengeworpen, gelijkerwijs de rank, en is verdord; en men vergadert dezelve en men werpt ze in het vuur, en zij worden verbrand."

Ja, niet één zaak, welke tot een goed werk vereist wordt, kan bij een natuurlijk mens plaats hebben. Paulus zegt ons (Rom. 8:7) dat het gehele bedenken des vleses niet slechts vijandig, maar enkel vijandschap is tegen God, dat het zich aan de wet Gods niet kan en niet wil onderwerpen.

Wij hebben dan in onze omschrijving gezegd *dat de goede werken daden zijn van geheiligde mensen*, enz. Men moet hier goed verstaan, dat door dit woord daden het gehele gedrag van een christen voor God en mensen moet worden begrepen. Dus ook de gesteldheid des harten onder alle soorten van werken.

- Tot deze daden, *behorende tot het gehele gedrag van een christen voor God en mensen*, moeten ook *zijn woorden* gerekend worden, gelijk wij dit lezen in Matth. 12:35-37, dat de goede mens en de boze mens beiden dingen voortbrengen, waardoor wij naar uit de volgende verzen blijkt, goede of kwade woorden moeten verstaan. Jezus zegt: "Maar ik zeg u, dat van elk ijdel woord, hetwelk de mensen zullen gesproken hebben, zij van hetzelfde zullen rekenschap geven in de dag des oordeels. Want uit uw woorden zult gij gerechtvaardigd worden, en uit uw woorden zult gij geoordeeld worden." Dit vergeleken met Filipp. 4:8: "Voorts broeders, al wat waarachtig is, al wat eerlijk is, al wat rechtvaardig is, al wat rein is, al wat lieflijk is, al wat wel luidt, zo er enige deugd is, en zo er enige lof is, bedenkt datzelfde."
- Tot deze daden moeten ook *de gedachten des mensen* gerekend worden, zelfs nog in het hart zijnde. David zegt (Psalm 139:2): "Gij verstaat van verre mijn gedachten." Vers 4: "Als er nog geen woord op mijn tong is, zie, Heere, Gij weet alles." Vers 13: "Want Gij bezit mijn nieren." En daarom roept hij uit in vers 23-24: "Doorgrond mij, o God, en ken mijn hart; beproef mij, en ken mijn gedachten. En zie of bij mij een schadelijke weg zij, en leid mij op de eeuwige weg." Ja, in Lukas 24:38 vroeg Jezus aan Zijn discipelen: "Waarom klimmen zulke overleggingen in u op?" Jezus wist hoe het in hun hart was gesteld en in welk werk hun hart bezig was.
- Ja, onder de daden behoort wel voornamelijk ook *de rechte gesteldheid des harten* onder alle soort van werken. O vrienden, God ziet in het bijzonder het hart aan, Zijn ogen zien daar naar waarheid (Jer. 5:3). De Heere heeft lust tot waarheid in het binnenste (Psalm 51:8). Want alles wat zonder hart geschiedt, is niets. En deze Gode behagelijke gesteldheid des harten moet dus aanwezig zijn in al de werken van een christen, van welke natuur deze ook mogen zijn.

Deze betamelijke en rechte gesteldheid des harten moet dus plaats hebben en wordt vereist in alle soorten van geestelijke werken.

- Dit wordt vereist onder het werk in de binnenkamer, bij het bidden, lezen, mediteren en het onderzoek van zichzelf.
- Onder het openbare werk van de godsdienst, zoals daar is het bidden, het prediken en het catechiseren, het neerzitten daaronder en het horen van het Woord.
- Ja, onder alle andere godsdienstige oefeningen, als het bidden, vasten, waken, geloften doen, aalmoezen geven enz.
- Ook onder het werk van de strijd tegen de inwonende zonden, tegen de vorst der duisternis en tegen de kracht der verzoeking, verlokkingen en verdrukkingen van de wereld.
- Ook onder de wijking van de Geest van Jezus, of zulks de ziel recht zwaar valt uit liefde tot God.
- Ook onder het verkeer met vromen en onvromen.
- Deze betamelijke en rechte gesteldheid des harten moet ook aanwezig zijn en wordt vereist in allerhande tijdelijk of lichamelijk werk. Dus onder het beroep en de koophandel met de naasten.
- Ook onder het zoeken van het voordeel des naasten, op welke wijze dit ook moge zijn.
- Onder alle lichamelijke vermaken. Ja, ook onder het eten, drinken of wat men ook doet of laat. O vrienden, God ziet het alles, en wel in het bijzonder hoe en met welk hart het geschiedt. En hieruit volgt, dat zal het Gode behagen, het plaats moet

hebben met een betamelijke gesteldheid des harten. Want de Heere ziet niet aan hetgeen voor ogen is, maar Hij ziet het hart aan (1 Sam. 16:7).

Bezien wij nu nog de reden, waarom de onderwijzer op zulke een nadrukkelijke en onderscheidende manier vraagt: ***Maar wat zijn goede werken?*** Daarbij letten wij op deze twee hoofdreden.

(1) Er zijn verschillende soorten van goede werken, welke evenwel niet geestelijk goed zijn. Zoals daar zijn *natuurlijke en burgerlijke goede werken*, of die in zichzelf noch goed noch kwaad zijn, of ook middelmatig, zijn, zoals eten en drinken, slapen, wandelen, zich verkwikken, dit of dat beroep laten of doen, enz. Alleen de rechte gesteldheid des harten, of de wangesteldheid daarvan, maakt deze werken goed of kwaad.

(2) Er zijn ook *zedelijke werken*, die wel in zichzelf stoffelijk goed zijn, maar niet geestelijk goed: Dit geldt de vele werken van de natuurlijke mensen, huichelaars, papisten, socinianen enz. Dit geldt ook van het waarnemen van de godsdienst, het aalmoezen geven, een uitwendige oprechtheid in zijn handel en wandel, enz. Dit alles is wel stoffelijk goed.

Want er zijn ook zedelijk goede werken van de heidenen, die daarin zelfs veel verder kwamen dan menige naamchristen. H. Witsius verhaalt in zijn werk over de Verbonden (pag. 460 enz.), van Plato, Epictetus, de keizer Marcus enz., die zelfs erkenden dat er geen deugd was dan van God. Dat dus de deugd van God moest afgebeden worden, en dat de dadelijke hulp tot de betrachting nodig was. En zij verstonden daardoor maar niet alleen een zedelijke aanrading of opwekking tot de deugd, maar ingevingen, bewijzen van hulp, ja de inblazing Gods, zoals dit hun eigen woorden zijn.

Ziet eens hoe tot beschaming van menigeen, die christen wordt genoemd, de heidenen alleen bij het licht der natuur nederiger en wezenlijker gevoelen hadden wat betreft de onbekwaamheid en de onmacht ten goede bij de mens, en dus van de noodzakelijkheid der Goddelijke invloeiingen, dan menigeen die onder het licht des Evangelies leeft. En daaruit volgt ook dat de heidenen tegen een zogenaamd christendom zullen opstaan om dit te veroordelen, gelijk de koningin van het zuiden zal opstaan tegen de Joden (Matth. 12:42).

Deze werken zijn wel stoffelijk of zedelijk goed, maar niet geestelijk, omdat de vorm of het formele er aan ontbreekt. En met dit formele bedoel ik het hoe en op welke wijze, met welk doel en oogmerk het verricht wordt. Dit alleen maakt het goed, en zonder deze rechte vorm is het kwaad, omdat het ontbloot is van het beeld Gods. Anders zouden de zedenplichten der Farizeeën goed zijn geweest, maar zonder deze vorm deugden zij niets (Matth. 23:13-36 en Lukas 18:10-14). Daar wordt het wee uitgesproken over hen en over al hun werken.

Hiertegen kan niet worden ingebracht dat de werken der heidenen geestelijk goed zouden zijn, en dus ook die van natuurlijke mensen, met name van de vroedvrouwen in Egypte, omdat de werken der heidenen wel schijnen geprezen te worden (Lukas 6:32-33 en Rom. 2:14-15, en van de Egyptische vroedvrouwen Ex. 1:17-20). Want in deze plaatsen wordt alleen duidelijk het licht geworpen op het werk zelf, niet op de vorm van dat werk. Dus op de zedelijke, niet op de geestelijke goedheid. Het ziet op een welbehagen Gods, dat ten dele is, in vergelijking dus bij andere kwade uitwerkingen, en niet op een volkomen welgevallen van de Heere ten aanzien van de geestelijke goedheid.

Hier houdt ook de tegenwerping geen stand, dat de werken van Rachab de hoer (Jak. 2:25) en van de hoofdman Cornelius (Hand. 10:1-2) geprezen worden. Want dezen moeten wij hier beslist zien als aanvankelijk geroepen, die de beginselen van het geestelijk leven in hun ziel deelachtig waren.

Wij zien dan dat uit dit alles volgt dat deze verscheidene soorten van werken dus oneindig verschillen van de goede werken der gelovigen, welke hier worden bedoeld. Afgezien daarvan, dat wij straks de voornaamste vereisten aan de hand van de onderwijzer zullen trachten te noemen, zien wij dit verschil ook duidelijk hierin, dat de werken of deugden der heidenen en van alle natuurlijke mensen geen heerlijker of voortreffelijker oorsprong hebben dan de natuur. Op zijn best worden deze opgewekt door behulp van de gewone voorzienigheid (Rom. 2:14-15, vergeleken met Rom. 1:20).

En daarom, hoe schoon en uitstekend dezelve ook schijnen, dus stoffelijk goed, er wordt niet anders dan eigen eer, naam en voordeel mede bedoeld. Daarom zegt Jezus (Matth. 6:5) dat de heidenen en de Farizeeën hun loon weg hebben. Het is toch aldus gesteld, dat de liefde van een huurling tot zichzelf en tot het eigen voordeel, zowel in dit als in het toekomstige leven, en dus ook de gerustheid van het zichzelf behagend gemoed, bij elk mens van nature de beweegraderen zijn, welke hem voortdrijven.

Op zijn allerbest komt de betrachting van de deugd bij de natuurlijke mens voort uit een soort van liefde tot deze of die deugd, welke hij kent en schat een deugd te zijn. Maar deze liefde klimt niet op tot God Zelf, doch eindigt alleen in een gebrekkige deugdzzaamheid, dus is het geen heilige liefde.

Uit dit alles blijkt ons en moeten wij dit besluit opmaken, dat de liefde tot de deugd bij de heidenen en alle natuurlijke mensen een niet deugende begeerlijkheid is, ja een blinkende zonde.

De werken van de natuurlijke mens verschillen ook hierin, dat daarin gemist wordt de edelmoedigheid, welke is in de Heilige Geest, de Werkmeester van de deugd (Psalm 51:14), en welke dus ook gevonden wordt in de betrachting van de deugd en heiligheid. Ja, hoe geblanket ze ook mogen zijn, de Heere Jezus Zelf erkent deze werken niet voor heiligheid (Matth. 5:20). En vrienden, het volk des Heeren zoekt eerst het sieraad hunner ziel, eer het uitmunt in een heilig gedrag. Wij lezen in Psalm 45:14-15 eerst, dat des Konings dochter geheel inwendig verheerlijkt is. En dan volgt daarop: "Haar kleding is van gouden borduursel. In gestikte klederen zal zij tot de Koning geleid worden." Zij zoeken eerst een gewillig volk gemaakt te worden, en daartoe hebben zij een dag van Gods heirkraft nodig, eer zij uitmunten in heilig sieraad (Psalm 110:3).

Dit is de oorzaak van de kracht en de edelmoedigheid van Gods volk. David bad (Psalm 51:14) dat de vrijmoedige, of edelmoedige, geest hem mocht ondersteunen. En daarom worden de kinderen des Heeren (Hoogl. 1:9) vergeleken bij de paarden en de wagens van Farao, en (Zach. 10:3) bij de paarden van Gods majesteit in de strijd.

Bezien wij nu de tweede hoofdreden, waarom de onderwijzer zo met nadruk vraagt: *Maar wat zijn goede werken?*

De onderwijzer wil door deze vraag ook onderricht geven, opdat men geen te grote gedachten zal hebben van de goedheid der werken van de gelovigen, alsof wij hier op aarde ten aanzien van al deze werken een volmaaktheid in de trappen zouden drijven. Dit zal de onderwijzer in het vervolg wel duidelijk zeggen. Nee vrienden, volmaaktheid moet u hier niet zoeken.

- Want deze is er na de val op aarde niet (Rom. 3:10): "Er is geen mens rechtvaardig op de aarde, die niet zondigt." Daarom roept de gehele kerk tilt (Jes. 64:6): "Wij allen zijn als een onreine, en al onze gerechtigheden zijn als een wegwerpelijk kleed."
- Ja, er kan ook geen volmaaktheid op de aarde meer plaats hebben, want dan zou er geen onderscheid meer zijn tussen de hemel en de aarde.
- Dan bleef de weg der gelovigen hier geen weg van vrije genade. Ik grootste, de tederste en de nederigste christen zal op het laatste ogenblik nog door vrije genade moeten worden binnen gebracht, en dan zal hij met zijn ganse hart moeten erkennen, dat zijn eeuwig heil niet is uit de werken, maar uit de Roepende (Rom. 9:11).
- Want anders zou Jezus niet nodig zijn, en was ook het gebruik van Zijn bloedige gerechtigheid en van Zijn volmaakte heilige gehoorzaamheid niet noodzakelijk. En de meest ver gevorderde christen gevoelt deze het allermeest nodig te hebben. Ziet dit maar in die grote man Paulus (Filipp. 3:9). Al zijn roemen en al zijn zaligheid bestond slechts daarin, dat hij in Christus zou gevonden worden, niet hebbende zijn gerechtigheid, enz. En in Filipp. 3:12 lezen wij, dat hij dit wel in het oog had, daarnaar jaagde en greep, maar dat hij het nog niet kon verkrijgen.

B. Nu moeten wij nog bezien welke de hoedanigheden of vereisten zijn, die de werken der bekeerden goed maken.

Daarbij zullen wij aan de hand van het antwoord van de onderwijzer letten *op de verscheidene hoedanigheden of vereisten, die de werken der gelovigen moeten hebben, zullen zij de naam van goed verdienen*. De onderwijzer noemt deze stuk voor stuk op.

Bezien wij de eerste hoedanigheid van de goede werken, dat zij. een goede oorsprong hebben. Zij komen namelijk voort *uit een gelovig beginsel*. De onderwijzer omschrijft dit aldus, ***dat dit goede werken zijn, die geschieden uit een waar geloof***.

Letten wij er dan op wat wij door deze goede oorsprong wel moeten verstaan.

1. Daardoor moeten wij *de Heilige Geest* verstaan, als een Geest der genade, Die de soevereine Oorsprong is van de herstelling van het beeld Gods in de gelovige, en ook de werkende Oorzaak van het geloof. Deze Heilige Geest heeft Jezus voor Zijn volk verdiend, en Christus schenkt Deze aan hen. Daarom lezen wij in Joh. 14:17, dat de wereld Hem niet kan ontvangen, want zij kent, Hem niet en ziet Hem niet. Ja, de gelovigen ontvangen deze Heilige Geest als de Geest van Christus. Dat wil zeggen, dat Hij dezelfde soort van bewegingen en heileringen des harten in het hart van de gelovigen veroorzaakt, welke zonder maat in Christus zijn. En daardoor werken zij, niet uit eigen krachten of ingeboren natuurlijke beginsel, maar uit Jezus' kracht en uit bovennatuurlijke genade (1 Kor. 15:10): "Doch door de genade Gods ben ik dat ik ben; en Zijn genade, die aan mij bewezen is, is niet ijdel geweest, maar ik heb overvloediger gearbeid dan zij allen; doch niet ik, maar de genade Gods, Die met mij is." Daarom worden alle genaden samen een vrucht des Geestes genoemd (Gal. 5:22 en Ef. 5:9). Ja, de Geest neemt het uit hetgeen van Christus is, uit Zijn verdiensten, en verkondigt of schenkt het aan zulk een ziel.
2. En dan moeten wij door deze goede oorsprong of door dit vernieuwde beginsel, als een gewrocht van de Heilige Geest, of als een werkende tweede oorzaak, ook verstaan *het geloof*, dat in het hart door de liefde werkende is. Dat het geloof in Christus dit goede beginsel is, blijkt ons overvloedig uit Gods Woord (Rom.

14:23): "Al wat uit het geloof niet is, dat is zonde." En 1 Tim. 1:5: "Het einde des gebods is liefde uit een rein hart en uit een goede consciëntie, en uit een ongeveinsd geloof. Hebr. 11:6: "Zonder geloof is het onmogelijk Gode te behagen." Want dit geloof verenigt de ziel met Christus en daardoor woont Christus in het hart (Ef. 3:17). Het grijpt Christus met al Zijn weldaden aan en past alles op zich toe. Dit geloof reinigt het hart (Hand. 15:9). Want de bevruchten en ongelovigen is geen ding rein, zelfs de spijze niet, maar beide zijn verstand en geweten zijn bevrucht (Titus 1:15). En het geloof trekt tot alle werk ook gedurig kracht uit Christus, met een open mond zuigende en ademende aan de mond van deze Fontein (Rom. 1:17 en Hab. 2:4): "Maar de rechtvaardige zal uit het geloof leven."

3. Ja, dat het goede beginsel inhoudt dat er liefde Gods in het hart is, of dat het geloof door de liefde werkt, blijkt ons uit 2 Kor. 5:14-15: "Want de liefde van Christus dringt ons", enz. 1^on Gal. 5:6: "Want bij Christus heeft noch besnijdenis enige kracht, noch voorhuid, maar het geloof door de liefde werkende." En dus is de liefde, gepaard met het geloof, het voornaamste beweeggrad van de goede werken. De apostel Jakobus zegt (2:22): "Ziet gij wel, dat het geloof mede gewrocht heeft met zijn werken, en het geloof volmaakt is geweest uit de werken?" O vrienden, de liefde van God, ontstoken in het hart door de ondervonden Goddelijke verlossing uit het vuur van de natuurstaat, daaruit komt het goede voort.

Wij zullen hier nu ook eens nagaan *wat wel eigenlijk vereist wordt tot het gelovig verrichten van enig werk.*

1. Daartoe wordt vereist ten opzichte van de persoon, die het werk verrichten zal, met betrekking tot zijn staat, dat hij een gelovige is. Hij moet een bekeerde, een aanvankelijk geheiligde zijn, anders kan hij geen gelovige of goede werken doen. In Gen. 4:4-5 lezen wij dat God eerst Abel, en daarna zijn offer aanzag. En in Spr. 15:8-9, dat het offer van de goddeloze, zijn weg, zijn ploegen, de Heere een gruwel is, maar dat Zijn welgevallen is het gebed des oprechten. Daarom zegt de apostel ook (Titus 2:14), dat het alleen het eigen volk van Jezus is, dat ijverig is, en ook zijn kan en wil, in goede werken.
2. En ten aanzien van de gestalte van zulk een oprechte wordt vereist dat hij in de rechte verhouding met de Heere staat. Anders kan hij geen goede werken verrichten. Dit wil zeggen, hij moet bij zichzelf een arme ziel zijn, een verlegene en een radeloze. En dit ontstaat hieruit, dat men bij het licht des Geestes het zondige en onzuivere van hart en daden ziet. Let wel, in het bijzonder door een gezicht en gevoel van onmacht, zodat zulk één bij bevinding weet, dat het niet is bij een man, die wandelt, dat hij zijn gangen richt (Jer. 10:23). Ook uit die grond moet Jezus hem tot alle werk gestaltelijk dierbaar en noodzakelijk zijn, zodat hij het niet buiten Jezus stellen kan. Het is het werk des Geestes een ziel gelovig werkzaam te maken en daarbij te bewaren, opdat de ziel in afhankelijkheid van Christus uit, door en tot Hem werkzaam blijve. Hiervan vinden wij iets bij Paulus (Gal. 2:20): "Ik leef, doch niet meer ik, maar Christus leeft in mij; en hetgeen ik nu in het vlees leef, dat leef ik door het geloof des Zoons van God, Die mij liefgehad heeft en Zichzelf voor mij overgegeven heeft." Dit is dit alzo in Christus wandelen, gelijk de ziel Hem heeft aangenomen (Kol 2:6), en dat blijven in Hem om vruchten te dragen (Joh. 15:5). O vrienden, de lust van zulk één is om Jezus de kroon van Zijn eigen werk op het hoofd te zetten, en om een arme navolger van

Christus te worden, zoals men dit kan zien in Matth. 11:29, 1 Kor. 11:1, 1 Thess. 1:6, 1 Petrus 2:21, 1 Joh. 2:6, enz.

3. Ook is het een vereiste ten opzichte van het werk zelf, dat dit gelovig wordt verricht. Afgezien nog van de dingen, welke straks nog genoemd zullen worden onder de andere vereisten, behoort tot het gelovig verrichten dat men met het zondige, onzuivere en gebrekkige der werken schuilt in de gerechtigheid van Christus. Dat men de kracht van de toerekening dier eeuwige gerechtigheid door het geloof naar zich toe trekt, zodat de ziel ten aanzien van het zondige in haar werken vergeving vindt en een vrij plan voor God is (Rom. 5:1): Wij dan gerechtvaardigd zijnde uit het geloof, hebben vrede bij God." Want in Openb. 22:11 lezen wij: "Die rechtvaardig is, dat hij nog gerechtvaardigd worde", hetwelk óf ziet op de dagelijkse bekendmaking in de ziel in de rechtvaardiging, welke eens over zijn persoon geschiedde in de Goddelijke vierschaar, tot zijn vertroosting en heiligmaking, óf op het dagelijks zoeken en vinden van vergeving van zondige werken.
4. Tot het gelovig verrichten van het werk zelf behoort ook dat men daarmede schuilt in het gewichten inde volmaaktheid van de daden van Christus. Dat men dus Jezus' volmaakte onderhouding van de wet stelt tot zijn dekkleed en sierkleed. Want de dadelijke gehoorzaamheid van Christus, ja Zijn gehele leven, Zijn wandel, spreken, zwijgen, eten, drinken, slapen, werken, ja al Zijn treden, doen en laten, is borgtochtlijk. Het wil dus zeggen dat men al zijn werken, tijdelijk of geestelijk, verricht in Christus, als een recht op Zijn Persoon hebbende, ja dat men door het geloof het gewicht van de volmaakte gehoorzaamheid van Christus naar zich toe trekt. Dit behoort tot het schuilen in Hem, waarvan David spreekt (Psalm 143:9).
 Wanneer de ziel van de hemel onderwijs ontvangt in deze heerlijke Evangelieweg, kan deze, zoals zij in het natuurlijke in de Heere leeft, zich beweegt en is, ook in het geestelijke dan gelovig zeggen: *Heere, zo deed Gij. Zo gaaft Gij schatting aan de overheid, en wandelde Gij door het land. Zo eerbiedigde Gij Uw Vader, en vermaakte Gij U in de dingen Uws Vaders. Zo zat Gij in de tempel en las Gij in de Bijbel, dat alle ogen op Uw heilig lezen gericht waren. Zo gedroeg Gij U onder de verzoeken en bestrijdingen van de satan, en onder de verdrukkingen en vervolgingen van de wereld. Zo nederig, zo zachtmoedig, zo vol liefde was Gij, en dat alles was niet voor Uzelf. Och, zie hier Uw arme dienstknecht of dienstmaagd, om ook met Uw heiligheid bedekt en bekleed te worden.*
 Och vrienden, wanneer men uit zijn algehele armoede en gebrek op Christus ziet, dat is de Vader zo aangenaam. En zonder dit is het onmogelijk dat iets Hem behaagt (Hebr. 11:6). De Vader kan alleen een welbehagen hebben in Zijn Zoon. Zie vrienden, alzo wordt van de gelovigen gezegd dat zij in Christus volmaakt zijn (Kol 1:28 en Kor. 13:11). En dit behoort tot het doen der werken in God, waarvan wij lezen in Joh. 3:21.

Bezien wij nu de tweede hoedanigheid der goede werken, dat dezelve een recht einde en doelwit moeten hebben, gelijk de onderwijzer zegt en waarbij wij nu eerst stilstaan, **dat zij Gode tot eer geschieden.**

Wij zullen hier nagaan wat door dit rechte einde en doelwit in de betrachting van de werken moet worden verstaan.

a. Het wil dit zeggen, dat het eerste en het laatste, het meeste en het hoogste, en dus het voornaamste van de werken moet zijn *de eer van God*. God heeft toch alles gewrocht om Zijnszelfs wil en tot Zijn eer (Spr. 16 :4). En dus is ook het leven van een christen om dat doel te bereiken (Psalm 40:17): "Laat de liefhebbers Uws heils geduriglijk zeggen: De Heere zij grootgemaakt." Ja, het kan niet anders zijn of waar in beginsel de liefde Gods aanwezig is, daar moet het doel daarvan zijn de eer van God. Hierom zijn alle dingen uit Hem, opdat zij ook wederkeren tot Hem (Rom. 11:36): "Want uit Hem en door Hem en tot Hem zijn alle dingen", enz. Wij lezen in Filipp. 1:10-11 van vruchten der gerechtigheid, welke door Jezus Christus zijn tot heerlijkheid en prijs van God. Daarom vermaant Paulus (1 Kor. 10:31): "Hetzij dan dat gijlieden eet, hetzij dat gij drinkt, hetzij dat gij iets anders doet, doet het alles ter eer van God."

b. Maar dan zijn er ook nog wel in orde lagere en mindere doeleinden, waarvan evenwel het eerste en het laatste wederom de eer van God is. *En wel dat men in de oefening van zijn deugden ook van zichzelf werk maakt en in zoverre zijn voordeel beoogt.*

- Want men mag op grond van de Bijbel het genoeg en het zich verheugen in het getuigenis van een onergerlijke consciëntie op het oog hebben, en dus ook de vrede des gemoeds, welke daarop volgt (2 Kor. 1:12): "Want onze roem is deze, namelijk het getuigenis onzer consciëntie."
- En doet hier bij dat men mag beogen Gods liefde te genieten, welke Jezus aan Zijn liefhebbers heeft beloofd (Joh. 14:21 -2:3): "Die Mijn geboden bewaart, die is het die Mij liefheeft. En die Mij liefheeft, zal van Mijn Vader geliefd worden, en Wij zullen tot hem komen en woningen bij hem maken."
- Nog eens, men mag hier een meerdere trap van gelukzaligheid beogen door heerlijker hebbelijkheden naar heiligheid, en de daaruit voortkomende meerdere daden (2 Kor. 3:18): "Maar wij allen met ongedekt aangezicht de heerlijkheid des Heeren als in een spiegel aanschouwende, worden naar hetzelfde beeld in gedaante veranderd, van heerlijkheid tot heerlijkheid, als van des Heeren Geest."
- Ja, men mag hier voor ogen hebben de zekerheid van zijn verkiezing, roeping en geloof (2 Petrus 1:10). Ja, van zijn ganse zaligheid, hetwelk Paulus betoogt in 1 Kor. 9:24-27.

De reden waarom men hier zijn eigen voordeel mag beogen, ligt in Gods Woord.

Want God wil dat een mens zijn behoudenis zal beminnen, en daardoor beweegt God hem tot geloof en bekering. Hiervan is de Bijbel vol. En waarom zou God een mens waarschuwen en vermanen om het verderf en de toekomstige toorn te ontvliden, en hem lokken door allerlei heerlijke dingen, welke er zijn in Zijn gemeenschap, indien de mens daar niet het oog op krijgen mocht?

Maar daar blijft een mens niet staan, dat hij God zou zoeken vanwege eigen voordeel en om in zichzelf te eindigen. O nee, want bij het vorderen van zijn zoeken krijgt hij ook de hoge deugden Gods in het oog. Al is het dan waar dat hij in het allereerste begin niet is bewogen en gaande gemaakt is door de eer van God, evenwel wordt dit zijn doel als het danken voor de grote verlossing daar uitspruit. Behalve dat dit een zekere waarheid is, dat een mens welke in zijn levensloop op een zaligmakende wijze wordt tot staan gebracht, zijn arbeid van het zoeken uit de eer van God begint. Want wat overtuigt hem als hij iets van God ziet, met Wie hij te doen heeft? Dus is de vreze voor of de liefde tot God het eerste beweegrad. Al heeft hij dit niet zo duidelijk voor ogen, evenwel ligt dit in de aard der zaak opgesloten. Dus wanneer de godzaligen hier

en hiernamaals de gelukzaligheid zoeken en hun eigen verheerlijking voor ogen hebben, roemen zij tegelijk in de hoop der heerlijkheid van God, gelijk wij dit vinden ui Rom. 5:2. Nogmaals, zij stellen er eerst recht hun gelukzaligheid in wanneer de Heere in hen verheerlijkt en wonderbaar wordt (2 Thess. 1:10). ,

Hieruit volgt ook dat het verkeerd en geheel de plank mis is, dat de Labadisten en anderen, die hen daarin volgen, willen scheiden wat God samengevoegd heeft, wanneer zij een onbekeerd mens eerst willen uitzuiveren van de liefde tot zijn behoudenis. Op deze dwaasheid antwoorden wij, dat niemand ooit zijn eigen vlees gehaat heeft (Ef. 5:29). En in 1 Kor. 15:58 lezen wij, dat God de mens nodigt met die belofte, dat zijn arbeid niet ijdel zal zijn in de Heere,

Ja, waartoe zouden anders al die beloften van zoetheden en beloningen in Gods Woord strekken? O, wij mogen van deze dingen niet afzien, want wij zouden daarmee de goedheid van de belovende God verachten. Ziet dit in David, als hij zegt (Psalm 19:11-12): "De rechten des Heeren zijn begeerlijker dan goud, ja dan veel fijn goud; en zoeter dan honing en honingzeem. In het houden van die is groot loon." Het geloof van Mozes wordt daarom geprezen, dat hij zag op de vergelding des loons (Hebr. 11:26). Ook leert de Schrift ons, dat in elk mens, die tot God zal komen, wordt vereist dat hij zal geloven dat God een Beloner is van degenen, die Hem zoeken (Hebr. 11:6).

c. Ook is er nog een in orde minder of lager doeleinde in de betrachting van de deugd, ***dat men daardoor zijn naasten wil stichten en inwinnen***, waarvan toch wederom het hoogste doel de eer van God is.

Dit stichten en inwinnen van de naasten mag en moet ook worden beoogd. Want dit brengt de staat en de grote verlossing van een kind van God mede. Hij is nooit voldaan in de verheerlijking van God. Hij kent God het zo waardig, dat hij het als betamelijk ziet, ja hij verlangt er naar dat hij daarin medestanders heeft. En door de verlossing uit zulk een oneindig gevaar is hij ook zeer begerig naar de zaligheid van zijn naasten, om die door en zonder woord te bevorderen, namelijk door zijn wandel. Hiertoe laten zulken hun licht schijnen in de wereld (Filipp. 2:15). Paulus vermaant Timotheüs (1 Tim. 4:12): "Niemand verachte uw jonkheid, maar zijt een voorbeeld der gelovigen in woord, in wandel, in liefde, in de geest, in geloof, in reinheid." En dit opdat de naasten getrokken worden (1 Petrus 3:1): "Opdat ook, zo enigen den Woorde ongehoorzaam zijn, zij door de wandel der vrouwen zonder Woord mogen gewonnen worden ."

Het is ook geheel duidelijk in Gods Woord, dat de eer van God daarvan het hoogste doel is.

- Want toch het voornaamste doel van een kind van God in het inwinnen van zijn naasten is dat God gekend, geliefd, gediend en gevreesd zal worden, en dat Hij zal worden erkend zulk een God te zijn als Hij is. David roept dit uit (Psalm 66:4): "De ganse aarde aanbidde U, en psalmzingen U; zij psalmzingen Uw Naam. Sela." En in Psalm 34:4 roept hij anderen mede te hulp, zeggende: "Maakt de Heere met mij groot, laat ons tezamen Zijn Naam verhogen."
- Het blijkt ook met nadruk uit Matth. 5:16: "Laat uw licht also schijnen voor de mensen, dat zij uw goede werken mogen zien, en uw Vader, Die in de hemelen is, verheerlijken." En 1 Petrus 2:12: "Houdt uw wandel eerlijk onder de heidenen, opdat in hetgeen zij kwalijk van u spreken, als van kwaaddoeners, zij uit de goede werken, die zij in u zien, God verheerlijken mogen in de dag der bezoeking."

Wij zullen hier nog eens nagaan *wat dan wel vereist wordt tot het verrichten van een werk tot eer van God, en wanneer dit geschiedt.*

Daartoe wordt niet vereist dat in elke bijzondere meerdere of mindere daad dat bijzondere en werkelijke beogen van Gods eer noodzakelijk het eerst in het verstand moet opkomen. Want vele zaken brengen uiteraard met zich mede, dat dit aldus niet geschieden kan. Het moet dan ook veel meer gelijken op een noeste ijver voor het werkzaam zijn in eigen krachten en vermogens, en dus op de verwaande inbeelding van het pausdom.

- Maar hiertoe wordt wezenlijk vereist, dat zulk één in de grond niet zichzelf, maar Gode eigen is.
- Dat hij een oprechte verloochenaar van zichzelf is, en dat hij zich heeft overgegeven aan de Heere.
- Zulk één moet dus weten (1 Kor. 6:19-20) dat hij niet zijns zelfs is. En dit wel niet met verzekering, maar hij moet er bewustheid van hebben dat dit bij hem omgaat. Dit ligt zo vast in het hart van een kind van God, dat hij de Heere is toegeëigend.
- En daaruit vloeit nu ook voort dat hij het betamelijke ziet in het afzien van zichzelf, het zichzelf vergeten. Ja dat hij het ongeoorloofde gaat zien in het zoeken van iets tot verzorging van het vlees en de begeerlijkheden.
- Daarom moet zulk één ook weten, op de wijze zoals wij dit hier omschreven, dat hij met lichaam en ziel Gode ten eigendom is. Want daaruit vloeit voort dat hij het betamelijke inziet, dat hij zijn regering en besturing aan God overlaat.
- Ja, daaruit vloeit ook voort dat de ziel zich in al haar daden alleen naar God en naar Zijn eer uitstrekt. Paulus vermaant deswege in 1 Kor. 6:20: "Zo verheerlijkt dan God in uw lichaam en in uw geest, welke Godes zijn."
- Ook wordt hiertoe vereist, dat iemand gestaltelijk in die weg wordt bewaard. Ja, dat hij laag is bij zichzelf, en een afkeer heeft van al die onreine bijbedoelingen en oogmerken, waarvan hij voelt dat zij al zijn doen bezoedelen. Het is noodzakelijk dat hij daarover zucht en verzoening zoekt en vindt in het bloed van Jezus!

Noodzakelijk moet uit dit alles ook voortvloeien dat zulk één in zijn werk zijn naam, zijn roem, zijn achting, zijn eer, zijn liefde voor de Heere veil heeft. O, het krenkt zulken zo, dat God onteerd en zij geëerd zouden worden. Hun lust is dat God het alles, en zij niets worden, sprekend met Johannes de Doper (Joh. 3:30): "Hij moet wassen, maar ik minder worden."

Zien wij nu wanneer dit verrichten van een werk tot eer van God geschiedt, of wanneer (1 Kor. 10 :31) iemand eet, drinkt, of iets anders doet tot eer van God.

1. Dit geschiedt als iemand in het genieten van het geschapene of in zijn werken bij zijn onwaardigheid bepaald wordt, dat hij het verbeurd heeft en het minste niet waardig is. Als het minste, dat hij geniet, hem zo groot is, en hij uit deze diepte de goedheid en de weldadigheid van God met zijn hart prijst.
2. Dit geschiedt als zulk één wordt ingeleid in de oneindige liefde van de Heere Jezus, en zich er over verwondert dat Hij, Die een Heere van hemel en aarde was, alles hier heeft gemist, ja zelfs geen eigen steen had om Zijn hoofd hier op de aarde neer te leggen, en dat Hij Zich met edik en gal heeft laten drenken. En dit alles om al dat goede en al die overvloed voor zulk een on- en doemwaardige te verwerven. Als hij hiermede werkzaam wordt in het hart, zal het zijn tot Gods eer.

3. Het zal ook geschieden als hij met al het geschapene, met gaven en werken in God leert eindigen. Dat wil zeggen, dat zijn genoegens daarin worden verloochend en hij zich veel meer verlustigt in de Heere.
4. Dit geschiedt ook als hij de kracht, voeding, verkwikking, of de vrucht van zijn werk niet van het schepsel verwacht, en ook niet van zijn werk, maar dit verwacht en zoekt bij de Heere. Dat hij dus het geschapene en al zijn pogingen snaar aanmerkt als middelen, welke God heeft ingesteld.
5. Dit geschiedt ook als hij de tijd, die overig is, welke in die weg verlengd wordt, en ook de krachten en de vruchten van zijn werken, welke hij verkreeg, uit wederliefde aan God en Zijn dienst opdraagt.
6. En dus geschiedt het ook ter eer van God als de mens van de lichamelijke genietingen en verkwikkingen opklimt tot heerlijker en geestelijker, ja hemelse genietingen. Dus als het besluit opwelt in zijn hart: Is dit hier genoeglijk en verkwikkend in het geschapene, wat moet er dan wel in U zijn, van Wie dit alles afdaalt! Als hij daarnaar begerig wordt en in zijn hart een hartelijke dankzegging vindt en een lied aan zijn God. Er staat van Augustinus geschreven, dat hij dikwijls onder het genot van verkwikkingen uitriep: *Heere, indien Gij aan ons zo grote dingen doet in het gevangenhuis, wat zult Gij dan wel aan ons doen in Uw paleis?*

Nu staat ons nog te letten op de derde hoedanigheid van de goede werken. Zij moeten ook een goed richtsnoer of regel hebben, waarnaar zij geschieden. De onderwijzer zegt ***dat zij niet op ons goeddunken of op menseninzettingen gegrond mogen zijn, maar naar de wet Gods moeten geschieden.***

Wij zullen hier eerst nagaan hoe de onderwijzer ontkennenderwijze aantoont wat geen goede werken zijn. Namelijk, dij op ons goeddunken of op menseninzettingen gegrond zijn.

Wat moeten wij verstaan door het doen van werken, welke gegrond zijn op ons goeddunken of op menseninzettingen?

1. Werken op ons goeddunken te gronden, wil dit zeggen, dat men deze werken alleen maar verricht om eigen redenen, uit eigen liefde en naar eigen mening. En dit is door God met nadruk verboden (Num. 15:39): "En gij zult naar uw hart en naar uw ogen niet sporen, die gij zijt nahoererende." En Richt. 12:8: "Gij zult niet doen naar alles wat wij hier heden doen, een ieder al wat in zijn ogen recht is."
2. En dat men zijn werken grondt op menseninzettingen, wil zeggen dat men werken doet tegen Gods wet en buiten Gods wet, uitsluitend naar menselijke wetten. En dat is niet anders dan Gods wet en gebod achter zijn rug werpen, hetwelk door de Heere met zware straffen bedreigd wordt (Jes. 29:13-14): "Want de Heere heeft gezegd: Daarom dat dit volk tot Mij nadert met zijn mond, en zij Mij met hun lippen eren, doch hun hart verre van Mij doen; en hun vreze, waarmede zij Mij vrezen, mensengeboden zijn, die hun geleerd zijn; daarom, ziet, Ik zal voorts wonderlijk handelen met dit volk, wonderlijk en wonderbaarlijk." Ezech. 20:18-19: "Wandelt niet in de inzettingen uwer vaderen, en onderhoudt hun rechten niet, en verontreinigt u niet met hun drekgoden. Ik ben de Heere, uw God, wandelt in Mijn inzettingen en onderhoudt Mijn rechten, en doet dezelve." En in Matth. 15:9 zegt Jezus: "Tevergeefs eren zij Mij, lerende leringen, die geboden van mensen zijn."

Daarom zullen wij hier ook nog bezien wanneer van iemand kan worden gezegd dat hij werken doet naar zijn goeddunken en menseninzettingen. Om nu niet te spreken van bedrieglijke handelingen of van het stellen van menselijke gewoonten als eigen mening tot een regel voor het leven en de godsdienst, zullen wij deze weinige dingen ter ontdekking opmerken.

- (1) Nu, daartoe behoort ook dit, dat men twijfelt, of zich niet bewust is, dat een werk, hetwelk men doet, door God bevolen is. Want dan weet men ook niet of het Gode welbehaaglijk is (1 Sam. 15:22 en Kol 2:18-23, enz).
- (2) Dit geschiedt ook als men alleen naar zijn eigen oordeel deugden betracht, en de eigen rede tot zijn god stelt. Dus als men de rede en de betamelijkheid stelt tot de enige regel voor deugd of ondeugd. En wat heeft menigeen daar wonderlijk veel mee op. Dan is het: dat is redelijk; dat is betamelijk; dat leert het natuurlicht! Het is dan net of men heel wat heeft ontdekt. En zulks in plaats van dat men eerst en meest op zou hebben met de wil en de wet van die grote Wetgever, Die behouden kan en verderven. O vrienden, dat is niet anders dan eigen goeddunken en menseninzettingen.
- (3) Daartoe behoort voorts dat men de openbare en bijzondere godsdienstoefeningen alleen maar naar eigen genoegen waarneemt. Dus opdat men zich maar zal vermaken in de gaven en talenten van deze of die leraar. Zo was het ook bij de toehoorders van Ezechiël (Ezech.33:32). Of dat men alleen maar naar de kerk gaat omdat het nu eenmaal is naar de wijze van het land, en dus uit fatsoen; niet omdat het de Goddelijke instellingen zijn om de mens te bekeren en op te bouwen.
- (4) Daartoe behoort dat men de sabbat niet viert uit kracht van Gods gebod, al neemt men ze waar. Het moet in Gods wet geboden zijn, of men mag ze niet vieren en men moet zeven dagen werken, anders is de viering gegrond op eigen goeddunken en menseninzettingen.
- (5) Daartoe behoort ook dat men de afgeschafte feestdagen als feestdagen viert. God heeft deze vernietigd door de komst van het lichaam der schaduwen. Paulus zegt (1 Kor. 5:7); "Ons Pascha is voor ons geslacht", en daaruit volgt dat wij geen pascha meer hebben. Ja, waarom vieren wij dan ook het Loofhuttenfeest niet? Alleen omdat het ons niet goeddukt, of omdat het niet door mensen is ingezet.
- (6) Daartoe behoort tenslotte ook ons gedrag in alle tijdelijke zaken. Dat men maar eet en drinkt omdat men een buik heeft en om aan de lusten te voldoen. Dus gelijk een beest en een zwijn, dat alles maar verslindt wat God uit de aarde doet voortkomen, zonder ooit naar boven te zien. Als men in zijn aardse beroep en in de handel met de naasten uitsluitend eigen winst en voordeel bedoelt, en niet de gehoorzaamheid aan Gods wet en bevel in de oefening van de liefde tot God en tot de naasten. Of zelfs dat het voortvloeit uit een genegen hart om de naasten te dienen, enz. O vrienden, hoe schoon dit alles ook moge schijnen en zich voordoen, het is dan toch alles zonde en een gruwel voor God.

Maar gaan wij nu ook nog na hoe de onderwijzer hier stellerwijze behandelt wat goede werken zijn. ***Namelijk zulke werken, die naar Gods wet geschieden.***

Wij zullen hier dan zien wat wij door Gods wet moeten verstaan, als het goede richtsnoer, waarnaar de werken moeten geschieden.

- (1) Hierdoor moeten wij verstaan de in het geschreven Woord geopenbaarde wil van God. En dan wel voornamelijk de wet, waartoe in het bijzonder de zedelijke wet der tien woorden behoort. Ziet dit duidelijk in Deut. 4:1-2, Deut. 11:32 en 12:32, Ezech. 20:19 en Rom. 12:2: "Wordt veranderd door de vernieuwing uws gemoeds,

opdat gij moogt beproeven welke de goede en welbehagelijke en volmaakte wil van God is." Ziet ook Jes. 8:20, vergeleken met Gal. 6:16.

- (2) Maar ook in het woord des Evangelies. Hiernaar zal mede en wel voornamelijk het oordeel en vonnis worden uitgesproken. (Rom. 2:16): "In de dag, wanneer God de verborgen dingen der mensen zal openbaren door Jezus Christus, naar mijn Evangelie."
- (3) En ook voor zover in het Evangelie de plichten der gehoorzaamheid, welke in de wet geschreven zijn, meer worden uitgebreid en aangedrongen op een andere wijze, zodat zij naar de evangelische trant geschikt worden. Ja, dan moet men ook aanmerken, dat al de geboden van geloof, bekering enz., welke behoren onder de beloften van het genadeverbond, evenwel ten aanzien van de verplichting derzelve aan de zijde van het schepsel ook tot de wet behoren. Het is wel waar, dat Adam in de staat der rechtheid het gebod des geloofs in de Christus niet had, maar had dat gebod daar plaats kunnen hebben, hij zou de kracht daartoe wel hebben gehad, afgezien nog daarvan dat hij in de Drie-enige God geloofd heeft. De mens is toch uit kracht van zijn betrekking op zijn soevereine en onafhankelijke Maker gehoorzaamheid verschuldigd aan alles wat God gebiedt.
- (4) Daarom kunnen wij door de wet of het richtsnoer ook enigszins verstaan de verschillende voorbeelden in de Bijbel, in zoverre dezen naar Gods wet hebben geleefd, want in zover zij de wet zelf.
 - Als daar is de volmaakte heilige Heere Jezus, in Wiens binnenste Gods wet is, en naar Wiens beeld de gelovigen veranderd wordende, aan de wet Gods gelijkvormig worden gemaakt. Jezus zegt (Matth. 11:29): "Leert van Mij, dat Ik zachtmoedig ben en nederig van hart", enz. Ziet ook 1 Petrus 2:21: "Dewijl ook Christus voor ons geleden heeft, ons een voorbeeld nalatende, opdat wij Zijn voetstappen zouden navolgen." Zie ook 1 Joh. 2:6 enz.
 - Ook de hemelingen, de heilige engelen en de geesten der volmaakte rechtvaardigen, die volmaakte en met van liefde brandende harten altijd de lof van God zingen, en ook zeer onbegrijpelijk gezwind Zijn bevelen uitvoeren (Psalm 103:20, Jes. 6:2-3, Openb. 4:6-8 enz). Jezus leert ons hierom te bidden (Matth. 6): "Uw wil geschiede, gelijk in de hemel, alzo ook op de aarde." En dit is wel ten bewijs dat zij in de hemel ook voorbeelden voor ons zijn moeten.
 - Tenslotte ook de heiligen op de aarde, doch niet verder dein zover zij in Christus zijn. Want anders is de uitnemendste van hen onvolmaakt en heeft zijn zonden en gebreken, gelijk Paulus ons leert in 1 Kor. 11:1 en 1 Thess. 1:6. Indien men hierop niet zien mocht, waarom zouden toch de zonden en smetten der heiligen in Gods Woord staan opgetekend? Om welke reden toch anders, dan dat men op hen ziende, de zonden des te gruwelijker zou aanzien en er een afkeer van krijgen. Want men ziet smetten en vlekken nergens lelijker op uitkomen dan op een schoon aangezicht, op een wit kleed enz. Nehemia wijst het volk der Joden op de zonden van Salomo (Neh. 13:26).

Ook zullen wij hier nu bezien *wat in eigenlijke zin vereist wordt tot het verrichten van een werk naar Gods wet.*

- Daartoe is dan vereist dat er een bewustheid des harten is, dat hetgeen men doet of laat door God is geboden of verboden. Indien daaraan enige twijfel bestaat, dan is het zonde. Al deed iemand een geboden werk, en hij zou zich niet bewust zijn dat het geboden is, dan zondigt hij. Ziet dit in Rom. 14:23: "Die twijfelt indien hij eet, die is veroordeeld."

- Daartoe is vereist dat men indrukken in zijn hart heeft van God als die enige Wetgever, Die behouden kan en verderven (Jak. 4:12). En wel in het bijzonder zoals God zijn Vader is, welke zaak de rechte natuur van de gehoorzaamheid aan het gebod aanwijst. O, in liefde te gehoorzamen, dat is naar Gods wil.
- Daartoe is ook vereist een indruk en gevoel van de geneigdheid van de meesten ten kwade en tot afwijken van deze regel. Dat men dit in het hart draagt en tevens zijn blindheid en duisternis ziet, dat men dus de Geest van Christus en Zijn leiding nodig heeft, zal Gods wet een lamp voor de voet en een licht voor het pad kunnen zijn (Psalm 119:105). Want er staat geschreven (Jes. 8:20): "Tot de wet en tot de getuigenis, zo zij niet spreken naar dit woord, het zal zijn dat zij geen dageraad zullen hebben." Dit vergeleken met Gal. 6:16: "En zo velen als er naar deze regel zullen wandelen, over dezelve zal zijn vrede en barmhartigheid, en over het Israël Gods."
- En tenslotte behoort er ook toe dat men in vereniging des harten met Gods wet zijn werk verricht. Dat men bij die liefde en niet die vrede des gemoeds in de weg van Gods geboden loopt (Psalm 119:32). En David zegt in vers 97: "Hoe lief heb ik Uw wet; zij is mijn betrachting de ganse dag." En vers 165: "Die Uw wet beminnen, hebben grote vrede, en zij hebben geen aanstoot." Vers 174: "Uw wet is al mijn vermaak." Paulus zegt (Rom. 7:22): "Ik heb een vermaak in de wet Gods." O, dat is loon genoeg voor zulk een ziel.

Nog sprekende van de hoedanigheden of vereisten, welke de werken der bekeerden goed maken, willen wij nu met een enkel woord *de noodzakelijkheid bezien, dat deze drie onderscheiden hoedanigheden in elk werk aanwezig zullen moeten zijn en er niet één ontbreken mag*. De onderwijzer wijst hierop als hij zegt: *dat de goede werken zijn alleen die uit een waar geloof, naar de wet van God, Hem ter eer geschieden, en niet die op ons goeddenken of menseninzettingen gegrond zijn*.

Dit kunnen wij duidelijk zien uit de bewijzen, welke wij bij elk stuk uit Gods Woord gegeven hebben. Daaruit blijkt dat niet één van deze hoedanigheden tot een goed werk kan worden gemist.

- Maar wij zeggen er ook dit bij, dat de ene hoedanigheid zonder de andere in een goed werk niet kan aanwezig zijn. Want neemt eens dat de eerste hoedanigheid ontbreekt, namelijk *het geloof*, en wel de werkzame geloofsoefening. Dan mist zo iemand het werk Gods van de hemel in zijn hart, dat ook alleen weer naar Boven wil, en hoe kan hij dan in God eindigen? Ja, hij mist het voornaamste vereiste tot de gehoorzaamheid, te weten de liefde tot Gods wet. En nu is het geloof alleen door de liefde werkende, en dus mist hij alles.
- Als het tweede ontbreekt, namelijk *het heilig doel* en oogmerk om God te verheerlijken, en in Hem te eindigen, dan mist zulk één het geloof of de oefening daarvan. Want het is de natuur van het geloof om op te varen als met arendsvleugelen (Jes. 40:31), van zichzelf af te gaan en in God te eindigen en Hem te verheerlijken. Ja, zo iemand mist het zien van de wet Gods als een regel des levens, en ook de liefde tot dezelve. En er kan toch geen verheerlijking van God plaats hebben dan alleen in de gehoorzaamheid der liefde aan de wil van God. Dus wanneer dit gemist wordt, dan mist men alles.
- Ook wanneer het derde ontbreekt, namelijk *de rechte regel* en de bewustheid van daarnaar het werk te verrichten. Zo iemand mist dan het geloof, of de oefening daarvan, want hij werkt tegen de wet, althans bij twijfelt. En nu zegt Paulus (Rom. 14:23), dat wie twijfelt, namelijk aan het gebod, veroordeeld is indien hij eet, omdat hij niet uit het geloof eet. Ja, zo iemand mist het hoge doel van de

verheerlijking Gods. Want er kan geen verheerlijking van God plaats hebben buiten de wandel naar Gods wil. En hieruit volgt dus dat wanneer iemand dit mist, hij mist wederom alles.

Toepassing

Ziedaar vrienden, deze dierbare stof van de bekering des mensen en van de daden of goede werken der bekeerden afgehandeld. Och, mocht het nog eens iets nalaten, dat te eniger tijd zijn uitwerking zal hebben in het hart van deze of gene tot zijn zalige ontdekking en bekering, of ook tot bevestiging van Gods volk.

Uit het verhandelde leren wij, dat alleen diegenen goede werken zullen en kunnen betrachten, welke bekeerde en bij aanvang geheiligde mensen zijn.

En hieruit volgt dat het bedrog is, voortvloeiend uit de natuurlijke staat van de mens, wanneer beweerd wordt dat de mens goede werken kan betrachten vóór zijn bekering. Zoals het ook niet anders is dan een overgebleven verkeerdheid en wettischheid in het hart van Gods volk, wanneer zij hun daden niet verrichten in de vereniging met Christus.

A. En daarom, o mens, die nog staat buiten de gemeenschap met Christus en dus nog onbekeerd voortleeft, is het waar, wat wij hebben aangetoond, dat er zoveel natuurlijke en heidense zogenaamde deugden en vertoningen zijn, welke naar buiten dikwijls de deugden der Godzaligen, welke zij door de Geest verrichten te boven gaan? En kent u bij bevinding geen andere weg ter zaligheid dan de weg van zuiver woorden, de waarheid te belijden en daarbij de eigen werken? O, wat is uw staat dan gevaarlijk! En daar zijt ge nu blind voor. U bent erop gezet om werken, om woorden ja zelfs om gedachten voort te brengen, en wel met het oogmerk om op dat voortgebrachte uw staat te gronden en uw innerlijke vrede te verkrijgen, en dus daarvan uw Christus te maken. En o mens, waar zult gij buiten de vereniging met Christus één heilige gedachte vandaan halen? Och, bezie uzelf toch eens in deze spiegel, en breng uw arme werken, waar gij zoveel zin in hebt en waarde aan toekent, hier eens bij. En bezie dan ook eens de drie vereisten, welke de onderwijzer hier aanwijst. O, wanneer de Heere licht gaf en Hij uw blinde zielsogen opende, wat zou u het met beschaamdheid zien en moeten uitroepen, dat u onbekeerd bent. Wat zouden uw werken dan uit uw hart en uit uw hand vallen. Wat zou u ze zien als monsterachtig lelijk, ja wat zoudt gij dan van ganser harte op al uw best doen en op al uw plichten het doodvonnis schrijven. Dan zou u het moeten erkennen dat God rechtvaardig is, en dat gij het waardig zijt, al had u dan niet één andere dan alleen de zonde van het uw best doen, uw beste bidden en kerkgaan enz., door God deswege van voor Zijn aangezicht te worden verstoten, en dat uw lamp wordt uitgeblust in een zwarte duisternis.

Mochten de woorden, welke de Heere Jezus sprak tot de engel van de gemeente te Sardis (Openb. 3:1), tot uw overtuiging dienstbaar zijn. Jezus zegt daar: *"Ik weet uw werken, dat gij de naam hebt dat gij leeft, en gij zijt dood."*

1. Ten opzichte van de onbekeerden ligt in deze woorden opgesloten, dat het alziende oor en de alwetendheid van Jezus hun werken gadeslaat. Mensen, Jezus weet uw werken in uw binnenkamer. Of gij bidt en hoe gij bidt. Of gij het maar zo terloops doet en of gij er mede tevreden zijt als dat werk maar gedaan is, al is het dan ook met verstrooiing des harten en met ijdele gedachten. En weet gij van geen

- werk in de binnenkamer? Dan weet Jezus ook van die werken, dat u misschien zo maar wat in uw bed prevelt. Want hoe velen weten niet van een buigen der knieën.
2. Ja, Jezus weet ook uw werken in de openbare godsdienst. Of gij uw knieën buigt wanneer gij u daarheen begeeft, en waar het u om te doen is. Hoe gij neerzit onder het bidden, preken en catechiseren. Of gij dan met uw hart en gedachten verkeert in oost en west, bij uw gezelschappen, bij uw zaken, bij uw geld vergaren of bij uw wellusten. Want hoe menig een rust zelfs op zulk een ter kerk gaan. Ja mens, dat kerkgaan zal u zwaar vallen als het u ordentelijk voor ogen zal worden gesteld. O, de Heere ziet ook hoe gij er nu onder zit en waar uw hart is.
 3. Jezus weet ook uw werken in uw omgang met vromen en onvromen. Hoe gesloten u neerzit bij het volk van God, en hoe vrolijk en weltevreden bij de goddelozen, waar gij met uw hart zijt. De Heere weet hoe sommigen bij Gods volk een ver-toning kunnen maken, en hoe zij bij de wereld ook mee kunnen doen en zich dan zo zorgeloos gedragen. O, Hij ziet of het uw lust is Zijn Naam bij de wereld te belijden, dan wel of gij u Zijner schaamt en maar denkt en zegt: het spreken van die dingen komt nu niet van pas!
 4. Ja, Jezus weet de werken van uw hart. Hij verstaat van verre uw gedachten (Psalm 139:2). Hij weet welke gedachten er in uw geest opklimmen onder uw beroep en in uw zaken. Al is het dan uitwendig eerlijk en oprecht, Hij ziet of de liefde om uw naasten te dienen in het doen van zaken boven ligt, dan wel of de geldzucht het enige motief is. Hij ziet ook of gij onder uw eten en drinken God heiligt in uw hart, dan wel of gij het als een beest geniet.
 5. Ja, Jezus weet ook de werken van uw hart bij uzelf. Hij weet of het waar is, dat u nacht en dag bekommerd bent over uw onbekeerde staat en uw omzwervingen buiten Christus. Hij weet ook of u daaromtrent zorgeloos gesteld zijt en dat ge u er meer over bekommert om door de wereld te komen of over de dingen van de tegenwoordige tijd. Hij weet ook of het waar is, dat gij onder het verrichten van uw beste werken daarover zeer bekommerd zijt, dat God niet op uw hart weegt. Dat gij uw werk ook niet in de vereniging met Christus verricht, dat de eer van God uw doel en oogmerk niet is, en dat Zijn wet niet in uw hart is geschreven en gij daarnaar niet zijt geformeerd. Of dat gij u onder al deze zaken als Gallio gedraagt en u geen daarvan aantrekt. O, dit alles ziet de Heere.
 6. Hij weet ook of het waar is dat Jezus uw ziel dierbaar is, omdat Hij het zo waardig is, omdat Hij de enige Weg is tot de Vader, en omdat Gods wet in het binnenst van Zijn ingewand is. En of Hij u ook dierbaar is omdat gij zo ellendig en verloren zijt buiten Hem, en gij zulk een goddeloos en losbandig hart hebt. Of dat gij integendeel daaromtrent onverschillig leeft en met de dochters van Jeruzalem (Hoogl. 5:9) aan de bruid (Gods volk) vraagt: "Wat is toch uw Liefste meer dan een andere liefste?" O vrienden, dan weet de Heere Jezus ook welk oordeel op u ligt.

Onbekeerde mensen, de Heere Jezus besluit uit al hetgeen wij noemden, dat gij de naam hebt dat ge leeft, maar gij zijt dood. Want dit woord is ook waar ten opzichte van de onbekeerden. U mag dan de naam en de schijn hebben bij blinde mensen, dat u leeft, maar voor God zijt gij dood.

- (1) En dit blijkt daaruit, dat al uw doen maar een schijn is, maar een op zeer flauwe wijze gelijken. Een dode kan mooi zijn en enige kleur hebben, doch het is maar een gedaante zonder geest.
- (2) Het blijkt ook hieruit, dat gij onder uw plichten blijft als een dode. U blijft ongevoelig van hart en verhard van oren. Hoe sterk God ook laat roepen, hoe hard

de hamer van Zijn Woord slaat, Gods oordeel van ongevoeligheid rust op u (Jes. 6:9-10): "Horende hoort, maar verstaat niet; ziende ziet, maar merkt niet. Maakt het hart dezès volks vet", enz.

- (3) U blijft ook zo gerust, zorgeloos en werkeloos als doden. Koud en stijf op uw droesem. In het midden van de uiterste gevaren weet gij van geen gevaar en zijt als slapende in het opperste van de mast (Spr. 23 :34). Omdat ook, gelijk het gewormte krioelt in de doden, u zo vervuld blijft met liefde tot de zonde en de wereld. O, dat krioelt daar van bunnen maar, en u weet wel dat het onder het Woord niet is zoals het behoort en dat u met uw hart van niet één zonde scheidt. En zoals de doden stinken en afschuwelijk zijn voor de levenden, bent u in de ogen en neusgaten van een heilig God. De Heere mag daarom uw godsdiensten, uw beste werken, uw vasten en uw verbodsdagen niet rieken, het is een stank in Zijn neus (Amos 5:21). En hier ligt ook de oorzaak dat de vromen het niet bij u kunnen harden.
- (4) Dan zijn er mensen, die van hun jeugd af al zo veel gedaan hebben. Zij hebben uitwendig zeer zedig, godsdienstig, eerlijk en oprecht geleefd. Zij hebben zo'n hoog eigen huis gebouwd en zitten daar bovenin, dat niemand bij hen kan komen. Zij zijn buiten het bereik van enige stem. Maar o mens, met uw gehele gebouw, met al uw zware werk, uit alles wat wij u aanwezen volgt toch dat gij ongelukkig zijt. Met één slag zal uw huis der spinnenkoppen worden weggevaagd. Indien God één woord rechterlijk in uw ziel spreekt, moet dit uw ziel in eeuwige wanhoop doel wegzinken. En u hebt het te wachten dat gij het woord "tekeltoren" horen zult, hetzij in of ná de tijd: *Gij zijt gewogen en te licht bevonden*. Wij lezen in Daniël 5, dat toen Belsazar een deel van de hand of de vingers zag schrijven, de glans van de koning veranderde. Zijn gedachten verschrakten hem en de banden van zijn lendenen werden los, en zijn knieën stielen tegen elkaar. En dat terwijl hij toch zo verhard was en zulk een sterke geest had. O, wie zal met al zijn werken kunnen bestaan als Jezus verschijnt als dat toornige Lam, en dat van de tijd Zijns toorns af? Daarom zegt Mozes (Psalm 90:11): "Wie kent de sterkte Uws toorns, en Uw verbolgenheid, naardat Gij te vrezen zijt?" O, het zal vreselijk zijn, te vallen in de handen van de levende God (Hebr. 10:31).

B. Maar mogelijk is hier nog een verlegen iemand, die uit zijn verlegenheid vraagt, *wat dan toch de weg tot ware heiligheid is, om toch te komen tot de betrachtting van goede werken*.

Zulken wil ik antwoorden, dat dit de weg niet is, dat men naar heiligheid in het hart en in al zijn doen en laten jaagt, met de bedoeling om dan bij God aangenamer te zijn en dus bij Jezus ontvangen te worden. O vrienden, dit alles is niet anders dan hoogmoed en louter het eigen werk des harten. Want het legt de enige grond voor vrijmoedigheid om tot Christus te gaan in de deugdelijkheid van de mens, als men deze maar heeft. Maar Christus roept integendeel zondaren tot bekering, en dat goddelozen tot Hem zullen komen, zo goddeloos als zij zijn, opdat Hij hen zal rechtvaardigen en heiligen.

Ja vrienden, wanneer men zo werkt en daarvan zijn heiligheid verwacht, zulks is een klaar bewijs dat men nog blind is, en noch van zichzelf, noch van Christus de rechte kennis heeft. Dan is men nog blind voor de dierbare gepastheid van Christus, wanneer men vanwege de zonden en de ongeschiktheid des harten bij Hem vandaan blijft.

Maar zulke verlegenen antwoord ik ook, dat de enige weg om tot ware heiligheid en de betrachtting van goede werken te komen deze is, dat men de band van vereniging tussen Jezus en de ziel vast maakt. Dat men dus staat naar die keuze des harten, naar dat besluit, om voor eeuwig die grote stap te doen: *uit zichzelf in Christus*. En dat men

niet rust voor en aler men zichzelf en zijn ganse hart aan Jezus kwijt is. En dat men ook de goedkeuring Gods daarop ondervindt, dat men dit getuigenis in zich gewaar wordt, dat men aller zonde vijand is, en dat de keuze van Mozes, die de smaadheid van Christus meerdere rijkdom achtte te zijn dan de schatten van Egypte (Hebr. 11:26), ook zijn keuze is. Want dan is er tussen deze twee zaken geen twijfel.

Daarom vrienden, daar moet gij naar staan, en daaruit moeten de heiligheid en de goede werken voortvloeien. Want al werkte ge op andere wijze ook duizend jaren om heiligheid, ge zoudt vruchteloos werken, dewijl ge buiten Christus werkt. Christus moet u tot heiligheid en tot heiligmaking worden (1 Kor. 1:30).

C. Kinderen van God, ziet uit de verhandelde zaken de gronden voor uw oneindige verplichting. O, als er iets is, dat het vermogen heeft tot het krenken en doden van het lichaam der zonden, en om in een nieuw en godzalig leven te doen wandelen, dan is het wel het recht besef van en door de Geest te worden ingeleid in uw staat van nature, en wat gij nu zijt.

1. Om u daarvan te overreden, let er dan eens op dat gij toch van nature ook kinderen des toorns waart, gelijk alle anderen. U lag als weggeworpen op het vlakke des velds (Ezech. 16:5). Ja, u leefde in volle vijandschap tegen de grote God. En wat hebt u veel gewaagd met uw bekering zo lang uit te stellen. Menigeen dergenen, die met u leefden, is reeds in zijn zonden omgekomen.
2. En wat heeft de Heere aan u gedaan? O, God heeft u er voor bewaard dat u in uw zonden zou sterven. Hij heeft gedachten des vredes in Zijn eeuwige liefde over u gedacht. Dit heeft Hij daarin betoond, dat Hij Zijn eniggeboren Schoonzoon niet gespaard heeft, maar Hem voor u in de wereld heeft gezonden en overgegeven om tot een vloek te worden (Joh. 3:15), opdat u het leven zoudt ontvangen in Zijn Naam.
3. Ja, de Heere heeft dit over u betoond door u in de tijd, en wel op Zijn tijd, op te zoeken en u door Zijn Geest te overtuigen van uw rampzalige en gevaarlijke staat van nature. Hij heeft u getrokken tot de Zoon van Zijn welbehagen en u met Hem verenigd.
4. Ook heeft God de banden van uw natuur gebroken en u van een ongelovige tot een in Christus gelovige gemaakt, zodat gij het gehele werk der verlossing van uw dierbare en kostelijke ziel in de handen van Jezus hebt gegeven en gelaten, om langs Zijn wegen verlost en gezaligd te worden. En u kunt niet zeggen dat u het ooit slecht bij Jezus hebt gevonden. Daarom, oordeelt nu zelf of dit alles u niet genoegzaam verplicht om voor God te leven. Niets kan toch krachtiger zijn om u te verbinden tot Godzaligheid. En dit te meer omdat het op de bodem van uw hart ligt en uw groot voorrecht is om voor God te leven. Jezus Zelf heeft toch, hoe zwartachtig gij ook zijt, een schoonheid op u gelegd, waarin de grote Koning lust heeft (Psalm 45:12).
5. Oordeelt dan zelf, of het niet betamelijk is dat u als verlost des Heeren nu God zult verhogen door een heilige wandel en vervuld te worden met vruchten der gerechtigheid (Filipp. 1:11). Ja u te benaastigen (2 Petrus 1:5-11), om bij uw geloof deugd, en bij uw deugd kennis te voegen, enz. Dus om als geroepen tot heerlijkheid en tot deugd te verkondigen de deugden Desgenen, Die u uit de duisternis heeft getrokken, enz. O vrienden, het jagen en streven en pogen daarnaar, ja zelfs naar de volmaaktheid, verheerlijkt God. Ook al kan de volmaaktheid niet worden bereikt en al wordt de ziel hier door een lichaam der

zonde gehinderd. En dit pogen is ook voor anderen een bewijs, dat er iets anders innerlijk bij u is (2 Kor. 8:12 en Filip. 3:12).

Maar wat ziet het er met velen van Gods volk in deze toch donker uit. Mag Jezus dan tot u niet zeggen als tot de engel van de gemeente van Efëze (Openb. 2:2): *"Ik weet uw werken"*? En zoals Hij in vers 4-5 spreekt: *"Maar Ik heb tegen u, dat gij uw eerste liefde hebt verlaten. Gedenkt dan waarvan gij uitgevallen zijt, en bekeert u, en doet de eerste werken."* Gelijk Jezus ook de engel van de gemeente van Sardis vermaande (Openb. 3:2): *"Zijt wakende, en versterk het overige, dat sterven zou; want Ik heb uw werken niet vol gevonden voor God."*

- (1) Zie vrienden, waar gij uitgevallen zijt, namelijk *uit uw eerste liefde, en dus ook uit uw eerste werken*. U bent gevallen uit uw eerste hartelijkheid voor God. Uit die eerste kinderlijke gedragingen en uit uw oprechtheid voor God. Uit uw eerste verwondering over het werk van God, dat Hij wrocht aan zulk een gering en zondig schepsel. Ja, uit die eerste gevoeligheid en uit die eerste oprechte en algemene verloochening van uzelf.
- (2) En dientengevolge bent u ook gevallen uit die eerste getrouwheid aan God en Zijn zaak. Uit die eerste oprechte afkeer van zonden en wereld. Ook uit die eerste onverzadigbare trek naar heiligheid en naar volmaaktheid. Uit die eerste lust om Gode welbehaaglijk te leven, en uit die eerste gevoelige afhankelijkheid van Christus, dat u én in het geestelijke, én in het lichamelijke geen stap zonder de Heere durfde te gaan.

Maar ziet dan ook, vrienden, hoe Jezus zegt *dat er nog iets bij hen overig is*. O volk des Heeren, hoe desolaat het ook bij u gesteld moge zijn, evenwel is er nog iets bij u overig, dat ook nog zou kunnen sterven.

- (1) Het is nog bij u overig, dat God Zijn hand nog aan u houdt. En daardoor wordt u voor afval bewaard. O, de inwoning des Geestes is tot in eeuwigheid, en dit zaad Gods blijft in u. Ja, Jezus staat achter uw muur en Hij slaat uw toestand gade. Maar die gunstbewijzen van God kunnen wel minder worden en meer aan het versterven raken.
- (2) Bij u is nog overig een erkennen van de zuivere waarheid, zoals deze in Christus is. De erkenning van uw verlorenheid en doemwaardigheid in uzelf voor God, van de nietigheid en verwerpelijkheid van uw eigen gerechtigheid en uw plichten. Ook de erkenning op de bodem van uw hart dat al uw heil in Christus is. Dat God rechtvaardig en getrouw is, maar dat gij ontrouw zijt en door uw eigen toedoen onder de verberging van God zijt geraakt. Dat gij erkent dat gij goddeloos gehandeld hebt, al is het ook waar dat u daar niet op de rechte wijze mee in het verborgene werkzaam zijt. O vrienden, dit kan ook sterven. De liefde tot de zuivere waarheid kan men ook verliezen en dus overgegeven worden aan een kracht der dwaling, om de leugen te geloven.
- (3) Bij u is nog overig dat gij bij sommige gelegenheden nog zucht vanwege uw veraf zijn. Wanneer er eens met licht en indruk van het verval van Gods volk wordt gesproken. Op die tijd ziet men daarvan iets. Ook is bij u die consciëntie overig, waardoor gij niet alles kunt doen wat anderen doen, en waardoor gij dikwijls in verzoeking wordt bewaard. O vrienden, dit zou ook kunnen sterven, en God zou alle gezicht kunnen maken als een gesloten boek. Al kunt u uzelf dan zo gezet niet voor de Heere neerleggen, evenwel hebt u nu geen genoegen en is er vrede, noch rust in uw beenderen. Maar dit kunt u ook verliezen.

- (4) Bij u is nog overig en op de bodem van uw hart dat u Gods gezelschap boven alles op prijs stelt. U schat zulken gelukkig, die gedurig daarin leven en die alles voor deze liefde ten enenmale verachten. Al moeten Gods kinderen dan zelf zeggen dat zij daar buiten zijn, dan is er toch een opspringen van het hart als zij horen dat het Koninkrijk van Jezus in of buiten hun huis wordt uitgebreid, en dat er mensen overtuigd en bekeerd worden. O vrienden, dit kan ook minder worden.
- (5) En dan zijn er ook nog enkele weinige namen overig, die hun klederen niet zo zeer bevleken, en die voor u nog zuchten en om uw opkomst en wederkering aanhouden bij de troon der genade. Maar dit kan ook verloren gaan. Vromen kunnen ook sterven, of hun hart kan hen verlaten, of ook hun tong aan hun gehemelte kleven.

Daarom, kinderen van God, in zulk een toestand is er de raadgeving van de Heere Jezus: *"Zijt wakende, en versterk het overige, dat sterven zou; want Ik heb uw werken niet vol gevonden voor God."*

Ziet eens welke noodzaak er bij u is als Jezus zegt: *"Want Ik heb uw werken niet vol gevonden voor God."* Hierdoor moet gij niet verstaan een volmaaktheid der trappen in de werken. Maar de *evangelische* volheid of volmaaktheid ontbreekt daar. Het was niet zoals een christen betaamt. Want in al de werken ontbrak de eerste liefde.

- In de plaats van deze eerste liefde en hartelijkheid was er nu een hart, dat in de gestalte niet volkomen met God was. Want er waren hunkeringen naar het kwade. Er was geen oprechte haat en vijandschap tegen alle zonden als zonden; men was niet oprecht tegen de wereld, welke God haat. O, dan worden voor God zaken verborgen, die men als een lekkere bete onder de tong houden wil.
- Er was, want dit volgt uit dit alles, een geesteloosheid, ijverloosheid, werkeloosheid en lusteloosheid onder de openbare godsdienst oefeningen, en op de inwendige slaapzucht volgt dikwijls een uitwendige slaperigheid. Of men heeft dan meer lust om het verstand voedsel toe te dienen, dan het hart, en daaruit komt opgeblazenheid voort.
- Er was een vrolijke omgang met vroom en onvroom. Want dan kan men het bij de afgezakte lieden wel houden, en met natuurlijke mensen gaat men dan zorgeloos om. Men ziet het gevaar van dezulken dan niet en men spreekt hen niet meer aan. Terwijl vóór die tijd het Woord een vuur in hun binnenste was, dat men niet kon zwijgen of ook maar iemand laten gaan. Men moest hem dan aanspreken en waarschuwen. Ziet eens, vrienden, zo onvolkomen zijn de werken van de afgezakte vromen voor God.

Daarom is het gepaste raad van Jezus tot u, kinderen van God: O, zijt toch wakende en versterkt het overige, dat sterven zou. Dit wil hier zeggen dat het niet geheel vergaan zal, want Jezus zegt (Joh. 11:25): "Die in Mij gelooft, zal leven, al ware hij ook gestorven." Ik meen dat hier op *de geestelijke dodigheid* gezien wordt. U moet het dus zo verstaan: u zou anders nog meer verliezen, het zou nog erger worden en u zou tot nog groter trap van dodigheid geraken.

- Daarom vermaant Jezus: *Zijt toch wakende*. Alsof Hij zei: O, u hebt zoveel vijanden rondom u, die het op uw ondergang toeleggen, en daarom, ontwaakt toch, of, wat is u, gij hardslapenden? Slaapt gij in zulk een tijd, dat de dag zo nabij is? Want die dag des Heeren komt doorgaans in een zorgeloze tijd. Dit blijkt wel bij David. Hij zegt dat zijn berg vast staat, en terstond volgt er op: "Toen Gij Uw aangezicht verbergde, werd ik verschrikt" (Psalm 30:8).

- Maar ook: *Waakt toch!* Dat wil zeggen dat men er zich voor zal hoeden om door toegeven in kleine dingen, of door over dezelve heen te stappen, niet verder uit de gemeenschap en de gunst Gods te raken. Het is alsof Jezus zegt: *O waakt!* Want de gemeenschap Gods is zulk een tere zaak.
- En dan vermaant Jezus: "*Versterk het overige.*"
 - Het is alsof Hij zegt: U dient gevoel en indruk te hebben, dat het niet bij u is, dat gij uw weg wel aanstelt, maar dat alleen bij Mij kracht is. Hij is toch alleen die Held, bij Wie hulp is besteld (Psalm 89:20).
 - Daarom dient u Hem in het oog te krijgen en in deze van Hem af te hangen. Het is alsof Jezus zegt: U dient te geloven dat op een afgezakte toestand plagen en roeden zullen vallen. En dat die op zichzelf u ook niet zullen kunnen genezen, want dat kan alleen Mijn liefde doen. Daarom is het tot versterking nodig bij en in die liefde te vertoeven.
 - U dient daartoe ook veel onder die middelen te komen, waardoor de versterking komt, om daar met uw toestand op de Heere te blijven wachten, of God u met de beloften, welke aan zulken zijn gedaan, mocht leren werkzaam te zijn tot uw versterking.
 - Daarbij behoort u ook te zuchten tegen het moedeloze twisten. Niet moedeloos te zijn aan de zijde Gods is een middel ter versterking. Want wat hebt gij toch te zeggen? Is God niet rechtvaardig? En zijt gij dat niet waardig, dat ook het overige sterven zou? Zegt liever met Jeremia (Jer. 8:4): "Zal men vallen, en niet weder opstaan? Zal men afkeren, en niet wederkeren?" En met de kerk (Micha 7:8): "Verblijd u niet over mij, o mijn vijandin, wanneer ik gevallen ben, zal ik weder opstaan."

En daarom, kinderen van God, het volgende nog tot uw opwekking. Wat is toch een christen, als hij niet met de Heere in de rechte weg staat. Dan is hij zijn sterkte kwijt. En daarom, laat er geen stilzwijgen bij ulieden zijn. De belofte is (Jer. 50:5): "Zij zullen naar Sion vragen; op de weg herwaarts zullen hun aangezichten zijn." Ja, wij lezen (Jes. 35:10) van de vrijgekochten des Heeren, dat zij met gejuich zullen wederkeren. Niemand toch kan te ellendig zijn. Ja, er zijn beloften, dat God Zijn volk weer nederwaarts wortelen zal doen schieten en vruchten doen dragen, dan zult gij in uw wederkeren rust en behoudenis vinden. Hoort dan de stem van de Heere Jezus tot Zijn bruid (Hoog/. 6:13): "Keer weder, keer weder, o Sullammith. Keer weder, keer weder, dat wij u mogen aanzien." Amen.